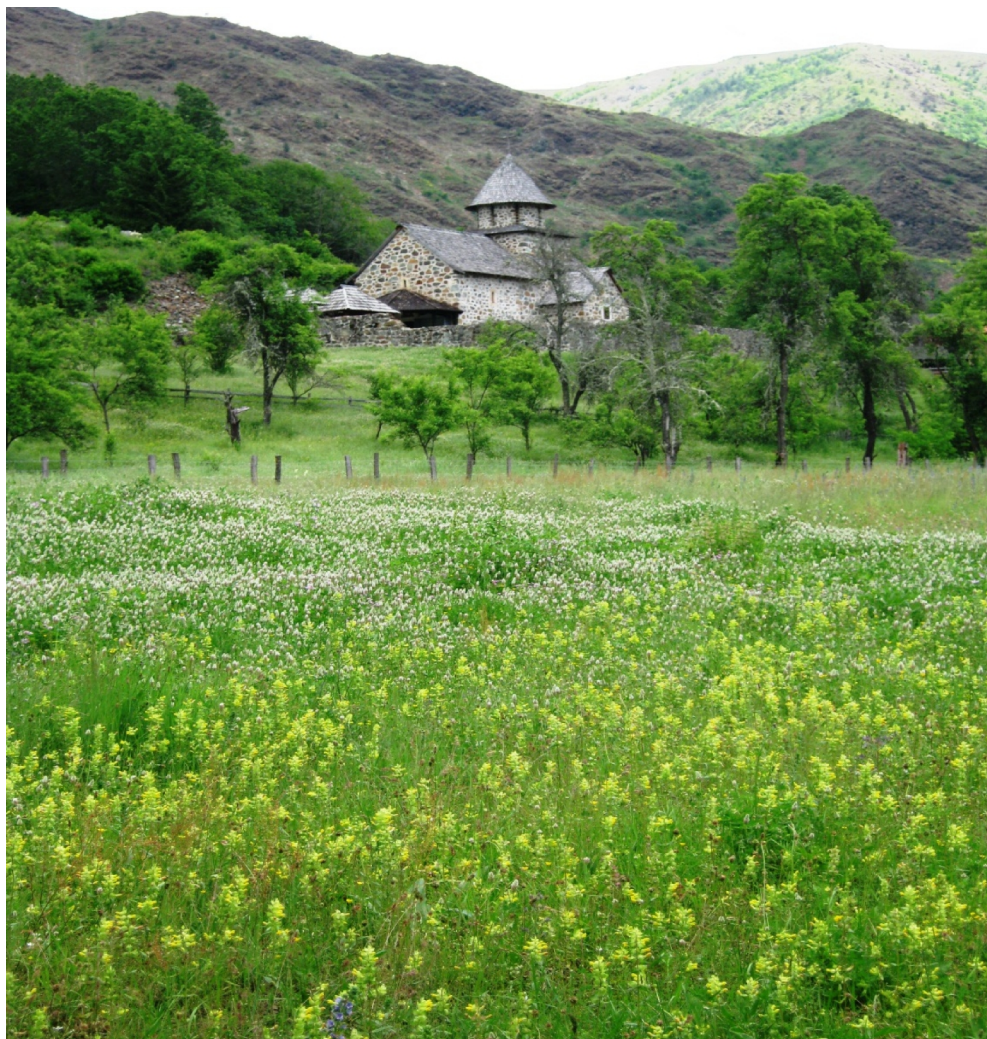

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ СРБИЈЕ

ПАРК ПРИРОДЕ ЗЛАТИБОР

Студија заштите

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ СРБИЈЕ

**ПАРК ПРИРОДЕ
ЗЛАТИБОР**

СТУДИЈА ЗАШТИТЕ - стручна основа за заштиту

Београд, октобар 2017.

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ СРБИЈЕ

Руководилац

Драгана Петраш, дипл. простор. план.

Сарадници

Др Срђан Белиј, дипл. геогр.
Мирјана Николић, дипл. инж. геол.
Др Душан Мијовић, дипл. инж. геол.
Мр Сава Симић, дипл. геогр.
Мр Верица Стојановић, дипл. биол.
Биљана Крстески, дипл. инж. шумар.
Др Ненад Секулић, дипл. биол.
Мр Растко Ајтић, дипл. биол.
Александра Затезало, дипл. биол.
Милош Радаковић, дипл. биол.
Владан Бједов, дипл. биол.
Мр Слађана Шкобић, дипол. инж.зашт. биља
Маја Радосављевић, дипл. полит.
Драгана Петраш, дипл. простор. план.

Фотографије

Архива ЗЗПС

С. Белиј, М. Николић, С. Симић, Б. Златковић, Б.
Крстески, М. Радаковић, С. Шкобић, Н. Секулић, С.
Чвркић и Д. Петраш

Израда карата

Архива ЗЗПС

Биљана Реља, картограф
Живко Вукасовић, картограф

Александар Драгишић, директор

Београд, октобар 2017.

Полазећи од средњерочног и годишњег програма заштите природних добара, Завод за заштиту природе Србије је извршио вредновање планинског простора Златибора и на основу законских овлашћења припремио Студију као предлог за заштиту **Парк природе „Златибор“**.

Студију достављамо Министарству заштите животне средине на даљу процедуру.

Београд, 2017. година

Директор Завода
Александар Драгишић

САДРЖАЈ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ПРЕДЛОГА ЗА ПОКРЕТАЊЕ ЗАШТИТЕ

УВОД

СУМАРНИ ПРИКАЗ

I ИДЕНТИФИКАЦИОНА ЛИСТА

I 1.	Назив природног добра	1
I 2.	Врста природног добра	1
I 3.	Категорија природног добра према класификацији националног законодавства и Светске уније за заштиту природе (IUCN)	
I 4.	Међународни статус природног добра	1
I 5.	Основне природне и створене вредности	1
I 6.	Географски положај природног добра	3
I 7.	Границе природног добра	4
I 8.	Површина	4
I 9.	Власништво	4
I 10.	Претходна заштита	5

II ОПИС ПРИРОДНИХ, СТВОРЕНИХ И ПРЕДЕОНИХ ОДЛИКА

II 1.	ПРИРОДНЕ ОДЛИКЕ	6
II 1.1.	Историјат истраживања	6
II 1.2.	Положај	11
II 1.3.	Геоморфолошке одлике	11
II 1.4.	Геолошке одлике	23
II 1.5.	Хидрогеолошке одлике	29
II 1.6.	Хидролошке одлике	33
II 1.7.	Флористичке одлике	43
II 1.8.	Вегетацијске одлике	47
II 1.9.	Фаунистичке одлике	57
II 1.9.1	Фауна риба	57
II 1.9.2	Фауна водоземаца и гмизаваца	62
II 1.9.3	Фауна инсеката	64
II 1.9.4	Фауна птица	67
II 1.9.5	Фауна сисара	74
II 2.	ПРЕДЕОНЕ ОДЛИКЕ	82
II 2.1.	Предеоне одлике природног добра	82
II 2.2.	Историјат предела	84
II 3.	СТВОРЕНЕ ОДЛИКЕ	86
II 3.1.	Културно-историјско наслеђе	86
II 3.2.	Насеља и инфраструктура	89
II 3.3.	Становништво	95
II 3.4.	Делатности	96

II 3.5. Ресурси	112
II 3.6. Анализа заинтересованих страна	119
II 3.7. Документација о усклађивању потреба заштите, развоја и одрживог коришћења	123
II 3.8. Процена социо-економских ефеката заштите, развоја и одрживог коришћења	123
II 3.9. Постојећа просторно-планска и пројектна документација	125

III ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ПОДРУЧЈА

III 1. Фактори угрожавања и оцена угрожености	134
---	-----

IV ТЕМЕЛНЕ ВРЕДНОСТИ ПРИРОДНОГ ДОБРА

IV 1. Вредности природног добра	141
IV 2. Испуњеност услова за заштиту	143
IV 3. Значај и функција природног добра	145

V РЕЖИМИ ЗАШТИТЕ

147

VI КОНЦЕПТ ЗАШТИТЕ И УНАПРЕЂЕЊА И МОГУЋЕ ПЕРСПЕКТИВЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

VI 1. Концепт заштите	171
VI 2. Смернице за унапређење	172
VI 3. Могуће перспективе одрживог развој	177

VII УПРАВЉАЊЕ

VII 1. Начин управљања и обавезе управљача	182
VII 2. Финансирање	182
VII 3. Кадровска и техничка опремљеност управљача	182
VII 4. Предлог управљача	183

VIII ЛИТЕРАТУРА

184

ПРИЛОЗИ

Прилог бр. 1 - Граница природног добра	
Прилог бр. 2 - Решење бр. 449 <i>Строги природни резерват „Парк шума“</i>	
Прилог бр. 3 - Решење бр. 06-1733/2002-01 <i>Споменик природе „Црни бор Лица“</i>	
Прилог бр. 4 - Решење бр. 02-61/2015-01 <i>Споменик природе „Три стабла црног бора -Доброселица“</i>	
Прилог бр. 5 - Представници флоре од значаја на националном и међународном нивоу	
Прилог бр. 6 – Квалитативни састав ихтиофауна подучју Златибора у периоду 1962-2015. Године	
Прилог бр. 7 – Преглед фауне птица	
Прилог бр. 8 – Преглед фауне сисара	
Прилог бр. 9 – Шуме по намени и приказ по газдинским класама	
Прилог бр. 10 – Границе режима заштите I степена	
Прилог бр. 11 – Границе режима заштите II степена	

Прилог бр. 12 – Изјава ЈП „Србијашуме“ о сагласности на предлог за управљача

КАРТОГРАФСКИ ПРИКАЗ

Карта 1: Географски положај 1:2 000 000

Карта 2: Положај заштићеног подручја 1:300 000

Карта 3: Карта катастарских општина 1:50 000

Карта 4: Геолошка карта 1:50 000

Карта 5: Карта шумских основа 1:35 000

Карта 6: Карта зона заштите 1:35 000

Карта 7: Карта објеката геонаслеђа 1:35 000

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ПРЕДЛОГА ЗА ПОКРЕТАЊЕ ЗАШТИТЕ

Валоризацијом природне целине планине Златибор утврђено је да поседује својства парка природе. Предлаже се за заштиту да би се очували геоморфолошки и хидролошки феномени изразито дисецираних терена, са маркантним долинама кањонског и клисурастог типа, очуваним екосистемима - посебно разноврсном и специфичном вегетацијом камењара и стена серпентинских клисура, борових шума, ретких и угрожених животињских врста, као и изузетно значајног и добро очуваног споменичког и етно наслеђа.

Правни основ за доношење акта о стављању под заштиту природног добра садржан је у члану 42. став 3. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10 и 91/10), према коме се природно добро ставља под заштиту актом надлежног органа на основу предлога организације за заштиту природе.

Београд, 2017. године

Директор Завода

Александар Драгишић

Увод

Планинска висораван Златибора, благо заталасана, изидгнута, јасно издвојена од околног простора високим и стрмим падинама захвата југозападни део Србије. Чини је више различитих предеоних целина - Семегњевска гора са највишим врхом Виогором, питома долина Јабланице, клисура Црног Рзава са боровима „столовашима“ и шумовитим Чавловцем, простор јако дисецираног рељефа у клисури Увца, планински масив Муртенице. Централни део висоравни обележен је дугим гребеном Торника. Утисак повезаности у нераскидиву целину високих узвишења и дубоких клисура појачава широко отворени предео висоравни са вредним објектима народног градитељства и културно-историјског наслеђа.

Екипа стручних сарадника Завода је покушала Студијом заштите да продре у суштину природних процеса и предеоних вредности на овом подручју. Основу за израду студије заштите Парк природе „Златибор“ нашла је у теренским истраживањима која су резултирала 2005. године израдом студије на којој су учествовали: *др Слободан Пузовић, мр Зоран Ђорђевић, Наташа Пил, Слађана Красуља, Бојан Златковић, др Драгана Остојић, Срђан Маринчић, др Душан Мијовић, мр Драгица Бранковић, др Саша Бранковић, др Бошко Миловановић, Данко Јовић, Биљана Крстески и др Ненад Секулић.*

Посебну захвалност дугујемо *Неши Милинковићу*, ловочувару ЈП „Србијашума“, који је нашој екипи био водич на терену и чије је присуство оставило неизбрисив траг у нашим срцима.

Назив	ЗЛАТИБОР					
Врста	Парк природе					
Категорија	I (прва) категорија Заштићено подручје међународног, националног односно изузетног значаја					
Режим заштите	Режим заштите I, II и III степена					
IUCN Категорија	Category V: Protected landscape /seascape Категорија V: Заштићени копнени/морски предео					
Међународни статус	Нема међународни статус					
Површина заштићеног подручја						
Режими заштите	Површина ha	Државно %	Приватно %	Јавно %	Друштвено %	Црквено и други облици власништва %
Локалитети са режимом заштите I степена:	1.968,89	100,00	-	-	-	-
„Виогор“	249,94	100,00	-	-	-	-
„Црни Рзав“	374,96	100,00	-	-	-	-
„Клисура Увца“	1.121,10	100,00	-	-	-	-
Локалитет 3а	129,01	100				
Локалитет 3б	75,49	100				
Локалитет 3в	916,59	100				
„Клисура Гриже“	222,83	100,00	0	-	-	-
Локалитети са режимом заштите II степена:	19.255,59	41,06	58,47	0,07	0,38	0,03
„Семегњевска гора-Црни Рзав-“	5.858,89	46,39	53,61	-	-	-

Чавловац“						
„Бијеле воде“	523,74	83,72	16,02	0,19	-	-
„Рибничко језеро“	283,42	100	-	-	-	-
„Равни Торник“	293,74	94,14	5,86	-	-	-
„Чигота“	3.910,35	30,59	67,30	0,30	1,81	-
„Клисура Катушнице“	220,35	41,57	58,43	-	-	-
„Муртеница“	2.466,08	50,75	49,25	-	-	-
„Подручје око клисуре реке Увца“	5.688,72	27,18	72,72	-	-	0,10
Укупна површина заштићеног подручја	41.923,26	43,31	56,25	0,22	0,18	0,04

Границе

Парк природе „Златибор“ налази се на територији општина: Чајетина (К.О. *Стубло* и делове К.О. *Алин поток, Бранешци, Гостиље, Доброселица, Дренова, Јабланица, Љубиш, Семеђево, Чајетина и Шљивиовица*), Ужице (део К.О. *Мокра Гора*), Нова Варош (делове К.О. *Бела река, Драглица, Негбина и Сеништа*) и Прибој (делове К.О. *Бања, Кратово и Рача*).

Локалитети са режимом заштите I степена:

- Локалитет „Виогор“ – налази се на територији општина: Чајетина (К.О. Семеђево) и Ужице (К.О. Мокра Гора)
- Локалитет „Црни Рзав“ - налази се на територији општине Чајетина (К.О. Јабланица и К.О. Бранешци)
- Локалитет „Клисура Увца“ - налази се на територији општина: Чајетина (К.О. Јабланица, К.О. Доброселица и К.О. Стубло) и Прибој (К.О. Рача и К.О. Кратово)
- Локалитет „Клисура Гриже“ - налази се на територији општине Чајетина (К.О. Стубло и К.О. Доброселица)

Локалитети са режимом заштите II степена:

- Локалитет „Семеђевска гора-Црни Рзав-Чавловац“ – налази се на територији општина: Чајетина (К.О. Семеђево, К.О. Јабланица и К.О. Бранешци) и Ужице (К.О. Мокра Гора)
- Локалитет „Бијеле воде“ – налази се на територији општине Чајетина (К.О. Шљивиовица и К.О. Бранешци)
- Локалитет „Рибничко језеро“ – налази се на територији општине: Чајетина (К.О. Јабланица и К.О. Чајетина)
- Локалитет „Равни Торник“ – налази се на територији општине Чајетина (К.О. Доброселица)
- Локалитет „Чигота“ – налази се на територији општина: Чајетина (К.О. Доброселица, К.О. Алин поток, К.О. Гостиље, К.О. Љубиш и К.О. Чајетина) и Нова Варош (К.О. Драглица)
- Локалитет „Клисура Катушнице“ – налази се на територији општине Чајетина (К.О. Дренова и К.О. Гостиље)
- Локалитет „Муртеница“ – налази се на територији општина: Чајетина (К.О. Љубиш), Нова Варош (К.О. Негбина, К.О. Драглица и К.О. Бела река)
- Локалитет „Подручје око клисуре реке Увца“ – налази се на територији општина Чајетина (К.О.

Јабланица, К.О. Стубло, К.О. Доброселица), Нова Варош (К.О. Драглица и К.О. Сеништа) и Прибој (К.О. Кратово, К.О. Рача и К.О. Бања)

Власништво

- државно: 18.158,83 ha (43,31%)
- приватно: 23.582,42 ha (56,25%)
- јавно: 93,68 ha (0,22%)
- друштвено: 74,85 ha (0,18%)
- црквено и други облици: 13,48 ha (0,04%)

Претходна заштита

- *Строги природни резерват „Парк шума“* - Завод за заштиту и научно проучавање природних реткости НР Србије донео је Решење бр. 449 од 01.12.1956. године (Службени гласник НРС број 59/1957) којим је овај простор стављен под заштиту. Његова површина износи око 12,54 ha. (Прилог бр. 2)

- *Споменик природе „Црни бор Лица“* – СО Нова Варош је 15.11.2002. године донела решење бр. 06-1733/2002-01 (Општински службени гласник број 17/2002) којим је овај споменик природе стављен под заштиту. (Прилог бр. 3)

- *Споменик природе „Три стабла црног бора - Доброселица“* – СО Чајетина је 29.06.2015. године донела Одлуку бр. 02-61/2015-01 (Службени лист општине Чајетина 5/2015) којим је овај споменик природе стављен под заштиту. (Прилог бр. 4)

Географски положај

N	48 50 550	73 87 120
S	48 24 414	74 02 286
E	48 34 217	74 08 391
W	48 46 323	73 78 419
C	48 34 217	74 08 391

Предлог Управљача

ЈП „Србијашуме“

I ИДЕНТИФИКАЦИОНА ЛИСТА

I 1. НАЗИВ ПРИРОДНОГ ДОБРА

Златибор

I 2. ВРСТА ПРИРОДНОГ ДОБРА

Парк природе

„Парк природе је подручје добро очуваних природних вредности са претежно очуваним природним екосистемима и живописним пејсажима, намењено очувању укупне геолошке, биолошке и преоне разноврсности, као и задовољењу научних, образовних, духовних, естетских, културних, туристичких, здравствено-рекреативних потреба и осталих делатно-сти усклађених са традиционалним начином живота и начелима одрживог развоја” (Закон о заштити природе: „Службени гласник Републике Србије”, бр 36/09, 88/10 и 91/10).

I 3. КАТЕГОРИЈА ПРИРОДНОГ ДОБРА ПРЕМА КЛАСИФИКАЦИЈИ НАЦИОНАЛНОГ ЗАКОНОДАВСТВА И СВЕТСКЕ УНИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ (IUCN)

I категорија - заштићено подручје међународног, националног односно изузетног значаја

Правилник о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015)

IUCN Категорија V – Заштићени копнени/морски предео
Category V - Protected landscape /seascape

„Заштићена подручја где је дуготрајна интеракција човека и природе произвела јединствене еколошке, биолошке, културне и естетске вредности и где је одржавање тог односа неопходно ради очувања ових вредности.“

Водич за примену IUCN категорија управљања за заштићена подручја, WCPA, IUCN, 2008, Гланд, Швајцарска.
(*Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*, WCPA, IUCN, 2008, Gland, Switzerland)

I 4. МЕЂУНАРОДНИ СТАТУС ПРИРОДНОГ ДОБРА

Парк природе „Златибор” за сада нема међународни статус.

I 5. ОСНОВНЕ ПРИРОДНЕ И СТВОРЕНЕ ВРЕДНОСТИ

Златиборски планински масив захвата пространу природну целину на југозападу Србије, у зони Старог Влаха, на источним Динаридима. Има карактер висоравни

сложене тектонске и морфолошке структуре. Испресецан је клисурама и кањонским долинама бројних река.

У укупној разноврсности геолошке грађе и геоморфолошких облика рељефа, издвајају се посебне вредности - објекти геонаслеђа којих је на простору Златиборске висоравни евидентирано 32 објекта геонаслеђа и то: 13 геоморфолошких, 8 спелеолошких, 2 архитектонско-петролошка и 9 геолошких објеката.

О хидролошком богатству и разноврсности заштићеног подручја сведочи велики број репрезентативних водних појава: река, језера, водопада, слапова и извора. Једно од највреднијих подручја је свакако кањонска долина реке Увац са бројним долинским меандрима, чије су воде, према постојећим индикаторима, у првој класи квалитета. На Листи објеката хидролошког наслеђа Србије, на простору планине Златибор, евидентирано је шест објеката.

У флористичком смислу, посебну вредност представљају ендемичне и реликтне, односно ретке и угрожене врсте васкуларне флоре. Специфичност флоре и вегетације је пре свега условљена утицајем серпентинске геолошке подлоге, па се на овом подручју налазе станишта бројних ретких и угрожених биљних врста – од укупно 1.044, 226 имају национални и међународни значај, 34 врсте су у категорији строго заштићених, а 112 таксона у категорији заштићених врста. На „Прелиминарној Црвеној листи флоре Србије“ налази се 80 таксона. Највећи број ендемита спада у групу балканских ендемита. Присутни су и субендемични таксони који се, осим на Балканском полуострву, јављају и у суседним регионима. У флори целокупног простора констатовано је 76 ендемичних таксона.

На подручју планине Златибор доминирају аутохтоне шуме црног бора и мешовите шуме црног и белог бора, које су сврстане у приоритетна Natura 2000 станишта. Такође, присутне су строго заштићене врсте - муника (*Pinus heldreichii*) и заштићене врсте клокочика (*Staphylea pinnata*), дрен (*Cornus mas*), хадучка опута (*Daphne blagayana*), бреза (*Betula pendula*).

Са Прелиминарног списка врста за Црвену листу кичмењака Србије (Васић и сар., 1990-1991) на овом подручју су од риљких врста присутне младица, поточна пастрмка и бркица. Посебно је значајна врста вијуница, јер представља строго заштићену врсту.

Забележено је присуство укупно 18 врста водоземаца и гмизаваца, што чини 38,30% од укупног броја врста које насељавају територију Републике Србије.

Због великог богатства и разноврсности, подручје Златибора је уврштено у одабрана подручја за дневне лептире (РВА-Prime Butterfly Areas) (Јакшић, 2008). Ово одабрано подручје (РВА) представља станиште значајним популацијама следећих циљних врста лептира *Lycaena dispar*, *Pseudophilotes vicrama*, *Scoliantides orion*, *Glaucopsyche alexis*, *Erebia medusa*.

На заштићеном подручју до сада је забележено присуство око 154 врсте птица, што подручје Златибора са пуним правом сврстава у попис подручја за птице од изузетног националног значаја (ИВАпас-68). То значи да на Златибору живи 42% од

свих до сада регистрованих врста у Србији, од тога 127 врста су строго заштићене, док је 27 врста заштићено.

Заштићено подручје стално или повремено настањује 38 врста сисара, што тренутно чини 40% врста које су до сада на било који начин регистроване на територији Србије.

Посебну лепоту и препознатљивост заштићеном подручју даје традиционалан начин живота у старовлашком типу насеља, са дводелном брвнарком – колибом, као основним грађевинским обликом. Основну вредност представљају и утврђена непокретна културна добра: Црква брвнара у Доњој Јабланици, Црква брвнара у Доброселци и Манастирски комплекс Увац, као и неколико евидентираних добара.

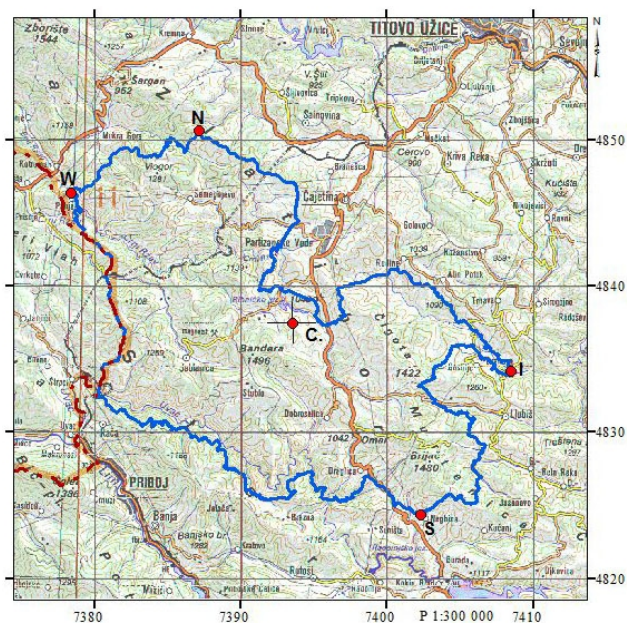
I 6. ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ ПРИРОДНОГ ДОБРА

Парк природе „Златибор“ се налази у југозападној Србији. Његову јужну границу чини река Увац са приобаљем. Западна граница се поклапа са државном границом према Републици Српској. Према северу граница иде падинама Мокре и Семегњевске горе, Груде, заобилази насељено место Златибор, наставља северним падинама Чиготе. Источну границу чине река Катунница са приобаљем и падине Муртенице.

КАРТА ПРИРОДНОГ ДОБРА СА W, N, E, S И ЦЕНТРАЛНОМ ТАЧКОМ

Према утврђеним границама, подручје Парка природе „Златибор“ налази се на територији општина Чајетина, Ужице, Нова Варош и Прибој. На територији општине **Чајетина** обухвата катастарку општину *Стубло* и делове катастарских општина *Алин поток, Бранешци, Гостиље, Доброселица, Дренова, Јабланица, Лубиш, Семегњево, Чајетина и Шљивовица*; на територији општине **Ужице** обухвата део катастарске општине *Мокра Гора*; на територији општине **Нова Варош** обухвата делове катастарских општина *Бела река, Драглица, Негбина и Сеништа*; на територији општине **Прибој** обухвата делове катастарских општина *Бања, Кратово и Рача*.

Тачка	х	у
N	48 50 550	73 87 120
S	48 24 414	74 02 286
E	48 34 217	74 08 391
W	48 46 323	73 78 419
C	48 34 217	74 08 391

Удаљеност заштићеног подручја у km у односу на веће градове у Србији:

Градови	Удаљеност у km
Београд	215
Нови Сад	248
Ниш	286
Ужице	25

I 7. ГРАНИЦА ПРИРОДНОГ ДОБРА

Граница природног добра је описана у Прилогу бр. 1.

I 8. ПОВРШИНА

Површина Парка природе „Златибор“ износи 41.923,26 ha.

Однос површина са режимом I, II и III степена заштите у односу на укупну површину заштићеног природног добра приказан је у следећој табели:

Зоне заштите	Површина у ha	% учешће
I степен	1.968,89	4,69
II степен	19.255,59	45,93
III степен	20.698,78	49,38
Укупно	41.923,26	100,00

I 9. ВЛАСНИШТВО

Према подацима Републичког геодетског завода 18.158,83 ha (43,31%) површине природног добра налази се у државном, 23.582,42 ha (56,25%) у приватном, 93,68 ha (0,22%) у јавном, 74,85 ha (0,18%) у друштвеном, 12,13 ha (0,04%) у црквеном и другим облицима власништва.

Својина по катастарским општинама:

Општина са катастарским општинама	Државна		Приватна		Јавна		Друштвена		Црквена		Други облици		Укупна	
	Површина		Површина		Површина		Површина		Површина		Површина		Површина	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	
ЧАЈЕТИНА														
<i>Алин поток</i>	579,49	37,68	958,44	62,31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.537,92
<i>Бранешци</i>	987,65	97,35	26,16	2,58	-	-	0,72	0,07	-	-	-	-	-	1.014,54
<i>Гостиље</i>	846,06	37,69	1.398,93	62,31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.244,99
<i>Доброселица</i>	2.474,03	43,81	3.119,38	55,24	47,48	0,84	0,87	0,02	4,25	0,08	1,2	0,02	5.647,23	
<i>Дренова</i>	3,82	9,99	34,36	90,01	-	-	-	-	-	-	-	-	-	38,18

<i>Јабланица</i>	3.074,91	31,18	6.758,26	68,54	20,60	0,21	1,38	0,01	5,44	0,06	0,15	0,00	9.860,75
<i>Љубиш</i>	750,09	38,64	111,93	57,66	-	-	71,87	3,70	-	-	-	-	1.941,27
<i>Семезљево</i>	1.763,39	30,56	4.006,78	69,44	-	-	-	-	0,65	-	-	-	5.770,23
<i>Стубло</i>	17,64	57,02	1.327,32	42,90	-	-	-	-	2,38	0,08	-	-	3.093,75
<i>Шљивовица</i>	492,37	83,46	94,13	15,96	3,42	0,58	-	-	-	-	-	-	589,924
<i>Чајетина</i>	966,57	77,91	272,05	21,93	1,92	0,16	-	-	-	-	-	-	1.240,55
УЖИЦЕ													
<i>Мокра гора</i>	1.345,77	58,42	957,90	41,58	-	-	-	-	-	-	-	-	2.303,68
НОВА ВАРОШ													
<i>Бела река</i>	37,14	8,27	412,11	91,73	-	-	-	-	-	-	-	-	449,25
<i>Драглица</i>	1.367,88	42,97	1.795,65	56,42	19,55	0,61	-	-	-	-	-	-	3.183,09
<i>Негбина</i>	673,37	53,19	592,64	46,81	-	-	-	-	-	-	-	-	1.266,01
<i>Сеништа</i>	24,19	9,78	223,08	90,22	-	-	-	-	-	-	-	-	247,27
ПРИБОЈ													
<i>Бања</i>	13,03	13,38	84,36	86,62	-	-	-	-	-	-	-	-	97,39
<i>Кратово</i>	531,36	63,26	308,61	36,74	-	-	-	-	-	-	-	-	839,96
<i>Рача</i>	463,64	83,20	92,91	16,67	0,69	0,12	-	-	-	-	-	-	557,25
УКУПНО	18.158,83	43,31	23.582,42	56,25	93,68	0,22	74,85	0,18	12,13	0,03	1,35	0,01	41.923,26

I 10. ПРЕТХОДНА ЗАШТИТА

На простору Парка природе „Златибор“ налазе се заштићена природна добра:

- *Строги природни резерват „Парк шума“* - Завод за заштиту и научно проучавање природних реткости НР Србије донео је Решење бр. 449 од 01.12.1956. године (Службени гласник НРС број 59/1957) којим је овај простор стављен под заштиту. Његова површина износи око 12,54 ха. (Прилог бр. 2)

- *Споменик природе „Црни бор Лица“* – СО Нова Варош је 15.11.2002. године донела решење бр. 06-1733/2002-01 (Општински службени гласник број 17/2002) којим је овај споменик природе стављен под заштиту. (Прилог бр. 3)

- *Споменик природе „Три стабла црног бора - Доброселица“* – СО Чајетина је 29.06.2015. године донела Одлуку бр. 02-61/2015-01 (Службени лист оопштине Чајетина 5/2015) којим је овај споменик природе стављен под заштиту. (Прилог бр. 4)

Након доношења Акта о заштити постојећа природна добра ће бити обухваћена границом Парка природе „Златибор“. *Строги природни резерват „Парк шума“* и *Споменик природе „Црни бор Лица“* биће обухваћени режимом заштите III степена, а *Споменик природе „Три стабла црног бора - Доброселица“* режимом заштите II степена. Овим престаје да важи њихова појединачна заштита.

II ОПИС ПРИРОДНИХ, СТВОРЕНИХ И ПРЕДЕОНИХ ОДЛИКА

II 1. ПРИРОДНЕ ОДЛИКЕ

II 1.1. ИСТОРИЈАТ ИСТРАЖИВАЊА

ОБЛАСТ ГЕОЛОГИЈА

Геолошка истраживања Златибора и околине спровођена су још од краја XIX века, и многи еминентни геолози су предано расветљавали моменте развоја геолошке грађе овог серпентинског масива (Жујовић, Живковић, Цвијић, Миловановић, Илић, и др.).

У почетку су то била економско – геолошка истраживања рудних појава, док касније она постају континуирана и систематска у циљу утврђивања економског значаја и рудног богатства (гвожђе, манган, хром, магнезит, украсни камен, вода и др.).

Први писани подаци Живковића (1907,1932,1932а,1934) говоре о мезозојским формацијама и серпентинитским појавама са посебним освртом на тријаске седименте.

Почетком XX века о златиборској области пише Цвијић, који се бавио геоморфологијом, Хамер који се бавио дијабаз рожначком формацијом тријаске старости и палеозојским метаморфним омотачем Златибора и Амферер који пише о златиборском масиву као лаколиту утиснутом у палеозојске шкриљце.

Најзначајније радове о тектоници, карактеристикама тријаских и кредних творевина и економском значају руда шире области Златибора објављује Миловановић (1933,1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1957, 1959, 1966/67).

Интензивни радови на испитивању геологије Златибора почињу педесетих година прошлог века. Марковић, између осталог, проучава кластичне творевине горњег перма и субмарински вулканизам у оквиру дијабаз – рожначке формације са посебним освртом на област Златибора. Симић говори о појавама и лежиштима хромита у серпентинском масиву Златибора.

Велике промене у схватању геолошке грађе јављају се током израде Основне геолошке карте листова Титово Ужице (Мојсиловић и др., 1977, тумач 1978) и Пријепоље (Ћирић и др., 1972/77, тумач 1980).

Специфичну грађу Златибора осветљавају и појединачни радови објављени 1996. године у монографији Геологија Златибора, Димитријевића.

Осим поменутих аутора постоји и значајан фондовски материјал у Геолошком заводу Србије који се односи на тематска геолошка испитивања подручја Златибора.

ОБЛАСТ ХИДРОГЕОЛОГИЈА

Хомогени геолошки састав Златиборског масива, највећег серпентинског (у новије време делом и перидотског) масива у Европи и сложени структурни склоп, заједно са околним стенама условили су развој јединственог хидрогеолошког система и појаве специфичних подземних вода, веома ретких по свом хемијском саставу (Коматина, 1977; Коматина и сар., 1996).

Истраживано подручје припада Офиолитском појасу који је као геотектонска јединица нижег реда био главни узрочник раздвајања унутрашњих и спољашњих Динарида (Димитријевић, 1995). Припада унутрашњим Динаридима. Хидрогеолошке карактеристике издвојених литолошких чланова указују да су развијени сви типови порозности, иако је доминантан пукотински тип. Бројност хидрогеолошких појава углавном контактне типа и велике разлике у издашности и хемијском саставу такође указују на сложеност односа истражног подручја.

Прва комплекснија хидрогеолошка истраживања у којима су сумирани прикупљени резултати ранијих истраживања, објавили су Мијатовић и Павловић (1975), а затим следе специјалистички радови који третирају поједине тематике као Миливојевић (1975), Коматина (1977), Чубриловић и Коматина (1996), Крешић (1984) и други.

ОБЛАСТ ФЛОРЕ И ВЕГЕТАЦИЈЕ

Област Златибора је по питању флоре и вегетације релативно добро истражена. Литературни подаци који се односе, не само на шире подручје Златибора већ и на конкретне локалитете заступљени су у већем броју научних радова. Велики број података среће се у едицији Флора Србије, док локалне флоре за подручје до данас нису израђене.

Прва истраживања подручја обавио је Панчић (1876, 1884). Током својих путовања по Србији у неколико наврата је истраживао Златиборску површ и локалитете који је окружују. Најзначајнија истраживања обавио је 1856. године (Чајетина, Златибор, Таламбас, Груда, Муртеница), 1855. године (Златибор, Пањак), 1868. године (Виогор, Семегњево, клисура Рзава, Чигота, Чајетина, Мачкат), 1875. године (Виогор, Семегњево, Златибор, Торник, Расница, клисуре Рзава и Рибнице) и 1877. године (Семегњево, Чајетина, Рибница, Мачкат). Том приликом пронађено је, поред већег броја таксона нових за подручје Србије, и неколико врста које су биле потпуно непознате науци. На првом месту, Панчић истиче специфичност флоре и вегетације Златибора, која се пре свега издваја по присуству импозантног броја врста које су својом појавом везане за серпентините, као и специфичност вегетације која се развија на таквом геолошком супстрату. У истраживању флоре серпентинофита незаобилазна је и улога коју је имао Новак (1926, 1927, 1929), који са овог подручја описује неколико таксона нових за науку, каква је на пример једна врста млечике (*Euphorbia serpentini*).

У фитогеографском смислу Златибор је проучавао Урошевић (1949), сагледавајући огромно подручје које се простире између реке Сушице и Увца и планине Таре и Муртенице као задњег огранка Златибора. Вегетацију Златибора у неколико наврата свеобухватно је сагледала Павловић (1955, 1962, 1964, 1967, 1974). Истраживањима вегетације на серпентинитима, у новије време бавило се више аутора, а истичу се Јовановић et al. (1992) који описују неколико нових фитоценоза са поменутог простора.

Златибор је највећи серпентински масив Србије и Балкана чији биљно-географски положај није довољно јасан, нити тачно одређен. Бек (1901) убраја Златибор у илирско високо планинско флорно подручје које се наслања на српско-бугарско високо планинско подручје. Адамовић (1909), источни део илирске зоне, у којој је најисточније смештен Златибор, означава као српску подзону, која се граничи са севера панонском зоном, са истока мезијском, а са југа и запада босанском подзоном. Како се Златибор налази у најисточнијем делу ове зоне сасвим је разумљиво што су у његовој флори изражени најразличитији флорно-генетски односи. У раду Урошевића (1914) налазимо податке о четинарима Златибора, као и напомену да „златиборски сувати нису прави субалпијски сувати, већ су постали вештачким путем, сечом шума“.

ОБЛАСТ ФАУНЕ РИБА

Према литературним подацима (Марковић, 1962; Јовић и сар., 1981; Јанковић и сар., 1996; Марковић и сар., 2001; Никчевић и сар., 2003; Симић и сар., 2011) као и на основу истраживања Завода за заштиту природе Србије (обављених у периоду 2001 – 2002. и 2014 – 2015. године), утврђени су стање и промене у квалитативном саставу рибљег фонда на подручју Златибора у протеклих 50 година.

У изворишном делу Малог Рзава преовлађивала је поточна пастрмка, док су средњи и доњи ток насељавале поточна и речна мрена и клен, као и друге врсте мањег економског значаја (кркуша и двопругаста уклија) (Јовић и сар., 1981). У Црном Рзаву се у дужини од око 15 km од извора наилазило искључиво на кркушу и пеша (*Cottus gobio*), а после и на клена, док се пастрмка (*Salmo trutta*) налазила тек на делу тока са каменитом и шљунковитом подлогом (Марковић, 1962). Према Јовићу и сар. (1981) Црни Рзав је на целој дужини тока мренска риболовна вода у којој је, поред популације поточне мрене, широко распрострањен и пијор (*Pboxinus pboxinus*). Безуспешно порибљавање Црног Рзава поточном и калифорнијском пастрмком (*Oncorhynchus mykiss*) последица је мале количине воде у водотоку током целе године, његовог спорог тока и брзог загревања воде сиромашне садржајем кисеоника. Уз потврђене налазе поточне пастрмке, поточне мрене, клена и пијора у Црном Рзаву, Симић & Симић (2011) први пут наводе и присуство двопругасте уклије. Изузев клена, исти квалитативни састав риба је утврђен и за Обудојевицу, десну притоку Црног Рзава.

Рибница је обиловала кркушом као једином рибљом врстом, док су се у Бијелим водама, осим пастрмке, сретале кркуша и клен. Ри�љи фонд Великог и Малог Рзава чинио је веома густо насеље поточне пастрмке, уз коју је регистрована и кркуша (Марковић, 1962). Јанковић (1996) наводи да су Рибница и Обудојевица биле

насељене кленом, поточном мреном, пешом и кркушом, док се поточна пастрмка ређе сретала. Истраживањима Рзава, у који се улива Црни Рзав, установљено је присуство поточне мрене, клена, двопругасте уклије и поточне пастрмке, којом се река порибљавала у више наврата. Бела река, која је позната као чиста салмонидна вода, доста је девастирана, а популација пастрмке је видно смањена у поређењу са стањем пре 20 – 30 година.

У изворишним регионима слива Великог Рзава, све до ушћа Љубишнице, доминантну позицију заузимала је популација поточне пастрмке, а сасвим спорадично примерци поточне мрене и двопругасте уклије (*Alburnoides bipunctatus*). Рибље насеље Љубишнице чиниле су поточна пастрмка и поточна мрена, док су у Катушници евидентирани поточна пастрмка, поточна мрена, двопругаста уклија и клен (Јовић и сар., 1981), са доминацијом клена и поточне мрене (Јанковић, 1996).

У Рибничком језеру је утврђено присуство уклије, клена и поточне мрене, а према подацима корисника акумулације и спортских риболоваца, акумулација је порибљавана шараном (*Cyprinus carpio*), сомом (*Silurus glanis*) и калифорнијском пастрмком (Марковић и сар., 2001). Рибље насеље акумулације, у којој је доминирао клен по масеном уделу и уклија по бројности, настало је на бази врста које су исходно насељавале реку на којој је изграђена акумулација, као и на још неким врстама, као последица различитих вишекратних порибљавања (Никчевић и сар., 2003). Истраживањима Рибничке акумулације од стране Симић & Симић (2011) утврђено је 11 врста, у Обудојевици 4 врсте а у Црном Рзаву 5 врста.

Са циљем валоризације диверзитета риба Златибора, ихтиолошка служба Завода за заштиту природе Србије обавила је током 2001. и 2002. године рекогносцирање ширег подручја Златибора за потребе израде Студије заштите парка природе „Златибора“ (Пузовић и сар., 2005). Истраживања су обављена на 7 водотока и 9 локалитета (Црни Рзав - Цареве воде, Црни Рзав - око 1.000 m изнад акумулације, Црни Рзав – ушће Обудојевице, Рибница – испод насеља, Јабланица – у насељу, Бијеле воде, Скакавац, Семегњевска река и Доброселичка река). Овим истраживањима укупно је евидентирано 6 врста риба, представника две фамилије – *Salmonidae* и *Cyprinidae* (поточна пастрмка, поточна мрена, пијор, клен, двопругаста уклија и уклија). (Прилог бр. 6)

На свим локалитетима у Црном Рзаву регистроване су поточна мрена, пијор, клен и двопругаста уклија, док је уклија забележена само на ушћу Обудојевице. На овом локалитету је утврђено и квантитативно највеће присуство риба, првенствено због уплива велике количине органских материја које доспевају канализацијом из урбаних делова Златибора. У скоро свим испитиваним водотоцима доминантна је поточна мрена. Уз њу су се сретале још пијор (Рибница, Скакавац) са кленом (Семегњевска река), док је у Бијелим водама присутна и двопругаста уклија. Поточна пастрмка, и то као једина врста, евидентирана је само у Доброселичкој реци. У Јабланици није забележено присуство ни једне врсте риба, што је највероватније проузроковано радом пилана и присуством пиљевине у водотоку, која негативно утиче на опстанак риба.

ОБЛАСТ ФАУНЕ ИНСЕКТА

Фауна инсеката планине Златибор релативно је добро проучена а првенствено инсекти из редова Ephemeroptera, Orthoptera, Plecoptera, Heteroptera, Coleoptera, Hymenoptera, Trichoptera, Lepidoptera и Diptera (Адамовић, 1965, 1975; Guéorguiev, 1971; Маринковић – Господнетић, 1975; Nonveiller et al., 1999; Jakšić, 1988; Janković, 1975; Каћански, 1975; Pavićević et al., 2001; Pretner, 1968; Simova – Тошић et al., 2000; Stevanović et al., 2001; Тomanović, 2000; Филиповић, 1975). Најбоље је истражена фауна дневних лептира (Градојевић 1930-31, Анђус 2008, Jakšić 2008).

ОБЛАСТ ФАУНЕ ПТИЦА

Први истраживач фауне птица Златибора је био чувени природњак Otmar Reiser, који је путујући по Србији посетио овај планински масив (на пропутовању ка Тари и Босни) током лета 1889. године (Reiser, 1905). У свом раду он износи конкретне податке за неколико врста птица које је посматрао или сакупио за збирку Земаљског музеја у Сарајеву, као што су: дрозд имелаш (*Turdus viscivorus*), обични звиждак (*Phylloscopus collybita*). Reiser је сакупљао и објављивао и друге податке о птицама ових крајева, па је један од првих података о птицама Златибора везан за посматрање црног лешинара (*Aegipytus monachus*) на гробу Торника 9. октобра 1900. објављен од стране Reiser (1939), који је касније наводио и Матвејев (1950). Писани подаци о птицама Златибора из прве половине XX века су такође сасвим оскудни. Први истраживач који је на одређеним локалитетима пратио птице Златибора био је Матвејев. Неки други истраживачи су долазили пре свега због проучавања других група живог света, а успутно су посматрали и птице.

Птице Златибора највише је у периоду 1949-1980. године истраживао Матвејев, али на жалост ништа од прикупљене грађе није објавио. Он је Златибор први пут посетио 19. маја 1949. године када је на локалитету Главница урадио орнитофаунистички снимак храстових шума у побрђу и на висоравни планинских културних предела (Матвејев, 1950). Након тога, истраживао је фауну птица појединих делова Златибора током следећих седам посета у периоду од 1962. до 1980. године.

Прикупљању појединих података о птицама Златибора средином XX века допринели су локални ловци, шумари, као и љубитељи природе и птица, који су током дугог низа година били значајан извор информација. Такав један прилог са неколико података о птицама појединих ловишта на Златибору дао је Прибић (1953). Посебно треба издвојити неке од сарадника који су током задње две деценије XX века давали податке о птицама овог краја, међу којима доминирају ловци: Васиљевић, Милинковић, Миловић, Ковач и др. Подаци које су сакупили сарадници са терена представљају важан допринос познавању фауне птица Златибора и утврђивању промена у њиховом саставу проузрокованим углавном антропогеним утицајима. Појединачне податке о птицама Златибора прослеђивали су и истраживачи птица, попут Вуковића, Симића (2003), Шћибана, Раковића и Рудића.

ОБЛАСТ ФАУНЕ СИСАРА

У периоду од последњих неколико деценија, од када су интензивирани териолошка истраживања на подручју Србије, мало је природних и географских целина које су систематски и циљно истраживане. У том погледу ни Златибор није изузетак, тако да су подаци о квалитативном саставу фауне сисара крајње оскудни. Подаци о врстама тзв. „ситних“ сисара нпр., попут бубоједа и глодара су углавном резултат повремених и спорадичних истраживања, много ширег просторног обухвата и/или трансектног карактера. Подаци овог типа су објављени у публикацији синтезног карактера, која представља до сада незаобилазан извор података оваквог типа код нас (Петров, 1992). Извесне податке о врстама крупних сисара (нарочито дивљачи) можемо наћи у ловачким планским документима у организацијама корисницима ловишта на истраживаном подручју.

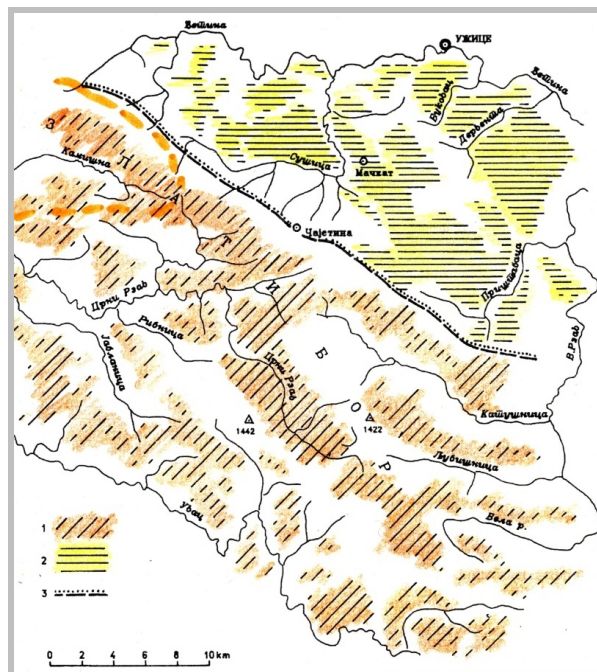
II 1.2. ПОЛОЖАЈ

Златибор је планина у југозападној Србији. Припада регији Старовлашко-рашке висије, највеће серпентинисане перидотитске масе у Србији - површина 300 km², дуга 30 km у динарском правцу пружања и широка до 15 km. Јасно је одвојена од околног терена стрмим падинама раседног карактера. Представља благо заталасану високу флувиоденудациону површ, једним делом скрашћену (Златиборска површ, просечне висине 950-1200 m, у централном делу висока 970-1000 m), са које се уздижу благо заобљени врхови: Торник 1497 m, Чигота 1422 m, Муртеница 1480 m (Марковић, 1972, 1988; Ршумовић, Милојевић, Лазаревић, 1991).

II 1.3. ГЕОМОРФОЛОШКЕ ОДЛИКЕ

Термин „Златибор“ се различито схвата од стране различитих струка. У геолошком смислу под Златибором се подразумева углавном област од ултрамафита и тријаских кречњака и офиолитског меланжа на истоку (Димитријевић, 1996). Ботаничари под тим термином подразумевају „таласасту висораван између река Сушице и Увца, велику серпентинску масу“ (Урошевић, 1921), односно „стари плато засечен у највећем делу у серпентинској маси, висораван средње висине око 1000 m, југозападно од Ужица, изнад Чајетине“ (Павловић, 1950). Географи дају најпрецизније границе Златибора базиране на геоморфолошким карактеристикама. Тако се Златибор смешта у западну Србију, као пространа благо заталасана висораван динарског правца пружања просечне надморске висине од око 1000 m, модифицирана флувиоденудационим процесима и ограничена стрмим одсецима према околним теренима (Ракићевић, 1963), а најдетаљнију представу су дали аутори географске студије о Златибору: у североисточном делу се за 300-350 m издиже над Бранешким пољем и долином Сушице стрмом падином раседног карактера, према југозападу златиборска висораван је омеђена високим и дугим гребеном Торника, а западна граница је нејасна: протеже се долином Јабланице, избија на Црни Рзав и преко Лисичине, Лупоглава и Бара избија на Виогор, највеће узвишење Семегњевске горе и са Семегњевском гором се заокружују границе Златибора у геоморфолошком погледу (Ршумовић, Милојевић, Лазаревић, 1991). У етнографском и демографском погледу, тај је појам доста проширен као простор „ерског“ менталитета

Златибораца, али, како на самом Златибору готово и нема сталних сеоских насеља, значи да су становници Златибора ван његовог правог, геоморфолошког простора, већ су размештени на ширем простору који се економски везује за простор Златибора (Ршумовић, Милојевић, Лазаревић, 1991).

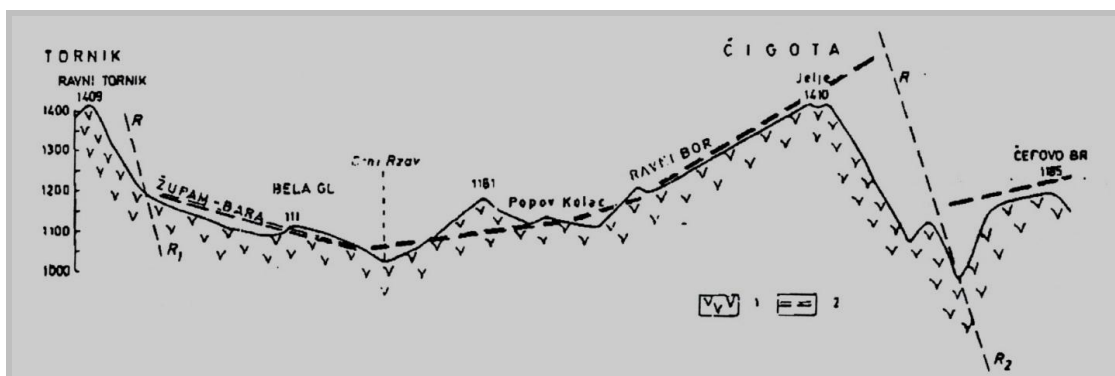
Карта површи: 1. Остаци старе златиборске површи-пинеплена, 2. Остаци мачкатске површи, 3. Претпостављена обалска линија Панонског језера, по Менковић, Кошћал, 1996.

На макроемоморфолошком плану простор Златибора се може поделити на три крупне морфолошке целине. На југозападу је дубоко дисецирани део испресецан клисурама дубоким и преко 300 m (чавловачко-семегњевски део). Најмаркантнији део овог предела је Чавловац са клисурама Црног Рзава и Рибнице. Поред њега је појас благо заталасане златиборске висоравни и он представља најтипичнији део Златибора. Источно је трећа целина, одвојена стрмим одсецима раседног порекла и представља стари флувиоденудациони пинеПЛЕН разломљен раседима на мање плоче степенасто поређане од севера према југу – од 750 m око села Мачкат до 1300 m на Враћевини (Муртеница). Цео тај простор је испресецан разгранатим долинама притока Великог Рзава, Ћетиње и Голијске Моравице. Прве две просторне целине су састављене претежно од магматских перидотита, док је трећа, источна, састављена највећим делом од тријаских седиментних стена, међу којима доминирају кречњаци. Та три типа рељефа се не разликују само својим морфолошким, педолошким, хидрографским и геолошким особинама, него и различитим вегетационим покривачем (Ршумовић, Милојевић, Лазаревић, 1991).

Током дугог флувиоденудационог периода са стабилном доњом ерозионом базом водених токова између креде и олигомиоцена, огромни простори су уравњени у пинеПЛЕН са усамљеним хумовима. Такав рељеф типа пинеПЛЕНА је током олигомиоцена захваћен снажним тектонским покретима савске орогене фазе са набирањем и разламањем земљине коре. И златиборски перидотитски лаколит је

знатно уравниен, али се током савске орогене фазе издиже дуж раседа по ободу, а површ се делимично заталасала набирањем. Укупно издизање златиборске перидотитске масе се процењује у односу на околне терене за око 350-400 m (Ршумовић, Милојевић, Лазаревић, 1991). Тако су настале континуелне синклинале које су заузеле речни токови, а касније се карактер тектонских кретања променио и долази до разламања и диференцијалног кретања делова површи.

Данас се у централном делу Златибора налазе очувани делови старог пинеплена на висини 970-1000 m. Представљени су заравњеним теменима узвишења на развођима између плитко усечених речних долина. То је рељеф благо заталасане површи и он чини основну морфолошку карактеристику „правог“ Златибора. Ова површ се постепено издиже према југоистоку – ка Боровој глави до 1200-1300 m и спаја са површи Враћевине на Муртеници. По својој великој уравниености и знатном пространству површ припада типу флувиоденудационог пинеплена ограниченог на перидотитски масив и од околних терена издигнут и одвојен раседима.

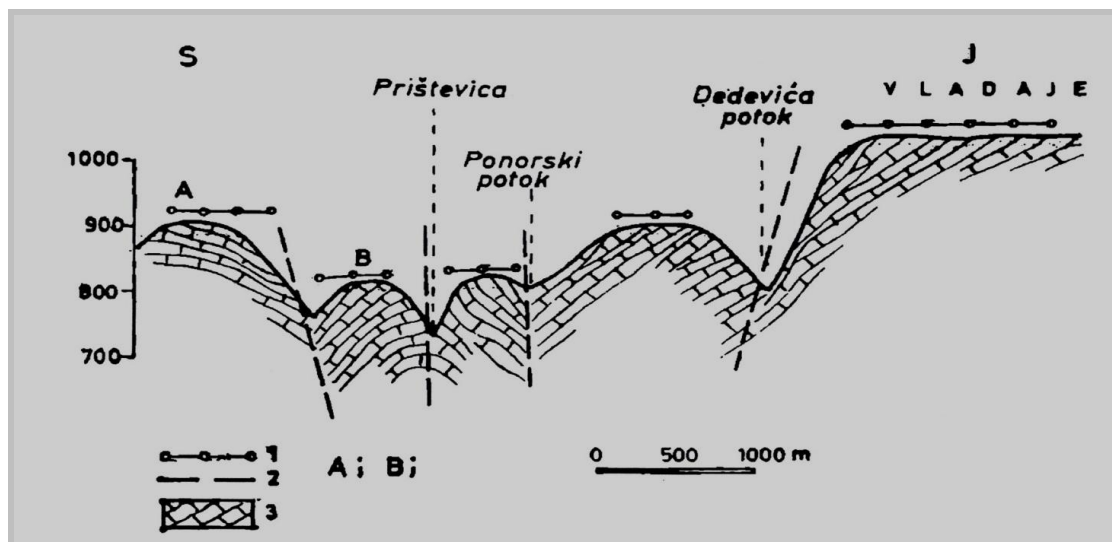

Извијање златиборског пинеплена током савске орогене фазе, од орничког раседа према Чиготи и спуштен сегмент површи Чеповог брда (Ршумовић, 1978)

Златибор се састоји из две крупне просторне целине: заталасане површи – најбоље очуваног дела старог флувиоденудационог пинеплена источно од линије која прати меридијански ток Црног Рзава и пинеплена западно од те линије, који је тектонски знатније издигнут и од запада ка истоку нагнут, али дубоким долинама и снажном дисекцијом највећим делом уништен и сведен на уске изоловане сегменте на теменима узвишења (средњи и југозападни део). Флувиоденудациони пинеПЛЕН у зони златиборске перидотитске масе је тектонским покретима у току двеју орогених фаза не само јаче издигнут изнад околног пинеПЛЕНског терена, него је и јаче денивелисан (извијен и нагнут) и тиме задобио карактер висоравни.

Код формирања физиономије предела издвајају се два потпуно различита дела. ПинеПЛЕН на вододржљивим стенама (златиборска перидотитска маса, палеозојски шкриљци и пешчари) која је задржала елементе свог првобитног изгледа и само делимично деформисана тектонским гужвањем у систем благих синклинала и антиклинала, док је део старог пинеПЛЕНА формираног у тријаским кречњацима током орогенезе претрпео значајније промене. Крути кречњаци су се увијали, пуцали и дробили на веће или мање сегменте – блокове који су знатно тектонски

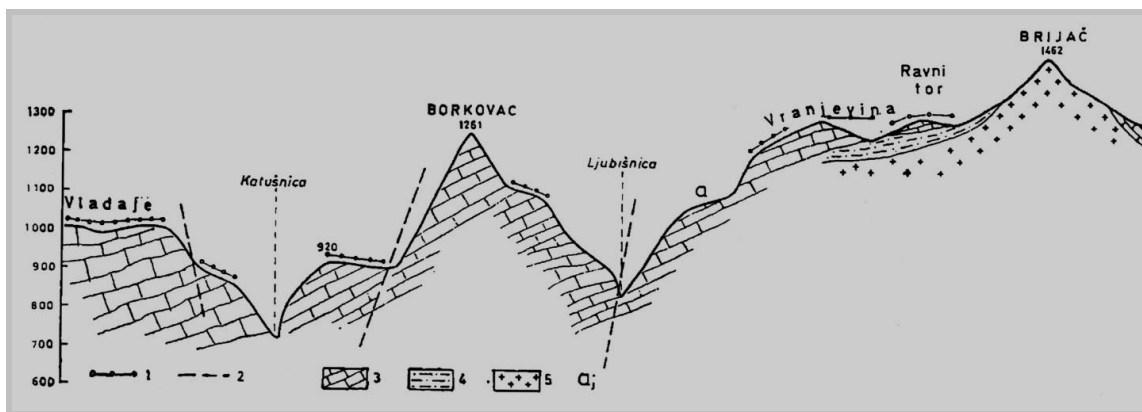
искочили из флувиоденудационих корелативних система (Рожанска површ на око 870 m, површ Владаја на око 980 m, површ Врањевине на 1200-1350 m под Бријачем на Муртеници, избушене вртачама и ижљобљене увалама), које су препуне крашко-хидролошких феномена.

Сегменти пине пленизиране златиборске површи између Рожанства и Владаје, разбијене вертикалним раседима и речним токовима (Ришумовић, 1978)

За пределе Златибора карактеристично је да су видљиви и утицаји човека на природу, због чега се посебно наглашава категорија антропогеног рељефа. Од самих почетака насељавања ових простора, човек је покушавао да природу прилагоди себи и својим потребама. Иако је првобитно становништво овде било присутно, прве трагове утицаја на природу имамо из средњег века, када се пробијају путеви и користе шумска и рудна богатства. Локално становништво је било оријентисано на сточарство, па су за потребе својих стада почели да крче шуме и проширују површине под пашњацима, као и за изградњу колиба. Већ тада су формирана сазнања о лимитираности обима испаше и коришћења траве и сена због специфичне серпентинисане подлоге, тако да су стада била ограничена, а вишак стокe се сваке године продавао. Ни насеља нису формирана у планини, већ у планинској суподини, поред већих речних токова и на раскрсницама путева. У случају већих несташица хране локално становништво се одлучивало на кирицијску делатност, додатно трасирајући нове путеве преко Златибота крчењем шуме. Све време се шума секла у већем обиму и за вађење лучи и катрана, као и ћумура. Кроз читав средњи и нови век сточарство и производња катрана су гутали златиборске шуме, тако да је физиономија пејзажа потпуно измењена и некад непрегледне борове шуме смениле су благо заталасане визуре са ливадама и пашњацима и ретким боровим шумарцима. То је међутим, довело до интензивирања ерозивних процеса, тако да долази до олакшаног и учесталог бујичног спирања коре распадања серпентинисаних перидотита и засипања самих речних корита планинских потока и формирања читаве серије плавинских лепеза при ушћу у веће токове. Временом, са осавремењавањем привреде, губе се традиционални занати и замиру активности кириција и катранџија, нарочито по

изградњи нових путева и пруге. Данас се целокупна производња катрана извози за Шведску, а сам процес се одвија на традиционалан („еколошки“) начин, вађењем пањева старих борова (који једини имају задовољавајуће количине лучи и смоле за катран), а по потреби и сечом шуме, на местима где су се очувале најстарије састојине црног бора.

Раседи у долинама Катуннице и Љубишке реке и разломљени сегменти пинеплена на различитим висинама, до Врањевине (1300 м), највишег сегмента површи, на Муртеници (Раумовић, 1978.)

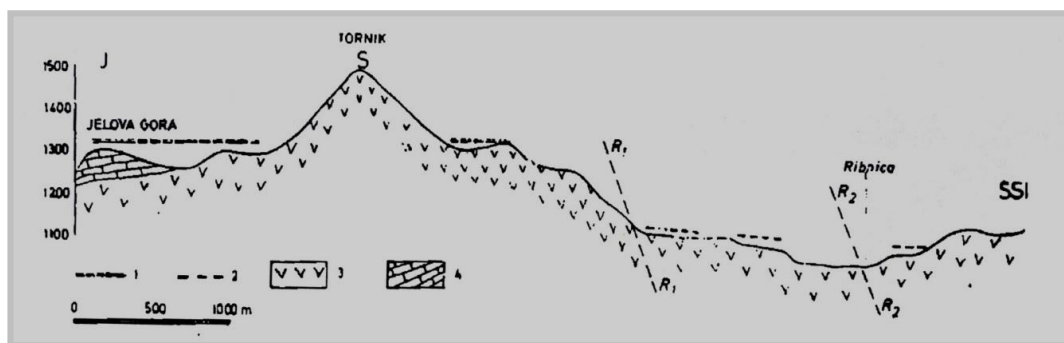
ПОСЕБНЕ ГЕОМОРФОЛОШКЕ ВРЕДНОСТИ – ОБЈЕКТИ ГЕОНАСЛЕЂА

У укупној разноврсности геолошке грађе и геоморфолошких облика рељефа (геодиверзитет), издвајају се неке посебне вредности које својим значајем заслужују статус објеката гео-наслеђа (репрезентативних примера геодиверзитета). Наглашена потреба за заштитом објеката геонаслеђа од самих почетака активности на заштити природе у Србији (Пољак, 1931; Стевановић, 1950; Грозданић, 1950), касније је доста запостављена, али је неопходно, приликом заштите већих просторних целина посебно нагласити и објекте геонаслеђа као посебно вредне и атрактивне и који су увек добра основа за развој еко и гео туризма.

Како је геолошка грађа златиборског масива доста једноставна, али и изузетно разноврсна, представљена је пре свега серпентинисаном лаколитском масом перидотита, различитим варијететима шкриљаца (албит-хлорит-мусковитски, албит-хлоритски, албит-хлорит-серицитски, хлорит-мусковитски), уз пробоје вулканских стена, као и тријаским кречњацима нераскидиво повезаним са масивом Златибора, то се у рељефу одражава на благо заобљене форме и питоме и заравњене врхове околних планина на једној страни и нешто живљу и немирнију пластику у просторима скрашћене висоравни са дубодолинама и бројним хумовима. Подложне распадању и ерозији, покривене су распадином и дебљим педолошким слојем, као и травном вегетацијом, док су на карбонатима често огољени и разасути по површима. Поред класичних геолошких објеката геонаслеђа, међу којима се истичу Мајдан Клисура са црвеним ханбулошким кречњацима пуним амонита, профил плиткоморских кредних седимената у каменолому Говеђача у Равнима, профил доломитичне биотурбатне формације на путу Сирогојно-Трнава, профил вулканских стена формације Сирогојно са туфовима у које су уложене лаве и андезитски вулканокластити на путу Сирогојно-

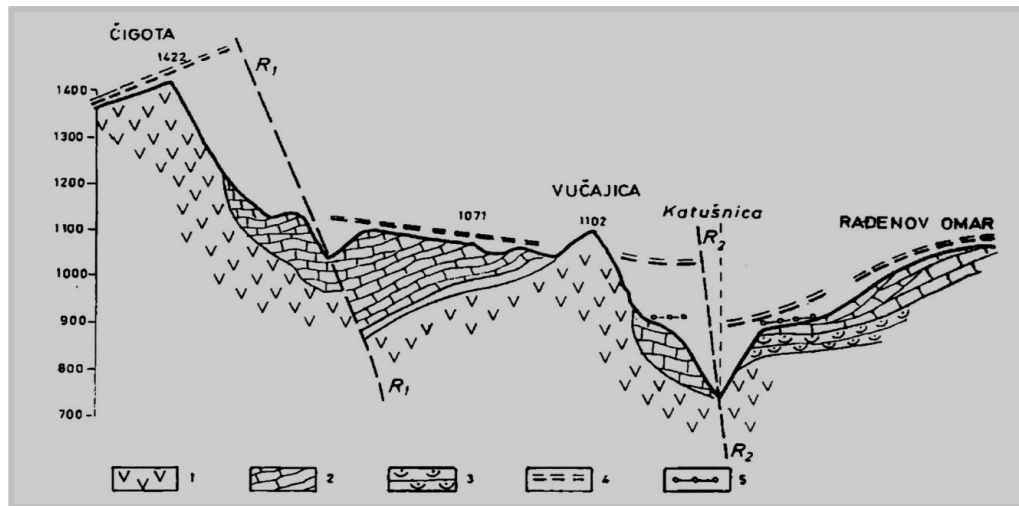
Видићи, профил сложеног преврнутог и делимично загњуреног набора деколманске површи олистоплаке код Владаје, изданци дахпгајнског спрудног комплекса на путу Сирогојно-Рожанство, профил пробоја жица магнезита у перидотитима поред пута Партизанске воде – Горња Јабланица, профил биокластита спрудне равни са крупнозрним карбонатним бречама код Илиће, као и профил метаморфисаног офиолитског меланжа код Радибратовића у Рожанству (Мијовић, Васиљевић, Маринчић, 1997), посебно се истичу бројни геоморфолошки објекти геонаслеђа у рељефу Златибора, а као посебно интересантни и вредни, региструју се:

- *Златиборска површи* („прави Златибор“) је очувани део старог пинеплена на висини 970-1000 m и представљен је заравњеним теменима узвишења на развођима између плитко усечених речних долина. То је рељеф благо заталасане површи и он чини основну морфолошку карактеристику „правог“ Златибора. Ова површ се постепено издиже према југоистоку – ка Боровој глави 1200-1300 m и спаја са површи Врањевине на Муртеници. По својој великој уравњености и знатном пространству површ припада типу флувиоденудационог пинеплена ограниченог на перидотитски масив и од околних терена издигнут и одвојен раседима.
- *Гуштерица* представља мањи део добро очуване златиборске површи (старог флувиоденудационог пинеплена) у северном подножју Семењевске горе и представља крајњи северозападни део површи према раседном одсеку над нижом мачкатском површи.
- *Гребен Торника* је планински венац (Бандера 1497 m) издигнут дуж раседних линија над златиборским флувиоденудационим пинепленом и на свом темену и странама је задржао сегменте те површи, како на северној страни, где су јако сужени и еродирани падинским процесима на врло стрмим теренима, тако и на јужној страни, где се шири теменом Јелове горе на 1300 m, тако да су највиша узвишења на торничком гребену ерозивни остаци препинепленског рељефа на старом пинеплену (Ршумовић, 1978).

Остаци пинеплена на Торнику (Ршумовић, 1978)

- *Гребен Чиготе* је јаче извијен и континуелни наставак златиборског пинеплена, али је према северу, над долином Катуншнице снажно издигнут дуж степенастих раседа за око 350 m.
- *Каменита Вртача* је једна од најизраженијих вртача у изровашеном богињавом красу површи на 1300 m на Свијетњаку. Највећа је у окружењу, морфолошки веома добро развијена, пречника 50 m и дубине 30 m, стрмих стеновитих страна са точилима и сипарима на странама и левкастим дном.

Раседање пинеплена на североисточној страни Чиготе, према Катуншници, 1.Перидотити, 2. Кречњаци и доломити средњег тријаса, 3. Дијабази и рожнаци, 4. ПинеПЛен, 5. Тераса Катуншнице (Ришковић, 1978)

- *Клисура Увца под Златибором*. Увац је река у Србији (дужине 119 km и површине слива 1310 km²) која једним делом протиче између планина Златибор и Златар и представља јужну границу Златибора. После смиреног тока системом брана и акумулација у Новој Вароши, Увац улази у серпентинисане перидотите златиборског лаколита и омеђује планинску површ Златибора са југа, одвајајући га дубоком клисуром од суседног Златара. На дужини од 42 km, колико износи гранични појас новог заштићеног природног добра, река Увац је усекла 550-650 m потпуно неприступачну дубоку клисуру, улазећи код ушћа Сенићког потока на 710 m надморске висине и укупним падом од 290 m, излази из граница природног добра на 420 m надморске висине, низводно од ушћа Вуч потока. Том огромном потенцијалном енергијом издубила је величанствену клисуру која није посебна по димензијама већ по дивљини, неприступачности и очуваности исконског амбијента опеваног у многим народним песмама. Ту су, далеко од свега, смештени и манастири Добрава (на стрмом рту над самом реком) и Увац (на наплавленој речној тераси). У тако дивљем и неприступачном терену, на стрмим странама клисуре, ни притоке Увца нису могле да се усецају другачије, већ дивљим јаругама и вододеринама формирајући кратке, клисуре кроз које се могу пробити само ретки чобани и планинари. Такве су Вуч поток, Јањин поток, Савин поток, Црни поток,

Шарански поток, Крвавац, Омарски поток, Грижа, Доброселичка река, Тусти поток...

- *Клисура Крваваца* је најатрактивнија притока Увца, која се формира на златиборској површи од Јокиног и Семног врела (на 1050 m надморске висине) и током од 3,1 km пропада за 530 m, до ушћа у великој сопственој конусној плавини, градећи клисуру дубоку преко 500 m, стеновитих литица избразданим точилима и јаругама, прошараним жицама магnezита у перидотитима.

Водопад Скакавац
(Фото: С. Белиј)

- *Клисура Гриже* је још једна изузетно атрактивна и дивља притока Увца. Формира се од извора Стублина (1115 m) и Омарског извора (1080 m) и прве километре протиче између Амбарине и Борове главе релативно мирним током и малим падом. Последња 2 km улази у теснац између Виса (1007 m) и Чавке (1064 m), нагло се спушта и са падом од 320 m на 2 km дужине гради јединствену клисуру испуњену каменим блоковима и стеновитим пречагама низ које се обрушава брзацима, слаповима и водопадима.
- *Клисура Црног Рзава*. Црни Рзав извире у Царевом пољу под Чиготом, у селу Драглица и тече централним делом Златибора. Добио је име по тамној боји

серпентинских стена преко којих протиче. На неким местима прави атрактивне клисуре. Од притока прима Рибницу, Обудојевицу, Бијеле воде, Семегњевску реку и Јабланичку реку. Код Вардишта се састаје са Бијелим Рзавом, формира Рзав и отиче у Дрину. Након што прими Обудојевицу, која долази са Партизанских вода, почиње да се пробија кроз златиборску површ све дубљом клисуром, носећи се са тектонским издизањем током савске орогене фазе по ободу флувиоденудационог пинеплена. Тако је, идући низводна клисура све дубља, да би на профилу Лисичина (1073 m) – Суви бор (908 m) достигла и 400 m дубине. Осим атрактивне клисуре, посебну вредност чине и очуване борове шуме Чавловца.

- *Клисура Скакаваца са укљештеним меандрима.* Скакавац извире у Семегњевоу, на 970 m и протиче преко Семегњевске висоравни као дела златиборског пинеплена, кроз миоцене језерске седimente, остатке некадашње трансгресије. Када почне да се усеца у перидотите (880 m надморске висине), формира све дубљу клисуру (до 200 m дубине), са специфичним укљештеним меандрима у перидотитима. Код Железничке станице Златибор (на 774 m) прима притоке Бијеле воде и поток Бјелак и као Семегњевска река отиче у Црни Рзав.
- *Водопад Скакавац* је на потоку Скакавац, недалеко од истоименог извора, у самом селу Семегњево, поред асфалтног пута. Преко раседне степенице од 12 m обрушава се нејаки ток зарастао у коров и жбуње.

Водопад Врелског потока (Фото: С. Белиј)

- *Акмулација бигра на Врелском потоку у Гостиљу.* Вода Врелског потока је прошла замршену мрежу канала у карбонатном подземљу и оптерећена знатним количинама раствореног CaCO_3 , по изласку на површину почела да га таложи и то у прва 2 km тока незнатно, а затим, на прегибу ка дубоко усеченој Катунници, где Врелски поток добија на брзини и паду, уз распрскавање воде, стиче најповољније услове за таложење тог раствора.

Тако је створена огромна акумулација бигра од прегипа са Великим водопадом до ушћа у Катупницу, на 100 m висинске разлике.

- *Прераст у Доброселици* налази се у атару села Доброселица, на јужном ободу Златибора и представља типичан пример контактне прерасти, настале услед селективне ерозије и локалног понирања реке. Образована је на крају јаружасте долине колебљивог бујичног тока усеченог у тамним кристаластим шкриљцима, где наилази на кречњачку греду и понире, формирајући пећински канал дугачак 48 m, широк 12 m и висок на горњем улазу 12 m, а на излазу 16 m. Камени лук изнад канала дебљине је 20 m. По својим димензијама спада међу највеће природне камене мостове у Србији, са односом дужине и висине канала 3,2 (Д. Гавриловић, А. Гавриловић, 2008).

У народу је позната као Точковића пећина или Шупљица. Представља природну реткост од изузетног значаја за науку, као и за туризам на Златибору.

Прераст у Доброселици (Фото: С. Белиј)

У посебну групу објеката геонаслеђа Златибора и Србије спадају и архитектонско-петролошки објекти, као културни објекти градитељске и уметничке баштине код којих посебну вредност представља архитектонско-грађевински камен и његова употреба. Такви су на Златибору:

- *Манастир Увац*. Налази се у дну дубоке клисуре Увца, на наплавној речној тераси, а уврштен је у архитектонско-петролошке објекте геонаслеђа Златибора и Србије због коришћења различитих стена као грађевинског материјала из непосредног окружења.

- *Манастир Дубрава*. Изузетно атрактиван положај на заравњеном темену бочног рта у највећем меандру клисуре Увца и интересантно коришћење камена као локалног грађевинског материјала и његово обликовање сврстали су га у архитектонско-петролошке објекте геонаслеђа Златибора и Србије.

Коришћење локалног камена перидотита у градњи манастира Дубрава
(Фото: С. Белиј)

Међу спелеолошке објекте геонаслеђа убрајају се бројне пећине и јаме разасуте по златиборској површи и њеном ободу. Према програму Одбора за крас и спелеологију САНУ, Спелеолошка група Друштва за истраживање краса „Владимир Мандић-Манда“ из Ваљева у периоду од 1979. до 1985. године истражила је на Златибору (у ширем смислу) 133 спелеолошка објекта и то 93 пећине и 40 јама (Лазаревић, 1996). Најбројније су кратке пећине и плитке јаме. У красу Златибора највећа и најпознатија је Стопића пећина (1691 m), а на ширем простору су значајне по својим димензијама Пипалска (1712 m) и Потпећка пећина (555 m). За потребе формирања инвентара објеката геонаслеђа Златибора издвојени су следећи објекти:

- *Ршумова (Ушендића) пећина* налази се у селу Горњи Лубиш, на десној долињској страни Лубишке реке, на имању Паје Ушендића. Пећински отвор је широк 23 m и висок 7 m. Од Лубишке реке је удаљен само 30 m. Дужина главног канала је 128 m, а укупна дужина пећинских канала је 164 m, а површина 810 m². Из пећине избија поток само после дужих и јачих киша или наглог топљења снега. На десетак метара од отвора пећине поток понире у вертикалну јаму и тече испод корита Лубишке реке (Ршумовић, 1956). Овакав хидрографски феномен указује на нову фазу скрашћавања и читав комплекс пећине, потока и јаме представља значајан објекат за научна истраживања и редак природни феномен.

- *Раковичка пећина* се налази у селу Раковица, непосредно под највишим врхом Чиготе. Улаз у пећину је поред макадамског пута, на коти 875 m, висок је 5 m, широк 7,5 m. Канали су променљиве ширине од 2,5 m до 7,5 m, а висина постепено опада према крају пећине. Укупна дужина свих пећинских канала износи 237,5 m а површина 990 m². Реална је претпоставка да Раковичка пећина са суседном Јамином представља јединствени спелеосистем (растојање између њих на површини износи 360 m) и са утврђивањем њихове подземне везе, то би био најдужи спелеолошки објекат Златиборског краса (Лазаревић, 1996).
- *Јамина пећина* се такође налази у селу Раковица, на само 360 m од Раковичке пећине. То је речна пећина са улазом на 990 m надморске висине у облику неправилног круга, са пречником 35 m, са вертикалним шахтним улазом који је настао саламањем истањене пећинске таванице, дубине 30 m. На дну се канали простиру и ка југозападу и ка североистоку. Укупна дужина Јамине износи 465 m, а површина 1.992 m². У непосредној близини, на само 45 m од Јамине је и трећи спелеолошки објекат, обележен као јама бр. 8.22 (Лазаревић, 1996).
- *Грлић* је пећина на јужном стеновитом одсеку Муртенице, под врхом Ђулетина (1433 m) у залеђу села Негбина, на 900 m надморске висине. Дуга је 68 m и има површину 90 m².
- *Чикина пећина* се налази на 2 km узводно од ушћа Мумлавског потока, на десној долињској страни, 15 m изнад њеног дна. Представља дворану левкастог облика, дугу 20 m, на улазу широку 8 m и високу 5 m. На крају дворане канал се у вертикалном профилу раздваја на два дела између којих је прераст, што указује на две морфолошке фазе у развоју пећине.

Улаз у
Раковичку
пећину
(Фото: С. Белиј)

- *Јама Мумлава* се налази у долини Мумлавског потока, недалеко од Лубишке реке, на 900 m надморске висине. Особитост ове јаме је жубор на њеном дну, сличан мумлању, по чему су и јама и поток добили назив. Дубока је 5

m, ширине 1,8-2 m, а канал је развијен дуж дијастроме правца североисток-југозапад. Водени ток на њеном дну је усмерен низ долину у којој се јама налази.

- *Говеђа пећина* се налази у долини Љубишке реке, испод Дуге Стијене, на самом десном рубу уске долинске равни. Улаз јој је на 895 m надморске висине, а канал је дуг 29 m, површине 116 m². Завршава се језером. Од Рцумове пећине до Дуге Стијене се налази већи број крашких феномена геоморфолошког и хидролошког карактера које би у некој будућој туристичкој понуди требало објединити.
- *Леденица* је једна од ретких пећина на већој надморској висини. Налази се на површи Шеварице (1.100 m надморске висине), у подножју највишег врха Муртенице (Бријач, 1.480 m), на ободу крашке увале. У облику је цепа са отвором широким 4 m и двораном широком 10-13 m, дугачком 42 m, површине 392 m². Вода од отопиеног снега продире пукотинама кроз релативно танак пећински таван и у задњем делу пећине се леђи услед ниске температуре. У задњем делу су мање бигрене завесе и нешто пећинског накита. Знатно присуство кречњачких блокова по дну дворане сведочи о интензивном процесу обурвавања.

На простору Златиборске висоравни евидентирано је 32 објекта геонаслеђа и то: 13 геоморфолошких, 8 спелеолошких, 2 архитектонско-петролошка и 9 геолошких објеката.

Правилном валоризацијом објеката геонаслеђа у склопу укупних природних вредности добија се целовитија представа о разноврсности природе у самом заштићеном добру и његовој непосредној околини и реалнија основа за планирање будућих активности, пре свега еко и гео туризма у оквирима концепта одрживог развоја, уз неопходно укључивање етно села Сирогојно и свих осталих етно-културних вредности материјалне и нематеријалне баштине.

II 1.4. ГЕОЛОШКЕ ОДЛИКЕ

Према геотектонској подели Златиборски масив припада унутрашњим Динаридима. Његову подлогу чине палеозојске формације Дринско – ивањичког комплекса, затим тријаски седименти, јурски офиолитски меланж са метаморфитима обода Златиборског масива, ултрамафити, седименти горње креде и терцијарни језерски седименти.

МЕЗОЗОИК

Тријас

Најстарији седименти на подручју природног добра су распрострањени око Доброселице, Гостиља и Негбине и представљени су лапоровитим кречњацима доњег тријаса – кампилски подкат (**T₁²**). То су слојевити, сиви, руменкасти и жућкасти лапоровити кречњаци са ретким оолитичним прослојцима.

Фосилоносни су и у њима су нађени фораминифери *Meandrospira pusilla*, *Glomospira* sp., *Aeolisacus* sp., затим остракоди и криноиди.

У средњем тријасу, током периода уједначене седиментације, настају стене анизијског и ладинског ката.

Банковити и масивни кречњаци анизијског ката (**T₂¹**) леже тектонски непоремећени преко доњотријаских седимената. Кречњаци анизијског ката су сиве до сиволавичасте боје или ружичасти до црвени и карактеришу се богатством микрофауне. Прожети су жилицама калцита, и у њима се запајају честе рекристалисале калцитске партије. Површински су изразито карстификовани. Према карактеристикама ових стена утврђено је да су оне депоноване у плитководној средини и потом дијагенетски делимично доломитисане.

Дебелоуслојени до масивни кречњаци, сиве до сивосмеђе боје, са муглама рожнаца карактеристични су за ладински кат (**T₂²**). Обично леже преко анизијских кречњака, од којих се разликују појављивањем рожначких мугли. Преко њих леже кречњаци горњег тријаса. Веома често ови кречњаци су ограничени нормалним или реверсним раседима.

Кречњаци ладинског ката су углавном доломитични, а степен доломитизације расте ка вишим нивоима. Испресецани су жилицама калцита, аутигеног кварца и лимонита.

Рожначке мугле су тамно мрке до тамно сиве боје, неправилног су облика, док им величина варира од 2 cm³ до неколико стотина cm³. У неким деловима су густо распоређене док се локално сасвим повлаче. Изграђене су од ситнозрног кварца. На подручју Доброселице кречњаци ладинског ката не садрже мугле рожнаца, па су идентични као анизијски кречњаци. Издвојени су само по суперпозиционом положају између фаунистичких доказа анизијских и горњетријаских кречњака.

Ладински кречњаци су распрострањени у виду мањих појасева на потесу Доброселица – Мучањ. У овим стенама су чести фосилни остаци микрофауне. Могу се издвојити две асоцијације: у доломитичним калкаренима плићег мора и у кречњацима са лапорцима пелашког типа. У делу око Доброселице и превоја Чиготе су заступљене творевине плићег мора са асоцијацијом *Bacacnella florifarmis*, *Ladinella porata*, *Cyanophyta*, *Stromatoporidae*, *Frondicularia* sp., *Vidalina* sp., *Aeolisacus* sp. и фрагментима ехинодермата и молусака.

У тектонско – ерозионом прозору Доброселице, на североисточним падинама Чиготе и изнад леве обале горњег тока Катупнице јављају се масивни, ређе банковити и слојевити спрудни кречњаци горњег тријаса (**T₃**), који су интензивно карстификовани.

Кречњаци су најчешће органогено детритични, мада се налазе и микрокристаласти варијетети који су често прекристалисали. Једна од карактеристика ових кречњака је појава мегалодона. Осим мегалодона у подручју Доброселице констатована је и

следећа микроасоцијација флоре и фауне: *Thaumatoporella parvovesiculifera*, *Turrispirillina minima*, *Fronicularia woodwardi*, *Involutina sp.*, остракоде и фрагменти ехинодермата.

Слојевити и банковити кречњаци и доломити горњег тријаса, односно карнијског и норичког ката (T_3^{1+2}) откривени су само у уском појасу на десној обали горњег тока реке Катушнице. Доминантна структура су алгални варијетети образовани у ширем подручју спрудова. Серију карактерише присуство ситнозрних и финозрних доломита дијагенетског порекла, као и бречасте партије.

Микрофацијални развој горњег тријаса одражава типичну неритску маринску средину, која је постојала и у средњем тријасу, у којој је дошло до образовања разноврсних микрофација у различитим зонама ширег подручја спруда и субспрудним басенима. Поједине биомикритске микрофације указују на релативно продубљавање средине седиментације.

Слојевити кречњаци горњег тријаса (Фото: М. Николић)

Јура

На подручју заштићеног природног добра најзаступљеније су стене јурске старости (J), које су представљене различитим седиментним, магматским и метаморфним творевинама. Генерално се могу поделити на четири веће јединице и то: дијабаз – рожначка формација (или офиолитски меланж); серпентинити, габрови, дијабази и спилити; ултрамафитски масив Златибора и метаморфне стене у подлози ултрамафита.

У оквиру дијабаз рожначка формација (J_{2,3}) су издвојена два дела: доњи – развијен у седиментно вулканогеној фацији и горњи – контактено метаморфисани део.

Литолошки саств дијабаз рожначке формације је веома разноврстан. Основно обележје дају разнобојни танкослојевити и плочасти рожнаци, затим масивни и банковити пешчари са манганским превлакама, глинци, различите кречњачко – доломитске стене и базични магматити. Други литолошки чланови јављају се знатно ређе, обично као мања сочива и прослојци (зелени шкриљци, туфити, брече и конгломерати).

Дебљину творевина дијабаз рожначке формације, изузимајући ултрамафитски масив Златибора, је због убирања, раседања и клижења блокова тешко оценити, и она највероватније износи око 500-600 m.

Од магматских стена јављају се дијабази, спилити и габрови. Највеће појаве ових магматских стена су у близини или по ободу ултрамафитске масе Златибора.

Дијабази (**ВВ**), дијабазне брече и спилити (**ВВab**) граде велике масе код Доброселице, Торника и Горње Јабланице. Спилити и дијабази су тамнозелене до љубичасто мрке стене, у којима се јављају „pillow-lave“, делимично су масивне мада се местимично налазе и шкриљави варијетети. Настали су током подморских излива у још неконсолидованим седиментима или се јављају преко старијих излива. Изливи су праћени појавом туфова и вулканских бомби изразито шљакавог карактера. Могу бити бречасте и градити добро везане дијабазне брече.

Највећу површину у заштићеном природном добру заузима ултрамафитски масив Златибора. Геотектонски се налази се у Динарском офиолитском појасу и лежи у виду плоче преко горњојурског олистостромског меланжа. Овај ултрамафит је по својој површини највећи у Србији, а спада и међу највеће у овом офиолитском појасу.

На основну детаљних геолошких проучавања утврђено је да ултрамафитско тело Златибора представља плочу, дебљине око 1000 m, са местимичним исклињавањем. Ултрамафитска плоча испресеца на раседима од којих су најзначајнији у подручју Чајетине и Доброселице (скица 1).

Ултрамафитски масив Златибора лежи преко кречњака и доломита горњег тријаса или метаморфисаних стена дијабаз – рожначке формације са којима образује контактни појас.

Овај масив је претежно хацбургитског састава (**ae**). Поред хацбургита, извојени су лерзолити (**adl**), дунити (**zol**) и као од њих настали серпентинити (**se**).

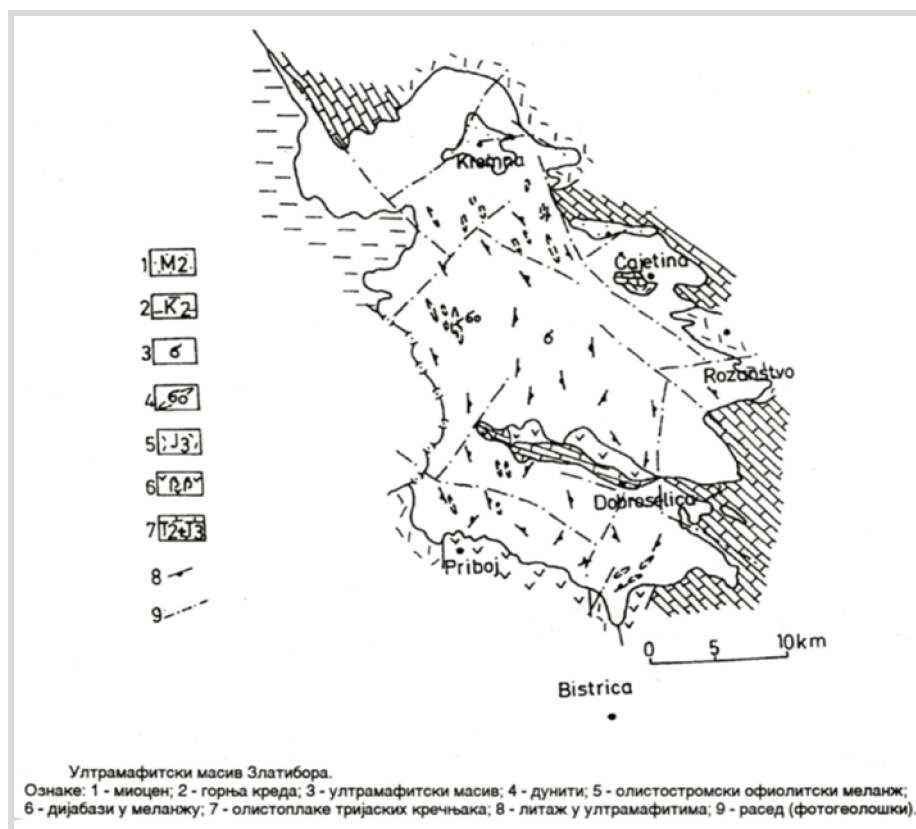
Хацбургити (**ae**) се макроскопски не разликују од осталих ултрамафитских стена, па су сва издвајања на карти извршена на основу петролошких анализа. У његовом саставу налазе се оливин и ромбични пироксен са аксесорним моноклиничним пироксеном и хромитом.

На подручју природног добра констатовани су хацбургитски и дунитски серпентинити (**se**), који изграђују ободне делове масива и представљају потпуно серпентинисане примарне стене, са којима су везани поступним прелазима.

Изграђени су од мрежастог серпентинита, бастита, акцесорног хромита, секундарног праха оксида гвожђа, мало секундарног амфибола и талка.

Креда

Током доње креде (**К₁**) на ултрамафитима Златиборског масива образоване су простране коре распадања, условљене хумидном и топлим климом, које су приликом ценоманске трансгресије поново преталожене. Остаци коре распадања видљиви су око Доброселице. У кори распадања Златибора, слично као и у другим корима, видљиве су следеће зоне: опалско – лимонитска, глиновита и зона са магнезитским појавама.

Ултрамафитски масив Златибора

Кречњаци и лапорци за које је утврђена старост ценоман – турон (**К₂^{1,2}**) налазе се на самом јужном делу заштићеног природног добра, у подручју Драглице, на брду Тетребовац. Према перидотитима су ограничени раседом, док су са друге стране заглављени делувијумом, па им се базални делови не могу осмотрити.

У њима је констатована фауна која одговара ценоману *Praealveolina (Simplalveolina) simplex*, *Pseudorbaydionina laurinensis*, *P. dubia*, "*Praesorites*" *sp.* и доњем турону појава *Eoradiolarites franchii*, *E. lyratus* и *Chondrodonta joannae*.

КЕНОЗОИК

Миоцен

Слатководни миоценски (**M₁**) седименти, језерског порекла, констатовани су на подручју Семегњева. Подлога и маргине језерских басена у Србији, а самим тим и на Златибору, изграђена је од серпентинита, дијабаз – рожначке формације, тријаских доломита, метаморфита и вулканита. Седиментација је вршена у специфичним геолошким условима у суптропској клими са смењивањем влажних и сувих периода и високим утицајем вулканокластичног материјала.

Стене ултрамафитског Златиборског масива (Фото: М. Николић)

Квартар

На подручју природног добра од квартарних творевина заступљени су делувијум (**d**) и алувијум (**al**).

Делувијалне насlage се налазе око Доброселице, где граде издужену зону, док су мање појаве издвојене око Доње Јабланице. Делувијум је углавном представљен одломцима перидотита између којих се налази глиновити материјал који је богат органском компонентом. На овим творевинама се током јачих киша формирају веће па терен задобија мочварни карактер.

Алувијалне творевине имају мало распрострањење и развијене су у долини Увца. За ове творевине карактеристично је смењивање шљунковитог, песковитог и

глиновитог материјала. У самом речном кориту Увца налазе се добро испрани шљункови и пескови.

ТЕКТОНИКА

Подручје планине Златибор, према геотектонској подели, припада унутрашњим Динаридима. На основу својих литофацијалних, структурних и тектонских карактеристика издвојено је уже подручје под називом златиборско – ужичка мезозојска зона и златиборски перидотитски масив.

Ужичка мезозојска зона има шире распрострањење и пружа се од Таре преко Мачката и Дрежника до долине Великог Рзава, одакле се наставља према југоистоку. Карактерише се благим наборима са распоном од неколико километара и осамом које имају динарско пружање. Наборне структуре су местимично искидане маркантним трансферзалним и лонгитудиналним раседима. У оквиру ове зоне констатована су снажна разламања и реверсна кретања тријаса преко дијабаз – рожначке формације.

Златиборски перидотитски масив према својим тектонским карактеристикама представља специфичну јединицу. Простире се преко метаморфисаног дела дијабаз – рожначке формације и одликује се зонарном грађом.

У првој фази формирања структуре овог тела, када је створен и контактни ореол, настали су примарни елементи склопа – шлуре и литаж. У масиву су развијена три јасно изражена система пукотина. Осим тога, констатовани су и благи набори правца пружања СЗ – ЈИ и интензивна разламања, нарочито при ободу масива.

II 1.5. ХИДРОГЕОЛОШКЕ ОДЛИКЕ

ТЕРЕНИ СА МЕЋУЗРНСКОМ ПОРОЗНОШЋУ

Водоносници, који су развијени у теренима са међузрнском порозношћу на подручју Златибора са околином, не представљају водоноснике који у укупном водном билансу имају значајнијег удела. Њихова улога је више усмерена на обогаћивање издани развијених у другим литолошким срединама, а пре свих пукотинским, или прихрањивање вода површинских токова. У њима најчешће не постоје изведене водне грађевине, а природне водне појаве су ретке, мале издашности и примитивно каптиране. Постојање ових водоносника указује пре свега на историју развоја савремених геолошких процеса на терену.

Алувијони водотока који припадају дринском или западноморавском, односно црноморском сливу, иако пролазе кроз различите литолошке средине, не показују велика одступања основних хидрогеолошких параметара. Вододелница између ова два регионална слива протеже се од Муртенице преко насељеног места Златибор до масива Таре.

Северно, северозападно подручје Златибора, делом и централни део природног добра, дренирају реке Црни Рзав и Увац са мањим притокама (Рибница, Омарски поток, Расничка река, и др.), које пролазе готово искључиво кроз серпентинско-

перидотиски масив. Литолошки профил показује да су алувијони изграђени претежно од одломака и шљункова, док су местимично и заглињено песковити.

Југоисточно подручје, које је веома малог пространства дренирају реке Приптавица, Катунница и Велики Рзав. Алувијални седименти (**al**) представљени су шљунковима и песковима, чији састав је већином метаморфисаног и карбонатног порекла.

Издани које се формирају у овим седиментима, су мале дебљине и са слободним нивоом. Однос река - издан је непосредан и директно зависан од површинског прихрањивања, што је манифестовано брзим и повећаним протоком у кишном периоду. С обзиром на мале дебљине седимената, већина ових водоносника није од економског значаја, а самим тим нису вршена детаљнија хидрогеолошка истраживања.

Посебну групу терена представљају елувијални, пролувијални и сипарски седименти по ободном делу масива. Њихово распрострањење је значајно с обзиром да је распадање серпентинисаних перидотита интензивно, као и развој падинских процеса. Оводњеност водоносника који се формирају у овим седиментима је мала јер је њихова пропусност велика, па се инфилтрирана вода спушта пукотинским системима у пукотинску издан.

Пролувијални седименти (**pr**) су заступљени на местима где се нагло смањује нагиб уздужних профила повремених или мањих водотока. Састављени су од заобљених или полузаобљених састојака различитих врста стена. У њима се формира збијени тип издани са слободним нивоом.

Сипари (**s**) су констатовани на југоистоку и представљају серпентинску дробину, зеленкастосиве боје, најчешће слојевито класирану. У хидрогеолошком смислу, сипари представљају проводни слој атмосферским водама до прве, пукотинске издани.

Заједничке карактеристике свих ових квартарних творевина су несортираност материјала и неуједначеност коефицијената филтрације.

ТЕРЕНИ СА ДИСОЛУЦИОНОМ ПОРОЗНОШЋУ

Водоносници, који се формирају у стенама са дисолуционом (раније називаном пукотинско-кавернозном) порозношћу, распрострањени су у рејону слива Великог Рзава. У односу на укупну заступљеност стена природног добра Златибор, ови седименти су подређени, али на основу оводњености представљају значајне ресурсе подземних вода.

Североисточно и југоисточно подручје истраживања изграђују стене које се према Коматина и Чубриловић (1997) деле у два комплекса: комплекс карбонатних седимената и комплекс вулканогено-седиментних стена:

- *Кречњачко-доломитски комплекс* тријаске старости (T_2^2 до T_3^3) захвата велико пространство дуж источног обода Златиборског масива, у појасу Мачкат-Рожанство-Љубиш. Овај комплекс изграђују кречњаци и подређено доломити. Кречњачки седименти су интензивним тектонским покретима механички јако општењени и карстификовани. У њима су развијени и површински и подземни облици. Укупна порозност је највећа у површинској зони и са дубином опада. Велики део стенских маса налази се испод локалног ерозионог базиса.
- *Комплекс вулканогено-седиментних стена* представља дијабаз-рожначка формација ($J_{2,3}$) и мање масе изливних вулканита. Овај комплекс изграђују скоро непропусне стене као глинци, пешчари, рожнаци, плочасти силификовани кречњаци и дијабази. С обзиром да су ове стене таложене преко тријаских карбонатних творевина, оне представљају повлатни хидрогеолошки водонепропусни слој, тако да истовремено спречавају већу инфилтрацију површинских вода у дисолуциону издан. Део површинских токова (Катушница) који су формирани на падинама у дијабаз-рожначкој формацији, дотиче до карстификованих кречњака и понире или се губи дуж зона понирања. Преко ових доминантних праваца циркулација подземних вода, њихово се дренажање одвија у дубљим деловима или неким другим изданима (Крешић, 1984).

Прихрањивање подземних вода дисолуционе издани одвија се претежно инфилтрацијом атмосферских и површинских вода, и веома мало вода из дубљих издани са којима су у непосредном контакту. Ипак, атмосферски талози су веома високи, од 800 mm/god до 1150 mm/ god у вишим пределима, па уз дотицај са дијабаз-рожначке формације, прихрањивање представља значајан извор обогаћивања ових изданских вода.

Подручје Рожанство-Сирогојно-Гостиље-Љубиш, Коматина и Чубриловић (1997) издавају у рејон леве половине Великог Рзава и констатују да се одликује израженом радијалном тектоником, због чега је кречњачко-доломитски комплекс издељен у блокове који представљају засебне хидрогеолошке целине. Дренажање подземних вода обавља се дифузним истицањем дуж водотока Великог Рзава и изворима различите издашности, најчешће до 3-5 l/s као и великим раседним структурама или преливањем у друге типове издани.

Сва врела овог комплекса су преливног карактера. Од извора изузев врела у Горњем Љубишу нема значајнијих појава минималне издашности веће од 20 l/s.

На основу квалитативних карактеристика ове воде су погодне за водоснабдевање према Правилнику о водама за пиће.

Према хемијском саставу то су углавном $MgCa-SO_4HCO_3$ типа, базне рН вредности 7,5 укупне минерализације 200 до 550 mg/l, према тврдоћи меке до умерене воде. Концентрације свих осталих компоненти скоро редовно варирају у границама дозвољених.

ТЕРЕНИ СА ПУКОТИНСКОМ ПОРОЗНОШЋУ

Стене у којима се развија пукотински тип порозности су веома распрострањене у границама природног добра Златибор а представљају их серпентинити, харцбургити, перидотити и комплекс вулканогено-седиментних стена (дијабаз-ројначка формација). Терени са пукотинском порозношћу припадају четвртој и шестој групи са карактеристичним идентификационим бројевима (Шарин, 1988).

Серпентинисани терени у којима се развија пукотинска порозност не представљају водоноснике са економским резервама подземних вода, већ терене са специфичним хемизмом подземних вода, а на површини терена услед постојеће хидрогеолошке функције и карактеристичном вегетацијом.

Златиборски масив, просечне дебљине око 1000 m, је веома испуцала средина са карактеристичном, неправилном мрежом пукотина и прелина, чији интензитет опада са дужином. Прихрањивање подземних вода пукотинских издани одвија се инфилтрацијом атмосферских и површинских вода. Дренажање подземних вода обавља се изворима различите издашности, готово увек изнад или у нивоу локалног ерозионог базиса. О оводњености дубљих делова масива нема података. С обзиром да већи део падавина отиче површински, на читавом масиву је изражен процес ерозије.

Специфичност подземних вода ултрамафита Златибора по Максимовићу (1996) је и да се у зонама интензивног површинског распадања јављају магнезијум бикарбонатне воде, изузетно високих рН вредности > 11. Карактеристични извори се јављају по ободу масива и не припадају истражном подручју природног добра.

Комплекс вулканогено-седиментних стена представља дијабаз-ројначка формација (J_{2,3}) и мање масе изливних вулканита. Овај комплекс изграђују скоро непропусне стене као глинци, пешчари, ројнаци, плочасти силификовани кречњаци и дијабази, а у њима је такође развијена пукотинска порозност. Као ушкриљени немају концентрисане појаве истицања подземних вода, већ се истицање врши дифузно или изворима мале издашности.

На основу квалитативних карактеристика то су воде погодне за водоснабдевање. Слаба растворљивост стена у којима су развијене пукотинске издани, као и слаб и ограничен контакт између воде и стене (геолошке средине) условили су свуда ниске вредности минерализације (и мање од 250 mg/l). Према хемијском типу су претежно Na-HCO₃, ређе Mg-HCO₃.

II 1.6. ХИДРОЛОШКЕ ОДЛИКЕ

Посебна обележја хидрографије Златибора су резултат комплексног утицаја физичко-географских чинилаца, пре свих петрографског састава и климатских прилика, али и тектонских и геоморфолошких особености.

На подручју Златибора доминирају перидотитске и серпентинитске стене. Распадање ових стена је услед инсолације веома интензивно. У перидотитима је

формиран хидролошки активан слој који лежи на непропусној подини, а чине га резидијални слој на површини, дробински испод њега и стеновити на дну, који је испросецан пукотинама. Дебљина тог хидролошки активног слоја варира од 1 на великим нагибима до максималних 15 m, на равним таласастим деловима – источно од долине Црног Рзава (Ршумовић и др, 1991). У таквој растреситој подлози воде лако издубљују корита, па је мрежа речних токова разграната. С друге стране благи топографски нагиби, доводе до споријег отицања атмосферске воде ка речним долинама, па се она осим што испарава брже упија у водоносни слој. Томе доприноси и травнати покривач. Услед значајне количине падавина (близу 1000 mm годишње), малог површинског отицаја и мале дебљине водоносног слоја, он се чешће пуни водом, а ниво издани често бива близу топографске површине. Тај водоносни слој отпушта воду изворима у нижим деловима терена или пиштољинама на дну долина и долиница, чија су дна махом заравњена и стално зелена – бујне јарке зелене боје па их Златиборци зову „лукама“ (Ракићевић, 1963).

Према Ршумовићу и др. (1991) на Златибору се издвајају три предела различитих хидролошких особина: стрме падине ободних делова масива, са сталним изворима релативно стабилне издашности; делови висоравни источно од тока Црног Рзава са изворима типа пиштољина; делови платоа западно од те линије са појавом извора по дну клисурастих долина. Ова хидрографска типологија је директно одређена утицајем и међусобном интеракцијом наведених физичко–географских чинилаца.

Познати извори су: Пашића врело у Чајетини, Царева вода у изворишту Црног Рзава, Хајдучко врело и Бијела чесма у изворишту Бијелих вода, Зауглина испод Чиготе, Буквића извор у Зови (по Ракићевићу (1963) најхладнији извор на Златибору са $t=8^{\circ}\text{C}$) Ђурковац на Водама, Ђирова чесма на Торнику, Туцовача у Рибници, Зарино врело, Бања у подножју Мале Чиготе (1161 m), Чавка у изворишту Ивовог потока, Милетин стублић у долини Парове баре, Муратово врело лева притока Црног Рзава, Буковик и Рајевац у долини Црног Рзава, Раково врело испод Црног врха (1175 m) Јокино и Сенино врело у Стублу, Попова вода испод Борковца (1260 m), Гудурка у Тустом брду, Ђоково врело у изворишту Посраног поток, Смрдан код манастира Дубрава и др. Посебну пажњу привлаче: извор Око, који се налази око 4 km северозападно од Палисада, на којем је подигнута спомен–чесма у славу ратника – Златиборца погинулих у Великом рату; Кулашевац, у данашњем насељу Златибор, на 950 m н.м, на којем је 1893. године краљ Александар Обреновић подигао чесму, по чему је читаво место носило име Краљеве воде; минерални извор у долини Рибнице, 625 m узводно од ушћа у Црни Рзав, 1 m изнад средњег водостаја, са водом рН вредности од 11,2; извор Мало око у кориту (у клисури) Катушнице у Гостиљу.

Масив Златибора представља регионални хидрографски чвор са којег воде отичу: ка западу и северозападу у слив Увца – Црни Рзав (са Јабланицом, Рибницом, Семегњевском реком), Друганчица и Камишна; ка северу (североистоку) у слив Ђетиње – Сушица са притокама; ка истоку и југоистоку у слив Великог Рзава – Пришгавица, Катушница, Љубишњица и Бела река; ка југу, у слив Увца – Расничка река, Доброселичка река, Грижа и Крвавац. Основу речне мреже заштићеног

подручја чине токови Црног Рзава, Катушнице и Увца са системима својих притока.

Катушница настаје у средишњем делу златиборске површи на источним странама узвишења Змијињак (1107 m) и Главуца–Шумнатог брда (1082 m), који је одвајају од долине Честарског потока – слива Обудојевице, притоке Црног Рзава. Изворишну челенку карактерише више извора слабе издашности, од којих су познатији Бања – са десне долинске стране и Раково врело са леве. У горњем току тече релативно широким коритом кроз заталасану златиборску површ, упореднички ка истоку. Након што прими своје прве значајне притоке Дапски поток и Ракитни поток, усмерава се ка југоистоку. У атару села Гостиље, код локалитета Смицање улази у клисурасти део долине, да би непосредно низводно примила воде Гостиљске реке. Само стотинак метара, пре ушћа у Катушницу, воде Гостиљске реке наилазе на вертикални кречњачки одсек висине око 15 m, градећи један од најживописнијих акумулативних водопада у Србији (са низом слапова и мањих водопада), који је објекат хидролошког наслеђа Србије. Иако долина Катушнице, практично до ушћа у Велики Рзав има клисурасти карактер, клисура је најизраженија низводно од ушћа Гостиљске реке – између кречњачких одсека Медењаче, са леве долинске стране и Главице (920 m) са десне, на граници атара Дренове и Гостиља. Ова деоница тока Катушнице је нарочито занимљива због појаве неколико изворишних зона са десне стране клисуре. На два локалитета су регистрована „ока“ – аспедентни извори у кориту Катушнице, који не само да представљају атрактивну природну појаву, већ су истраживања вредни хидролошки феномени који сведоче о изузетности циркулације вода у красу. Низводно Катушница, наставља да тече упореднички, примајући још само једну значајну (леву) притоку, Брковића поток. Катушница се након 20 km тока, на око 590 m н.м, спаја са бистрим водама Великог Рзава, као његова лева притока.

Љубишница и Бела река одводњавају ка Великом Рзаву крајње југоисточне делове заштићеног подручја. *Љубишница* настаје на подручју Омара, од неколико периодских кракова који теку од Пјетловог бојишта (1311 m), Дадове превије и Неволје (1354 m). Већ од горњег тока њена долина заузима приближно упореднички смер – ка истоку. У Горњем Љубишу, низводно од Ршумске пећине, која је на десној долинској страни, притиче јој прва важнија, десна притока, Мумлавски поток са извором Мумлава. Ова деоница тока је некад била позната по воденицама. Одавде Љубишница напушта заштићено подручје. Низводно прима неколико маловодних периодских притока, попут Краљевог потока (у центру села Љубиш) и Вучијег потока. Читав ток је генерално усмерен упореднички – ка истоку. У Доњем Љубишу улази у изразито клисурасто сужење, Кукањске врлети, у подножју Равног брда (979 m), са леве долинске стране. У доњем току прима неколико периодских потока, од којих је нешто већи онај који тече са Смиљанске главице (1141 m), са леве долинске стране. Пред ушћем, поново улази у клисурасто сужење, обрасло шумском вегетацијом, Врлет. Љубишница се улива у Велики Рзав у Рјечи на 547 m н.м, као лева притока.

Гостињски водопад
(Фото: С. Симић)

Бела река настаје на југоисточним и источним падинама Муртенице (Бријач, 1480 m), спајањем више потока, са неколико снажних извора, попут Црног и Студеног врела. Слив Беле реке је готово у потпуности ван граница заштићеног подручја. Бела река је десна саставница Великог Рзава са којим се састаје у Саставцима на 737 m н.м.

Увац извире под планином Озрен (1652 m), неких 14 km југозападно од Сјенице и протичући Сјеничком котлином прима водом богату десну саставницу Вапу (која је уједно и дужи изворишни крак) (Гавриловић и Дукић, 2002). На заштићено подручје улази код ушћа Расничке реке, а излази низводно од ушћа Вуч потока – деоница тока у заштићеном подручју је дугачка нешто мање од 30 km. И у свом доњем делу тока Увац гради импозантну кањонску долину са бројним долинским меандрима. Корито је широко око 10 m. Претпоставља се (иако нису рађена лабораторијска испитивања вода) – узимајући у обзир постојеће индикаторе, попут присуства салмонидних врста и речних ракова, да су воде Увца у првој класи квалитета. Ако се има у виду ова чињеница несумњиво је да је са аспекта

геодиверзитета – геоморфолошких и хидролошких вредности, кањонска долина Увца, једно од највреднијих подручја у оквиру будућег заштићеног природног добра и с правом завређује да се уврсти у потенцијалне објекте геоморфолошког и хидролошког наслеђа Србије.

Расничка река настаје на подручју између Драгице и Драгилице на падинама Метаљке (1063 m). Низводно, у проширењу Расничког поља, са десне стране прима воде Посраног потока (са Ђоковим врелом) и Метиљавца – имена ових потока указују на слабу водност и периодски карактер. Низводно, у десној стрмој долинској страни Увца, усеца кратку, кривудаву, клисурасту долину. Непосредно пред ушћем у Увац, које је на око 720 m н.м, спаја се водама Тавничког и Сеничког потока, који јој притичу са леве стране. Низводно од ушћа Расничке реке Увац прима воде кратких левих периодских потока: Прскала, Ђоског потока и нешто дужег Тустог потока, који тече од Туста брда.

Доброселичка река настаје на јужним падинама Торника. Најдужи изворишни крак креће од извора Слане воде, који се налази на главном билу Торника – између највиших врхова, Бандере (1497 m) и Врпчића (1422 m). У горњем току прима, са леве стране, низ периодских поточића, који теку са падина Торника – од којих је познатији Думача, а са десне – тек један. У Доброселици испод Шушића главе (1022 m), са леве долинске стране, односно низводније Главате стене, усеца у огољеним стенама уску клисурасту долину. Тек у свом доњем току, испод Доброселичке косе (900 m) прима две нешто значајније притоке – потока: Средeљ са леве и Речицу са десне. Доброселичка река се улива у Увац испод узвишења Чукара (828 m), на око 670 m н.м, на месту где Увац прави леп долински меандар.

Густина речне мреже у сливу Расничке реке је процењена на 1,214 km/km² а у сливу Доброселичке реке на 1,288 km/km² и већа је него у сливу Црног Рзава. Овај податак је занимљив, јер на слив Црног Рзава падне више падавина, а одсуствују кречњачке стене, којих има у сливовима Расничке и Доброселичке реке. Према Ракићевићу (1963), већа густина речне мреже у сливовима Доброселичке и Расничке реке последица је веће дисекције рељефа: „...рељеф је на Златибору примаран фактор који утиче на густину речне мреже, важнији од геолошког састава и количине падавина, што је доста редак случај.“

Грижа настаје у атару Стубла на јужним падинама Сломњака (1199 m) од неколико периодских кракова – један креће од извора Стублине. На подручју Борове главе (Крст, 1150 m) улази у шумовити део долине која поприма клисурасти карактер. Значајних притока нема – треба споменути периодски поток, који тече од Студеног врела, из подножја Радуловог брда (1060 m). Од Заступа, Грижа улази у доњи део свог тока градећи невелику, али врлетну клисуру, између Виса (1007 m), са леве и Чавке (1064 m) са десне долинске стране. Грижа се код локалитета Пета, на 657 m н.м. улива у Увац као десна притока.

Низводно од ушћа Гриже Увац кривуда ка југу, да би формирао изразити долински меандар испод брда Велике Дубраве, на којем је данас манастир Дубрава. Испод манастира се налази стални извор пијаће воде, Смрдан.

Поток Крвавац настаје такође у атару Стубла на јужним падинама Мариног врха (1262 m), спајањем вода Сениног и Јокиног врела и неколико периодских кракова. Убрзо улази у праву кањонску долину, која је са леве долинске стране ограђена Малињаком (1026 m). Долинске стране су огољене и стрме, као уосталом и читава десна страна кањонске долине Увца, на овој деоници. Дубина кањона на појединим местима прелази 300 m. Нешто ниже Крвавац прави изразити меандар, да би на 610 m н.м, са десне стране примио једину притоку у кањонском делу, која тече од локалитета Колевка. Тек испред самог ушћа, стране кањона се размичу, па се Крвавац, у подножју Клика (699 m), заселак Живковићи, улива у Увац на 525 m н.м. Дужина тока Крваваца је око 3,8 km, а укупан пад – нешто већи од 600 m, па просечан пад износи преко 159 m/km, што говори о великој ерозивној снази тока, који због значајних разлика у водности током године има и бујичарски карактер.

Низводно, кањону Увца са десне стране са заштићеног подручја притиче неколико потока, углавном периодског карактера, који су усекли типичне стрме клисурасте долине усмерене меридијански ка југу, у голој десној долинској страни Увца: Шарански поток, који настаје на подручју између Закопина (1186 m) и Малог ума (1120 m); Црни поток, са нешто разгранатијом мрежом – настаје спајањем Радовога потока и Томовог потока, који тече из Орлића (Велико брдо, 1208 m); Савиног потока; Јањиног потока.

Вуч поток је десна притока Увца. Настаје на подручју Стрмечице, спајањем три крака (леви – Гудура, средишњи безимени и десни – Дубоки до) испод јужних обронака Стрмечке главе (989 m). Низводно тече стрмом клисурастом долином до подножја Кома (710 m) где прима своју највећу (десну) безимену притоку – која тече од Телећарине, а затим прави изразити меандар усмеравајући се ка западу. Долина је Вуч косом (645 m), са леве стране одвојена од кањона Увца. Са те стране Вуч поток, нема притока, док му са десне стране долази неколико кратких периодских поточића. Између северозападних обронака Вуч косе и Ђуровог јастука (са десне долинске стране), Вуч поток прави леви меандар, скрећући ка југу. Тек пред самим ушћем, долина се шири, па се Вуч поток, на 425 m н.м, спаја са Увцем.

Јабланица настаје у Горњој Јабланици спајањем безименог потока који креће са југозападних падина Торника и Савића потока, који настаје у близини локалитета Сокак. Јабланица тече упореднички ка западу до ушћа Клачине у подножју Мраморја (944 m). Одавде се усмерава ка северозападу (северу). Низводно прима неколико периодских потока, од којих су познатији десни: Алађујски поток и Сабовац. У Доњој Јабланици прима две нешто водније притоке: Јевтовића поток са леве и Расовац (Бубановац) са десне стране. Након што прими воде Калуђерског потока на локалитету Дедина кућетина, на око 695 m н.м, долина јој се постепено сужава. У овом делу, ток Јабланице је паралелан са током Црног Рзава, од којег је одваја уско развође. Задржавајући смер ка северозападу, Јабланица благо кривуда уском клисурастом долином. У средњем току јој притичу Бели поток са леве и Поток од извора Грабовац и Воденичине са десне стране. Низводно, ван граница заштићеног подручја прима, са леве стране, Дубнички поток, своју највећу притоку, која настаје на југоисточним падинама Шаргана (972 m). Тек у Кулићима пред

самим ушћем долина Јабланице се шири. Јабланица се као лева притока улива у Црни Рзав у Присојама, на око 450 m н.м.

Клисуре Крвавца (Фото: С. Симић)

Црни Рзав, централна река заштићеног подручја, настаје на југоисточном ободу Златибора спајањем потока Рзава, који настаје између обронака Муртенице и Чиготе (средишњи крак од Дацове превије) и Малог Рзава, чији се краци спајају у Царевом пољу, а теку са западних падина Чиготе. Од састава Црни Рзав се усмерава ка северозападу, а потом северу. У горњем току прима више слабоводних притока— потока: Ивов и Маринков поток са леве и Парову бару, поток од Зариног врела и Рзавски поток са десне стране. Код локалитета Варагин до, на Црном Рзаву, је 1971. године подигнута брана узводно од које је формирана водна акумулација површине 0,4 km² (дужине око 2 km), чија је основна намена водоснабдевање туристичког центра Златибора и варошице Чајетине. Низводно од Великог Трла (1025 m), са десне долинске стране - локалитет Брегови, у Црни Рзав се улива поток Обудојевица. Обудојевица, у горњем току – Ћировића поток, настаје на локалитету Потоци источно од данашњег центра насеља Златибор, у подножју врхова Градине (1165 m) и Црног врха (1175 m). Године 1946. у центру насеља, Обудојевица је преграђена бетонском браном висине 3 m, узводно од које је формирана водна акумулација, дужине 150, ширине 50 и дубине до 2,5 m. Низводно од насеља, Обудојевици, која тече „плитком долином између заталасаних брежуљака“ (Ракићевић, 1953), са леве стране притиче Честарски

поток, који креће од јужних падина Змијињака (1107 m). Отпадне воде насеља Златибор, које се у последње три деценије енормно (неплански) шири, највећим делом завршавају у Обудојевици, због чега је овај ток прекомерно загађен, а њиме су загађене и воде Црног Рзав низводно од ушћа. Проблем пречишћавања отпадних вода насеља Златибор још увек није решен. После ушћа Обудојевице Црни Рзав улази у клисуру, градећи низ долинских меандара. Најзначајније притоке Црног Рзав у оквиру заштићеног подручја су Семегњевска река са десне и Рибница са леве долинске стране.

Семегњевска река настаје спајањем потока Скакавац, Бара и Бијеле воде са Правцем у близини железничке станице Златибор. Са јужних падина Семегњевске горе (Колашинска равна, 1106 m) креће већи број потока: Крунин поток, Катранице, Равнине, Гагин поток и др, који се састају у Семегњеву чинећи Скакавац. Оваква развијена изворишна челенка је утицала на изглед слива – његов лепезасти облик. Скакавац тече претежно уском клисурастом долином стрмог пада. Њему се код Солиштина, са леве стране придружује поток Баре, који тече од Сандиног кућишта. Мало низводније, на 774 m н.м. са десне стране притиче Бјелаки поток (са Сандучким потоком), али и лева саставница Бијеле воде са Правцем. Бијеле воде настају од више периодских кракова: средишњег – Бијеле воде, који креће од локалитета Око (958 m), Јакшића баре, Суве луке и још пар безимених, али и од извора Хајдучког врела и Бијеле чесме. Долина је плитко усечена, упореднички усмерена ка западу до састава са Кани потоком, који тече са севера, од подножја које затварају Суви врх, Велика Груда и Дебело брдо (1111 m). Након састава Бијеле воде меандрирају ка југу, да би се у подручју Трчиноге, спојиле са Правцем, са леве стране (од истока). Правац настаје на западним падинама Карауле (1044 m). Тече упореднички ка западу усецајући своју долину у таласасту површ Златибора. Значајнијих притока нема, реч је о периодским потоцима, од којих су нешто познатије леве притоке: Котарине и Цигански поток. Са Бијелим водама се спаја у Трчиноги на 865 m н.м. Тако састављени Бијеле воде и Правац настављају живописном клисурастом долином меандрирајући ка западу, до састава са Скакавцем. Притока готово и нема сем периодских (десних) потока: Шљивичког и Рупељског. Семегњевска река низводно наставља меандрирајући клисуром ка југу и до ушћа у Црни Рзав на 696 m н.м. прима само поток Паклине са десне долинске стране.

Низводно, Црни Рзав усеца клисуру, са низом долинских меандара, усмеравајући се ка западу, а потом северозападу.

Рибница настаје испод Маринкове косе на северним падинама Торника. Долина јој је динарског правца пружања и готово паралелна са долином Црног Рзав. У горњем току је усечена у златиборску површ, па је плитка и благих страна. У горњем току прима неколико периодских потока, углавном са леве стране, од којих је познатији Станковачки поток. Низводно између Маснице и Велике Питомине, Рибница улази у уску и клисурасту долину, без значајних притока. Рибница се након 12 km тока улива у Црни Рзав у подножју Белог камена (708 m) на око 615 m н.м.

Низводно од ушћа Семегњевске реке и Рибнице, Црни Рзав нема великих притока – лева долинска страна је степњена развођем ка Јабланици па је вредан спомена само Медвеђи поток; десне притоке су бројније и дуже и ређају се низводно од ушћа Семегњевске реке: Дубока дол, Јањски поток, Пеков поток, Четвртине, Морача, Брезовац, Јодовића поток (низводно од кога излази из границе заштићеног подручја). Одатле до ушћа Јабланице у Кулићима, Црни Рзав мења смер тока из северозападног у западни правећи неколико изразитих меандара текући. Ту видно шири долину и усмерава се ка северу. Са Белим Рзавом се спаја код Вардишта на 435 m н.м. чинећи Рзав, десну притоку Дрине код града Вишеграда.

Док тече преко златиборске површи, од изворишта до ушћа Обудојевице, Црни Рзав има мали пад, просечно 0,65‰, претежно плитку, широку и благих страна долину. Међутим, на потезу између ушћа Обудојевице и Рибнице, где долина има упореднички правац пружања и изглед клисуре, падови су знатно већи, просечно износе 23,78‰. Низводно од ушћа Рибнице, где долина има динарски правац пружања, падови се опет смањују. Од извора до састава са Белим Рзавом, Црни Рзав је дугачак 52 km, са површином слива од 288 km². Преко Златиборске висоравни Црни Рзав тече на дужини од 35 km, док је слив површине 156 km².

Укупна дужина водених токова у сливу Црног Рзава на Златибору је 183,2 km, а просечна густина речне мреже износи 1,171 km/km². С обзиром на годишњу суму падавина (близу 1000 mm), надморску висину слива и не тако високе температуре ваздуха, очекивано би било да густина речне мреже буде знатно већа. Релативно мала густина речне мреже, у случају Црног Рзава резултат је геолошког састава и рељефа. Упијање и подземно отицање воде у његовом сливу, који је доминантно изграђен од перидотита и серпентинита је велико, па су и површински токови сразмерно (релативно) ретки. Најмању густину речне мреже има Обудојевица са 0,9 km/km², а нешто већу Скакавац са 1,118 km/km² односно Рибница – 1,130 km/km² (Ракићевић, 1963):

Северозападне делове заштићеног подручја одводњавају токови *Друганчице, Крманског потока и Камишне*.

Камишна река креће од локалитета Танчева колиба са Питоме косе (1042 m). У горњем току лагано се оријентишући ка западу прима мрежу периодских притока, од којих су водније десне, попут, Смрдљивог потока, Брезјака и Ракаји. Код локалитета Пишчевића ракле на око 885 m н.м. спаја се са Црним потоком, највећом (левом) притоком на заштићеном подручју. Црни поток настаје на подручју Гуштерице, сакупљајући воде из малог басена Округле баре. У средњем току Црни поток одводњава северне падине Семегњевске горе, а у доњем је уским Куртовим брдом (1036 m) одвојен од долине Камишне. Од ушћа Црног потока, река Камишна представља границу два Парка природе: „Златибора“ и „Мокре Горе“, а средњи и доњи ток Камишне су у границама овог потоњег. Камишна је саставница Белог Рзава, са којим се састаје у Котроману, на око 470 m н.м.

На Црном Рзаву, као и на осталим токовима заштићеног подручја нема хидролошких станица, односно редовних хидролошких мерења. Ракићевић (1963)

наводи да је вредност средњег годишњег протицаја Црног Рзава низводно од ушћа Рибнице око $1,85 \text{ m}^3/\text{s}$. Колебања протицаја на рекама Златибора су знатна. На Црном Рзаву и његовим притокама максимални протицаји се најчешће јављају у априлу, а минимални у августу: „Црни Рзав са својим притокама припада нивално–плувијалном типу речног режима и то динарској варијанти. При максималном протицају у априлу – $4 \text{ m}^3/\text{s}$, који настаје услед отапања снега, сваки квадратни километар слива Црног Рзава храни његов протицај са $25,6 \text{ l/s}$. При минимуму протицаја у августу – $0,5 \text{ m}^3/\text{s}$ специфични отицај има осам пута мању вредност – $3,2 \text{ l/s/km}^2$.“ (Ракићевић, 1963)

Река Камшпа (Фото: С. Симић)

Обудојевица са малим сливом и плитком долином је у сливу Црног Рзава најсиромашнија водом. Скакавац има највећу површину слива, па му је очекивано у поређењу са Обудојевицом и Рибницом – већи и протицај (према Ракићевићу (1963), средњи годишњи протицај Скакавца је $0,75 \text{ m}^3/\text{s}$, а Рибнице и нарочито Обудојевице неколико пута мањи. Слив Скакавца је генерално воднији од осталих токова у сливу Црног Рзава, о чему говори и висока вредност специфичног отицаја – $16,6 \text{ l/s/km}^2$ (Ракићевић, 1963). То се објашњава већом дисекцијом рељефа, која је узроковала интензивно уседање Скакавца и његових притока (насупротив плитким долинама, Обудојевице и Рибнице) које просецајући дубље пукотине долазе у контакт са подземним водама које циркулишу стенском масом. Такође, слив Скакавца има и највећу вредност коефицијента отицаја (однос падавина и отицаја) – $0,52$, а Обудојевица најмању – $0,27$ (Ракићевић, 1963).

Дакле изузимајући Скакавац, слив Црног Рзава је релативно сиромашан водом. Инсолација која узрокује високе вредности испаравања, плитко и скелетно земљиште, велике површине без шумског покривача су одређујући чиниоци за ову појаву. Међутим, Ракићевић (1963) истиче да је главни узрок управо у томе што су долине Црног Рзава и његових притока по правилу плитко усечене у серпентинитима и (перидотитима) па не успевају да допру до главних водоносних пукотина. Ако се погледају специфични отицаји Увачких притока, Расничке и Доброселичке реке, уочљиво је да су њихове вредности 2 пута веће од оне Црног Рзава (специфични отицај Црног Рзава је $11,8 \text{ l/s/km}^2$, Расничке реке – $21,4 \text{ l/s/km}^2$, а Доброселичке реке чак 23 l/s/km^2 – значајно су већи и коефицијенти отицаја). Према Ракићевићу (1963) изузев веће рапчлањености рељефа и густине речне мреже, које узрокују бржи отицај атмосферске воде у реке и мање испаравање, разлоге овој појави треба тражити у неслагању топографског и хидролошког развоја. На то указује чињеница да су изворишни делови слива Црног Рзава, Шишачка коса, а делимично и Борова глава, изграђене од тријаских кречњака који леже на серпентинитима, а који су заједно нагнути ка југу – долини Увца, па воде из слива Црног Рзава подземно отичу ка Увцу, преко сливова Расничке и Доброселичке реке.

ОБЈЕКТИ ХИДРОЛОШКОГ НАСЛЕЂА*

Подручје Златибора је због изузетних вредности био и геодиверзитета од раније предвиђено за заштиту. Богатство геодиверзитета овог подручја употпуњавају постојеће хидролошке вредности. На Листи објеката хидролошког наслеђа Србије – најзначајнијих водних појава наше земље (Гавриловић, Белиј и Симић, 2008; Симић, 2009) налазе се три објекта који су обухваћени границом заштићеног подручја:

- 1) *Црни Рзав* - група II: Реке (подгрупа: Изворишта–водни резервати, делови речних сливова);
- 2) *Водопад и слапови на Гостиљској реци* - група II: Реке (подгрупа: Водопади и слапови);
- 3) *Тресави Бијеле воде* - група IV Баре, ритови, мртваје и тресаве (подгрупа: Тресаве).

Изузев наведених објеката хидролошког наслеђа треба истаћи и оне потенцијалне, који су евидентирани теренским истраживањима које је организовао Завод:

- 1) извор Мало око у клисури Катушнице у Гостиљу;
- 2) водопад на притоци Друганчице;
- 3) водопад на потоку Скакавац у Семегњеви;
- 4) кањон Увца (део у заштићеном подручју) – као водни резерват и др.

Самосталне природне вредности које одликују наведене објекте хидролошког наслеђа (и постојеће и потенцијалне) утицале су не само на одређивање њиховог степена заштите (режима заштите и с њим у складу – одговарајућих мера заштите), већ и нивоа заштите ширих делова заштићеног подручја на којима се налазе.

* „Објекти хидролошког наслеђа представљају репрезентативне водне појаве одређеног простора које се својим научним, еколошким, образовним, социо–културним, естетским и ресурсним вредностима издвајају из обиља других“ (Симић, 2009).

Постојање репрезентативних водних појава, њихова разноврсност, уз присуство осталих објеката геонаслеђа Златибора (геолошких, геоморфолошких, спелеолошких и др.), потврда су јединствености и комплексности природних вредности и био и геодиверзитета овог дела Србије.

II 1.7. ФЛОРИСТИЧКЕ ОДЛИКЕ

На подручју Златибора забележено је 1.044 биљних таксона. Укупан број врста које имају национални и међународни значај износи 226. (Прилог бр. 5)

Национално значајне врсте (неке од њих истовремено имају и међународни значај) су биљне врсте заштићене према: *Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива* - 146 (строго заштићене - 34, заштићене - 112), *Уредби о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне* – 47 и *Правилнику о прекограничном промету и трговини заштићеним врстама* - све врсте из претходна два акта.

Међународно значајне врсте се преклапају са национално значајним, тако да се на *Директиви о стаништима* налазе три врсте, а на *ЦИТЕС-у* - сви представници из фамилије орхидеја и висибоба (29 врста).

Неки ендемити (76) као и врсте са Прелиминарне црвене листе флоре Србије (80) нису нашли своје место на листама националног или међународног законодавства из области заштите биљака.

Изузетно флористичко богатство Златибора се потврђује чињеницом да се на овом простору налази 5% целокупне европске флоре, 15% балканске и скоро трећина целокупне флоре Србије (према Томовић, 2007, у Србији је присутно 3.730 врста биљака).

На „*Прелиминарној Црвеној листи флоре Србије*“, која обухвата ретке, угрожене и рањиве таксоне биљака за територију Републике Србије, а која представља полазни основ за предлагање заштите врста, налази се 80 таксона. (Прилог бр. 5).

Посебну вредност биодиверзитета овог подручја представљају ендемичне и реликтне, односно ретке и угрожене врсте васкуларне флоре. Специфичност флоре и вегетације је пре свега условљена утицајем серпентинске геолошке подлоге. Услед просторне изолованости серпентинских области, и услед чињенице да физичко-хемијска својства серпентинске подлоге селективно делују на многе биљне врсте, серпентиофите су у највећем броју случајева и ендемити. Највећи број ендемита које срећемо на овом подручју спада у групу балканских ендемита који својим распрострањењем не прелазе границе балканског полуострва. Такође су присутни и субендемични таксони који се осим на Балканском полуострву јављају и у суседним регионима. У флори целокупног простора констатовано је 76 ендемичних таксона. Извесни таксони као што су *Euphorbia serpentini*, *Knautia pancicii*, *Potentilla mollis* и *Thymus adamovicii* представљају локално ендемичне врсте које су познате само са Златибора. Значајан број ендемичних врста какве су *Edraianthus jugoslavicus* и *Athamantia haynaldii* заступљен је у

хазмофитској вегетацији кречњачких стена клисура као што су клисуре Катушнице и Доброселичке реке.

Haplophyllum boisserianum Vis. & Panc, VU (Фото: Б. Златковић)

Серпентинитска или офиолитска ендемична флора, се јавља на подручју читавог златиборског платоа, али и у клисурама које се спуштају са њега. Најзначајније такво подручје представља клисура Увца. На поменутих локалитетима констатовано је присуство и ендемо-реликтне серпентино-фите *Halacsya sendtneri*. У најзначајније таксоне везане за серпентините сврставамо облигатне ендемичне серпентинофите *Gypsophylla spergulifolia*, *Alysum markgrafii*, *Potentilla visianii*, *P. mollis*, *Stachys chrysophaea*, *Linaria rubioides*, *Scrophularia tristis*, *Sesleria serbica*, *Fumana bonapartei*, *Stipa novakii* и *Haplophyllum boisserianum*.

Специфичну црту флори станишта на серпентиниту дају и следећи ендемични таксони: *Armeria canescens* var. *serpentini*, *Potentilla australis* ssp. *malyana*, *Scabiosa fumarioides*, *Euphorbia glabriflora* и друге, које се понекад срећу и на другим подлогама какав је кречњак, на пример.

Такође, читаво подручје, а посебно кањонски и клисурасти делови, одликује се присуством старих-реликтних биљних врста као што су: *Epimedium alpinum* (девет југовића), *Eriophorum latifolium* (ветрогон), *Hedera helix* (бршљан), *Staphylea pinnata* (кљочика), *Ostrya carpinifolia* и сл.

Други правни акт којим се врши заштита биљака као и одређен вид контроле над њиховим „кретањем“, је Правилник о прекограничном промету и трговини заштићеним врстама („Службени гласник РС“, бр. 99/09, 6/2014). Њиме су осим врста са претходно наведеног Правилника, обухваћене све орхидеје овог подручја (има их укупно 28) и висибоба. Све ове врсте је забрањено комерцијално експлоатисати на

територији Србије, док су за њихов увоз и транспорт потребне одговарајуће дозволе. Такође, сви представници из фамилије орхидеја (фам. *Orchidaceae*) и висибоба се налазе на листи ЦИТЕС конвенције, која има за циљ да осигура да међународна трговина дивљим врстама, њиховим деловима и дериватима не угрози опстанак популација врста којима се тргује у природи.

У оквиру 112 „заштићених“ дивљих врста (према *Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива*), 47 врста су обухваћене и *Уредбом о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне* („Службени гласник РС“, бр. 31/05, 45/05, 22/07, 38/08, 9/10 и 69/11), док је сакупљање преосталих 65 таксона из ове групе тренутно забрањено.

На истраживаном подручју забележене су и међународно значајне врсте биљака на чију заштиту се примењују не само одредбе националног, већ и европског законодавства. Од свих европских прописа који се односе на очување ретких и угрожених биљака и њихових станишта, највећи значај има Директива о стаништима. На три додатка ове Директиве укупно је наведена 641 врста и подврста васкуларних биљака са подручја Европе. Од тог броја у Србији је забележено 66 врста, односно 37 врста и два рода.

***Potentilla visianii* Pancic**
(Фото: Б. Златковић)

За три врсте са простора Златибера, које се наводе у Додатцима Директиве о стаништима, потребно је у будућности издвојити Натура 2000 подручје (*Echium russicum*), односно прописати мере очувања и управљања (*Galanthus nivalis* и *Gentiana lutea*).

Врста *Echium russicum* се налази на Додатку I (листа врста биљака и животиња за које се одређују и проглашавају Натура 2000 подручја). За њу је потребно на територији целе Републике Србије одредити која су то одговарајућа станишта (локалитети) која би се предложила за Натура 2000 подручја. С обзиром на то да на Златибору

постоје бројне и честе популације ове врсте (Тусто брдо, Неранца, Омар, Радулова глава, Џукелино врело и др.) није неопходно сва станишта „заштитити“ према правилима која налаже Директива, али је пожељно да будући управљач има план како ће пратити и чувати те популације, јер је врло извесно да неке од локација са будућег заштићеног подручја Златибор, могу истовремено постати и Натура 2000 подручје. Као и свако друго станиште на територије Србије и Златиборска станишта би се нашла на прелиминарној листи свих Натура подручја оног дана када Србија уђе у Европску унију. Треба имати на уму да се само 20 % целокупне популације ове врсте у Србији ставља под вид „Натура 2000 заштите“.

Друге две врсте (линцура и висибоба) које су наведене на Додатку IV (листа строго заштићених врста које је забрањено сећи, чупати, сакупљати или на било који други начин уништавати на природним стаништима) је потребно пратити како би се популације очувале у повољном стању.

На златиборском подручју линцура се јавља на више локалитета (Брезовац, Узмидуша, Чавловац, Стубло, Џукелино врело и др.) у групама од по 20 јединки, док је висибоба широко распрострањена.

Echium russicum (змијоглавка) (Фото: М. Радаковић)

Инвазивне врсте на златиборском подручју су још увек на срећу, права реткост. За разлику од ситуације у многим другим природним и добро очуваним (чини се скоро дивљим) пределима Србије, где представници алохтоне флоре (од којих су неке врсте и инвазивне) такође доприносе разноврснијем биљном диверзитету, на Златибору скоро да их и нема. Све интензивнија урбанизација у насељеном месту Златибор је посебно утицала на ширење декоративне врсте *Reynoutria japonica* (трстика) а примећено је и присуство врста: *Amaranthus retroflexus*, *Erigeron annuus* (красолика), *Polygonum aviculare* и *Ambrosia artemisifolia* (амброзија).

II 1.8. ВЕГЕТАЦИЈСКЕ ОДЛИКЕ

Потенцијална (примарна вегетација) златиборског региона релативно је разноврсна. Највећи део вегетације Златиборског региона односи се на површине под шумском вегетацијом која је примарно прекривала велики део простора. Највеће површине под шумом односе се на храстове и букове шуме.

Један огроман део површина, нарочито на платоима и врховима, прекривен је вегетацијом ливада, пашњака и камењара. Вегетација таквих површина представља вегетацију секундарног типа која се развила на станишту уништене шумске вегетације, пре свега крчењем и уништавањем шума. На појединим местима је деградација вегетације веома изражена појава. Поред негативних зооантропогенних дејстава значајну улогу има и ерозија која постаје интензивнија након сече шума. Поменута чињеница посебно долази до изражаја на теренима где геолошку подлогу представљају серпентинити и перидотити. На таквим стаништима често је развијена секундарна вегетација сиромашних пашњака и камењара на серпентиниту. Потенцијална вегетација камењара, ипак се развија на великим површинама, најчешће у бројним клисурама и кањонима који окружују централну златиборску висораван. Вегетација стена развијена је на малим површинама, углавном у клисурама, али је веома значајна и богата ретким и реликtnим представницима флоре. Подручје платоа се генерално одликује благом орографијом, па је вегетација под евидентним утицајем негативног зооантропогеног фактора. У пределу око насељеног места Златибор она је у знатној мери уништена ширењем туристичких капацитета, инфраструктуре и урбанизацијом. На осталом делу платоа и на неким врховима (Чигота) и падинама, на месту уништених белоборових шума данас је развијена вегетација сиромашних пашњака (и камењара) који су додатно деградирани интензивном и екстензивном испашом. Ипак у одређеним деловима поменутог простора, на појединим врховима (Чавловац, Муртеница, Виогор, Торник) и њиховим падинама које се са површи спуштају у неколико дубоких долина и клисура (клисуре Рзава, Катуннице, Увца, Доброселичке реке и Камишине) евидентна је изворност вегетације и богатство флоре, које су у великој мери очуване. Са аспекта биодиверзитета, оригиналности и присуства вегетације специфичне за ово подручје такви локалитети имају велики значај. Из тог разлога извршена је валоризација подручја у односу на присуство значајних биљних заједница и представника флоре.

На подручју Златибора могу се извојити три основна типа вегетације: шуме, пашњаци и ливаде, камењари и стене.

У најопштијем смислу *шумску вегетацију* ширег подручја Златибора можемо груписати у неколико вегетацијских висинских подручја (зона). Основни типови шума су: храстове, букове, борове и мешовите шуме. Поједине шумске асоцијације се у складу са локалним условима, што је чест случај у клисурама и кањонима, простиру изван својих висинских зона. Шуме су развијене углавном на планинским странама које се спуштају са платоа, у увалама и долинама. Ту се наравно, као значајна шумска подручја издвајају Муртеница, Торник и Чавловац.

Вегетација *пашњака и ливада* је брдско-планинског типа и развија се на огромним површинама. На самом платоу то је вегетација ливада и сувих пашњака која се развила на стаништима уништених шума белог бора одакле се шири на околне планинске врхове, али се спушта и у ниже пределе чинећи мозаик са шумским површинама. Влажне ливаде су развијене око Рзава, на платоу, и дуж потока и око извора који се спуштају са врхова.

На самом платоу и планинским странама и обронцима, на великим површинама и плитком скелетондном тлу, развијена је вегетација сувих пашњака. Она је представљена заједницама класе *Festucetea vaginatae*, свезе *Centaureo-Bromion fibrosi* и то најчешће асоцијацијом *Poo molinieri-Plantaginietum holoste* која је описана управо са златиборског платоа. Асоцијација има улогу у обрастању серпентинских деградираних површина, а карактерише и серпентинитска подручја Сјеничке висоравни, Студене планине и др. На нешто дубљем слоју тла развија се заједница исте свезе - *Festuco sulcatae-Potentilletum zlatiborensis*. Обраста заравњена места и шумске пропланке, а за разлику од предходне, представља заједницу састављену од високих зељастих врста које густо обрастају површине. У брдском региону Златибора и његових обронака добро су развијене ливаде кошанице, које се јављају на блажим падинама, шумским пропацима и местима где је шума искрчена. Такве ливаде, ксерофилног типа, представљене су варијантама заједнице *Koelerio-Danthonietum alpinae* из класе *Festuco-Brometea*. Ливаде тог типа јављају се и у вишим регионима платоа, на пример на Чиготи, али карактеришу слична станишта и на другим планинама западне, југозападне и централне Србије где се такође развијају на серпентиниту. На већем броју локалитета поменути заједница је представљена посебном варијантом као субасоцијација *armerietosum serpentini*. Њена специфичност огледа се у значајном присуству ендемичне серпентинофите *Armeria canescens* Host. var. *serpentini* Новак (Павловић, 1974).

На нешто влажнијим местима, у заклоњеним увалама и речним долинама јављају се ливадске заједнице, налик долинским ливадама. Карактерише их изразита бујност и доминација различитих врста фамилије трава. На местима са високим нивоом подземних вода где је делимично током године забарено тло развија се вегетација мочварних ливада (класа *Molinio-Arrhenatheretea*). Карактерише се веома интересантном физиономијом, где доминирају крупни бусенови трава (*Deschampsia caespitosa*). Такве површине карактеристичне су за предео око Царевих вода и Јокине ћуприје где се јављају око Црног Рзава. Ове ливаде описане су као фитоценоза *Molinio-Deschampsietum* која се јавља на веома влажним површинама, најчешће поред потока и речица које меандрирају по платоу. У високопланинским регионима уништавањем шума и перманентном испашом, на огромним површинама, развијају се пашњаци у којима доминира типца (*Nardetum strictae - sensu lato*). Ипак, на Златибору треба нагласити да заједнице тврдаче или типца (*Nardus stricta*) заузимају релативно мали простор, знатно мањи у односу на предходне пашњачке и ливадске заједнице. Дуж планинских потока који се спуштају са врхова и на самом платоу, на влажним местима, развијају се и заједнице високих зелени (*Betulo-Adenostyletea*) у којима доминирају *Geum rivale*, *Filipendula ulmaria*, *Heracleum pollinianum* и неколико врста рода *Cirsium*.

Велика разноврсност и специфичност *вегетације клисура и кањона* које окружују подручје, условљена је њиховим геолошким, геоморфолошким, педолошким, хидролошким, климатским и осталим карактеристикама. Клисуре и кањони су у том смислу изванредно хетерогене и сложене. У поређењу са подручјима која их окружују, одликују се комплексом особина које су омогућиле очување и развој веома специфичног састава флоре и вегетације. Ово подручје представља сложену средину која се састоји од великог броја различитих станишта, настањених сложеним мозаиком разноврсних фитоценоза које имају извештан реликтни карактер. На стаништима са нешто екстремнијим условима развијају се шибљаци, најчешће шибљаци руја који представљају трајне стадијуме. Вегетација стена, која је такође заступљена, одликује се заједницама са израженим ендемичним карактером. Вегетација камењара и сипара, такође веома интересантна, добро је развијена у серпентинитским клисурама.

Вегетација камењара, али и стена серпентинитских клисура представљена је заједницама свеза *Centaureo-Bromion fibrosi* и *Potentillion visiani* реда *Halacsyetalia sendtneri*. Ред *Halacsyetalia sendtneri* представља јединствени тип вегетације серпентинитских површина, пре свега камењара, стена, али и пашњака. Поменута вегетација је у великој мери едафски условљена и мање или више везана за серпентинитску подлогу. Такву вегетацију чине многе реликтне и ендемичне асоцијације, у којима су као едификатори заступљене карактеристичне серпентинофите (*Potentilla visiani*, *Halacsysa sendtneri*, *Potentilla mollis*, *Fumana bonapartei*, *Linaria rubioides*, *Silene paradoxa*, *Abyssum markgrafii*, *Notholaena maranthae*), али се јавља и низ других врста карактеристичних за серпентинске камењаре и стене (*Artemisia alba*, *Cytisus procumbens*, *Lembotropis nigricans* и друге врсте). Серпентинитска вегетација нарочито добро је изражена у клисури Увца, Црног Рзава и бројним малим клисурама овог великог серпентинитско-перидотитског масива. Ендемична асоцијација *Potentillo mollis-Halacsyetum sendtneri* заступљена је на стеновитим падинама и стенама у клисурама Увца, Црног Рзава, (Павловић, 1955,1962) и Камишине. На поменутим локалитетима у заједници су доминантне ендемичне серпентинофите *Halacsysa sendtneri* и *Potentilla mollis* са којима се најчешће јављају и *Campanula rotundifolia*, *Cerastium decalvans* и *Silene pusilla*. Ова ендемична асоцијација се осим на Златибору јавља и на планини Озрен код Сјенице, Рогозни код Новог Пазара (Павловић, 1962) и Шаргану код Мокре Горе, искључиво на серпентиниту.

Стрма, снажно еродирана каменита и стеновита подручја серпентинских клисура обраста формација у којој важну улогу има карактеристична ниска, жбунаста и ендемична млечика *Euphorbia glabriflora*. Са Златибора описана заједница тог типа, *Festuco duriusculae-Euphorbietum glabriflorae*, јавља се на отвореним и стрмим серпентинитским камењарима (Јовановић et al., 1992). Заједницу чини око 100 врста од који су поред *Euphorbia glabriflora* и *Festuca duriuscula* карактеристичне *Galium purpureum*, *Teucrium montanum*, *Thymus jankae* и друге. Нарочит значај заједнице се огледа у присуству ендемичних таксона где се истичу *Halacsysa sendtneri*, *Stipa novakii*, *Genista frivaldszkyi*, *Iris reichenbachii* и друге врсте.

Хазмофитска вегетација, састављена од биљних заједница које настањују удубљења и пукотине стеновитих површина, је у клисурама и кањонима Златибора представљена разредом *Asplenieta trichomanis*. У складу са карактеристикама подлоге

и релефа она је најбоље изражена у кречњачким клисурама Катушнице и Увца. Хазмофитска вегетација поменутих објеката је флористички веома разноврсна, и одликује се већим бројем заједница које се смењују на малом простору. Највећим делом је представљена асоцијацијама свезе *Edraianthion*. Сличне заједнице се срећу и у другим кречњачким кањонима и клисурама западне и југозападне Србије. То су ксерофилне хазмофитске фитоценозе, које се развијају на вертикалним стеновитим отсесима кречњачких стена. У њима највећу улогу имају ендемични балкански и субендемични балканско-апенински елементи. Међу најважнијим ендемитима истичу се: *Silene serbica*, *Edraianthus tenuifolius*, *Asperula scutellaris*, *Athamantia baynaldii*, *Moebria bavarica*. Поменућемо ендемичну асоцијацију југоисточних Динарида *Moebria-Asplenietum lepidi* (ред *Amphoricarpetalia*) која се јавља у кречњачкој клисури Катушнице. Настањује поткапине и полупећине кречњачких клисура и кањона где је прилагођена на минималне светлосне услове. Заједница је састављена од скиофилних и охрофобних врста које захтевају засењена станишта где вода долази углавном кроз пукотине стена. Флористички је сиромашна и састављена већином од маховина, папратница (*Asplenium lepidum*, *A. ruta-muraria*, *A. trichomanes*), али и мањег броја цветница (*Moebria bavarica*, *Silene pusilla*).

Клисура Крвавца
(Фото: Д. Петраш)

ШУМЕ

У висинском погледу вегетација Златибора може се поделити у два региона: субмонтани (брдски) и монтани (планински), који нису општро одвојени. Монтани регион јасно је издвојен и типично развијен само у једном делу планине, на око 950 m н.в., на северној страни највишег врха Торника. Субмонтани регион карактеришу црноборове и храстове шуме које се јављају као чисте или мешовите састојине развијене од дна клисура Црног Рзава на око 750 m н.в. до 1100 m н.в. Делимично, у овом региону јављају се и чисте белоборове састојине које су данас најбоље развијене од 1100 до 1300 m н.в. Сачувани остаци ових белоборових шума

срећу се по увалама или на платоима нижих надморских висина као сведоци да су ове шуме у субмонтаном региону биле некада најзаступљенији тип шума.

Прави монтани (планински) појас развијен је на северним падинама Торника од 1300 m н.в. па навише. Ту су заступљене смрчево-јелове шуме, као и мали фрагменти шуме јеле и букве на неприступачним и заклоњеним деловима које се спуштају доста ниско - до 1000 m н.в. Један од главних едификатора овог појаса је црни бор који се јавља испод и изнад белог бора, док се бели бор на појединим деловима среће и изнад смрче. При врху Торника (до 1450 m н.в.) развијена је шума смрче и јеле, а испод ње, на висини од 1100 до 1300 m н.в. јавља се чиста белоборова шума.

Шума китњака
(Фото: Б. Крстески)

Први преглед типова вегетације Златибора урадила је Павловић (1951). Након обављених истраживања урађене су и одговарајуће допуне те данашњу вегетацијску слику Златибора чине:

1) ХРАСТОВЕ ШУМЕ. Од храстова на Златибору најчешће се јавља храст китњак (*Quercus petraea*) или „бјелова“, како га зове становништво овога краја. Китњак образује, или самосталне, чисте, састојине када се јавља у мањим комплексима или мешовите састојине заједно са црним бором. Често се јавља и као примешана врста у брдским шумским типовима белоборових и букових шума. Чисте храстове, китњакове шуме заузимају мање енклавиране, површине и развијене су најчешће на великим нагибима потока, на врховима гребена или главицама, по увалама и јаругама, на топлим експозицијама у прилично широком распону надморских висина од 600 до 1200 m н.в.. Земљишта су представљена скоро целом серијом на серпентиниту: од иницијалних фаза, преко хумусно-силикатних до смећих и лесивираних смећих. Оваквих чистих, махом доста проређених састојина храста китњака највише има на источној страни Чиготе, по падинама и дуж многобројних потока који се са гребена сливају у реку Катушницу. Очуване чисте састојине ових

храстових шума налазе се на нешто нижим положајима (780 m н.в.) у клисури Рзава и то по стрмим падинама на десној страни реке, у увалама дуж потока који утичу у Рзав.

По станишним условима и флористичком саставу заједнице храста китњака показују знатну сличност са боровим шумама. Одликују се знатним учешћем и балканског китњака (*Quercus dalechampii*) који је један од равноправних едификатора заједнице. Осим њега, јавља се и читав низ врста које су истовремено карактеристичне и за борове шуме, а то су: *Juniperus oxycedrus* (клека), *Spiraea media* (клокочика), *Erica carnea* (црњуша), *Daphne blagayana* (благајев ликован), *Stachys scardica* (чистац), *Helleborus multifidus* (кукурек), *Helleborus serbicus* (кукурек српски), *Laserpitium silene* (гладац), *Sesleria rigida* (шашика) и друге. Истовремено у овим ксеротермним заједницама равномерно су заступљене и бројне врсте из лишћарских шума реда *Quercetalia pubescentis*, а то су *Prunus mahaleb* (рашелака), *Ostrya carpinifolia* (црни граб), *Fraxinus ornus* (црни јасен), *Sorbus torminalis* (брекиња), *Chamaecytisus nigricans* (зановет), *Genista ovata* (жутилица) и друге. Ове храстове мале састојине представљају само остатке некадашњих правих храстових шума које су битно измењене под утицајем биотских фактора. По присутности диференцијалних врста, како у спрату жбуња, тако и у приземном спрату у оквиру њих, описане су две различите асоцијације и то:

As.: *Quercetum petraeae - Daleschampii serpentanicum* (Стефановић, 1984.).

Заједница је развијена на вишим положајима на надморским висинама од 960 до 1200 m н.в., најчешће по увалама, јаругама и доста стрмим падинама хладних експозиција. То су већином светле састојине чији је спрат дрвећа састављен од ниских, често кржљавих храстова, јер се употребљавају за лиснике. Овде се китњакова шума налази на горњој граници свог распорстраћења. Њен развитак је у опадању и зато оне обично немају толико сличности са осталим типовима шума китњака Србије описаним као *Quercetum montanum*. С обзиром на то да има широку еколошку амплитуду балканског храста китњака који долази као едификатор у чистим и мешовитим заједницама, неопходно је заједницу *Quercetum montanum serpentanicum* рапчланити на више асоцијација које се разликују по едификаторима и по флористичком саставу. Чисте шуме храста китњака на Златибору описала је Павловић (1951) и издвојила асоцијацију *Potentilla albae-Quercetum petraeae* Pavl. 1951 године, али с обзиром на то да је у подручју (па тако и на Златибору) едификатор чистих шума храста китњака - балкански храст китњак (*Quercus dalechampii* Ten.), а да се *Potentilla alba* јавља у појединачним снимцима, чисте састојине балканског храста китњака назване су према едификатору *Quercetum dalechampii serpentanicum* Свј-п 1999. Чисте шуме балканског храста китњака у истраживаном подручју су најраспрострањеније и јављају се на већем дијапазону земљишта, а разлике према станишним условима и флористичком саставу манифестују се кроз различите субасоцијације *ericetosum*, *typicum* и *poetosum trivalis*.

Мешовите шуме балканског храста китњака издвојене су према едификаторима тј. врстама дрвећа које придолазе уз балкански храст китњак и које реагују на промењене станишне услове. Ксерофилне заједнице су асоцијација балканског храста китњака и црног бора (*Pino nigrae-Quercetum dalechampii serpentanicum* Свј-п 1999) и

асоцијација балканског храста китњака и црног јасена (*Orno-Quercetum dalechampii serpentanicum* Свј-п 1999) које се јављају на скелетним земљиштима. Ксеро-мезофилна заједница балканског храста китњака и црног граба (*Ostryo-Quercetum dalechampii serpentanicum* Свј-п 1999) се јавља у рефугијумима на малим површинама и орографско-едафски је условљена. Мезофилне заједнице су асоцијација балканског храста китњака и обичног граба (*Carpino-Quercetum dalechampii serpentanicum* Свј-п 1999) и асоцијација балканског храста китњака и букве (*Fago-Quercetum dalechampii serpentanicum* Свј-п 1999), а условљене су орографско-едафски, јер се јављају на дубљим земљиштима, на заклоњеним експозицијама или равним теренима у близини потока. Еколошки низ од ксерофилних према мезофилним заједницама изгледа овако: *Pino nigrae-Quercetum dalechampii serpentanicum* - *Orno-Quercetum dalechampii serpentanicum* - *Quercetum dalechampii serpentanicum* - *Ostryo-Quercetum dalechampii serpentanicum* - *Carpino betuli-Quercetum dalechampii serpentanicum* - *Fago-Quercetum dalechampii serpentanicum*.

Све заједнице у којима је едификатор или један од едификатора балкански храст китњак су хемокрипто-фанерофитског карактера. Учешће биљака ливадских заједница повезано је са раскинутим склопом шума храста китњака, а нарочито је изражено у заједници балканског храста китњака на псеудоглеју. Процентуално су највише заступљене биљке ксеротермофилних заједница (реда *Erico-Pinetalia* и реда *Quercetalia pubescentis*), мање су заступљене биљке мезофилних заједница (реда *Erico-Pinetalia* и реда *Quercetalia pubescentis*), мање су заступљене биљке мезофилних заједница (реда *Fagetalia* и разреда *Quercu-Fagetea*), а најмање биљке фригорифилних заједница (реда *Vaccinio-Piceetalia* и реда *Aenostyletalia*). По еколошким условима заједнице балканског храста китњака се битније разликују од заједница храста китњака на киселим силикатним подлогама што потврђује теорију Гајић (1971) да фитоценозе китњака на серпентиниту треба третирати као нешто посебно.

As.: *Erico - Quercetum petraeae* (Krause et Ludvig 1957.).

Заједница шуме китњака која се јавља на Златибору са фацијесима црњуше. Налази се на иницијалним фазама земљишта и представља једну фазу сукцесије после нестанка борових шума са којом је синдинамски повезана.

2) БУКОВЕ ШУМЕ. По самом златиборском платоу нема типичне букове шуме, већ се срећу њихови мањи фрагменти, сачувани у јаругама, најчешће помешани са заједницама китњакових или борових шума. Од већег значаја је чиста букова шума (*Fageum toesiaca-Montanum*) која прекрива стрме падине обода висоравни од Чајетине до Општре косе и виса Градине. Букове шуме развијене су на висини од 850 на 1000 m н.в., на хладним северним експозицијама и влажним јаругама. Велики комплекс чисте букове шуме среће се између Палисада и Општре косе, као и на супротним странама Чиготе на путу ка Гостиљу. Спрат дрвећа састављен је од младих, ниских стабала букве. Склоп је потпун тако да спрат жбуња скоро да потпуно одсутује. Спрат зељастих биљака чине карактеристичне врсте букових шума као што су: *Cardamine bulbifera*, *Asperula odorata*, *Sanicula europaea*, *Lamium luteum*, *Arum maculatum* и друге. Једном речју, букове шуме Златибора по свом саставу представљају фације у којима се налазе елементи јако киселог земљишта *Vaccinium myrillus* (боровница) и маховине, а јављају се и многи елементи карактеристични за борове и смрчеве шуме.

3) БОРОВЕ ШУМЕ. Од свих шумских типова, заступљених на Златибору, борова шума је нараспрострањенији и најзначајнији шумски тип. Највећи и најлепши комплекси борове шуме налазе се на Торнику и по брдима и косама на левој страни Црног Рзава. Данашње борове шуме Златибора представљају остатке некадашњих пространих густих старих и очуваних борових шума. Садашње су доста младе, остарости од 70 до 80 година, а појединачни борови који имају од 100 до 150 година сасвим су ретки, и у народу су познати под називом „столоваши“. На местима унутар разређених борових шума „утиснути“ су мањи комплекси храстових шума (*Quercetum petraea dalechampii serpentinicum*). Често се на местима исечене борове шуме запажа и продирање брезе као пионирске врсте, што у пејзажно естетском смислу златиборским падинама даје интересантну лишћарско-четинарску мозаичну вегетацијску комбинацију.

По ободу Златибора сачувани су већи и мањи комплекси четинарских шума, а на самом платоу видни су усамљени борови интересантних хабитуса тзв. „причувци“ испод чијих крошњи се налази подмладак махом густ као четка. Ово је само још један од доказа да су данашњи пашњаци настали као резултат антропогеног деловања, сече шуме на рачун добијања површина за испашу. Старост ових пашњака није тачно утврђена, осим што се може рећи да су врло стари, судећи по данашњем стању које је могло настати услед дуготрајне и јаке испаше, под чијим се утицајем првобитни тип шумских ливада јако изменио.

Белоборове шуме (Фото: Б. Крстески)

У нижим деловима, почев од дна клисуре Црног Рзава, до 1000 m н.в., највише су заступљене састојине црног бора који се такође често заједно јавља са храстом китњаком и брезом. У мешовитим боровим састојинама су главни едификатори

црни и бели бор, црни бор се пење у планински појас, заузимајући надморске висине и до 1400 m. Бели бор образује најчешће чисте састојине, али се јавља и као примешана врста планинске шуме смрче и јеле. Чисте састојине белог бора на Златибору налазе се на више места, али су нарочито лепе и развијене на северној страни Торника на висини од 1100 до 1300 m н.в. Чињеница је да су шуме белог бора на Златибору некада биле најбоље развијене на самом платоу где је просечна надморска висина 1000 m. О томе данас сведоче остаци ових шума који су најбоље очувани по увалама, северно или западно експонираним падинама, ређе на источним, док их на јужним експозицијама скоро и нема.

И поред извесних разлика у еколошким захтевима белог и црног бора све борове шуме Златибора припадају једном типу борове шуме: *Pinetum nigrae-silvestris* Pavl. 1951., односно припадају подсези *Orno-Ericenion serpentanicum* (Krause et Ludvig, 1957).

Мешовите црно-белоборове шуме, висински се уклапају као трајни стадијум у појас букових и буково-јелових шума на надморским висинама од 600 до 1450 m н.в. Примарна станишта ових заједница су рефугијуми у клисурама и на стрмим литицама, на којима су земљишта дуги низ година у иницијалним стадијумима. То су заједнице, махом богате терцијарним реликтима, које су у својим природним енклавама заштићене од конкуренције других врста (првенствено сциофитне букве) и налазе се у еколошком оптимуму. Међутим, ценолошки, ове шуме су нестабилне, пошто представљају терминалне фазе развоја борових шума. Понекад заузимају и рецентна примарна станишта на одронима, колувијалним наносима, камењарима и слично. Карактеристичне врсте ових базифилних борових шума на серпентиниту Златибора, осим црног бора (*Pinus nigra*) и белог бора (*Pinus silvestris*) су и: *Erica carnea* (црњуша), *Daphne blagayna* (благајев ликоввац), *Cotoneaster tomentosus*, *Chanaecytisus hirsutus*, *Lembotropis nigricans*, *Galium lucidum*, *Sesleria rigida*, *Stachys scardica*, *Festuca amethystina* и друге.

На основу састава приземног спрата у оквиру заједнице *Pinetum nigrae-silvestris* издвојена су и описана три фацијеса: а) *ericosum*, б) *herbosum* и в) *sesleriosum*.

Фације *ericosum* изграђују најтипичнију борову шума Златибора у којој су обилно заступљене црњуша, благајев ликоввац, боровница. То је најбоље развијен и најраспрострањенији тип борове шуме, у којој је спрат дрвећа често чистог састава изграђен само од белог бора. Такве су шуме Торника, Хамије, Трешњице и Црног Врха.

Борове шуме фације *herbosum* најчешће су развијене на равнијим и приступачнијим земљиштима, где су ове шуме више искрчене. У оваквим проређеним, светлим шумама белог бора или у мешовитим шумама белог и црног бора, приземни спрат је сав изграђен од трава са понеким шумским елементима, и врло подсећа на шумску ливаду. У овим шумама не јављају се црњуша и благајев ликоввац.

На стрмом каменитом терену развија се посебна фација *sesleriosum* чији је главни едификатор шашика која са својим јаким кореном може да одоли обрушавању и поточним бујицама које се повремено сливају са врха планина. Ова варијанта борове шуме најбоље је развијена у клисури Рзава на левој страни реке, на врло стрмом терену са крушним блоковима стена, чији нагиби износе и до 60°. На

таквим местима нема ни храста китњака који је редован у овим састојинама црног бора, док се у приземном спрату срећу многе биљке влажног камења и маховине. Састојине белог и црног бора развијају се на подручју Златибора свуда где еколошки услови нису повољни за развој друге шумске вегетације. Ипак, бели бор захтева станишта нешто влажнија са дубљим и свежијим тлом, него што су станишта црног бора која су ксеротермна.

4) МЕШОВИТЕ ШУМЕ БУКВЕ, ЈЕЛЕ И СМРЧЕ. На највећим висинама Златибора развила се просторно ограничена шума смрче и јеле (*Picetum abietis*). Ова шума јавља се на Торнику, по његовим северним и западним странама, на надморским висинама од 1200 до 1400 m н.в. На западној страни Торника она се везује са смрчевом шумом виса Лиске (1327 m н.в.). Има је и у мањим комплексима по другим висовима који ивиче златиборски плато. Највећи комплекси ових мешовитих шума налазе се на Муртеници на локалитету Међе брдо у мешавини са шумама црног и белог бора. Комплетан предео је у вртачама са матичном стеном на површини. Спрат шумског шибља у овој шуми је слабо развијен, осим што се на појединим местима јавља рибизла (*Ribes alpinum*). Интересантан локалитет смрчево-јелових шума је и Водице са омањим тресетиштем где се поново среће са једне стране састојина букве, смрче и јеле, а са друге (у зависности од подлоге) остаци старих састојина белог и црног бора. У овим мешовитим шумама и њиховим подстојним спратовима запажа се обилно подмлађивање јеле, смрче и белог бора. Посебно интересантна је појава подмлађивања јеле и смрче на старим боровим пањевима.

На подручју планине Златибор доминирају аутохтоне шуме црног бора и мешовите шуме црног и белог бора. Према *Правилнику о критеријумима за издвајање типова станишта, о типовима станишта, осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта и о мерама заштите за њихово очување* („Службени гласник РС“, бр. 35/2010) сврставају се у категорију приоритетних типова станишта доминантно изграђених од ендемичних врста биљака, фрагилних станишта услед слабе и споре обновљивости, као и репрезентативних станишта на подручју Србије. Такође, ове шуме су сврстане у приоритетна NATURA 2000 станишта.

Шуме балканског китњака (*Quercetum dalechampii serpentiniicum*) на серпентиниту и ксеро-мезофилне шуме балканског храста китњака и црног граба (*Ostryo-Quercetum dalechampii serpentiniicum*) у рефугијумима на малим површинама и фрагментима сачуваних шума планинске букве (*Fageum moesiaca-montanum*) представљају репрезентативна станишта на подручју Србије, станишта доминантно изграђена од ендемичних врста и фрагилна станишта услед слабе и споре обновљивости.

Шуме китњака (*Quercetum montanum*) по увалама, јаругама и стрмим падинама хладних експозиција и просторно ограничене шуме смрче и јеле (*Picetum abietis*) спадају у фрагилна станишта услед слабе и споре обновљивости.

На подручју планине је значајно присуство стабала мунике (*Pinus heldreichii*) која су примешана у шуми црног бора чија станишта спадају у категорију приоритетних станишта као ретка и репрезентативна станишта на подручју Србије, станишта која

су доминантно изграђена од ендемичних врста и фрагилна станишта услед слабе и споре обновљивости.

Према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010) на простору Златибора присутне су строго заштићене врсте - муника (*Pinus heldreichii*) и заштићене врсте клокочика (*Staphylea pinnata*), дрен (*Cornus mas*), хадучка опута (*Daphne blagayana*), бреза (*Betula pendula*).

Врсте дрвећа које спадају у категорију ретких, реликтних, ендемичних и угрожених врста у Србији (ТВФРА 2000) су муника (*Pinus heldreichii*) – ендемит, дивља јабука (*Malus silvestris*) - ретка угрожена, бреза (*Betula pendula*) - ретка угрожена.

II 1.9. ФАУНИСТИЧКЕ ОДЛИКЕ

II 1.9.1. ФАУНА РИБА

Подручју Златибора гравитира већи број водотока који припадају сливовима Дрине и Западне Мораве, односно прноморском сливу. У односу на поделу хидрографске мреже (Ристић, 1977), истраживано подручје Златибора се делом налази у области званој Старовлашка – рашка низија, чији се водотоци уливају у Дрину, а делом у области - Западно Поморавље, са водотоцима који припадају сливу Западне Мораве.

Поточна пастрмка *Salmo trutta* (Фото: Н. Секулић)

Старовлашко – рашка висија је претежно пастрмска (салмонидна) област, али се у доњим токовима река срећу шаранске (ципринидне) врсте риба. На подручју Западног Поморавља, већина притока Западне Мораве су типичне шаранске воде, са развијеном ихтиофауном коју чине кркуша (*Gobio obtusirostris*), поточна мрена (*Barbus balcanicus*), мрена (*Barbus barbuis*), клен (*Squalius cephalus*) и скобаљ (*Chondrostoma nasus*). У односу на надморску висину Златибора, воде истраживаног подручја, са становишта дистрибуције ихтиофауне, припадају горњем, средњем и доњем пастрмском региону (Ристић, 1977). Пошто је присуство пастрмки веома спорадично у односу на неке друге врсте, као што су поточна мрена, клен и

кркуша, воде Златибора припадају више горњем ципринидном, тзв. мренском региону, него пастрмском.

Истраживани водотоци Златибора Завода за заштиту природе Србије у периоду 2014 – 2015. год

На 15 водотока, односно на 22 локалитета, укупно је евидентирано 12 врста риба (*Hucho bucho* – младица, поточна пастрмка, калифорнијска пастрмка, двопругаста уклија, уклија, поточна мрена, пијор, брадавичарка – *Pseudorasbora parva*, клен, бркица – *Barbatula barbatula*, вијуница – *Cobitis elongata* и сунчаница – *Lepomis gibbosus*) из 5 фамилија (Salmonidae, Cyprinidae, Cobitidae, Centrarchidae и Balitoridae) и једна врста рака (*Austropotamobius torrentium* – поточни рак) (Прилог бр. 6). У односу на претходна истраживања, евидентирано је 5 нових врста риба (младица, калифорнијска пастрмка, брадавичарка, сунчица и бркица) и потврђено је присуство врста за Црни Рзав, Бијеле воде и Доброселичку реку, а у већој мери и за реку Увац. Нови су подаци о врстама за Кани поток, Јабланицу, Камипшну, Белу реку, Љубишницу, Катуншницу и Крвавац. Изузев Беле реке, Љубишнице, Катуншнице и Доброселичке реке, у којима је евидентирана поточна пастрмка, док је заједничко већини водотока да су у њима претежно установљене врсте риба као што су поточна мрена, двопругаста уклија, клен и пијор, односно врсте које се, као пратеће, јављају у доњем салмонидном и мренском региону.

Током истраживања методом електрориболова је од акватичних организама евидентиран и налаз поточног рака *Austropotamobius torrentium* у Бијелим водама, Рибници, Јабланици, Камишници, Друганчици, Белој реци, Катушници, Расничкој реци и Крвавцу. Пошто ракови представљају индикаторе квалитета воде и од значаја су за заштиту и очување на националном и међународном нивоу, статус заштите поточног рака је приказан заједно са налазом рибљих врста.

ЗАШТИТА И ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ ФАУНЕ РИБА

У складу са Законом о заштити природе и Правилником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник Републике Србије“ бр. 5/2010 и 47/2011), од присутних врста је од посебног значаја за очување биолошке разноврсности врста вијуница, јер представља строго заштићену врсту (Прилог бр. 6). Већина осталих врста, као што су младица, поточна пастрмка, двопругаста уклија, поточна мрена, кркуша, клен и пеш имају статус заштићених дивљих врста, и у складу законском регулативом, могу се под одређеним условима и користити. Иако одређени статус заштите имају и лињак (строго заштићена врста), деверика, буцов (*Aspius aspius*), мрена, скобаљ, шаран, бодорка и сом (заштићене врсте), водотоци ширег подручја Златибора не представљају њихова природна станишта, а на овом подручју регистроване су у акумулацији „Златобор“, у коју су унете различитим порибљавањима у туристичке сврхе и у циљу развоја спортско – рекреативног риболова. С тим у вези, у наставку неће бити речи о овим врстама са аспекта заштите природе, као ни о алохтоним врстама, као што су калифорнијска пастрмка (која се гаји у рибњацима), сребрни караш (који је унет са осталим врстама у акумулацију), брадавичарка и сунчица (које су евидентирани и у Црном Рзаву, у који су највероватније доспеле из акумулације).

Младица *Hucho hucho*
(Фото: С. Белиј)

Са Прелиминарног списка врста за Црвену листу кичмењака Србије (Васић и сар., 1990-1991) на овом подручју су од рибљих врста присутне младица, поточна пастрмка и бркица. Овај списак врста кичмењака представља основу и полазиште за рад на Црвеној листи, односно Црвеној књизи кичмењака Србије и обухвата све потенцијалне врсте кичмењака у Србији за које се предузимају или за које треба да се предузму мере заштите односно очувања.

Заштита воде као ресурса и као станишта самих врста и њихових заједница, као и интегрална заштита и очување аутохтоног, изворног диверзитета риба и ихтиогеофонта, садржани су и у међународним конвенцијама, директивама и другим документима који налазе примену и на националном и локалном нивоу. Међу овим међународним документима издвајају се Конвенција о биолошкој разноврсности („Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 11/2001), којом су дефинисани основни принципи заштите и очувања биодиверзитета, Конвенција о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта – Бернска Конвенција („Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 102/07) и Директива о заштити природних станишта и дивље фауне и флоре (Директива Савета 92/43/ЕЕЗ из 1992. године). Статус заштите евидентираних врста риба и ракова на истраживаном подручју Златибора у односу на поменуте међународне документе и национално законодавство приказани су у Прилогу бр. 6.

На Анексу II Директиве о заштити природних станишта и дивље фауне и флоре (које обухватају врсте од значаја на европском нивоу за чије је очување неопходно означити посебна заштићена подручја) од евидентираних врста су младица, поточна мрена, вијуница и пеш (који у истраживаним водотоцима није евидентиран од 1996. године), а на Анексу V, односно на списку врста за чије се хватање и експлоатацију могу применити одређене мере управљања, налазе се младица, све врсте мрена (*Barbus* spp.) и поточни рак.

Од евидентираних врста се на Анексу III Бернске конвенције (заштићене врсте животиња које подлежу посебним мерама управљања - регулисање/забрана експлоатације, промета и држања) налазе младица, двопругаста уклија, поточна мрена и вијуница.

Статус заштите евидентираних врста риба и ракова на подручју Златибора:

латински назив	домаћи назив	статус заштите
classis: Actinopterygii		
fam: Salmonidae		
<i>Hucho hucho</i>	младица	1-III, 2-II/V, Рез. 6, ЗДВ, Р
<i>Salmo trutta</i>	поточна пастрмка	ЗДВ, Р
fam: Cyprinidae		
<i>Abramis brama</i>	деверика	ЗДВ, Р
<i>Alburnoides bipunctatus</i> (Bloch,1782)	двопругаста уклија, пласка	1-III, ЗДВ
<i>Alburnus alburnus</i>	уклија	
<i>Aspius aspius</i>	буцов	1-III, 2-II/V, Рез. 6, ЗДВ, Р
<i>Barbus barbus</i>	мрена	2-V, ЗДВ, Р
<i>Barbus balcanicus</i> (Kotlík, Tsigenopoulos, Ráb & Berrebi, 2002) <i>syn. B. meridionalis; B. peloponnesius</i>	поточна мрена	1-III, 2-II/V, Рез. 6, ЗДВ, Р
<i>Chondrostoma nasus</i> (Linnaeus,1758)	скобаљ, подуст	1-III, ЗДВ, Р
<i>Cyprinus carpio</i>		ЗДВ, Р
<i>Gobio obtusirostris</i> (Linnaeus,1758)	кркуша, говедарица	ЗДВ, Р

<i>syn. G. gobio</i>		
<i>Squalius cephalus</i> (Linnaeus,1758) <i>syn. Leuciscus cephalus</i>	клен	ЗДВ, Р
<i>Phoxinus phoxinus</i> (Linnaeus,1758)	пијор, гагица	
<i>Rutilus rutilus</i>	бодорка	
<i>Tinca tinca</i>	лињак	СЗДВ
fam:Cobitidae		
<i>Cobitis elongata</i> (Linnaeus,1758)	вијуница	1-III, 2-II, Рез. 6/1, СЗДВ
fam:Cotidae		
<i>Cottus gobio</i>	пеш	2-II, Рез. 6, ЗДВ
fam:Siluridae		
<i>Silurus glanis</i>	сом	1-III, ЗДВ, Р
fam:Balitoridae		
<i>Barbatula barbatula</i> (Linnaeus,1758)	бркица	
Arthropoda - Crustacea classis: Malacostraca ordo: Decapoda		
fam: Astacidae		
<i>Austropotamobius torrentius</i> (Schränk, 1803)	поточни рак	2- V, Рез. 6/1, СЗДВ
<p>Легенда 1-III – Закон о потврђивању Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта - „Службени гласник РС - Међународни уговори“ бр. 102/2007 (Бернска Конвенција - Додатак III - заштићена врста фауне); 2-II, V – Директива о очувању природних станишта и дивљих биљних и животињских врста - Council Directive - 92/43/ЕЕС (Директива о стаништима - Прилог II - животињска и биљна врста од заједничког интереса чије очување захтева проглашење посебно заштићених подручја; Прилог V - животињска врста од заједничког интереса због чијег се узимања из природе и експлоатације могу применити мере управљања); Рез. 6 - Резолуција 6. Сталног комитета Конвенције о заштити европских дивљих врста и природних станишта (1998) (врста која захтева посебне мере заштите станишта) Рез. 6/1 Ревидирани Анекс 1 Резолуције 6. Бернске конвенције (2011) СЗДВ, ЗДВ– Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива (СЗДВ - строго заштићена дивља врста, ЗДВ - заштићена дивља врста); Р - Риболовне врсте чији су статус и режим заштите регулисани прописима из области рибарства</p>		

На Резолуцији 6. Сталног комитета Конвенције о заштити европских дивљих врста и природних станишта (1998) или на Ревидираном Анексу I Резолуције 6. Бернске конвенције (2011), као врсте које захтевају посебне мере заштите станишта, налазе се младица, поточна мрена, пеш и поточни рак.

Према IUCN Црвеној листи угрожених врста и категоријама угрожености, већина евидентираних врста риба има статус LC (Least Concern), односно захтевају

последњу бригу у односу на ниво потребне заштите, изузев младице, која има статус угрожене врсте EN (Endangered).

На основу свега наведеног, са аспекта заштите и очувања одређених врста риба и/или њиховог одрживог коришћења, од националног и међународног значаја се издвајају вијуница, младица, поточна пастрмка, поточна мрена, двопругаста уклија и пеш, као и поточни рак међу акватичним бескичмењака.

У односу на евидентиране рибље заједнице по појединачним водотоцима, статус врста на националном и међународном нивоу и могућност њиховог одрживог коришћења, од посебног је значаја за заштиту река Увац, јер представља станиште младице, вијунице, поточне мрене и двопругасте уклије. Иако су у Црном Рзаву, Бијелим водама, Катушници и Обудојевици евидентиране врсте као што су двопругаста уклија и поточна мрена (која је присутна и у Семегњевској реци, Скакавцу, Јабланици, Камишници и Крвавцу), већина водотока целим током или у горњим деловима није значајна са аспекта рекреативног риболова, као ни сама врста двопругаста уклија. За поточну мрену су дефинисани период ловостаја, минимално дозвољена величина јединки за излов и укупан дневни улов, а изузев очувања станишта, нису потребна додатна ограничења за заштиту врсте.

За очување поточне пастрмке, која је евидентирана у Црном Рзаву и Обудојевици, Белој реци, Љубишници, Катушници и Доброселичкој реци, најзначајније је очување њених станишта (бистри, чисти и брзи водотоци и хладна вода богата кисеоником) и обезбеђивање континуитета водотока неопходног за њене миграције и размножавање. У складу са важећим Програмом управљања рибарским подручјем, риболов на поточну пастрмку је забрањен у Обудојевици, која се периодично порибљава јединкама ове врсте, док на осталим салмонидним водама рекреативни риболов на поточну пастрмку треба да се одвија по принципу „улови па пусти“. Имајући у виду да рекреативни риболов и риболовни туризам нису атрактивни на осталим наведеним водотоцима, изузев на доњем току Катушнице, у случају издвајања истих у строжији режим заштите, треба забранити сваки риболов, изузев риболова у научноистраживачке сврхе.

Иако је пеш у ранијем периоду регистрован у Црном Рзаву, Рибници и Обудојевици, претпоставља се да врста последњих година није евидентирана због погоршаних услова средине, промене квалитета воде и све већег улива отпадних вода из насеља. За потребе евентуалног враћања (реинтродукција) пеша на његова некадашња станишта, неопходно је спровести свеобухватна истраживања како би се утврдила могућност и оправданост спровођења ове активности.

Имајући у виду статус заштите поточног рака, од значаја је очување његових станишта и квалитета воде Бијелих вода, Скакавца, Рибнице, Јабланице, Камишне, Друганчице, Беле реке, Катушнице, Расничке реке и Крвавца.

II 1.9.2. ФАУНА ВОДОЗЕМАЦА И ГМИЗАВАЦА

Током последњег леденог доба, клисуре и кањони планинског масива Златибор представљали су рефугијалне центре фауне водоземаца и гмизаваца, па се овде налази најсеверније налазиште неких врста у Србији. Такође, ово подручје

представља коридор којим је фауна водоземаца и гмизаваца са југа несметано насељавала простор Србије.

Од укупног броја врста ове групе, који за подручје Србије износи око 47, на простору Златибора, као и у широј околини, забележено је присуство 18, односно 38,30%. Могу се наћи следеће врсте: *Salamandra salamandra*, *Triturus vulgaris*, *Bombina variegata*, *Rana dalmatina*, *Hyla arborea*, *Rana ridibunda*, *Rana graeca*, *Bufo bufo* и *Bufo viridis*.

Од гмизаваца, врсте које насељавају овај простор су: *Anguis fragilis*, *Ablepharus kitaibelii*, *Lacerta agilis*, *Lacerta viridis*, *Podarcis muralis*, *Dolichophis caspius*, *Coronella austriaca*, *Zamenis longissimus*, *Natrix natrix*, *Natrix tessellata* и *Vipera ammodytes*.

Врста зелена жаба (*Rana ridibunda*) је заштићена, а остале врсте су строго заштићене и налазе се на прилозима Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 05/2010). Једине врсте које се не налазе у одређеном степену заштите су зелембаћ (*Lacerta viridis*) и зидни гуштер (*Podarcis muralis*).

Посебну вредност овог подручја чине релативно добро очувани екосистеми типични за Балкан. Значај диверзитета фауне водоземаца и гмизаваца планинског простора Златибора, посебно долази до изражаја када се зна да су јужни делови Србије, укључујући и Косово и Метохију, најслабије истражена подручја са овог аспекта, у Србији.

Фаунистичка листа:

Classis : AMPHIBIA – водоземци
Ordo : CAUDATA – репати водоземци
Fam. : Salamandridae – даждевњаци и мрмољци
Species : *Salamandra salamandra* – шафени даждевњак
Species : *Triturus vulgaris* – обични мрмољак
Ordo - ANURA – безрепи водоземци
Fam. : Discoglossidae – мукачи
Species : *Bombina variegata* – жутогрби мукач
Fam. : Bufonidae – жабе крастаче
Species - *Bufo bufo* – обична крастава жаба
Species – *Bufo viridis* - зелена крастава жаба
Fam – Hylidae
Species – *Hyla arborea* - гаталинка
Fam. : Ranidae – праве жабе
Species : *Rana dalmatina* – шумска жаба
Species : *Rana ridibunda* – права жаба

Classis : REPTILIA – гмизавци
Ordo : SQUAMATA - љускаши
Sub O. : SAURIA – гуштери
Fam. : Lacertidae

Species : *Lacerta agilis* – ливадски гуштер
 Species : *Lacerta viridis* – зелембаћ
 Species : *Podarcis muralis* – зидни гуштер
 Fam : Scincidae
 Species : *Ablepharus kitaibelii* – кратконоги гуштер
 Fam. : Anguidae
 Species : *Anguis fragilis* - сленић
 Sub O. : SERPENTES – змије
 Fam. : Colubridae
 Species : *Coronella austriaca* - смукуља
 Species : *Dolichophis caspius* – степски смук
 Species : *Zamenis longissimus* – обични смук
 Species : *Natrix natrix* - белоушка
 Species : *Natrix tessellata* – рибарица
 Fam. : Viperidae
 Species : *Vipera ammodytes* – поскок

II 1.9.3. ФАУНА ИНСЕКТА

Како је Златибор комплексна планина са разноликим екосистемима и микроеколошким условима и диверзитет инсеката овог подручја је врло сложен.

ИНСЕКТИ ВОДЕНИХ ЕКОСИСТЕМА

Представнике реда Ephemeroptera (водени цветови, једнодневке) карактерише еколошка специјализација која им пружа могућност да насељавају широк дијапазон водених екосистема. Испитивања толеранције ових организама на разна органска и неорганска загађења воде, показала су различиту толеранцију на ове факторе. Најосетљивији су на минерализацију супстрата и могу послужити за процену антропогеног утицаја (Dolisy et al., 2003). У телу не кумулирају тешке метале. Примерци из ове групе такође могу послужити за процену сапробности воде, што се може видети у следећој табели:

Назив врсте	Индекс сапробности	Класа квалитета воде
<i>Rhithrogena semicolorata</i> Curtis, 1834	1,6	I – II
<i>Ecdyonurus forcipula</i> Kollar – Pictet, 1843-45	1,7	I – II
<i>Ecdyonurus venosus</i> Fabricius, 1775	1,7	I – II
<i>Baetis rhodani</i> Pictet, 1843-45	2,3	II – III
<i>Baetis vernus</i> Curtis, 1834	2,1	II
<i>Paraleptophlebia submarginata</i> (Stephens, 1835)	1,5	I
<i>Habroleptoides modesta</i> Hagen, 1864	1,6	I – II
<i>Torleya major</i> Klapalek, 1905	1,4	I
<i>Ephemera danica</i> Müller, 1764	1,8	II

Врсте Ephemeroptera показатељи сапробности воде. (класе квалитета воде: I – олигосапробна зона, II – β – мезосапробна зона, III – α – мезосапробна зона)

Камењарке (Plesoptera) попут водених цветова насељавају водене екосистеме у стадијуму нимфе када су строго везани за текуће воде са високом концентрацијом кисеоника. Одрасли инсекти су терестрични. Само мали број врста преферира низак ниво кисеоника, високе температуре и високу концентрацију органских материја у води, па се стога користе као биолошки индикатори деградације средине. Регистроване су на појединим воденим токовима Златибора, што се може видети у следећој табели:

<i>Назив врсте</i>	<i>Локалитет</i>	<i>Класа квалитета воде</i>
<i>Amphinemura triangularis</i> Ris, 1902	Маџућа поток	I
<i>Perlodes microcephala</i> (Pictet, 1833)	Маџућа поток	I
<i>Perla burmeisteriana</i> Claassen, 1936	Маџућа поток	II
<i>Chloroperla tripunctata</i> (Scopoli, 1763)	Катушница у Гостиљу	I

Преглед регистрованих врста Plesoptera индикатора сапробности воде на појединим водотоковима Златибора.

Регистроване врсте показују висок квалитет воде појединих водотокова које се крећу у границама олигосапробне зоне.

Такође, у групу инсеката који су ларвеним стадијумом везани за водене екосистеме спада и ред Trichoptera. Попут претходне две групе индикатори су квалитета воде. Међу регистрованим врстама налазе се *Drusus serbicus* (Marinković, 1971) и *Psilopteryx montanus* (Kumanski, 1968). Ту је и низ врста које се веома ретко налазе у нашој земљи (Nógrádi & Uherkovich, 1999): *Tremma anomalum* (MacLachlan, 1877), *Halesus digitatus* (Schränk, 1781) и *Wormaldia occipitalis* (Pictet, 1834). Врсте *Drusus serbicus* и *Tremma anomalum* су строго заштићене Правиником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службен гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011).

ИНСЕКТИ ТЕРЕСТРИЧНИХ ЕКОСИСТЕМА

Из реда превокрилаца (Orthoptera) на овом подручју може се наћи већи број врста од којих као значајне треба издвојити *Psorodonotus fieberi* (Fivaldszky, 1853) и *Poecilimon ampliatus* (Brunner von Wattenvyl, 1878). Врста *Psorodonotus fieberi* је строго заштићена док је врста *Poecilimon ampliatus* заштићена Правиником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011). Наведене две врсте представљају ендемите Балканског полуострва. Такође треба поменути и *Gomphocerus sibiricus* (Linnaeus, 1767) представља глацијални реликт.

Међу стеницама (Heteroptera) треба поменути две ретке врсте (Cicadellidae): *Aphrodes bistrionicus* (Fabricius, 1794) и *Grypotes puncticollis* (Herrich – Schaeffer, 1832).

У реду тврдокрилаца (Coleoptera) као значајне треба поменути представнике из фамилије Cerambycidae, Satorpidae и Leiodidae. Међу стрижибубама (Cerambycidae), утврђена је *Morimus funereus* (Mulsant, 1863), строго заштићена код нас (Правиник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака,

животиња и гљива („Службен гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011) на међународној IUCN листи као рањива врста (VU A1c) чије су се популације смањиле за 50 % у протекле три генерације услед нестанка или редукције природних станишта. *Magdelaniella serbica* (Müller, 1904) (Саторидае) је ендемит Србије и субендемит Црне Горе и строго је заштићена код нас - Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службен гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011).

Представници ендегјејске фауне (која се код нас у последње време више истражује) (Leiodidae), истраживани су на локалитетима Муртеница и Торник. Нађене су поједине ретке врсте: *Nargus* (*Demochrus*) *wilkei* (Spence, 1815), као и балкански ендемит *Agathidium* (s. str.) *rambouseki* *Hlisenkovsky*, 1964 (Guéorguiev et al., 1998).

Међу представницима из реда лептира (Lepidoptera) најбројније су високопланинске врсте становници степских и ливадских станишта. Од стране IUCN – а као рањива врста (VU A1cde) чије су се популације смањиле за 50% у протекле три генерације услед нестанка или редукције природних станишта, одређених нивоа експлоатације и присуства патогена, конкуренције и слично означена је *Parnassius apollo* Linnaeus, 1758 (Papilionidae). *Lycena dispar* Navorth, 1803 и *Maculinea arion* Linnaeus, 1758 (Lycaenidae) имају статус скоро рањивих врста (LR/nt). Поменуте врсте су строго заштићене („Службен гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011).

Поред директно угрожених врста издвајају се оне којима је ово подручје граница ареала, што указује на важност заштите њихових станишта. Такве су: *Pontia daplidice* Linnaeus, 1758 – западна граница ареала, и *Colias hyale* Linnaeus, 1758 – јужна граница ареала (Pieridae). Издвојена је и једна јужнобалканска врста, *Lycena candens* Herrich – Schäffer, 1844 (Lycaenidae). На крају, неопходно је поменути и *Quercusia quercus* Linnaeus, 1758 (Lycaenidae) искључиво монофагну врсту која насељава храстове шуме, стога представља осетљиву врсту.

Преглед врста инсеката од националног и међународног значаја:

Врста	Национална регулатива *Правилник	Међународна регулатива ***EU	Међународна регулатива **Bern	IUCN
Plecoptera				
<i>Perlodes microcephalus</i>	II (3)			
Trichoptera				
<i>Drusus serbicus</i>	I (c3)			
<i>Threma anomalum</i>	I (c3)			
Orthoptera				
<i>Psorodonotus fieberi</i>	II (3)			
<i>Pocilimon ampliatus</i>	II (3)			
Coleoptera				
<i>Morimus funereus</i>	I (c3)	Annex II	Annex II	VU
<i>Magdelaniella serbica</i>	I (c3)			

Lepidoptera				
<i>Parnassius apollo</i>	I (c3)		Annex II	VU
<i>Lycæna dispar</i>	I (c3)	Annex II, Annex IV	Annex II	LR/nt
<i>Phengaris arion</i>	I (c3)	Annex IV	Annex II	LR/nt
<i>Pseudophilotes vicrama</i>	I (c3)			
Odonata				
<i>Calopteryx virgo</i>				LC
<i>Calopteryx splendens</i>				LC
<i>Platycnemis pennipes</i>				LC
<i>Pyrrosoma nymphula</i>				LC

Легенда: IUCN -Светској црвеној листи угроженх врста (the IUCN Red List of Threatened Species) (VU- рањива; LR/nt- скоро угрожена; LC- последња брига)

* Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010 од 5.2.2010. године). (c3- строго заштићена врста; 3- заштићена врста)

** Бернска конвенција (1979)

*** Европска директива о стаништима (92/43/ЕЕС).

II 1.9.4. ФАУНА ПТИЦА

Укупан број познатих врста птица масива Златибора износи према овој анализи 154 врсте (Прилог бр. 7). Велика већина врста спада у птице гнездарице - 116 врста, од чега у савремено доба се гнездарицама сматра 114 врста, док у категорију бивших гнездарица спада свега две врсте. Овако мали број изумрлих гнездарица објашњава се изузетно slabим познавањем орнитофауне овог подручја у првој половини XX века, и практично потпуном одсуству података из XIX века. Ситуација би сигурно била нешто другачија да су у анализу унети и подаци из необјављених бележница Матвејева. Како би се извршило поређење ових података са укупно познатим диверзитетом фауне птица у Србији и донели исправни закључци о богатству и вредностима фауне птица Златибора у међународним и националним оквирима, потребно је осврнути се на следеће чињенице. У Србији је до сада укупно регистровано око 360 врста птица (Puzović i sar. 2009). Из овога произилази да на Златибору живи 42% од свих до сада регистрованих врста у Србији. Потребно је нагласити да Златибор готово сигурно има још врста птица које се не налазе у овом попису, а које углавном још нису откривене и припадају врстама са миграторним статусом (пролазница, луталица и зимовалица).

Са интензивирањем истраживања у вангнездарицином периоду (јесен, зима, пролеће), на Златибору ће готово сигурно бити откривене још неке нове врсте птица, а међу њима пре свега: *Podiceps cristatus*, *P. nigricollis*, *Mergus merganser*, *Bucephala clangula*, *Calidris minuta*, *C. alpina*, *Tringa totanus*, *Tyto alba*, *Asio flammeus*, *Aegolius funereus*, *Anthus pratensis*, *Turdus iliacus*, *Locustella luscinioides*, *Tichodroma muraria*, *Fringilla montifringilla*, *Emberiza schoeniclus*. Када се заврши доказивање ових врста, укупно богатство фауне птица Златибора ће износити око 200 врста, што је реално стање богатства диверзитета птица на терену. Тада ће орнитофауна овог подручја садржати 55%

фауне птица Србије. Ипак, основни показатељ орнитофаунистичке вредности не треба да буде укупни број забележених врста, јер се ту налазе и свуда присутне пролазнице и луталице, као и азоналне птице водених станишта, већ вредност пре свега треба да се исказује кроз број врста гнездарица и њихов међународни и домаћи статус угрожености.

ЛОКАЛИТЕТИ ОД ПОСЕБНОГ ОРНИТОЛОШКОГ ЗНАЧАЈА

Орнитолошка вредност планинског масива Златибора у националним оквирима је неоспорна, али се ипак издавају поједина мања подручја која заслужују посебну пажњу. На њима се налазе изузетно значајне заједнице птица, са великим бројем ретких и угрожених врста, као и са концентрацијом укупног диверзитета фауне птица. Тим подручјима треба посветити посебну пажњу током планирања активне заштите природних вредности овог региона, са посебним акцентом на очувању аутохтоних природних услова и животних заједница, са традиционалним начинима коришћења простора од стране човека.

На масиву Златибора, као подручја од највећег значаја за орнитофауну могу се навести: клатура Увца, Чавловац, Муртеница, река Камипина, клатура Доброселице, Торник, Груда и Катушница.

МИГРАТОРНИ СТАТУС

Показатељ степена истражености фауне птица, и пре свега животних услова који владају у појединим годишњим добима на Златибору, представља анализа миграторног статуса целокупне орнитофауне или појединих систематских група. Пошто је већина досадашњих истраживања птица овог региона провођена у летњим месецима (мај-септембар), а ретко у рано пролеће, јесен, а готово никако током зиме, још увек нема довољно информација за сагледавање потпуног стања и целовиту анализу. Ипак, из до сада прикупљеног материјала, могу се извући основне назнаке о миграторном статусу птица Златибора.

- гнездарице станарице: врсте које се гнезде на Златибору и могу се видети на овом планинском масиву и током целе године. Унутар ове категорије спадају сигурне-вероватне-могуће гнездарице станарице. Укупно: 75 врста (изумрле гнездарице станарице: две врсте);
- гнездарице селице: врсте које се гнезде на Златибору, али које неповољни део године не проводе на овом планинском масиву. Унутар ове категорије спадају сигурне-вероватне-могуће гнездарице селице. Укупно: 41 врста;
- пролазнице: врсте које се не гнезде и не зимују на Златибору, већ се виђају током пролећног и јесењег пролаза при сеоби. Укупно: 24 врста;
- дисперзија (луталице): врсте које се не гнезде, не зимују и не селе преко Златибора, већ се ретко појављују без одређене сезонске условљености. Укупно: 8 врста;
- зимовалице: врсте које се на Златибору задржавају током зимских месеци, али се ту не гнезде. Укупно: 6 врста.

Из горњег прегледа је уочљиво да у тренутно познатој фауни птица доминирају врсте са миграторним статусом - гнездарице станарице и гнездарице селице. У оквиру ове две групе се налази 116 врста или 77% познате фауне птица. То јасно указује да је ово преовлађујући тип миграторног статуса који осликава значајно богатство диверзитета гнездилешне фауне птица, али и сугерише да још увек постоји неуједначеност истраживања у другим годишњим сезонама. За сада у групи зимовалица постоји забележено само шест, а у групи пролазница 21 врста, што ни приближно не одговара реалном стању.

У следећој табели је приказан удео броја врста у појединим категоријама миграторног статуса птица Златибора:

ОРНИТОФАУНИСТИЧКЕ ГРУПАЦИЈЕ

Основни типови станишта у оквиру којих се могу издвојити и анализирати орнитофаунистичке групације Златибора, изведени су према једноставној међународно стандардизованој класификацији предеоних типова (CORINE, 1990), прилагођеној Југословенским условима (Stevanović, Vasić, 1995), као и на основу истраживања флоре и вегетације у оквиру текућег пројекта Завода за заштиту природе Србије и ранијих истраживања биљних заједница и станишта овог региона. За сваки тип станишта су наведене углавном карактеристичне и диференцијалне врсте птица, које на најбољи начин осликавају њихове карактеристике и биомску припадност:

а) Отворена станишта

- Планинска отворена травна станишта (пашњаци, ливаде и рудине)

A. spinoletta, *A. trivialis*, *A. campestris*, *A. arvensis*, *L. arborea*, *A. graeca*, *P. perdix*, *C. coturnix*, *S. rubetra*, *A. cannabina*.

- Планинске влажне и мочварне ливаде

A. trivialis, *S. rubetra*, *L. collurio*, *A. cannabina*, *C. crex*, *A. spinoletta*, *M. cinerea*, *M. alba*, *C. ciconia*, *C. nigra*.

- Брдске суве ливаде

A. campestris, *E. calandra*, *G. cristata*, *L. collurio*, *C. carduelis*, *E. cirrus*; *U. epops*.

- Долинске ливаде, баште и њиве

E. citrinella, *E. calandra*, *L. megarhynchos*, *A. arvensis*, *C. monedula*, *O. oriolus*, *D. syriacus*, *P. pica*, *C. cornix*, *F. tinnunculus*, *Passer montanus*, *S. turtur*, *B. buteo*, *Ph. colchicus*, *U. epops*, *M. flava*.

б) Полуотворена станишта

- Проређене планинске шуме парковског типа

T. viscivorus, *B. bonasia*, *Ph. collybita*, *N. caryocatactes*, *S. serinus*, *P. modularis*, *C. familiaris*, *C. palumbus*, *L. curvirostra*, *P. pyrrhula*, *D. major*, *S. atricapilla*, *T. troglodytes*, *C. canorus*, *A. nisus*, *Par. montanus*, *P. ater*, *P. cristatus*, *F. coelebs*.

- Проређене брдске шуме укључујући шикаре и шибљаке

E. cia, *T. philomelos*, *G. glandarius*, *S. turtur*, *C. palumbus*, *S. communis*, *E. cirrus*, *E. rubecula*, *S. atricapilla*, *T. merula*, *C. canorus*, *A. nisus*, *B. buteo*, *A. gentilis*, *C. europaeus*, *M. striata*, *D. medius*, *P. major*, *P. coeruleus*, *F. coelebs*, *A. otus*, *O. scops*.

- **Проређене низијске шуме и остаци уз реке од врба, топола, бреста, храста**
T. philomelos, *G. glandarius*, *S. turtur*, *C. palumbus*, *S. communis*, *E. cirrus*, *E. rubecula*.

у) Шумска станишта

- **Појас подгорских листопадних шума (храст, храст-граб)**

D. syriacus, *C. palumbus*, *C. oenas*, *C. brachydactyla*, *P. canus*, *S. europaea*, *P. caeruleus*, *B. buteo*, *S. turtur*, *G. glandarius*, *A. otus*.

- **Светле шуме мешовитог састава у клисурама**

E. cia, *S. turtur*, *G. glandarius*, *Ae. caudatus*, *P. palustris*, *P. coeruleus*, *C. canorus*, *T. merula*, *S. atricapilla*, *P. canus*.

- **Појас панинских листопадних шума (буква; буква-китњак)**

S. aluco, *T. philomelos*, *T. merula*, *P. viridis*, *D. major*, *F. parva*, *E. rubecula*, *C. familiaris*, *P. major*, *Ph. collybita*, *G. glandarius*, *Ph. phoenicurus*.

- **Појас мешовитих лишћарско-четинарских шума (буква-јела-смрча., бор-храст)**

T. troglodytes, *T. merula*, *T. philomelos*, *T. viscivorus*, *P. pyrbula*, *S. rusticola*, *B. bonasia*, *R. regulus*, *P. ater*, *M. striata*.

- **Појас тамних четинарских шума (смрча-јела; смрча)**

B. bonasia, *E. rubecula*, *D. martius*, *D. major*, *F. coelebs*, *L. curvirostra*, *P. pyrbula*, *C. familiaris*, *P. ater*, *Parus montanus*, *P. cristatus*, *R. regulus*, *R. ignicapilla*.

д) Каменита станишта

- **Планински камењари**

A. spinoletta, *Ph. ochrurus*, *S. rubetra*, *F. tinnunculus*, *Oe. oenanthe*.

- **Стене и литице у клисурама**

Aq. chrysaetos, *F. peregrinus*, *Pt. rupestris*, *D. urbica*, *H. daurica*, *B. bubo*, *F. peregrinus*, *F. tinnunculus*, *M. saxatilis*, *Ph. ochrurus*, *C. livia*, *C. corax*.

- **Камењари и бујични наноси са ретком дрвенастом вегетацијом у побрђу**

Oe. oenanthe, *S. rubetra*, *L. collurio*, *E. cirrus*, *Ph. ochrurus*, *S. communis*, *M. alba*, *U. eops*.

е) Лудска насеља

- **Стална долинска и брдска насеља (градови и села)**

S. decapcto, *P. pica*, *A. noctua*, *C. ciconia*, *H. rustica*, *H. daurica*, *D. urbica*, *C. cornix*, *C. monedula*, *Pass. domesticus*, *Pass. montanus*, *D. syriacus*, *S. vulgaris*, *D. major*.

- **Стална брдско-планинска насеља (засеоци)**

O. scops, *P. viridis*, *D. medius*, *S. vulgaris*, *E. rubecula*, *L. megarynchos*, *S. communis*, *S. turtur*, *U. eops*, *C. europaeus*, *E. cirrus*, *T. merula*, *Pass. domesticus*, *Pass. montanus*, *M. alba*, *Ph. ochrurus*, *C. monedula*.

- **Сезонска планинска насеља („катуни“)**

S. serinus, *C. cannabina*, *E. citrinella*, *C. cornix*, *Ph. ochrurus*, *Oe. oenanthe*, *A. tiralvis*, *S. rubetra*.

ф) Водена станишта

- Стајаће слатке воде (планинска језера и локве; акумулације)

A. platyrhynchos, *F. atra*, *T. ruficollis*, *A. ferina*, *A. querquedula*, *M. alba*, *M. cinerea*, *A. cinerea*, *A. hypoleucos*.

- Текуће воде (потоци, речице и реке)

C. cinclus, *A. atthis*, *M. cinerea*, *M. alba*, *A. hypoleucos*, *A. palustris*.

УПРАВЉАЊЕ ПОПУЛАЦИЈАМА ПТИЦА СПЕЦИФИЧНИХ ПРИРОДНИХ РЕТКОСТИ

Птице грабљивице - лешинари (*Accipitriformes*)

На масиву Златибора сусреће се значајан број ретких и угрожених врста птица грабљивица, међу којима се посебно издавају *Gyps fulvus*, *Aquila chrysaetos*, *Circus gallicus* и *Falco peregrinus*. Лешинари редовно долећу из својих гнездилишта на Увцу. Подручје око Чавловца и клисуре Црног Рзава је значајно за будућу реинтродукцију црног лешинара (*Aegypius monachus*), који је на том простору живео пре 100 година, а последњих година (2014. и 2015. године) се појављује на Златибору и околном Увцу. Посебне мере заштите неколико парова сурих орлова, змијара и сивих соколова, колико их сада има на Златибору, односе се пре свега на стриктну заштиту њихових непосредних гнездилишта и стварање услова да птице дођу до свог плена. У том смислу је од посебног значаја очување отворених пашњака и ливада са традиционалним папарењем и обрадом земље, уз спречавање узнемиравања, убијања и тровања.

Велики тетреб (*Tetrao urogallus*)

Велики тетреб је до прве половине XX века био редовна птица по високопланинским шумама целе Србије, где су биле очуване четинарске и мешовите шуме (Тара, Златибор, Златар, Голија, Копаоник, Гоч, Јастребац, Стара планина, Проклетије, Шара). Након 1940. године дошло је до наглог опадања бројности и нестајања са појединих подручја, услед појачане експлоатације и инфраструктурног отварања шума, редукције четинара, великих шумских пожара, узнемиравања, лова. Због свега тога, у савремено доба се велики тетреб у Србији редовно виђа на свега пет подручја. Укупна јесења бројност у Србији износи око 230 индивида. Он је строго заштићена врста у Србији на основу Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011), а налази се и на прелиминарној црвеној листи угрожених кичмењака у Србији (Васић и сар. 1991). На Златибору током XIX века тетреби су живели на многим подручјима о чему говоре бројни сачувани топоними (тетребиште, тетребица, тетребовац, певалиште, бојиште). Задњи тетреби су истребљени са овог масива средином XX века. Крајем деведесетих година прошлог века дошло је до поновног враћања (или повећања бројности) великог тетреба на суседној Тари, тако да су регистрована мања певалишта на Шаргану, који представља прелаз ка Златибору. Очекује се лагано ширење тетреба преко Шишатовца и Вијогора на исток, а то ће у многоме зависити од будућих антропогених утицаја на станиште и саме птице. Фактори угрожавања су узнемиравање на гнездилишту уз инфраструктурно отварање шума

(градња путева, бука моторних тестера и аутомобила, присуство људи); уништавање појаса четинарских и мешовитих шума; претерана експлоатација шума у привредне сврхе; примена хемијских средстава у пољопривреди и шумарству; криволов; шумски пожари). Неопходне мере заштите су пре свега усклађивање привредног шумског газдовања и заштите природе и потпуно елиминисање још увек повремено присутног криволова.

Лештарка (*Bonasa bonasia*)

Ради се о веома реткој врсти птице у Србији, чије присуство је веома тешко утврдити због скривеног начина живота. Бројност ове врсте је у претходним временима била у опадању и сада се процењује на око 800-1.300 парова у целој Србији (Puzović i sar. 2009). У југозападној Србији, посебно на Златибору, Златару и Тари, налазе се најважнија гнездилишта у земљи. На Златибору је присутна у пределу Чавловца, као и у неким деловима Виогора, Муртенице и Увца. Мере заштите подразумевају спречавање бесправног одстрела, пошто се ради о врсти под режимом трајног ловостаја, као и смањење узнемиравања у гнездилишним стаништима.

Камењарка (*Alectoris graeca*)

Бројност ове врсте је у сталном опадању у целој Србији, а број гнездећих парова се процењује на 1.000-1.500 (Puzović i sar. 2009). У целој западној Србије, гнездилишта у региону Златибора, Златара и Пештера су готово једина преостала. На Златибору ова врста посебно насељава огољене падине Увца, али у веома малом броју. Мере заштите се пре свега односе на спречавање бесправног одстрела ван ловне сезоне, као и узнемиравања у гнездилишним стаништима. Негативан фактор може да буде и претерано зарастање полуотворених каменитих станишта или пак пошумљавање голети, утрина и пашњака. Пресудно је значајно за опстанак камењарки обезбеђивање континуираног традиционалног пашарења.

Правац (*Crex crex*)

У Србији је ова врста у сталном повлачењу ареала и опадања бројности. Процењује се да је сада опстало свега 1.300–2.000 парова (Sekulić, 2011) и то пре свега на влажним отвореним стаништима ливада и пашњака у брдско-планинским областима. Крајем XX века готово је сасвим нестала равничарска популација, али је по свој прилици стабилна планинска гнездилишна популација (Златибор, Сјеничко-Пештерска висораван, Шар планина, Стара планина), где се гнезди преко 90% преостале популације у Србији. Главна гнездилишта су пространи планински пашњаци и ливаде, на висинама између 700-1.300 m, са екстензивним сточарством и ратарством. На Златибору су познати бројни случајеви налажења ове птице по пашњацима Груде, Водица и Рибнице. Мере заштите треба пре свега да буду усмерене ка спречавању нелегалног одстрела, посебно током августа месеца када почиње лов на неке друге врсте пернате ловне дивљачи (на Златибору је то раније био лов на препелице и грлице). Такође је изузетно важно очување влажних ливада (обратити пажњи при кошењу да не би дошло до уништавања гнезда са јајима и младунцима).

Шумска шљука (*Scolopax rusticola*)

У западној Србији се налази свега неколико значајнијих гнездилишних подручја за ову специфичну бореалну врсту, која тражи посебне станишне услове за репродукцију. На Златибору је најбоље станиште за њу свакако пространи шумовити комплекс Муртенице, где су регистровани свадбени летови мужјака, који сугеришу да се ради о добром гнездилишту са више гнездећих женки. Мере заштите и управљања популацијом ове ловне врсте, пре свега треба усмерити ка поштовању ловостаја и смањења узнемиравања птица током гнездилишног периода.

Значајне врсте према разним критеријумима

На Златибору се налази одређени број врста птица, од значаја у међународним и националним размерама. Тај значај се осликава кроз присуство птица на многим директивама, црвеним листама, конвенцијама, уредбама.

а) Врсте означене међународним конвенцијама:

SPEC CATEGORY

SPEC - 1: (глобално угрожене врсте) - *Crex crex*, *Aegyphius monachus*

SPEC - 2: (врсте чије су главне популације у Европи, а имају неповољан статус заштите) - *Ciconia ciconia*, *Alectoris graeca*, *Otus scops*, *Caprimulgus europaeus*, *Picus viridis*, *Lullula arborea*, *Phoenicurus phoenicurus*, *Lanius minor*, *Lanius senator*, *Emberiza hortulana*.

SPEC - 3: (врсте које имају неповољан статус заштите у Европи, али се главнина популације не налази у Европи) - *Ardeola ralloides*, *Ciconia nigra*, *Anas querquedula*, *Pandion haliaetus*, *Aquila chrysaetos*, *Circus gallicus*, *Gyps fulvus*, *Aegyphius monachus*, *Neophron percnopterus*, *Milvus migrans*, *Falco tinnunculus*, *Falco peregrinus*, *Perdix perdix*, *Coturnix coturnix*, *Grus grus*, *Scolopax rusticollis*, *Streptopelia turtur*, *Athene noctua*, *Bubo bubo*, *Alcedo atthis*, *Merops apiaster*, *Picus canus*, *Jynx torquilla*, *Galerida cristata*, *Alauda arvensis*, *Hirundo rustica*, *Anthus campestris*, *Saxicola torquata*, *Monticola saxatilis*, *Muscicapa striata*, *Lanius collurio*, *Emberiza cia*.

SPEC - 4: (врсте које имају повољан статус заштите у Европи, а чија је главнина популације у Европи) - *Aythya ferina*, *Pernis apivorus*, *Columba palumbus*, *C. oenas*, *Strix aluco*, *Dendrocopos syriacus*, *D. medius*, *Prunella modularis*, *Erithacus rubecula*, *Luscinia megarhynchos*, *Saxicola rubetra*, *Turdus merula*, *T. torquatus*, *T. viscivorus*, *T. philomelos*, *Acrocephalus palustris*, *A. schoenobaenus*, *Sylvia communis*, *S. atricapilla*, *Regulus regulus*, *R. ignicapillus*, *Phylloscopus sibilatrix*, *Parus coeruleus*, *P. cristatus*, *P. lugubris*, *Certhia brachydactyla*, *Corvus monedula*, *Fringilla coelebs*, *Serinus serinus*, *Carduelis chloris*, *C. spinus*, *C. cannabina*, *Emberiza citrinella*, *E. cirius*, *Miliaria calandra*.

б) Врсте птица на Златибору према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011)

У оквиру 154 врсте птица које су регистроване на подручју Златибора, 127 врста птица су строго заштићене, док је 27 врста заштићено. Међу заштићеним врстама налазе се ловне врсте (19 врста) чије је коришћење дефинисано законима у области

ловства (*Pb. carbo*, *A. cinerea*, *A. albifrons*, *A. fabalis*, *A. platyrhynchos*, *A. querquedula*, *A. crecca*, *A. ferina*, *A. gentilis*, *P. perdix*, *C. coturnix*, *Pb. colchicus*, *F. atra*, *S. rusticola*, *C. palumbus*, *S. decapcto*, *S. turtur*, *G. glandarius*, *C. frugilegus*), уз изузетак *S. rusticola* која се штити на подручјима до 500 m надморске висине.

НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ЗНАЧАЈ ФАУНЕ ПТИЦА

Планински масив Златибора се према досадашњим знањима о фауни птица може сврстати у један од посебно значајних простора у Србији. На основу анализе биолошке разноврсности гнездилишне фауне птица Србије и СЦГ (Puzović, 1996), Златибор се налази већим делом у UTM квадрату FN1, са бројем гнездарица између 140-149 врста, што га сврстава међу вредна национална подручја.

Иако регион Златибора није укључен на списак међународно значајних станишта птица у Европи (ИВА програм) (Heath and Jones, 2000), подручје Златибора је са пуним правом уврштено у попис подручја за птице од изузетног националног значаја (ИВAnac-68) (Puzović i Grubač, 1998). У оквиру масива Златибора, посебно су издвојени Муртеница, Чигота, Торник и Увац.

II 1.9.5. ФАУНА СИСАРА

Састав сисарске фауне реконструисан је коришћењем до сада познатих података о присуству и статусу врста на истраживаном подручју и ближој околини, теренских истраживања Завода, као и претпоставкама о присуству неких врста, заснованим на општем ареалу распрострањења на територији Србије, те постојању одговарајућих услова и станишта на подручју које је обухваћено студијом. Дакле, бројчани подаци се односе и на врсте чије је присуство доказано и на оне за које постоје само посредни докази, што ће бити наглашено у даљем тексту.

На основу оваквог приступа, за подручје предвиђено за заштиту се може основано претпоставити да га стално или повремено настањује барем 44 врсте сисара, што тренутно чини нешто мање од половине врста које су до сада на било који начин регистроване на територији Србије. Од тог броја, за 38 врста постоје потврђени налази и/или опажања, док за присуство њих шест за сада постоје само реалне претпоставке и индиције.

Најбројнију групу чине глодари (Rodentia) са 13 забележених врста, уз још четири за које постоје индиције о присуству. За њима следе звери (Carnivora) са 12 врста и бубоједи (Eulipotyphla) са 7 потврђених и 2 потенцијано присутне врсте. Најмалобројнији су папкари (Artiodactyla) са 2 и зечеви (Lagomorpha) са 1 врстом. Посебан проблем у прављењу списка присутних врста представљају слепи мишеви (Chiroptera). Ова фаунистичка група је иначе доста слабо проучена у многим деловима Србије. Стога, ниво доступних података често директно утиче на прављење спискова присутних врста сисара, те давања опште оцене о степену специјске разноврсности. Подаци о присутности ове групе су, за подручје Златибора, а према доступним подацима, више него оскудни. Наиме, постоје подаци о присутности свега 3 врсте (велики потковичар – *Rhinolophus ferrumequinum*, мали потковичар – *Rhinolophus hipposideros* и дутокрили љиљак – *Miniopterus schreibersii*),

превасходно у спелеолошким објектима у непосредној близини подручја предвиђеног за заштиту.

БУБОЈЕДИ (Eulipotyphla)

У Србији је до сада забележено присуство 10 врста овога реда, док је на простору обухваћеном Студијом до сада забележено присуство њих 7, представника три фамилије (Erinaceidae – јежеви, Talpidae – кртице и Soricidae – ровчице). Као врсте примарно везане за шуме и станишта претежно шумског типа, јављају се врсте као што су јеж – *Erinaceus roumanicus*, и шумска ровчица – *Sorex araneus*. Обе врсте имају релативно широко распрострањење на територији Србије, у својим карактеристичним стаништима (нарочито јеж). На нешто сувљим и отвореним стаништима попут ливада, шикара или храстових шума, нарочито на висоравни Златибора, присутна је пољска ровчица (*Crocidura leucodon*). Највећи број налаза ове врсте до сада потиче са простора Панонске низије (подручја Војводине). Налази јужно од Саве и Дунава су значајно ређи, а бележење врсте на подручју Златибора спада у свега неколико досадашњих налаза у региону западне Србије. На теренима као што су живице, грмље, бапте и њиве, присутна је и баптенска (вртна) ровчица (*Crocidura suaveolens*). У шумама и ливадама са влажним земљиштем на читавом простору јавља се кртица – *Talpa europaea*, врста врло широког ареала у Србији. Дуж златиборских река, речица и потока, регистровано је присуство водене ровчице (*Neomys fodiens*). Налази ове врсте су генерално ретки у Србији, али добар део тих налаза потиче управо из западне Србије, међу њима и са Златибора. Готово је идентична ситуација и са присуством мочварне ровчице (*Neomys anomalus*), која показује изразитију преференцију ка нешто мирнијим водама или забареним површинама (уз долину Црног Рзава нпр.). Обе последње споменуте врсте су семиакватични/акватични организми, уско везани за водену средину.

Списку врста са потврђеним присуством смо додали још и две врсте за које се на основу њиховог до сада познатог ареала, налазима у ближој и даљој околини као и постојању адекватних станишта на истраживаном подручју, присуство може реално очекивати. Тако се на ливадама и чистинама уз рубове шума може очекивати присуство и мале ровчице (*Sorex minutus*). Досадашњи најближи налаз постоји са подручја Националног парка „Тара“. Иако се претпоставља да ова врста има релативно широко распрострањење на територији Србије, налази су доста ретки. Друга врста је планинска (алпска) ровчица (*Sorex alpinus*). Њено присуство је до сада најближе предметном подручју забележено на простору Националног парка „Тара“, на локалитетима Перућац и Митровац. Постоји реална претпоставка да се дуж водотока и забарених подручја бореалног типа крије и ова ретка врста.

Изузев пољске и баптенске ровчице, све остале врсте су у највећој мери везане за шумска станишта, за влажну (мезофилну) земљану подлогу или за непосредну близину воде (водена и мочварна ровчица). Бубоједи имају изузетно важну улогу у регулацији бројности инсеката и других бескичмењака у приземном комплексу шумске стеље и екосистемима планинских потока и речица.

Све врсте овога реда су сврстане у категорију „заштићена дивља врста“, изузев водене ровчице, која се налази у категорији „строго заштићена дивља врста“.

Будући да се општи конзервациони статус врста бубоједа код нас може оценити као релативно повољан, мере заштите су углавном усмерене ка очувању састава и структуре њихових природних станишта. За врсте које су изразито везане за водену средину, од изузетног је значаја очување чистоће водотока и квалитета воде у њима.

СЛЕПИ МИШЕВИ (Chiroptera)

Слепи мишеви представљају веома карактеристичну, специфичну и врстама бројну групу сисара. По броју присутних врста у Србији (29 до сада регистрованих), једва да заостају за тренутно најбројнијом групом – глодарима.

Међутим, може се такође констатовати да је, када се ради о појединим географским ентитетима у Србији, ова фауна изузетно слабо истражена. Такав је случај и са подручјем Златибора. Према расположивим подацима, до сада је регистровано присуство свега три врсте (велики потковичар – *Rhinolophus ferrumequinum*, мали потковичар – *Rhinolophus hipposideros* и дугокрили љиљак – *Miniopterus schreibersii*), и то у Раковичкој пећини и Пећини Димитрија Туцовића, село Гостиље. Практично не постоје подаци о присуству врста које преферирају шумска станишта, а које су свакако присутне на подручју Златибора (Семегњево, Муртеница нарочито). Разлог слабе истражености подручја лежи у чињеници да основну геолошку масу дела Златибора који је истраживан за потребе проглашења заштићеног природног добра чине серпентинити, у којима практично одсуствују спелеолошки објекти који представљају изузетно погодна станишта (склоништа) слепих мишева. Стога се и досадашњи налази каверниколних (кавернифилних) врста тичу спелеообјеката кречњачког карактера, а који се налазе у ужој и широј околини предметног подручја.

Без обзира на основни састав и структуру геолошке подлоге, сасвим је извесно да многе врсте слепих мишева, иако немају стална станишта на предметном подручју, користе простор Златибора током неких фаза свог животног циклуса и дневно-ноћних активности (као привремено склониште, ловну територију, комуникациони коридор и сл.).

Све врсте слепих мишева су у Србији заштићене као „строго заштићена дивља врста“. Стога је уништавање њихових јединки, популација и станишта строго забрањено и кажњиво.

ГЛОДАРИ (Rodentia)

Представљају врстама најбројнију и најраспрострањенију групу сисара код нас. У Србији је до сада регистровано присуство 32 врсте, од којих су две алохтоне (не потичу са наших простора). Већина врста поседује велики репродуктивни потенцијал па варирања бројности популација могу бити значајна, са периодима пренамножења. Такође заузимају најразличитије еколошке нише, прилагођавајући се разним, и повољним и неповољним утицајима из спољашње средине.

Према досадашњим налазима на самом предметном подручју и у ближој и даљој околини, могуће је реконструисати квалитативни састав ове фауне. Тако се може

закључити да на простору предвиђеном за заштиту и његовој околини обитава барем тринаест врста глодара, сврстаних у три фамилије. У оквиру фамилије Sciuridae присутна је једна врста – веверица (*Sciurus vulgaris*). У оквиру фамилије Muridae, присутне су следеће врсте: риђа волухарица (*Myodes glareolus*), водена волухарица (*Arvicola amphibius*), подземна волухарица (*Microtus subterraneus*), пољска волухарица (*Microtus arvalis*), слепо куче (*Spalax leucodon*), патуљасте миш (*Micromys minutus*), жутогрли миш (*Apodemus flavicollis*), шумски миш (*Apodemus sylvaticus*) и типични домаћи миш (*Mus musculus*). Такође, посебно је интригантно и значајно евентуално присуство велике волухарице (*Microtus multiplex*), о чему за сада постоје посредни докази о присуству (Ђировић, *pers. comm.*). Уколико се потврди присуство ове врсте на Златибору, то би уједно био и најисточнији налаз на Балкану. Такође је забележено присуство и једне алохтоне врсте глодара, пореклом из Северне Америке. Ради се о ондатри (бизамском пацову) – *Ondatra zibethica*, чији налаз постоји из клисурасте долине Увца. У оквиру фамилије Gliridae, присутни су сиви пух (*Glis glis*) и пух лешникар (*Muscardinus avellanarius*).

Поред ових, а на основу налаза из непосредног окружења и постојања одговарајућих станишта на простору Златибора, основано се може претпоставити да на предметном простору обитавају и врсте као што су шумски пух (*Dryomys nitedula*), као и синантропне врсте, уско и непосредно везане за људска насеља – црни пацов (*Rattus rattus*) и сиви пацов (*Rattus norvegicus*).

Углавном се ради о врстама које су примарно везане за типична шумска или претежно шумска станишта. Такве су врсте веверица, риђа волухарица, жутогрли миш, шумски миш, сиви и шумски пух. Врсте које имају израженију преференцију ка стаништима отвореног типа, ливадама, прогалама или пашњацима нпр. су: подземна волухарица, пољска волухарица и слепо куче. Једине врсте које су изразито везане за водену средину су водена волухарица и бизамски пацов. Многе од побројаних врста се, међутим, могу често срести и на стаништима прелазног типа, честарима, врзинама, мањим или већим чистинама, пољима и живицама (жутогрли миш, шумски миш, патуљасте миш, подземна волухарица, пољска волухарица, пух лешникар). Стога се на таквим просторима често среће сразмерно богата фауна, која је разноврснија од фауна непосредно суседних, али еколошки униформнијих екосистема. Такође, многе од ових врста, без обзира на своју примарну склоност ка одређеном типу природних станишта, сасвим се добро налазе и у агроекосистемима, на њивама, баштама, воћњацима и уопште у пределима који су значајно антропогено измењени. Ово указује на њихову изузетну адаптивност и способност еластичног еколошког одговора на различите изазове које им намеће спољно окружење.

Са до сада познатим бројем врста, фауна глодара предметног подручја се може окарактерисати као релативно богата и разноврсна. Разлог томе лежи у географском положају подручја и израженом диверзитету станишта. Њену посебну вредност представљају заштићене дивље врсте (веверица, водена волухарица и сиви пух) и строго заштићене дивље врсте – слепо куче, пух лешникар, патуљасте миш и (евентуално) велика волухарица и шумски пух.

ЗЕЧЕВИ (Lagomorpha)

Зец (*Lepus europaeus*) је једини представник читавог реда зечева у Србији и распрострањен је скоро по читавој територији Србије. Иако се често може срести у шумама, зец је ипак типични становник отворених терена степског типа, са претежно травном вегетацијом. На предметном подручју се често виђа, најчешће на теренима отвореног типа попут ливада, пашњака и сувата (плато Златибора, Чигота, сувати према клисури Увца). Врста има статус „заштићена дивља врста“, а значајна је и ловна врста.

Зец у близини манастира Дубрава (Фото: С. Черкић)

ЗВЕРИ (Carnivora)

Звери на територији Србије представљају релативно бројну групу, са до сада регистрованих шеснаест врста. Актуелну и потенцијалну фауну ове групе на предметном подручју чини око дванаест врста. Основни фаунистички састав ове групе чине врсте које се мање-више могу срести на већем делу територије Србије, као што су лисица (*Vulpes vulpes*), лисица (*Mustela nivalis*), мрки твор (*Mustela putorius*), куна златица (*Martes martes*), куна белица (*Martes foina*), јазавац (*Meles meles*).

Вук (*Canis lupus*) се може означити као стално присутан, при чему Златибор, осим места сталног боравка, представља и део значајног миграторног коридора који иде од планине Таре, преко Шаргана и Златибора даље ка Златару, Јавору и Голији. То наглашава значај предметног подручја у склопу напора ка заштити и очувању ове значајне врсте.

**Брложиште медведа на
Торнику (Фото: В. Бједов)**

Последњих година је забележено присуство и ширење шакала (*Canis aureus*), прво на северним ободима Златибора, а затим и у вишим пределима централног платоа. Тренд ширења ареала је уочен последњих деценија у читавој Србији.

Слична је ситуација и са мрким медведом (*Ursus arctos*). Иако је раније важило генерално мишљење да ова врста подручје Златибора углавном користи као важан миграциони коридор (слично вуку), из правца снажног популационог резервоара на планини Тари, па даље ка југу, Златару, Јадовнику, Црној Гори и Косову и Метохији, у последње време, са евидентним порастом бројности популације у западним и југозападним деловима Србије, регистрована су и брложишта на подручју Муртенице и клисуре Увца. Током теренских истраживања је регистровано и привремено боравиште једне јединке током зимског периода 2014./2015. године на локалитету Торник, у мешовитој буково-смрчевој шуми, непуних стотинак метара од врха жичаре и ски-стазе.

Стални становник златиборских већих и мањих водотока је и видра (*Lutra lutra*). Некада проређена врста, видра је последњих деценија обновила своје присуство у највећем делу Србије, тако да сада сасвим извесно можемо тврдити да је њен конзервациони статус значајно унапређен. У том погледу, токови Рибнице, Црног Рзава, Увца и других мањих и већих водотока представљају сигурна станишта ове врсте.

Из фамилије мачака (Felidae), на предметном простору је забележено присуство дивље мачке (*Felis silvestris*). То је претежно шумска врста чија су главна станишта везана за веће комплексе букових и мешовитих шума, које доминирају на подручју Муртенице. Бројност нигде у ареалу није нарочито висока, па се сличан тренд може очекивати и на Златибору.

Још један представник фамилије мачака је у блиској прошлости настањивао подручје Златибора. Ради се о рису (*Lynx lynx*). Према локалним хроникама,

последњи примерак је у ужичком крају одстрелен 1876. године. Половина XIX века се сматра и периодом када је ова мачка нестала са читавог подручја западне Србије.

Једна од свакако најинтересантнијих и најнеобичнијих врста чије је присуство забележено на просторима Златибора је шарени твора (*Vormela peregusna*). Ова необична животиња, чија су постојбина камените полупустиње и пустиње централне Азије је последњих стотинак година ширила свој ареал према западу, па су забележени и бројни налази на територији Србије. Налаз са Златибора потиче са Чиготе и уједно је најзападнији налаз шареног твора у Србији. Међутим, јужни делови подручја, према клисури Увца, као и сама клисура, са карактеристичним суватима и камењарима, представљају готово идеално станиште за ову врсту, па није искључено и бележење њеног присуства и у овим крајевима.

У погледу избора типа станишта, звери су генерално прилични опортунисти, тако да за већину врста не постоји општа преференција одређеног типа. Као врсте које нешто изразитије настањују шумска станишта затворенијег склопа могу се навести мрки медвед, куна златица, дивља мачка и донекле вук. Једина врста изразито везана за водена станишта је видра. Такође, ласица је врста која настањује углавном станишта степског (отвореног) типа, ливаде или често агроекосистеме. Све остале врсте из ове групе немају изражену склоност ка одређеном станишном типу, већ се срећу у најразличитијим екосистемима и стаништима, где се као основне детерминанте за одабир јављају мир, склониште и доступна храна. У том смислу, код ових врста је изражена склоност ка синантропизацији, приближавању и животу у непосредној близини људских насеља.

Све врсте звери имају статус „заштићена дивља врста“, изузев видре, шареног твора и мрког медведа, који имају статус строге заштите.

ПАПКАРИ (*Artiodactyla*)

Фауна папкара на предметном подручју чине свега две врсте, и обе су аутохтоне за просторе Србије. То су срна – *Capreolus capreolus* и дивља свиња – *Sus scrofa*. Ради се о врстама прилично различитих биолошких и еколошких карактеристика, првенствено у станишној и трофичкој преференцији. Дивља свиња је примарно шумска животиња, док је срна становник мозаичних станишта на којима се смењују шуме и шумарци, ливаде, честари и поља под разним културама. Дивља свиња је сваштојед, док је срна искључиви биљојед. Обе врсте имају широко распрострањење на територији Србије. Налазе се у статусу „заштићена дивља врста“. Такође су обе и значајне ловне врсте. На простору Златибора, последњих година се бележи опоравак и лагани раст популације срне, док се дивља свиња налази у значајној проградацији.

Још две врсте папкара су у историјско доба неселаваале просторе Златибора. То су јелен (*Cervus elaphus*) и дивокоза (*Rupicapra rupicapra*). Сматра се да је јелен са тих простора нестало средином 19. века (отприлике у исто време је нестало и на Тари). За дивокозу не постоје прецизни подаци, али Прибић (1953) наводи да је у Србији „не баш тако давно“, дивокоза „било у чопорима по врлетним крајевима Црног врха у околини Бајине Баште, на Црнокоси у околини Косјерића и на Златибору“.

И сада на предметном подручју постоје станишта и погодни локалитети за поновно насељавање дивокозе. То су, пре свега, клисурасте и кањонске долине већих река, Црног Рзава и Увца и њихових притока.

Пејсаж (Фото: С. Белић)

II 2. ПРЕДЕОНЕ ОДЛИКЕ

II 2.1. ПРЕДЕОНЕ ОДЛИКЕ ПРИРОДНОГ ДОБРА

Парк природе „Златибор“ захвата део планинског подручја југозападне Србије. По својим природним вредностима и пејзажним карактеристикама на овом подручју се могу издвојити две целине: урављени, брежуљкасти предео обрастао травном вегетацијом и предео оштрих, изломљених теренских форми са дубоким долинама и великим теренским нагибима углавном обрастао шумском вегетацијом.

Највећи део природног добра заузима травната висораван, тзв. типични Златибор. Одликује се благо заталасаном површином, са непрегледним пашњацима прошараним појединачним или мањим групама стабала белог и црног бора. Дисецирана је плитко усеченим долинама водотока, који често на већим деоницама меандрирају и стварају јединствене пејзаже типичне за Златибор. Овај простор се због благих нагиба одликује и већом акумулацијом денудованог материјала и дебелим педолошким слојем. Оштра и мање повољна клима (ниже температуре, ветрови) није погодовала коришћењу земљишта у пољопривредној производњи, те је изостало масовније насељавање. Ово подручје је морфолошки оштро одвојено, односно, ограничено планинским узвишењима Семењевске горе, Торника, Чиготе и Муртенице, као и клисуром Увца и његових притока.

Пејсаж - Златиборска висораван (Фото: Д. Петраш)

Семењевска гора са Чавловцем, северозападни део природног добра, представља дубоко дисецирано, вертикално рапчлањено подручје. То је простор скоро неприступачан, оштрих теренских форми, дубоких клисура стрмих долинских страна и пространих густих четинарских шума. Најмаркантнији део чини Чавловац са клисурама Црног Рзава и Рибнице.

Према југу, пружају се долине Јабланичке и Доброселичке реке, које се једна на другу надовезују, а развојене су благом преседином између Торника и Јелове

горе. На овом простору се налазе атари села Јабланица, Стубло и Доброселица чија су домаћинства разбацана по планинским странама. Због великих нагиба терена и велике изложености ерозији и спирању, педолошки покривач је плитак, скелетодан и неповољних својстава, па је то, уз општру климу, основни разлог скромне и врло ограничене пољопривредне производње. Овај реон је у претходном периоду био познат по експлоатацији минералних сировина (магнезијума), те је и данас гушће насељен од других делова Златибора.

Површ Јелове горе се континуално спушта према југу и завршава изнад дубоке клисуре Уваца. Река Увац у природно добро улази код ушћа Расничког потока, градећи стрму и дубоку клисуру све време тока, до подно Вуч косе, где Увац напушта простор Парка природе „Златибор“. На том подручју прима притоке чије су долине, такође, стрме и живописне као на пример клисуре Крваваца, Гриже, Шаранског и Омарског потока и др. Због тешке присупачности, на овом простору, у царству камена и змија никли су манастири Увац и Дубрава, који нису могли да преживе недаће које су захватиле ово подручје у време османлијске владавине. Оба манастира су рушена и оба су обновљена. Настајање ових манастира, живот у њима, страдања остаће обавијени велом тајне.

Гребен Торника, дуг око 10 km, пружа се од Горње Јабланице до Борове главе. Одликује се стрмим падинама обраслим густим четинарским шумама. Са највишег врха, Бандере, може се видети не само златиборска висораван, већ и предели према Шумадији, на северу, и динарским планинама на југу. Овај локалитет је познат по скијашким стазама, јер има већу количину снега који се слабије отапа у току зимских месеци. Североисточну подгорину Торника чини рејон Рибнице, односно Рибничког језера, кроз који протиче река Рибница релативно плитком долином, да би се, напуштајући овај простор, пробила дубоком шумовитом клисуром кроз Чавловац до ушћа са Црним Рзавом.

Источни део природног добра заузима гребен Чиготе који је са северне и источне стране омеђен долином реке Катуннице. Према југу он се јачом застрмљеношћу и током реке Љубишнице надноси на предео Муртенице. Са запада ограничен је током Црног Рзава и стрмим падинама Торника. Подручје Чиготе је благо заталасан простор, плитких и широких долина, са ретким шумским покривачем. То је широко отворен предео далеких визура. Смена папњачких простора и разређених четинарских шума са уским меандрима Црног Рзава су основна карактеристика овога простора.

Југоисточни део златиборске висоравни скоро неприметно се наставља у планински масив Муртенице, који се пружа правцем северозапад-југоисток. Ова, највећим делом, јасно морфолошки издвојена целина седиментних, кречњачких стена, са видљивим појавама крашког рељефа (вртаче, увале, понори), одликује се заравнима на теменима коса, ширим речним долинама и благим падинама, бројним забранима и изворима, великим површинама под четинарским и листопадним шумама, блажом климом услед заклоњености и разноврснијом пољопривредном производњом. Истовремено, крашке зоне утиснуте у масив Муртенице дају богат основ за сточарство. Већа привредна разноврсног представља повољнији основ за живот људи, па су и сеоска насеља овде чешћа. Управо је ово подручје, на источном ободу златиборске висоравни, ослонац привредне производње читавог Златибора и главни носилац његове насељености. Некада „Муртеница није била ни оваква ни оволика,... већ је била гушћом шумом обрасла и много је више простора обухватала. То је била једна таква пуста од када се у њу зађе, не уме се

из ње изаћи; а није се смело у њену дубину улазити, јер је Муртеница била пуна дивљих зверова: медведа, курјака, свиња.^{***}

Осим значајних природних вредности, подручје Златибор познато је и по културно-историјском наслеђу. Овај простор красе три утврђена непокретна културна добра (2 су од великог значаја) и неколико евидентираних. Посебно су значајни објекти градитељског наслеђа који одражавају историјски контекст материјалног и духовног стања становништва и директна су последица бурних историјских прилика. Насеља припадају старовлашком типу разбијених села, састоје се од појединачних кућа које чувају традицију народног градитељства, сеског начина живота и фолклора.

II 2.2. ИСТОРИЈАТ ПРЕДЕЛА

Непокретни археолошки материјал, који припада различитим епохама људске цивилизације, говори о томе да су на Златибору постојала ретка праисторијска насеља из доба неолита, смештена у густим шумама или поред планинских потока и речица.

Сматра се да су први становници Златибора били Илири, односно њихово племе Партини, који су насељавали ширу околину Ужица. По читавом крају, изузев централних делова, оставили су многобројне хумке (праисторијске гробнице) за које у народу постоји веровање да су грчка гробља. Остаци ове културе о чијем постојању сведочи орнаментисана керамика, могу се наћи у пећинама, на стрмим висовима који данас носе назив „градине“. У музејској збирци библиотеке могу се видети фрагменти грнчарије са карактеристичним шарамма утиснутим у глину ноком. Култура и живот Илира проучавани су искључиво на материјалу из „градина“ и „гумулуса“ (гробница): Криворечка градина, место Вишевина, Кремна, шири терен од Љубиша до Мушвета, Бранешко Поље.

Златибор је у време Римљана био у саставу римске провинције Далмације. Римљани су за војне потребе изградили мрежу путева према околним провинцијама (Мачкат - чајетинска градина - река Увац). Оставили су знатан број надгробних споменика, који датирају из II и III века. Значајни су локалитети у Кривој Реци и Гостиљу где се налазе некрополе са надгробним споменицима.

У средњем веку на овај простор пристижу Словени који граде утврђења и обнављају градине. На Градцу, у Доброселици, постоји утврђење, односно, остаци бедема – сачувано је камено постоље које је служило за осматрање. У темељу су нађене животињске кости (вероватно узидане из религиозних побуда) и много другог материјала (врх копља, бакарни обрuch...).

Приликом формирања српске државе, Златибор и град Ужице су припадали жупану Страцимиру, а тек око 1180. године, Стефан Немања га прикључује својој држави. У доба Стефана Немање ови крајеви били су у саставу области познате под именом Стари Влах. Нешто касније ужички крај је административном поделом издељен на четири жупе: Рујно, Моравицу, Лужницу и Црну Гору. Жупа Рујно се простирала на данашњем Златибору, а име јој највероватније потиче од биљке руј која се данас може наћи у Семегьеву и на Увцу. Културни и просветни центар тадашње жупе Рујно био је манастир Рујно (није сачуван), у коме је радила и једна

* Миладин Т. Радовић: Мемоари из старог Ужица – рукопи, Фонд Народне библиотеке у Чајетини

од првих српских штампарија. После смрти цара Душана, Златибор је често мењао господаре - преко Војислава Војиновића, Николе Алтомановића до кнеза Лазар Хребелановић, а један део је ушао и у састав босанске државе.

За време Турака Златибор је делио судбину осталих српских крајева, па је у немирним временима био често пустошен. Турци су на свим стратешким местима изградили утврђења за војне потребе, ханове и џамије. Мењали су имена просторних целина, као на пр. Влаовина (Гостиље), Беглуци (Бранешци) и сл. У време турске окупације, породице богатих ужичких, нововарошких и прибојских бегова проводиле су лета у чардацима на својим суватима, а сачуван је и податак да је богати сарајевски трговац Хаџи Никола Селак, 1750. године подигао летњиковац од борових брвана на Водицама, који указује да је већ у то време Златибор служио за одмор и опоравак.

Општа амнестија за београдски пашалук после преговора са Портом обухватала је делове Златибора, јер је овуда пролазила граница између Београдског и Новопазарског пашалука. У оквиру ужичке нахије убрзо је формирана кнежевина Рујно са седиштем у Чајетини, а за сердара проглашен је кнежев војвода Јован Мићић из Рожанства, чија је биста постављена испред општинске зграде у Чајетини. Овом амнестијом створене су предиспозиције за коначно ослобођење од турског ропства и привредни полет златиборског краја. Златиборски крај је до мајског преврата био наклоњен династији Обреновић. Краљ Александар I Обреновић је више пута долазио на Златибор где је 20. августа 1893. године подигао чесму на извору Кулашевац који од тада носи назив Краљева вода. Овај датум се узима за почетак организованог развоја туризма, а чесма је и први зидани објект на овом делу Златибора. Из здравствених ралога, 1908. године, на ову планину долази Петар I Карађорђевић. Приликом његове прве посете изграђени су објекти на Златибору: хотел „Краљева вода“ данас је то ресторан „Србија“ изнад језера, вила „Чигота“ и пекара. Тада почиње развој монденског туризма - почиње градња летњиковаца на четири локалитета: Рибница, Краљеве Воде, Палисад и Око.

Вихор првог светског рата и аустроугарска окупација нису мимоишли ни Златибор. Рат је донео разарања, страдања становништва, заразне болести и године глади. После ослобођења, Златибор је као и цела Србија ушао у састав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, а касније Краљевине Југославије. Нападом немачких окупационих снага 6. априла 1941. године на Краљевину Југославију, Златибор је дошао под немачку окупацију, али је од септембра до новембра 1941. године био у саставу „Ужичке републике“, једине слободне територије у окупираној Европи. После ослобођења успостављена је народна власт у свим златиборским општинама и он је постао део ФНР Југославије.

Постоји више легенди које говоре о постанку имена Златибор. Једна каже да је Златибор добио име по белим боровима са жутом четином, боје старог злата, који су некада прекривали таласасте падине Златибора. Латинско име бора је *Pinus silvestris variegata zlatiborica*; друга, да је Златибор назван по богатству борове шуме, која је досељеницима из Црне Горе и Херцеговине била главни извор прихода (користили су је за грађу, катран и луч, коју су продавали у Шумадији и Далмацији) и за њих је бор био злата вредан, звали су га: „Златан је то бор!“, треће предање каже да је име добио по суватима (пашњацима) који с јесени добијају жуту боју, боју злата.

II 3. СТВОРЕНЕ ОДЛИКЕ

II 3.1. КУЛТУРНО – ИСТОРИЈСКО НАСЛЕЂЕ

А) На подручју Парк природе „Златибор“ налазе се следећа *утврђена непокретна културна добра*:

ЦРКВА БРВНАРА у селу Доња Јабланица (категорисана са старим гробљем и собраницама), споменик културе од великог значаја

Црква брвнара у Доњој Јабланици
(Фото: Д. Петраш)

Црква брвнара са старим гробљем и собраницама (13 објеката), налази се наомак села Доња Јабланица, у боровој шуми. Подигнута је у првој половини XIX века и посвећена је Пресветој Богородици. Градиле су је породице из Јабланице и околних села како би у њима боравиле за празнике или сеоску славу. Црква је једнобродна, са правилном полукружном апсидом и стрмим дрвеним кровом. Поред цркве је дрвени звоник, а око ње, пратећи конфигурацију терена размештене су собранице. Подизане су непосредно по настанку храма. Већина је подизана у облику тремова ниско одигнутих од тла на дирецима са клупама и софром. Западно од цркве налази се старо гробље које се још увек користи као сеоско.

ЦРКВА БРВНАРА у Доброселици, споменик културе од великог значаја

Саграђена је 1821. године о чему сведочи запис на брвну са северне стране. Посвећена је Св. пророку Илији. По димензијама спада међу најмање, а по начину градње и богатству детаља припада најлепшим црквама брвнарама. Саграђена је од дрвета црног бора. Врата на храму украшена су профилисаним летвама, које иначе четвртастим вратима дају полукружан облик. Украси су фолклорни, складни, са дубоко урезаним орнаментом. У порти, ограђеној тарабом, налази се и дрвена конструкција куле – звонаре.

Црква брвнара у Доброселици
(Фото: Д. Петраи)

Западно од цркве налази се гробље чији најстарији споменици датирају из XIX века. Гробље је и данас у функцији. Непосредно уз цркву, односно у близини налазе се три горостасна стабла црног бора заштићена као Споменик природе.

Манастирски комплекс Увац

Налази се на истоименој реци, у подножју прибојског Црног Врха. Манастирска црква Рођења Пресвете Богородице настала је у првим деценијама XV века, а ктитор је био највероватније неки локални властелин.

Манастирски комплекс Увац (Фото: Д. Петраи)

Како се налазио у граничном подручју, манастир је имао функцију „бране“ од надируће богумилске јереси из Босне. Крајем XVII века, село и околина су били

напуштени, а манастир срушен. У наредним вековима манастирски комплекс је био у рушевинама, зарастао у шибље. Крајем XX века, тачније 1994. године, отпочели су радови на реконструкцији, који су трајали пет година. Црква је обновљена „камен по камен“, коришћењем оригиналних и природних материјала. Посебно је леп дрвени кров, направљен од 14 хиљада малих летвица од боровог клиса. Од скоро у потпуности уништеног живописа, успела је делимична реконструкција ликова Светог Архангела Михаила и Светог Симеона. Манастир је освештан 1998. године и данас има два монаха. Проглашен је спомеником културе 1997. године.

Б) На подручју Парк природе „Златибор“ налазе се следећа *културна добра под претходном заштитом*: у Јабланици - засеоци Брезовац, Макљеновићи, Газдићи и гробље у засеоку Цигла; у Драглици - сточарски станови, зграда Основне школе и спомен чесма борцима НОР-а (испред школе); у Шуљагићима - археолошки локалитет Грчке куће и у Дубрави - манастир Дубрава.

ЗАСЕЛАК БРЕЗОВАЦ

Сачуван је већи број комплетних домаћинстава са објектима грађеним у традиционалном стилу. Домаћинства се састоје од стамбених објеката, уз које је саграђено по неколико мањих зграда које су обавезни део сваке породичне економије - млекаре, амбари, качаре, штале и др.

Заселак Брезовац (Фото: Д. Петраиц)

ГРОБЉЕ У ЗАСЕОКУ ЦИГЛА

Најстарији надгробни споменици су из XVIII века. Великих су димензија, једноставне израде, исклесани од камена пешчара. На њима нема елемената декоративне пластике. Новији споменици, друга половина XIX века, прављени су од белог мермера, изузетног су квалитета. На њима се уочава спретност и умеће мајстора клесара. Ови споменици су у облику крста, са крацима који се троугласто завршавају. Поред текстова уочавају се изузетни декоративни елементи – антропоморфне представе, геометријске декорације и у знатно мањој мери вегетабилни елементи.

СТОЧАРСКИ СТАНОВИ

На простору познатом као Милевића ограде, на Муртеници, сачувано је неколико група објеката који служе за боравак чобана и стоке током летњих месеци. Ови објекти су грађени су талпама, малих су димензија, покривени су даском. Смањењем броја становника, сточарски станови се урушавају и нестају.

МОНАСТИР ДУБРАВА

Манастир Дубрава (Фото: А. Петраиц)

Смештен је изнад једног од најлепших меандара реке Увац, склоњен од погледа и добрих путева, забачен иза напуштених чобанских колиба, дуж макадама који води од села Стубла. Готово да нема поузданих писаних информација о времену када је манастир изграђен. Некадашња стара црква била је посвећена Светом Пантелејмону. Она је била запаљена у доба када су овим крајевима владали турски освајачи. Претпоставке засноване на пштурим писаним изворима сведоче да је манастир Дубрава био метох манастира Прибојска Бања. На основу тога се сматра да је подигнут током XIII века. Рушевине овог манастира откривене су тек недавно. Манастир је поново изграђен, а подигнута је и нова црква Светом Василију Острошком.

II 3.2. НАСЕЉА И ИНФРАСТРУКТУРА

НАСЕЉА

Парк природе „Златибор“ простире се на територији општина: Чајетина, Нова Варош, Ужице и Прибој. Спада у слабо насељена подручја Србије.

Прва насеља су формирана у долинама река, на ободу природног добра. На теренима са већим надморским висинама грађене су колибе у којима су живели сточари који су стоку доводили на испашу током топлијег периода године.

Од већих насеља у заштићеном природном добру налазе се: Семегњево, Јабланица, Стубло, Доброселица, Лубиш и Гостиље. Сва су руралног карактера и припадају селима тзв. разбијеног, односно, старовлашког типа. Основно обележје ових насеља, у просторно-функционалној организацији, је релативно велика удаљеност између појединих сеоских домаћинстава. Куће су изграђене на падинама узвишења, на неплодном земљишту. Поред „куће“ као централног објекта, подизани су и други објекти, од којих је сваки имао одређену намену: *вајати* (објекти у којима су били смештени ожењени чланови задруге са својим породицама), *чардаци* (лице на вајате, само имају спрат или два, намењени су за смештај гостију, сматрани су знаком отмености), *качаре* (прављене су од брвана, покривене ћерамидом, у њима су смештене каце), *пивнице* (објекти за смештај биради са ракијом), *млекаре* (мањи вајати у којима се разливало млеко, сирило и остављао сир и кајмак у дрвене чаброве), *мишана* (сушара за шљиве), *хлебне фуруне* (објекти озидани од цигле, засвођени као полулопте, а служили су за печење хлеба или за печење печеница).

Свако насеље је разбијено на више засеока. Њих су основале породичне задруге, а имена им потичу од презимена главне или најстарије задруге или од локалних топонима. Током времена, услед прираштаја или досељавања становништва, насељена зона села се проширивала ка вишим планинским теренима, па се и колибе трансформису у стална насеља.

Центар села не мора да заузима централни положај у односу на сеоски атар. Поред цркве и гробља, у центру се у новије време налази и школа, задружна зграда, а понегде и пошта.

Због разбијености ових села локална путна мрежа, иако добро развијена, највећим делом није асфалтирана. Савремени застор имају по правилу само главни путеви који повезују центар села са магистралом Ужице-Нова Варош.

ДОБОРСЕЛИЦА је насеље смештено делом у долини Доброселичке реке, делом на брдима Осредак и Церовик (Горње и Доње село). Просечна надморска висина је око 650 m. У центру је смештена црква брвнара. Становништво се бави пољопривредом и то првенствено сточарством. У протеклих 50 година Доброселица је изгубила преко 90% становништва.

Село Јабланица
(Фото: Д. Петраш)

ЈАБЛАНИЦА – је насеље смештено у долини реке Јабланице, окружено планинским венцима. Гледано површински, једно је од највећих у Србији. Протеже се јужно од реке Рибнице па све до границе са Босном. До села је асфалтиран пут који је повезан са магистралом. И поред тога, Јабланица је село које се бори за опстанак. У центру села ради само кафана. Нема продавнице ни аутобуског превоза, што је неопходно за опстанак. Мештани су организовали туристичке манифестације: „дани Јабланице“, сеоска такмичења и сл.

КОЛИБЕ

На погодним местима, на осунчаним странама и у близини извора, ницали су привремени сточарски објекти – колибе, које су у прво време биле једине насеобине на златиборској површи. Колибе су прављене од црних борова - „столоваша“, чије је дрво здраво и пуно смоле, па су куће биле дуготрајне и отпорне на влагу. Прављене су на два начина „у ћерт“ и „у стубове“. И једне и друге су прављене од дрвених облица (брвана). Колибе „у ћерт“ прављене су укрштањем брвана на угловима, а везиване су можданцима (дрвени клинови) да се брвна не би раздвајала. Имају улазна и излазна врата. Прозори нису прављени, него су накнадно просецани. Били су мали, а колиба је добијала светло од огњишта. Под је био земљани. Имале су две просторије. Прекриване су дрветом. Колибе „у стубове“ – стубови су подизани вертикално, брвна су фалцована и слагана једно на друго у стубове. Везивана су такође можданицима. Кров је од шиндре. Ових кућа је мање, јер су се за њихову изградњу користиле машине за обраду дрвета.

Колибе (Фото: Д. Петраи)

Поред колиба, постојали су и „покретни“ објекти на санкама – тзв. „кућери“, које су сточари вукли са собом кад су се селили стоку са једног простора на други.

Кућер (Фото: Д. Петраш)

НАСЕЉА У БЛИЗИНИ ПРИРОДНОГ ДОБРА

ЗЛАТИБОР - на северу природног добра налази се једино веће насеље са елементима урбаног - Златибор. Још у предратном периоду овај простор је био на гласу као ваздушна бања, па је на падинама околних узвишења никло неколико репрезентативних објеката-вила. У време владавине Александра I Обреновића подигнута је чесма по којој је цео локалитет назван Краљеве Воде. Шездесетих година прошлог века дошло је до убрзаног развоја туризма, поготово после изградње магистралног пута Ужице-Кокин Брод (Нова Варош), као саобраћајнице која повезује пригорски део Јадранског мора са централним и северним деловима Србије.

Данас је насеље Златибор једно од највећих туристичких центара у Србији са великим бројем смештајних, услужних и угоститељских објеката, као и бројним спортско-рекреативним теренима. У центру насеља налази се: пошта, амбуланта, пијаца, продавнице и др. Ту је и вештачко језеро - Златиборско језеро. Највећи проблем овог туристичког места је нерешено питање одвођења и пречишћавања отпадних вода. Наиме, отпадне воде се уливају директно, без пречишћавања у реку Обудојевицу, која се касније улива и загађује Црни Рзав. С обзиром на то да је Златибор значајно туристичко место, неопходно је што пре решити овај проблем.

СИРОГОЈНО - на северо-источној страни природног добра налази се насеље Сирогојно у коме је смештен јединствени музеј под отвореним небом „Старо село“, проглашен културним добром од изузетног значја. На овом простору чувају се аутентичне златиборске брвнаре, куће и вајати, кошчеви и качаре, негују и приказују стари занати и рукотворине, оживљавају обичаји, бележе казивања и предања. Ту се налази још и Музеј плетиља, продавница џемпера, као и понуда различитих производа и сувенира сеоских домаћинстава. У Сирогојну се одржавају традиционални сабори, пре свега „Петровдански дани“ са Фестивалом старе игре и песме, затим Вапшар старих заната и др.

ИНФРАСТРУКТУРА

Саобраћајна доступност. Окосницу саобраћајне путне мреже Златибора представља магистрални пут Ужице - Бијело Поље, који планинску површ по средини пресеца

правцем север-југ. Пут је савремено опремљен и добро одржан. Од изузетног је значаја не само за овај крај већ и околне регионе. Истог ранга, али мањег значаја је магистрални пут Ужице-Кремна-Вишеград, који са северне стране тангира подручје Златибора. То је уједно и најбоља веза Златибора и суседне Таре. Локални значај, и ако се ради о међународном путном првцу, има пут Нова Варош-Прибој-Вишеград, који тангира ово подручје са југозападне стране.

Преко северозападног дела златиборске површи пролази један од најзначајнијих железничких праваца у нашој земљи пруга Београд-Бар. На овој прузи постоје две железничке станице на Златибору - код Јабланице и Семегњева.

Путеви унутар природног добра. Остатак путне мреже без обзира што је формирана на постојећем систему локалних саобраћајница има шири значај, а посебно у контексту задржавања староседалачког становништва и развоја туризма. На источном ободу златиборске површи налази се више сеоских насеља него на западном делу, па је овде саобраћајна мрежа сложенија. За њено просецање искоришћене су долине појединих водотока, тако да је основни правац пружања север-југ. Већина путева има савремен асфалтни застор и сем мањих деоница у добром су стању. Западни део путне мреже чине три саобраћајнице које представљају везу Доброселице, Јабланице и Семегњева са магистралом. Правци за прва два села су додатно оптерећени прилично великим нагибима, тако да су тешко проходни у време снежних падавина. Међусобне везе између ових насеља су доста слабе, мада би асфалтни пут Доброселица-Стубло-Горња Јабланица-Доња Јабланица-Семегњево сигурно пуно значао у презентацији овог дела Златибора и његовом укључивању у укупну туристичку понуду.

Водоснабдевање. Сви до сада изграђени системи за водоснабдевање имају искључиво локални значај. Доминирају два типа водовода. Први и већи је изграђен за насеље Златибор, а напајање водом се одвија из акумулације на Рибници. Други је много мањи, а грађен је углавном од стране мештана који су се организовали по територијалном принципу да би извршили каптирање најближих извора месту становања. У највећем броју случајева, он не одговара у погледу елементарних санитарно-техничких услова. Наиме, многе каптаже су примитивно урађене и немају успостављене зоне санитарне заштите како то налажу релевантни законски прописи. Контрола исправности воде је ретка, а код мањих водовода практично не постоји.

Одвођење санитарних отпадних вода. Канализациона мрежа није развијена у оној мери у којој је то било очекивано имајући у виду укупне развојне токове. Захваљујући ниској густини насељености и конфигурацији терена системи за евакуацију фекалних и отпадних вода практично нису ни грађени. Проблем се решава на нивоу индивидуалних домаћинстава или већих потрошача воде (јавни, привредни и други слични објекти) изградњом септичких јама пропусног типа. Сви досадашњи развојни планови нису предвидели другачији приступ решавању овог проблема, који објективно није посебно изражен пре свега због величине подручја и мале концентрације становништва. Проблем је много озбиљнији у насељеном месту Златибор због убрзаног развоја туризма. Он се може повољно решити са релативно малим улагањима у мање канализационе мреже и мање уређаје за пречишћавање отпадних вода, као и строжијим санитарно-техничким условима при градњи викенд и других објеката и активнијим укључивањем општинских комуналних служби у евакуацију фекалних и отпадних вода. То је императив, али и приоритет уколико се жели укључивање Златибора у савремене туристичке токове.

Електроенергетска инфраструктура. Примарни сегмент комуналне инфра-структуре је електро-мрежа, па је електрификацији дат приоритет. Данас су активности на изградњи основне преносне мреже окончани, тако да су сва насеља електрифицирана. Ово је од изузетног значаја за све развојне програме, а нарочито имајући у виду величину овог подручја, његов планински карактер и раптрканост насеља. Међутим, од увођења струје у насељима до данас, без обзира на константан одлив становништва, број потрошача је повећан, као и обим потрошње електричне енергије по домаћинству. Стога је и оптерећење мреже знатно, а сигурност у испоруци и коришћењу електричне енергије смањена. Посебан проблем представља недовољан број трафостаница, јер су постојеће често грађене за потребе два или чак три насеља, што је данас недовољно.

Телекомуникациона инфраструктура. На Торнику се налази најзначајније чвориште радио-релејних веза. Ту се укршта више коридора (према Кокином Броду, Прибоју, Рудом, Јагодњи, Бајиној Башти и Ужицу) и налази снажан ТВ предајник. Степен развијености ПТТ капацитета је врло низак. Ситуација је знатно побољшана у централном делу планинске површи увођењем мобилне телефоније. Села су покривена сигналом довољним за неометано коришћење мобилне телефоније на отвореном простору и делимично коришћење у стамбеним објектима. Регионални путни правци: Чајетина - Ужице, Чајетина - Кремна и Чајетина – Нова Варош су у целости добро покривени сигналом мобилне телефоније. Територијом Општине пролази магистрални оптички кабал „Ужице-Подгорица“ као и деонице оптичког кабла и прикључци за ТЦ: Гостиље, Љубиш, Мачкат и Доброселицу, као и РР станица „Торник“.

Термоенергетска инфраструктура и обновљиви извори енергије. За задовољење топлотних потреба у домаћинствима на ширем подручју Златибора користи се највећим делом огревно дрво и у значајној мери угаљ. Међутим, све више се ради на увођењу обновљивих извора енергије. Изграђен је разводни гасовод на деоници од Севојна до Златибора. Предвиђена је изградња главних мерно-регулационих станица: „Мачкат“, „Чајетина“ и „Златибор“. Планирана је (и делимично реализована) изградња дистрибутивне гасоводне мреже у насељима Златибор, Чајетина, Мачкат, као и мрежа за потребе рекреативног центра Торник. Такође, планирана је изградња деонице разводног гасовода од Златибора до Прибоја, преко Рибнице и локалитета Торник.

Комунални отпад - недовољно регулисано питање прикупљања, транспорта, одлагања, односно свеукупног третмана чврстог отпада представља једно од значајних еколошких проблема на предметном подручју, што се неповољно одражава на квалитет животне средине (вода, ваздух, земљиште). Системом прикупљања отпадних материја претежно је обухваћено становништво већих насеља. Рурална подручја у теже приступачним деловима Златибора, нису обухваћена организованим прикупљањем отпада, па се стварају депоније, лоциране на неповољним теренима (у долини речних токова, јаругама, у близини стамбених подручја, итд.).

Гробља на Златибору имају искључиво локални карактер. Тип изградње сеоских насеља условио је појаву да једно село у просеку има два гробља, што је последица већег броја засеока. Ни једно није плански осмишљено и уређено. Најчешће су неограђена. Крај неких постоје цркве, углавном мање и скромнијих споменичких вредности, мада има и супротних примера. На многим гробљима постоје

примерци старих надгробних плоча и крстова. Организована брига о овим комуналним објектима и њихово континуирано одржавање не постоји.

II 3.3. СТАНОВНИШТВО

Подручје заштићеног природног добра већим делом је ненасељено. Међутим, вековима уназад, становништво ободних насеља, животно је било повезано с пространим пашњацима и суватима ужег орографског језгра Златибора. На живот и културу Златибораца утицао је погранични карактер подручја, природна изолованост и удаљеност од значајнијих путева. Упоредо са развојем земље одвијао се процес напуштања златиборских села, одлазак младе и квалификоване радне снаге у веће градске центре због чега долази до смањења броја становника (ниска стопа природног прираштаја и лоша старосна структура). Изузетак су урбанизоване средине на ширем подручју златиборског масива (на пр. Златибор, Чајетина) где број становника расте захваљујући економском развоју, пре свега туризму и пратећим делатностима.

У насељима на заштићеном подручју, број становника, у протеклих пола века, мањи је за 23%. Из наредне табеле може се видети упоредни преглед број становника по општинама и насељима:

ОПШТИНА Насеља	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.
НОВА ВАРОШ	20.170	21.848	24.770	22.740	22.523	21.812	19.982	16.638
Драглица	768	747	626	478	381	273	257	173
Сеништа	864	851	866	623	475	359	262	214
Негбина	939	991	1.112	879	660	517	475	352
Горња Бела река	524	562	556	452	355	281	224	165
ПРИБОЈ	17.989	20.784	26.147	32.548	35.200	35.951	30.377	27.133
Рача	241	288	604	1122	1564	1896	1789	1904
Бања	1.793	1.954	2.695	3.598	3.985	3.757	3.360	3.013
Кратово	305	331	436	390	355	349	305	285
УЖИЦЕ	45.667	50.755	57.062	67.555	77.049	82.723	83.022	78.040
Мокра Гора	1.398	1.468	1.310	1.139	870	816	605	549
ЧАЈЕТИНА	20.266	21.529	20.716	19.224	17.098	15.996	15.628	14.745
Јабланица	1.562	1.699	1.762	1.864	1.382	1.187	924	709
Стубло	663	702	681	594	474	302	214	128
Доброселица	1.200	1.286	1.197	971	752	541	405	367
Семегњево	844	925	888	850	592	416	300	183
Шљивовица	851	925	892	708	537	645	573	472
Чајетина	654	763	752	1.199	1.778	2.588	3.162	3.336
Гостиље	1.286	1.294	1.140	837	627	480	344	242
Љубиш	1.677	1.749	1.665	1.400	1.101	869	705	515
Бранешци	1.061	1.084	1.167	939	855	773	744	737
Алин поток	683	712	701	527	440	327	244	190
Дренова	368	365	332	256	228	188	135	96
УКУПНО	17.681	18.696	19.382	18.826	17.411	16.564	15.027	13.630

На заштићеном подручју, поред константног опадања броја становника, карактеристичан је и изразит процес старења. Према подацима Републичког завода за статистику из пописа 2011. године, просечна старост становништва је 50,5

година, што је знатно изнад републичког просека (42,21), па и просека за Златиборски округ (42,3). Просечна старост становника у неким селима на заштићеном подручју: Семеђево 61,9, Стубло 60,5 и Доброселица 54,6. То значи да је ово простор дубоке демографске старости. Од укупног броја становника, само трећина је радно способних - запослених. Поред старосне, негативна је и образовна структура. Више од трећине становништва, 34,66% је без школске спреме или са ниском школском спремом, док је високо образованих само 7,8%. Подручје, карактерише негативан природни прираштај, неповољна старосна структура и негативна стопа миграције.

На подручју природног добра становништво се бави у највећој мери пољопривредом (производећи толико да задовољи сопствене потребе), шумарством, прерађивачким делатностима и трговином. Петина је запослена у различитим државним установама (управа, здравство, социјалне и образовне установе).

Примећује се избалансираност у полној структури економски активне популације, што се тумачи као повољан показатељ, нарочито ако се има у виду присутна традиција у мањим општинама да се активна женска популација у већој мери везује за породично домаћинство и послове у њему.

II 3.4. ДЕЛАТНОСТИ

РУДАРСТВО

Интензивна истраживања руде магнезита на подручју Златибора су се одвијала у периоду између Првог и Другог светског рата. Непосредно после Другог светског рата врши се оспособљавање индустријских предузећа и оснивање нових, која у почетку имају више занатски и услужни него индустријски карактер.

Радна организација рудника „Магнезит“ основана је 1956. године спајањем Задруге минерала и копова из Титовог Ужица и Рудника магнезита и хромита „Златибор“ из Чајетине. Основна делатност овог предузећа при оснивању била је истраживање, експлоатација и прерада руде магнезита, хромита и осталих минералних сировина. Почетком педесетих година прошлог века ово предузеће се удружује са предузећем „Магнохром“ Краљево када долази до интензивнијег улагања у истраживања, експлоатацију и израду постројења великих капацитета за магнетску сепарацију магнезита и серпентинита на Златибору. Тренд интензивног улагања у производњу и прераду магнезита трајао је од 1960. до 1990. године. Међутим, последње деценије су обележене све мањим улагањима у рударство, па самим тим долази и до драстичног пада рударске производње.

Подручје Парка природе „Златибор“ поред великих до сада откопаних маса магнезита, има веома значајне минерагенетске потенцијале за проналажење нових лежишта овог минерала. Потенцијални ресурси магнезита Републике Србије износе око 9 Мт, а од тога, на основу досадашњих геолошких истраживања потенцијални ресурси магнезита Златиборске области су око 2 Мт.

На Златибору магнезит је експлоатисан површински и подземно. Данас је експлоатација, односно производња магнезита практично обустављена. Разлог су постојеће власничке трансформације у индустрији магнезита „Магнохром“ – Краљево, што се одражава на укупно стање у производњи руде магнезита у Србији.

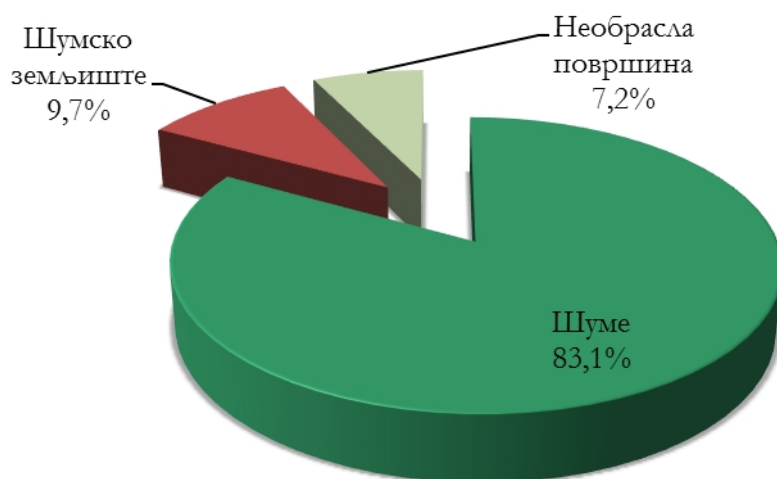
Тренутно, на подручју Златибора, се одржавају поједини производни системи из заштитних и безбедносних разлога.

Постоје назнаке да ће се поновно покренути подземна експлоатације у Рибници, односно рудном пољу Чавловац – Криве стране, које је једно од највећих и најбогатијих лежишта магнезита на Златибору. У прилог томе говори и Национална Стратегија одрживог коришћења природних ресурса која предвиђа планирање и реализацију геолошких истраживања која ће бити усмерена на магнезитске минералне сировине. Део тих активности подразумева и проналажење начина за боље искоришћавање магнезита при експлоатацији, али и технолошка решења у припреми магнезита и добијању квалитетнијих концентрата и искоришћења постојећих резерви магнезита.

Просторни план Републике Србије дефинише производњу магнезита као једну од традиционалних неметаличних сировина и предвиђа обнављање експлоатације након решавања проблема који су настали током реструктурирања „Магнохрома“.

ШУМАРСТВО

У Парку природе „Златибор“ корисници државних шума су ЈП „Србијашуме“, односно Ш.Г. „Ужице“ из Ужица и Ш.Г. „Пријепоље“ из Пријепоља. У оквиру природног добра налази се и велики проценат приватних шума за које не постоје поуздани подаци о производним вредностима, већ ће се о њима у даљем тексту говорити и коментарисати само на основу података из катастра. Границе заштићеног природног добра у шумско-привредној подели обухватиле су државне шуме 9 газдинских јединица на 18 катастарских општина у укупној површини од 12.070,17 ха. Газдинске јединице обухваћене заштитом су: Г.Ј. „Борова глава“, Г.Ј. „Чавловац“, Г.Ј. „Семењевска гора“, Г.Ј. „Торник“, Г.Ј. „Муртеница“, Г.Ј. „Мокра Гора – Пањак“, Г.Ј. „Црни врх – Гола брда“, Г.Ј. „Црни врх – Љесковац“ и Г.Ј. „Јасеново – Божетићи“.

Анализом података из посебних шумских основа за газдовање шумама утврђено је да укупна површина државних шума у Парку природе „Златибор“ износи 12.070,17 ха, од чега је укупна обрасла (под шумском вегетацијом) површина 10.002,24 ха;

површина шумског земљиште коју чине голети, као секундарно настале површине и пашњаци износи 1.199,22 ha, необрасла површина, као што су путеви, камењари и површина земљишта за остале сврхе (пашњаци трајног карактера) износи 868,71 ha.

ПОСТОЈЕЋЕ СТАЊЕ ШУМА У ПРИВАТНОМ ВЛАСНИШТВУ

Постојеће стање шума у приватном власништву утврђено је на основу података ЈП „Србијашуме”, и то из Програма газдовања шумама сопственика за Шумско газдинство „Ужице” из Ужица и „Пријепоље” из Пријепоља. Не постоје прецизни подаци о површинама под приватним шумама које се налазе у границама заштићеног природног добра, зато што оно обухвата делове катастарских општина, а подаци се односе на целе катастарске општине.

Утврђено је да укупна површина приватних шума износи 19.921,00 ha. На овом подручју састојине према пореклу су: високе шуме бора, смрче и јеле, изданачке шуме букве и храста и вештачки подигнуте састојине белог и црног бора.

Од укупне површине под шумама, на четинаре отпада највећи део. Укупна дрвна запремина износи 2.393.229,80 m³ и запремински прираст 31.734,87 m³, са просечном запремином од 120,14 m³/ha и запреминским прирастом од 1,13 m³/ha.

У зависности од услова средине, нагиба, експозиције, надморске висине и др, смењују се површине углавном под чистим састојинама и то: бора, смрче или букве и храста. Мешовите састојине су ређе заступљене и углавном се ради о групимичној смеси, ређе о стаблмичној. На преко 1000 m надморске висине заступљене су претежно четинарске састојине чија је структура разнодобна, пребирна односно једнодобна или приближно једнодобна. На нижим надморским висинама претежно су заступљене састојине изданачког и семеног порекла чији је структурни облик једнодобан или приближно једнодобан.

Најзаступљенија врста је црни бор, потом следи смрча, јела, бели бор, буква и храст. Услед екстензивног газдовања дошло је и до разбијања склопа код дела састојина, па се поред оних са густим и врло густим склопом срећу састојине са непотпуним и ретким склопом, као и млађе састојине са потпуним склопом.

Здравствено стање састојина је задовољавајуће. Нису забележене веће штете које могу да буду предуслов за погоршање здравственог стања тј. нису забележена фитопатолошка и ентомолошка обољења. Млађа стабла су доброг стања, док се код старијих стабала, стаблмично запажа појава трулежи, нарочито у приданку општећених стабала приликом извлачења трупаца.

СТАЊЕ ШУМА ПО НАМЕНИ

У односу на укупно обраслу површину (под шумама) у заштићеном природном добру доминирају шуме са приоритетном производном функцијом, чија је намена по кодном приручнику означена са 10. Ове шуме покривају 31,5% укупно обрасле површине (10.002,24 ha). Друга по заступљености је површина под заштитом земљишта од водне ерозије 26, односно ван газдинског третмана са учешћем од 22,6% у укупно обраслој површини. Површина под шумама 66 наменске целине која подразумева стална заштита шума изван газдинског третмана свега 17,7% укупно обрасле површине.

Наменска целина	Површина (ha)	Запремина (m ³ /ha)	Запремински прираст (m ³ /ha)
10	3.154,02	529.874,30	16.528,40
17	48,70	18.816,20	395,20
20	1.550,02	456.483,00	10.169,70
26	2.262,18	230.361,90	5.720,10
51	46,01	3.881,40	89,30
52	66,03	6.952,10	173,20
53	1.103,49	126.085,90	3.414,10
66	1.771,79	41.363,50	672,60
УКУПНО	10.002,24	1.413.818,30	37.162,60

(10 – производња техничког дрвета, 17 – семенска састојина, 20 – заштита вода (водоснабдевање) II степена, 26 – заштита земљишта од водне ерозије, 51 - специјални природни резерват I степена, 52 – II степен заштите, 53 – III степен заштите, 66 - стална заштита шума (изван газдинског третмана).

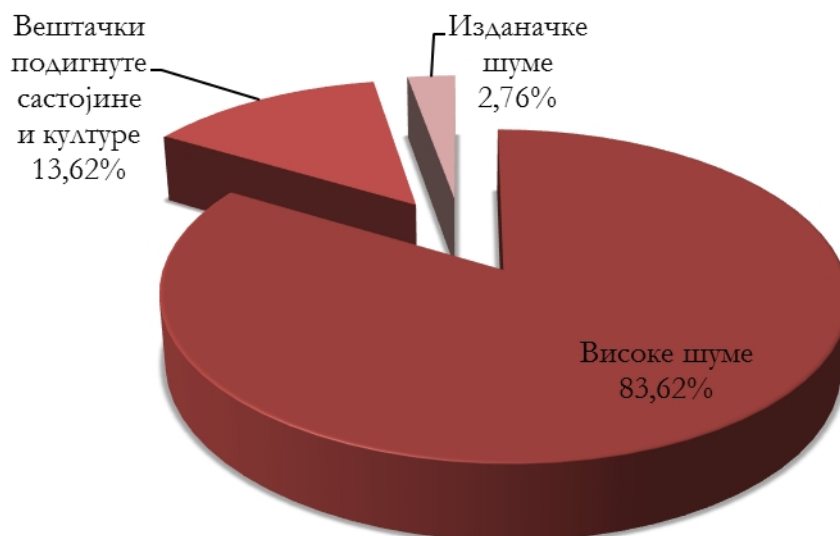
Да би се сагледале шуме по намени урађен је и приказ по газдинским класама (Прилог бр. 9).

ШУМЕ ПО ПОРЕКЛУ

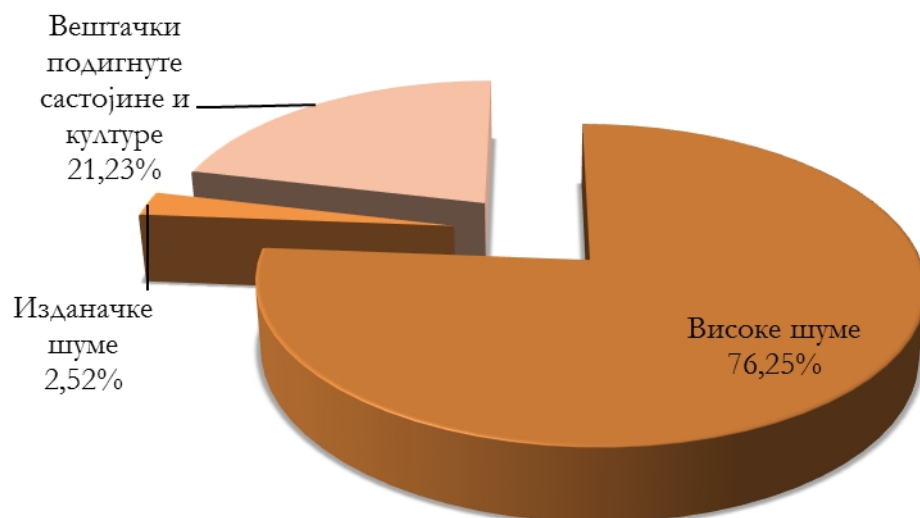
На заштићеном подручју, у обраслој површини, шуме по пореклу учествују као: високе, вештачки подигнуте састојине и културе, изданачке и шикаре пибљаци.

Ред.бр.	Шуме по пореклу	P (ha)	%	V (m ³)	%	Zv (m ³)	%
1	Високе шуме	6.955,44	69,54	1.182.217,40	83,62	28.337,20	76,25
2	Вештачки подигнуте састојине и културе	1.773,49	17,73	192.609,50	13,62	7.888,60	21,23
3	Изданачке шуме	419,01	4,19	38.991,40	2,76	936,80	2,52
4	Шикаре и пибљаци	854,30	8,54				
Укупно		10.002,24	100	1.413.818,30	100	37.162,60	100

Учешће шума по пореклу према запремини:

Учешће шума по пореклу у односу на запремински прираст:

У односу на укупну заштићену површину државних шума (12.070,17 ha), под шумском вегетацијом налази се 83,1% површине, док на укупну необраслу површину долази 16,9% површине. Шуме према пореклу, у обраслој прекривеној вегетацијом површини, учествују:

1. Високе, најквалитетније природне шуме са 6.955,44 ha или 69,54% по површини, чија је укупна дрвна запремина 1.182.217,40 m³ или 169,97 m³/ha, што чини 83,62% и са текућим запреминским прирастом од 28.337,20 m³ по години, или 76,25%, односно 4,07 m³/ha;

2. Изданацке шуме са 419,01 ха или 4,19% по површини, односно са 38.991,40 m³ дрвне запремине, од чега је 93,06 m³/ха дрвне запремине са текућим запреминским прирастом од 936,80 m³ по години, или 2,24 m³/ха, што је 2,52%;

3. Вештачки подигнуте састојине и културе (углавном четинари) са 1.773,49 ха или 17,73% по површини, односно са 192.609,50 m³ дрвне запремине, што је 13,62%, од чега је 180,60 m³/ха дрвне запремине, са текућим запреминским прирастом од 7.888,60 m³ по години или 4,45 m³/ха, што чини 21,23%;

4. Шикаре и шибљаци заузимају 854,30 ха или 8,54 % по површини. Подаци о дрвној запремини и запреминском прирасту за овај тип вегетације нису рађени и само у изузетним случајевима се за њих врши прикупљање таксационих података.

У шуме високог узгојног облика улазе високе, природне шуме и вештачки подигнуте састојине и културе. Заједно, ове шуме у заштићеном природном добру учествују са 8.728,93 ха или 87,27 %, док деградиране и девастиране шуме у које улазе све изданацке шуме, шикаре и шибљаци учествују са 1273,31 ха или 12,73 %.

Отуда, се може закључити да је у Парку природе „Златибор“ однос високих шума као најквалитетнијих изражен са 87,27%, према изданацким и деградираним шумама 12,73%. То значи да је знатно повољнији однос од општег стања у Србији. Из наведеног, јасно је да је стање шума у заштићеном природном добру према пореклу више него повољно, што са једне стране оправдава успостављање режима заштите на овом простору и са друге, оно најбитније, омогућава даље унапређење и очување постојећих шумских екосистема. Ипак, не треба испустити из вида чињеницу да је у оквиру високих шума учешће имају вештачки подигнуте састојине четинара, које такође представљају шуме високог узгојног облика, али које су секундарне антропогене творевине подигнуте на обешумљеним површинама. Њихово учешће у укупној површини свих високих шума (8.728,93 ха) износи 1.773,49 ха, што је 17,73%.

ПОЉОПРИВРЕДА

Питома природа, пространи, валовити пашњаци, планински извори и пријатна умерено континентална клима, у кратком описују лепоту предела планине Златибор, која се простире на територији четири општине: Чајетина, Ужице, Прибој и Нова Варош. Стратегије развоја ових општина осим туризма као примарне привредне гране, препознају развојне капацитете пољопривредне производње у концепту одрживог развоја.

ЗЕМЉИШТЕ

Структура и хемијски састав земљишта су основни чинилац степена развоја и заступљености појединачних грана пољопривреде на подручју Златибора. Овим подручјем доминира ранкерни тип земљишта, односно хумусно-силикатно земљиште карактеристично за планинске пределе са надморском висином изнад 800 m, настало претходном сечом шума и девастирано константним ерозивним деловањем (www.rgf.bg.ac.rs/predmet/GO/.../Hidrologija). Подлога на којој се формира овај тип земљишта су силикатне и перидотитске стене. Заступљеност хумуса најчешће се креће од 5-15%, што ово земљиште сврстава у групу средње хумусних. Изузетак чине површине земљишта под литофилном вегетацијом маховина и вегетацијом ниских трава где садржај хумуса достиже вредност до 25%.

Ранкери имају одлике плитких земљишта дубине око 30 cm, са местимично заступљеним облицима до дубине од 40-45 cm (Дугалић, Гајић, 2012).

Хемијска реакција ранкерног земљишта је од 3,8 до 7 Ph, значи јако кисела до неутралне (Дугалић, Гајић, 2012). Кисела земљишта нису погодна за интензивну биљну производњу и то је основни разлог због кога су ови предели углавном прекривени пашњацима и ливадама.

По механичким одликама ранкери су плитка тла, лаке, мрвичасте, пропусне структуре. Карактерише их слаба покретљивост кисеоника, мали садржај фосфора и калијума.

Поред ранкерног типа земљишта приметна је местимична појава пепељуше (подзола), која такође спада у плитка, лагана земљишта са високом водопрпусношћу. Услед интензивног испирања минералних материја, овај тип земљишта слабе је плодности, сиромашан је фосфором, калцијумом и азотом. Ово земљиште одликује екстремна киселост која ограничава разноврсност биљних засада.

СТОЧАРСТВО

Летња паша
(Фото: М. Никוליћ)

Сходно природним одликама земљишта, која погодује развоју ливада и пашњака, сточарство је традиционално најзначајнија пољопривредна грана Златибора. Најпогоднији и економски најисплативији узгој стоке у овом крају је узгој говеда и оваца. Ретка су домаћинства која се озбиљније баве козарством и имају више од 10 коза, док је гајење коња на нивоу хобија и одржавања традиције.

Исхрана стоке врши се традиционално сенажом, а у периоду летњих месеци пашарењем. Паша стоке се спроводи на такозвани слободни начин, током ког животиње без ограничења користе травну масу на целој расположивој површини пашњака.

На већини пашњака и ливада развијене су нископротеинске врсте „киселе“ траве, зеље и коров, док врсте такозваних „слатких“ трава изостају. Због великог броја

потока и подземних вода уочавају се делови ливада и пашњака са бусеновима трава као што су тврдача, типавач и шап, карактеристичним за влажне ливаде.

Граница економске исплативости гајења крава музара једног пољопривредног домаћинства које приход остварује давањем млека у откуп, производњом млечних производа у домаћој радиности и коришћењем субвенција за узгој сточе је стадо од седам до десет грла. Гаје се говеда расе Симентал и Домаће шарено говече типа сименталца.

Брига и испаша оваца у оквиру сеоског насеља је најчешће договорно поверена једном пастиру који стоку власницима у обор враћа по истеку периода паше. Овце се гаје са акцентом на производњу меса и вуне, односно за даљу продају која се у овом крају још увек не спроводи организовано. У гајењу доминира овца расе Сјеничке прарменке, која се показала као најпогоднија за гајење у овим крајевима.

Највећи узгајивач оваца са стадом које броји око двеста оваца Сјеничке прарменке, налази се на подручју Негбина, општина Нова Варош.

На територији подручја заштите заступљен је организовани откуп млека од стране пољопривредних комбината: Златибор, Имлек, Куч и других мањих индустријских прерађивача млека и млечних производа.

Најближа млекара подручју заштите и уједно најзаступљенији откупљивач млека произвођача са заштићеног подручја је Пољопривредни комбинат „Златибор“ који за потребе откупа млека уговорно везује 500 коопераната, а на сопственој фарми узгаја 320 музних крава расе Симентал.

Због немогућности обимније производње жита узгој свиња у овом крају, није интензиван и своди се на потребе домаћинства и на мањи тржишни вишак који је у понуди на локалној пијаци.

РАТАРСТВО И ПОВРТАРСТВО

Под ораницама су мале површине пољопривредног земљишта. Од жита су заступљени махом јечам и овас који се употребљавају у исхрани сточе, а знатно мање раж, пшеница и кукуруз.

Површине под крмним биљем су такође мале, а гаји се углавном луцерка и детелина.

На подручју Нове Вароши неколико домаћинстава је у производњу вратило, готово заборављену житарицу високих нутритивних својстава спелту (*Triticum spelta*). У овој општини на укупној површинама од око 20-25 ha, заступљена је органска производња спелте (*Triticum spelta*) и хелде (*Fagopyrum esculentum*), што овај крај издаваја као највећег произвођача ових производа у Србији.

Од повртарских култура најзначајнија је производња кромпира која због неорганизованог откупа има тренд постепеног пада производње. Гајење осталих повртарских култура је заступљено на нивоу потреба домаћинства. Поврће се у оквиру домаћинства гаји у баштама и пластеницима мале површине који су постављени уз окућницу или у њеном непосредном окружењу.

Банге
(Фото: С. Шкобић)

ВОЋАРСТВО

Интензивно гајење воћа на овом подручју односи се на културе шљива, јабука и малина, као и на по неко стабло трешања, вишања и крушака.

Шљива је воћарска култура која је по броју стабала и површини под засадом најзаступљенија на овом подручју. Узгајање шљива је екстензивног типа и на површинама од 20-30 а, ретко већим. Засади су већином стари и за њихово одржавање се не примењују агротехничке мере, тако да је и принос ове културе испод просека. Заступљене су сорте пожегаче и ранка, док су нови засади шљиве сорте стенлеј, чачанска родна и чачанска лепотица ретки. Организован откуп шљиве не постоји, па се она традиционално користи за производњу слатка, џема, компота и ракије за потребе домаћинстава и делимично за продају на локалним пијацама и употпуњавање кућног буџета.

Један од ретких већих, нових засада шљиве, на површини од 4 ha, налази се на територији села Љубиш. Интензивно гајење шљиве сорте Чачанска родна је започео домаћин Драган Марић у сарадњи са Заводом за пољопривреду „Моравица“ из Ужица и са Институтом за воћарство Чачак.

По заступљености броја стабала и површини под засадом, јабука спада у другу воћну културу овог краја. Засаде ове културе карактеришу стара стабла, мале површине засада и непотпуна примена агротехничких мера у поступку одржавања воћњака. Најзаступљенија сорта је ајдаред, док су стабла старих сорти као што су будимка и кожара ретка.

Разлог за изостанак већег броја нових засада и нових сорти јабука је у економској исплативости постављања воћњака, периоду постизања пуне родности стабала од 5 година и непостојању организованог откупа.

Због специфичне конфигурације земљишта и микроклиме на овом подручју су ограничене могућности за развој малинарске производње, па су засади малина у просеку на површинама од 10-15 а. Веће површине засада малине и већи принос се не могу очекивати без побољшања квалитета земљишта, односно интензивне примене агротехничких мера. Виламет је сорта малине која се најчешће узгаја.

Засади боровнице су у повоју и појављују се као алтернативно решење за производњу малине.

САКУПЉАЊЕ И ПЕРЕРАДА ЛЕКОВИТОГ БИЉА И ШУМСКИХ ПЛОВОДА

Богата вегетација и очувана природна средина овог подручја је права ризница различитог лековитог биља и шумских плодова. Сакупљање лековитог биља и шумских плодова код становника овог подручја је присутно и у функцији је сопствених потреба и потреба локалног тржишта, што представља недовољну искоришћеност постојећег природног потенцијала. Тренутно не постоји модел организованог откупа лековитог биља и шумских плодова, као ни обука берача, па се сакупљање обавља неорганизовано и неконтролисано. Овакав вид сакупљања представља директну претњу за стање станишта појединих врста и има девастирајући ефекат.

Међу врстама лековитог биља и шумским плодовима које се сакупљају на овом подручју су и биљне врсте које се налазе на Уредби о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне „Службени гласник РС“, бр. 31/2005, 45/2005, 22/2007, 38/2008, 9/2010 и 69/2011), приказане табелом.

Р. број	Биљна врста	Р. број	Биљна врста
1.	љубичица - <i>Viola odorata</i>	23.	лазаркиња - <i>Galium odoratum</i>
2.	разгон - <i>Veronica officinalis</i>	24.	женска папрат - <i>Athyrium filix-femina</i>
3.	црна чемерика - <i>Veratrum nigrum</i>	25.	обична бреза - <i>Betula pendula</i>
4.	клека - <i>Juniperus communis</i>	26.	срчењак - <i>Bistorta officinalis</i>
5.	срдачица - <i>Leonurus cardiaca</i>	27.	крстасти кошитњак - <i>Hepatica nobilis</i>
6.	обична боровница - <i>Vaccinium myrtillus</i>	28.	срчењак - <i>Potentilla erecta</i>
7.	гавез - <i>Symphytum officinale</i>	29.	вранилова трава - <i>Origanum vulgare</i>
8.	шипак - <i>Rosa canina</i>	30.	челебригана - <i>Solidago virgaurea</i>
9.	дрељина - <i>Cornus mas</i>	31.	подубица - <i>Teucrium chamaedrys</i>
10.	дивља јагода - <i>Fragaria vesca</i>	32.	свећница - <i>Gentiana asclepiadea</i>
11.	крушина - <i>Frangula dodonei</i>	33.	ситна сипавица - <i>Herniaria incana</i>
12.	сремун - <i>Allium ursinum</i>	34.	кантарнон - <i>Hypericum perforatum</i>
13.	хајдучка трава - <i>Achillea millefolium</i>	35.	јагорчевина - <i>Primula veris</i>
14.	кошитњак - <i>Asarum europaeum</i>	36.	јагорчевина - <i>Primula acaulis</i>
15.	кнчица - <i>Centaurium erythraea</i>	37.	јагорчевина - <i>Primula elatior</i>
16.	лопух - <i>Petasites hybridus</i>	38.	трава ива - <i>Teucrium montanum</i>
17.	белодун - <i>Anthyllis vulneraria</i>	39.	плућњак - <i>Pulmonaria officinalis</i>
18.	чичак - <i>Arctium lappa</i>	40.	крстаца линцура - <i>Gentiana cruciata</i>
19.	глог - <i>Crataegus monogyna</i>	41.	жива трава - <i>Geranium robertianum</i>
20.	видова трава - <i>Euphrasia rostkoviana</i>	42.	врбовица - <i>Epilobium hirsutum</i>
21.	ситнолисна липа - <i>Tilia cordata</i>	43.	видова трава - <i>Euphrasia rostkoviana</i>
22.	сребрна липа - <i>Tilia tomentosa</i>	44.	свиловина - <i>Epilobium montanum</i>

ПРЕХРАМБЕНИ ПРОИЗВОДИ

На локалним пијацама Златиборске области у понуди су заступљени прехранбени производи домаће радиности по којима је Златибор шире познат: говеђе, овчје и свињске сувомеснате прерађевине (пршута, печеница, сланина, кобасице, чварци); млечне прерађевине (сир, кајмак); слатке воћне прерађевине (џем, слатко, сокови,

напици), ракије (клековача, нановача, препеченица, стеља) и мед (ливадски, шумски).

Ради лакшег наступа и бољег котирања пољопривредних производа локалних произвођача, утемељен је колективни жиг квалитета изворних пољопривредних производа IN NATURA. Могућност коришћења овог жига као гаранције квалитета, географског порекла и традиционалног начина производње пољопривредних производа од стране пољопривредних произвођача још увек није масовније препознат.

На подручју Мачката, општина Чајетина је као својврсну подршку пољопривредним произвођачима Златиборског округа, основала промотивну манифестацију традиционалне производње сувомеснатих производа „Сајам пршуте“, на коме у месецу јануару пољопривредни произвођачи региона имају прилику да изложе и понуде у продају производе већ потврђеног квалитета.

РИБАРСТВО

Имајући у виду да риболовне воде, односно њени делови, чине хидролошку, биолошку и економску целину за заштиту и одрживо коришћење рибљег фонда, у складу са Законом о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда и Решењем о одређивању рибарских подручја („Службени гласник РС“, бр. 115/2007, 49/2010 и 60/2012), сви истраживани водотоци подручја Златибора налазе се у оквиру рибарског подручја „Србија – југозапад“. Током последњих шест година рибарско подручје је додељивано различитим корисницима (у периоду 2009 – 2012. године корисник је била ООСР „Христофор Перишић Кићо“ из Краљева, а од 2012. до 2014. је корисник било ДОО „SPDA Ecologic“ из Чачка) (Симић и сар., 2008; Симић & Симић, 2011), да би у 2015. години подручје привремено дато на коришћење ЈП „Србијашуме“ из Београда (Симић & Симић, 2015).

Према Решењу о одређивању рибарских подручја, ово рибарско подручје користи се само за рекреативни риболов, који подразумева лов полно зрелих риба удичарским и помоћним мрежарским алатима ради задовољења потреба грађана за рекреацијом.

Још почетком 80–их година XX века је констатовано да су од свих наведених водотока Црни Рзав и акумулационо језеро формирано на њему потенцијал за развој спортско – туристичког риболова. Хладнија језерска водена маса акумулационог језера, богатија кисеоником, пружала је услове за порибљавање језерском (охридском) пастрмком, чију је популацију требало развијати да постане доминантна у рибљем насељу акумулације. Како су водена површина Црног Рзава и акумулационог језера износиле око 130 – 150 ha, могла се обезбедити бруто продукција риба од 13.500 kg (150 ha x 90 kg/ha), од чега је она за језерску пастрмку износила 6.075 kg (45%), за поточну мрену 4.725 kg (35%) и за остале рибе 2.700 kg (20%). У односу на укупну биомасу риба, очекивана количина годишњег прираштаја која се могла ловити у спортско туристичком риболову износила је 4.050 kg (Јовић и сар., 1981).

Процена рибљег фонда у акумулацији Златибор урађена је и за потребе Програма унапређења рибарства (Марковић и сар., 2001) и то сонарним снимањем и мрежастим алатима. Сонарним снимањем је утврђено да се маса риба креће од 116 kg/ha (пролећни аспект) до 259 kg/ha (јесењи аспект), са просечном густином од око 180 kg/ha. Разлика између пролећног и јесењег аспекта резултат је различите

дистрибуције риба у воденој маси. У пролећном периоду рибе су биле правилно (хоризонтално и вертикално) дистрибуиране по воденој маси, док су у јесењем периоду рибе биле у придненим и дубљим слојевима акумулације. Мрежастим алатима су регистровани само клен и уклија. Биомаса клена је 52,1 kg/ha, са укупном биомасом у акумулацији од 2.808 kg, док је за уклију биомаса 92,8 kg/ha, односно 5.009 kg укупне биомасе у акумулацији. Процена актуелне густине и величине стока доминантних врста риба (клен и уклија) у акумулацији је 152,9 kg/ha, сток је 7.817 kg. Разлика у процени густине од око 30 kg/ha, која је регистрована између сонарних снимака и анализе улова мрежастим алатима, могла се приписати присуству популација сома и шарана, који су регистровани сонаром а изостали су у мрежастим ловинама. Поред ове процене густине рибљег фонда, Никчевић и сар. (2003) су одредили да је продукциони потенцијал у акумулацији Златибор 110 kg/ha а риболовна жетва 6.000 kg.

Према Марковићу и сар. (2001), стање насеља риба у акумулацији није било задовољавајуће, како у погледу квалитативне, тако и у погледу квантитативне структуре ихтиоценозе, због чега је требало предузети одговарајуће мере, које би се пре свега огледале у адекватном порибљавању, а које би имале за циљ регулисање бројности пренамножених популација уклије и клена и повећање спортско – рекреативне активности акумулације као риболовне воде. Са друге стране, на квалитет воде у акумулацији, чија је примарна намена водоснабдевање, утиче и присуство неодговарајућих врста риба. То се првенствено односи на бентофагне врсте (рибе које узимају храну са дна) као што је шаран, којег не би требало уносити, како би се избегло подизање муља са повећаним садржајем органских материја, који је често анаеробан и може садржати материје непожељне за пијаћу воду. Такође не треба уносити ни биљоједне врсте риба, као биолошки начин сузбијања макрофита и у случају масовног развоја фитопланктона. Њихова ефикасност искоришћавања хране је мала, односно већи део унетог биљног материјала, делимично сварен и иситњен, избацује се заједно са делом цревне флоре, чиме се вода и седимент додатно оптерећују, што доводи до повећања количине седимента и погоршања кисеоничног режима. Имајући у виду да се приликом риболова на акумулацијама за водоснабдевање поједине врсте риба (шаран) редовно прихрањују (убацују велике количине житарица, хлеба), чиме додатно погоршавају квалитет воде, од великог је значаја прави избор врста риба којима би се акумулација порибљавала.

Имајући у виду повољан температурни и кисеонични режим воде у акумулацији Златибор, као и друге физичке, хемијске и биолошке одлике, Марковић и сар. (2001) су предлагали порибљавање акумулације током 2001. године калифорнијском пастрмком у количини од 300 kg, а у 2002. години поточном пастрмком у количини од 250 kg. Никчевић и сар. (2003) су предлагали порибљавања поточном пастрмком различите узрастне категорије или пак калифорнијском пастрмком као алтернативом и то у количини од 300 kg, при чему би се након порибљавања забрањено риболов на салмониде у трајању до једне године.

Уз анализу квалитативне структуре рибље заједнице Рибничке акумулације, за потребе израде „Програма управљања делом рибарског подручја: Србија – Југозапад” за период 2012 – 2020. година утврђени су и биомаса, реална и потенцијална продукција евидентираних врста. У односу на поједине врсте, овде су приказане вредности биомасе и реалне продукције за деверику (*Abramis brama*) (34,88 kg/km; –), клена (11,19; 1,56), шарана (18,70; 3,25), сребрног караша (*Carassius*

gibelio) (9,08; 8,45), скобаља (8,50; 3,61), сома (10,0; –), поточну пастрмку (6,2; –), лињака (*Tinca tinca*) (5,42; –) и бодорку (*Rutilus rutilus*) (0,22; –). Према показатељима трофије (режим кисеоника, концентра-ција биогених соли), ово језеро представља мезотрофно – олиготрофну акумулацију (Симић & Симић, 2011).

Што се тиче доњег тока Црног Рзава, испод бране, дошло је до промена физичко – хемијских и биолошких карактеристика воде. Осцилације водостаја су мање, али, с обзиром да се вода акумулира са наменом водоснабдевања, њено отицање је у летњим месецима скоро искључено, тако да се продукција живог света, па и риба, не може одвијати јер у кориту нема воде. Због специфичне намене акумулационог језера овај део Црног Рзава за потребе рибарства је трајно изгубљен (Јовић и сар., 1981). Према Ршумовићу и сар. (1991), иако је Црни Рзав био нарочито погодан за спортски риболов, улов је био мали и износио је 250 – 400 kg рибе годишње.

У односу на квалитативне елементе рибље заједнице у Црном Рзаву, током 2011. године су утврђени биомаса и реална продукција (kg/km) појединих врста, при чему је установљено да су највеће вредности установљене за клена (24,56; 11,34) и поточну мрену (18,26; 12,11), а знатно мање за пијора (5,23; 2,56), двопругасту уклију (1,45; –) и поточну пастрмку (0,54; –). За Обудојевицу је, према подацима о биомаси (kg/km), утврђено да је она највећа за поточну мрену (8,56), а потом за пијора (7,89), поточну пастрмку (6,34) и двопругасту уклију (5,23). Реална продукција (kg/km) за наведене врсте, износила је: поточна мрена (4,12), пијор (3,00), поточна пастрмка (2,31), двопругаста уклија (0,12) (Симић & Симић, 2011).

У складу са важећим „Програмом управљања делом рибарског подручја: „Србија – Југозапад” за период 2012 – 2020. година“ и предложеним програмом порибљавања (Симић & Симић, 2011), предвиђено је да се Обудојевица пориби сваке друге године у периоду 2012 – 2020. године низводно од насеља Краљеве воде јединкама поточне пастрмке старости 1⁺ у количини од 1.000 комада (15 kg). За акумулацију Рибница предвиђено је порибљавање јединкама ове врсте старости 2⁺ у количини од 3.000 примерака (180 kg) и то сваке године у периоду 2013 – 2016. године. У односу на дозвољени оквир риболова по врстама и количинама на основу годишњег прираста рибљег фонда, у Обудојевици је забрањен риболов на поточну пастрмку током читавог периода важења Програма, од 2012. до 2020. године. За остале салмонидне воде на рибарском подручју „Србија – југозапад“, током читавог наведеног периода, рекреативни риболов на поточну пастрмку треба да се одвија по принципу „улови па пусти“.

Када је реч о Великом Рзаву са притокама, Белом реком, Љубишницом и Малим Рзавом, чија површина износи око 100 ha, могло се очекивати да укупна биомаса риба износи око 9.000 kg, са очекиваним годишњим прираштајем у количини од око 2.700 kg рибе која се могла ловити у спортско туристичком риболову (Јовић и сар.,1981). Иако је Програмом унапређења рибарства за рибарско подручје „Западна Морава I“ за период 1996 – 2000 година планирано порибљавање Беле реке поточном пастрмком у количини од 5.250 комада (150 ком. x 35 km) и Катушнице у количини од 500 комада (50 ком. x 10 km) (Јанковић и сар.,1996), не поседују се подаци о реализованом програму порибљавању.

У односу на могућност развоја аквакултуре, изградње и производних потенцијала пастрмских рибњака на подручју Златибора, треба поменути да се један рибњак налази на Љубишкој реци производног капацитета 30 – 35 тона, док је други, нешто низводније, у изградњи. У Гостиљу, на Катушници, такође се налази један

пастрмски рибањак који је производио око 15 тона конзумне калифорнијске пастрмке (Пузовић и сар., 2005). У горњем току Катушнице, као и на Белој реци и Љубишници, постоје потенцијали за развој пастрмског рибањачарства, јер су на њима постојали, или су још увек активни рибањаци за узгој калифорнијске пастрмке.

ЛОВСТВО

Заштићено подручје обухвата територије и делове територија три ловишта: „Златибор“ којим газдује истоимено ловачко удружење из Чајетине, „Торник-Чавловац“ и „Црни врх-Љесковац“, којима газдују ЈП „Србијашуме“ – ШП „Пријепоље“.

Највећи део заштићеног подручја се налази у оквиру ловишта „Златибор“. Главне гајене врсте дивљачи у ловишту су срна, дивља свиња, зец и пољска јаребица.

Ловиште „Торник-Чавловац“ је својом територијом „уметнуто“ у ловиште „Златибор“ и налази се у његовом северном делу, обухватајући просторе истоимених географских локалитета. Главне гајене врсте дивљачи су срна, дивља свиња, зец, а лове се и предатори (претежно вук и лисица).

Ловиште „Црни врх-Љесковац“ је типично планинско ловиште и налази се на самом јужном ободу предметног подручја, обухватајући простор дуж леве обале Увца. Гајене врсте дивљачи су, слично као и у претходним случајевима, срна, дивља свиња, зец и предатори.

ТУРИЗАМ

Специфичан склоп природних услова (рељеф, клима, воде, заштићена природна добра, био и геодиверзит, и др.) и очувана средина су подручје планине Златибор сврстали у Западну туристичку зону са целогодишњом туристичком понудом.

Простор природног добра има повољан положај у односу на главне изворе туристичке тражње. Удаљен је око 230 km од Београда, 300 km од Новог Сада, колико и од Јадранског мора. Преко Златибора, пролази железничка пруга Београд - Бар, тако да се возом може доћи до Ужица, а одатле, за пола сата локалним аутобусом до туристичког центра Златибор. Добра повезаност са остатком Србије, Босном, Црном Гором, све боља и савременија саобраћајна мрежа и инфраструктура, чине ову планину пожељном и за стране туристе.

На простору природног добра налази се значајан број интересантних туристичких локалитета, који могу да привуку већи број посетилаца и да их задрже на подручју као целини или у појединим његовим деловима: *водопад у Гостиљу, клисуре (Увац, Крвавац, Грижа и др.), прераст у Доброселици, Ришумска и Раковачка пећина, манастири Увац и Дубрава, цркве брвнаре* и др.

Доступност локалитета који се налазе у близини природног добра је, такође важна за осмишљавање боравка туриста који у овом региону желе дуже да се задрже. У близини се налазе: *Сирогојно, Стопића и Потпећка пећина, манастир Милешева, Специјални резерват природе „Увац“, Прдео изузетних одлика „Камена Гора“, Споменик природе „Слапови Сопотнице“* и др.

За успешан развој туризма, нису довољни само природни и антропогени туристички мотиви. Неопходна је и одговарајућа туристичка инфраструктура, коју чине смештајни и угоститељски објекти, а од чије изграђености, бројности и структуре зависи квантитет и квалитет туристичке понуде и промета.

Центар туристичког развоја планине смештен је у насељеном месту Златибор које остварују преко милион ноћења, претежно домаћих туриста, чиме се сврстава у ред најпосећенијих туристичких дестинација у Републици. У парку природе готово да нема туристичко-угоститељских објеката погодних за дужи боравак посетилаца. Мањи број смештајних објеката може се наћи дуж магистрале Златибор-Нова Варош.

С обзиром на то да је природно добро осетљив простор, будући развој туристичких капацитета треба базирати на подизању квалитета у већ постојећим јединицама у складу са еколошким принципима. Акцент треба ставити на обележавање и комплетно уређење планинарских и бициклистичких стаза које воде до интресантних природних и културно-историјских локалитета, постављање едукативно-информативних табла и сл.

Део природног добра је повезан обележеним и уређеним бициклистичким и пешчким стазама са околним простором:

- ЗС1: *Мали семегњеви круг* (32 km), путања: Златибор -Чесма Око-Велики Брег-Виогорић-Семегњево-Железничка станица-Селиште-Златибор;
- ЗС2: *Тусто брдо* (11 km), путања: Златибор-Тусто брдо-Селишта-Златибор;
- ЗТ1: *Рибница* (4,6 km) путања: Бандера (Горник)-ски стаза-Скијалиште;
- ЗТ2: *Бели камен* (11 km), путања: Бандера (Горник)-Ђуровића гробље-мост Рибница-Бели камен-Скијалиште;
- ЗТ3: *Привија* (6,4 km), путања: Бандера (Горник)-Привија-Рибница-Скијалиште
- Стаза Б1: *Златибор-Таџа* (48 km), путања: Златибор-Чесма Око-Велики Брег-Савино брдо-Шарган-Милошевац-Митровац, није скроз проходна, те су у припреми радови за изградњу 1,5 km пута како би се омогућила проходност на целој дужини.

Иако се о туризму у природном добру не може говорити, овај простор поседује бројне потенцијале за развој одрживог туризма и то превасходно његових еколошких типова, углавном спортско-рекреативни облик (бициклизам, планинарење, такмичења у оријентирингу, и сл). Везан је за излетничка кретања, и то полудневна, дневна и викенд.

Полудневне излете практикују појединци из оближњих насеља, док дневна и викенд кретања обухватају ширу контрактивну зону. Најмасовнија су викендима и за време празника. Одвијају се аутомобилским саобраћајем и обухватају посете већем броју локалитета.

Најзаступљенији видови туристичке понуде су: здравствени, спортско-рекреативни, конгресно-пословни туризам, рурални, транзитни, ловни и риболовни.

Здравствени туризам - на основу бројних медицинских истраживања, утврђено је да су климатски услови на подручју Златибора (ваздушна струјања, количина озона и кисеоника, блага лета и умерено хладне зиме, прозрачност и релативно мала влажност) повољни за лечење штитасте жлезде (Институт за штитасту жлезду и

метаболизам Златибор), акутних и хроничних обољења респираторних органа, анемије, срчаних обољења, алергија, болести метаболизма (Чигота програм) као и психофизичке исцрпљености. Сходно наведеном, ова област је проглашена терапијским подручјем. Лечење се спроводи боравком у специфичним климатским условима под контролом стручњака, уз најсавременију опрему за дијагностику, лечење и рехабилитацију.

Спортско - рекреативни туризам – може се поделити на зимску и летњу понуду. Главни мотив зимске понуде је активни одмор уз скијање, сноубординг, нордијско и телемарк скијање, санкање и друге активности на снегу. Падине Златибора које су окренуте ка северу, на надморској висини изнад 1000 m, где се снег у зимском периоду задржава најмање 90 дана, пружају могућности за развој зимског туризма. Скијалишта Златибора су: Торник (на надморској висини од 1110 m до 1490 m), Лиска, Чигота и скијалиште Муртеница (резервна стаза за смучарско трчање и биатлон). Летња понуда – подразумева купање, сунчање, планинарење, пешачење, бициклизам, параглајдинг, јахање и сл.: Рибничко језеро, Јокино врело, отворени базени, велики број обележених стаза и др.

Конгресно - пословни туризам – сврстава се у најпрофитабилније видове туризма и односи се на организовање пословних путовања, састанака, програма образовања, конвенција, пословних сајмова и семинара. Предност наведеног вида туризма је у томе што се скупови могу организовати ван туристичке сезоне. У садржинском погледу, предност треба дати скуповима са темама које су блиске вредностима овог краја, нарочито из области медицине, екологије, туризма, спорта и рекреације.

Пејсаж – Планиница и Узмидуша (Фото: Д. Петраи)

Сеоски (етно) туризам - развој сеоског туризма, као инструмент економског развоја и подизања стандарда сеоског становништва, базира се на принципима одрживог развоја и очувања природних ресурса руралних подручја. Развој сеоског туризма

пружа могућност развоја различитих туристичких активности као што су: агротуризам (учешће у традиционалним пољопривредним активностима), активности у природи (рекреација и одмор, лов, риболов, јахање, бициклизам и др.), еко-туризам (обилазак пећина, водопада, извора), културни туризам (обилазак манастира, археолошких налазишта и др). У циљу развоја и промовисања етно туризма, потребно је сеоска домаћинства хигијенско-технички опремити (купатило на јединицу смештајног капацитета); едуковати у смислу опхођења према домаћим и иностраним туристима; изградити нове и проширити постојеће саобраћајнице; спровести додатна улагања у нове програме и садржаје у циљу употпуњавања туристичке етно-понуде села, а у смислу организовања етно манифестација, оживљавања традиционалних заната, организовање интерактивних радионица где би се вршила промоција народних ношњи, ручног рада итд;

Транзитни туризам - може имати позитивне ефекте на развој туризма као и целокупног подручја, у смислу продужавања боравка путника у транзиту на туристичким пунктовима, дуж главних саобраћајних праваца, као и усмеравање тих путника ка атрактивним туристичким локалитетима који су лоцирани на подручју природног добра. Развој регионалне сарадње, реконструкција и изградња саобраћајница регионалних праваца (Е – 761), представља основ дугорочног развоја транзитног туризма.

Ловни туризам - ловачке манифестације које се одржавају током године, привлаче значајан број туриста. У зависности од фонда дивљачи зависи и трајање боравка у ловишту. У ловиштима би требало изградити излетничке стазе, заклоне од невремена, планинарске домове и сл. Слично је потребно и за развој *риболовног туризма*.

II 3.5. РЕСУРСИ

Планским, контролисаним коришћењем ресурса обезбеђује се њихова одрживост и еколошки здрава животна средина. Ресурси се могу користити у процесима привређивања и економског развоја подручја као сировинског потенцијала за развој различитих облика привреде, у првом реду пољопривреде, шумарства и туризма.

ВАЗДУХ

Простор Парка природе „Златибор“ налази се далеко од емисије штетних, загађујућих материја. Услови за живот су веома повољни, са позитивним ефектима на физичко и ментално здравље људи и очување укупног екосистема. На Златибору се укрштају планинска и медитеранска струјања ваздуха, што ствара микроклиму, због које је ово подручје познато и као ваздушна бања, а по броју сунчаних дана може се упоредити са приморским местима. Шетња у тераписке сврхе посебно се препоручује пацијентима који имају поремећај рада тироидне жлезде, али и анемију или нека респираторна обољења. На Златибору је пре неколико деценија развијен први велнес програм у Србији назван Чигота.

ВОДА

Воде на Златибору има у изобљу у бројним водотоковима (Црни Рзав, Рибница, Увац и др.), у изворима природне минералне воде (Бјеле воде, Рибничка бања), као и у акумулационим језерима – Рибничко (са овог водосистема се снабдева и насеље

Чајетина) и језеро Златибор. Површински токови планинске зоне су релативно мало измењени у погледу квалитета вода и изгледа непосредног приобалног појаса. Резултати досадашњих истраживања су потврдили су да се воде могу користити за водоснабдевање, у балнеолошке и спортско рекреативне сврхе.

МИНЕРАЛНИ РЕСУРСИ

Од природних ресурса на подручју Парка природе „Златибор“ налази се значајна количина минералних ресурса који се деле на металичне, неметаличне и фосилна горива.

Од металичних минералних сировина констатоване су хромитске појаве у уској зони која се пружа од Мокре Горе до Горње Јабланице. Највеће и најзначајније лежишта хромита налази се на подручју Семегњева, на локалитету Оберине. Руда се јавља у виду плочастих тела која су распоређена у једном низу на дужини од око 150 m.

Економски најважнија лежишта су везана за неметаличне минералне сировине, односно за лежишта и појаве магнезита (минерала из кога се добија магнезијум) која су расута по целој планини и спадају међу најзначајнија лежишта ове сировине у Републици Србији.

Подручје Златибора припада минерагенетској зони централног офиолитског појаса и у њему се јављају сва три типа магнезитских лежишта: жични, мрежасте и седиментни. У геолошко – економском смислу су најзначајнији жични магнезити који образују лежишта чије се резерве крећу од неколико десетина хиљада тона до 900.000 тона, а налазе се у оквиру рудних поља: Чајетина, Семегњево, Чавловац – Криве стране, Стубло, Гола брда и Коса. Економски најзначајније рудно поље је Чавловац – Криве стране са лежиштима: Чавловац, Масница, Криве стране, Коњске торине, Лиска и Ћаве и укупним процењеним резервама магнезита од 2.500.000 тона. Остала рудна поља, као и магнезитска лежишта у њима су мање важности, али су значајна са геолошко – економског аспекта.

ГЕОТЕРМАЛНИ ПОТЕНЦИЈАЛИ

Хидрогеотермални систем Златибора простире се испод серпентинско-перидотског масива површине око 900 km², чија се просечна дебљина процењује на око 1000 метара. Унутар масива распрострањене су зоне хладних и термалних вода. Термалне воде на основу меродавних хидрогеотермометара и других индикатора, према Миливојевић (1996) се процењују на 60°C. Природно истицање термалних вода, различитог минералног састава износи око 200 l/s.

Исти аутор наводи да су укупне количине термалних вода у налазишту око 9x10⁹ m³. Као предлог могуће експлоатације термалних вода Миливојевић наводи да би укупно могло да се експлоатише око 500 l/s са просечном температуром око 30°C. Коришћењем термалних вода могли би да се загревају туристички центри Златибора (Сирогојно, насељено место Златибор), али и мања насеља (Љубиш).

ШУМЕ

Један од најзначајнијих ресурса подручја су шуме. Пошумљеност Златиборског планинског масива је знатна, а заступљене су шуме различитог типа, флористичког састава, структуре и старости.

Стање високих природних шума

Стање и врсте високих природних шума исказане у типолошком смислу:

Бр.	Тип шума	Површина (ха)	%	Запремина (m ³)	%	Zv/god (m ³)	%
<i>Високе шуме</i>							
1	Висока шума китњака	90,63	1,30	14.350,90	1,21	416,10	1,47
2	Висока девастирана шума китњака	214,97	3,09	7.697,20	0,65	108,00	0,38
3	Висока (једнодобна) шума букве	31,36	0,45	8.584,90	0,73	166,60	0,59
4	Висока шума јеле и букве	67,83	0,98	27.913,50	2,36	567,20	2,00
5	Висока шума јеле, букве и смрче	452,57	6,51	168.609,80	14,26	3.548,80	12,52
6	Висока шума јеле	49,53	0,71	13.088,80	1,11	321,30	1,13
7	Висока шума јеле и смрче	591,86	8,51	253.684,40	21,46	5.324,90	18,79
8	Висока шума смрче и борова	82,18	1,18	13.972,80	1,18	371,10	1,31
9	Висока шума смрче и јеле	57,11	0,82	9.601,60	0,81	232,70	0,82
10	Висока шума црног бора	3.117,83	44,83	381.732,50	32,29	9.328,70	32,92
11	Висока мешовита шума црног бора	1.420,69	20,43	157.583,00	13,33	4.006,90	14,14
12	Висока шума белог бора	278,78	4,01	39.255,80	3,32	1.292,80	4,56
13	Висока мешовита шума белог бора	500,10	7,19	86.142,20	7,29	2.652,10	9,36
	СВЕГА	6.955,44	100	1.182.217,40	100	28.337,20	100

Према приложеним подацима од укупне површине под високим шумама, високе природне шуме заузимају 6.955,44 ха односно 69,54%. По врстама дрвећа у високим природним шумама највише су заступљене чисте шуме црног бора (*Erico-Pinetum nigrae* и *Euphorbio glabriflorum - Pinetum nigrae*) на иницијалним хумусно силикатним земљиштима, на перидотитима и серпентинитима са површином од 3.117,83 ха, што чини 44,83% укупне површине под високим природним шумама, или 31,17% у односу на укупно обрасту површину целог заштићеног природног добра.

По дрвној запремини, чисте црноборове шуме у класи високих шума учествују са 32,29%, а по текућем запреминском прирасту 32,92%. Просечна дрвна запремина у овим чистим црноборовим шумама износи 122,44 m³/ха, а текући запремински прираст 2,99 m³/ха. У поређењу са оптималним стањем за природне црноборове шуме Србије, чија је дрвна запремина 141,7 m³/ха и текући запремински прираст 3,4 m³/ха, може се констатовати да су високе чисте шуме црног бора у задовољавајућем стању.

На другом месту, по заступљености су мешовите шуме црног бора. Заузимају унутар природног добра укупну површину од 1.420,69 ха или 20,4%, односно по дрвној запремини 13,3% и по текућем запреминском прирасту 14,1%. Просечна дрвна запремина ових шума износи 110,92 м³/ха, а просечни запремински прираст износи 2,8 м³/ха.

На трећем месту су високе шуме јеле и смрче у укупној површини високих природних шума учествују са 591,86 ха или 8,51%, са дрвном запремином од 253.684,40 м³ или са 21,5% и са текућим запреминским прирастом од 5.324,90 м³ или 18,8%. Просечна дрвна запремина шуме јеле и смрче је 428,62 м³/ха, а просечан текући запремински прираст износи 8,9 м³/ха.

Шума букве, шума јеле и букве, шума јеле, букве и смрче и шума јеле збирно заузимају 601,29 ха или 8,65%, по дрвној запремини 218.197 м³ или 18,46% и са текућим запреминским прирастом од 4.603,9 м³ или 16,24%.

Заједно шуме смрче и борова и шуме смрче и јеле заузимају по површини 139,29 ха или 2%, по дрвној запремини 23.574,40 м³ или 1,99% и са текућим запреминским прирастом од 603,8 м³ или 2,13%.

Део високих природних шума заузимају састојине храста китњака (*Quercetum montanum serpentinum*) са укупном површином од 305,60 ха и са укупном дрвном запремином од 22.048,10 м³ и текућим запреминским прирастом од 524,1 м³. У процентуалном смислу ове шуме учествују по површини са 4,39%, по дрвној запремини са 1,86% и по запреминском прирасту са 1,95%.

По површини чисте бело-борове шуме у класи високих природних шума учествују са 278,78 ха или 4,01%, по дрвној запремини са 39.255,80 м³ или 3,32% и са текућим запреминским прирастом од 1.292,80 м³ или 4,56%.

Све борове шуме заузимају 5.317,4 ха или 76,5% укупно високих природних шума. Њихова укупна дрвна запремина је 664.712,50 м³ или 56,2%, а текући запремински прираст износи 17.280,50 м³ што чини 61% укупног запреминског прираст високих природних шума.

Стање вештачки подигнутих састојина и култура:

Бр.	Тип шума	Површина (ха)	%	Запремина (м ³)	%	Zv/god (м ³)	%
<i>Вештачки подигнуте састојине</i>							
14	Вештачки подигнута састојина црног бора	1.238,26	69,82	156.655,10	81,33	6.125,80	77,65
15	Вештачки подигнута мешовита састојина црног бора	391,07	22,05	23.887,90	12,40	1.202,60	15,24
16	Вештачки подигнута састојина смрче	19,59	1,10	283,40	0,15	13,30	0,17
17	Вештачки подигнута мешовита састојина смрче	83,74	4,72	7.459,30	3,87	319,90	4,06

18	Вештачки подигнута састојина оморике	2,56	0,14	697,30	0,36	15,90	0,20
19	Вештачки подигнута састојина белог бора	5,46	0,31	853,20	0,44	49,10	0,62
20	Вештачки подигнута мешовита састојина белог бора	15,90	0,90	2.773,30	1,44	162,00	2,05
21	Вештачки подигнута састојина осталих четинара	16,91	0,95				
	СВЕГА	1.773,49	100	192.609,50	100	7.888,60	100

Из претходних података види се да вештачки подигнуте састојине и културе учествују са 1.773,49 ха или 17,73% од свих високих шума. Анализом свих високих шума по врстама дрвећа утврђено је највеће учешће култура црног и белог бора са укупном површином од 1.637,35 ха или 92,32%, са дрвеном запремином од 182.093,50 m³ или 94,54% и текућим запреминским прирастом од 7.393,40 m³ или 93,72% од свих култура.

На другом месту налазе се културе смрче које заузимају 103,33 ха или 5,83%, односно 4% по дрвној запремини и 4,22% по текућем запреминском прирасту. Поред ових врста, вештачки подигнутих састојина занемарљиво учешће је и култура оморике са свега 2,56 ха. Ови подаци потврђују познату чињеницу о вештачки подигнутим састојинама у Србији - да се скоро сва пошумљавања врше са црним или белим бором и нешто мање са смрчом. Преосталих, свега око 1% површине вештачки подигнутих састојина у заштићеном природном добру пошумљено је осталим четинарима.

На основу свега изнетог уочава се да вештачки подигнуте састојине учествују са само 1/5 у укупној површини (8.728,93 ха) високих шума. На основу процентуалног односа и учешћа вештачки подигнутих састојина у укупно обраслој површини заштићеног природног добра може се рећи да је аутохтона природна вегетација још увек добро очувана.

СТАЊЕ ДЕГРАДИРАНИХ И ДЕВАСТИРАНИХ ШУМА

А) Стање изданацких шума

Бр.	Тип шума	Површина (ха)	%	Запремина (m ³)	%	Zv/god (m ³)	%
<i>Изданацке шуме</i>							
22	Изданацка шума китњака	284,74	67,96	14.951,30	38,35	375,80	40,12
23	Изданацка мешовита шума китњака	21,85	5,21	1.729,70	4,44	59,30	6,33
24	Изданацка шума букве	112,42	26,83	22.310,40	57,22	501,70	53,55
	СВЕГА	419,01	100	38.991,40	100	936,80	100

Према подацима из претходне табеле, у заштићеном природном добру изданацке шуме заузимају 419,01ха или 4,19% укупне површине, док по дрвној запремини учествују са 2,76%, а по текућем запреминском прирасту са 2,52%. По врстама дрвећа у оквиру изданацких шума у природном добру највише су заступљене изданацке шуме храста китњака (*Quercetum montanum serpentinicum*) на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на серпентинитима са укупно 284,74 ха или 67,96%, односно 38,35% по дрвној запремини и 40,12% по текућем запреминском прирасту.

Изданацке шуме букве по површини заузимају 112,42 ха или 26,8%, са дрвном запремином од 22.310,40 м³ или 57,22% и 501,7 м³ или око 53%. Нјамању површину заузимају изданацке мешовите шуме китњака од 21,85 ха или око 5% и учествују у дрвној запремини са око 4% и са 6% у запреминском прирасту.

Б) Шикаре и шибљаци

Деградиране шуме, шикаре и шибљаци заузимају 854,30 ха или 8,54 %. Њихово стање приказано је следећом табелом:

Бр.	Тип шума	Површина (ха)	%	Запремина (м ³)	%	Zv/god (м ³)	%
<i>Шикаре и шибљаци</i>							
25	Шикаре	702,43	82,22				
26	Шибљаци	151,87	17,78				
	СВЕГА	854,3	100				

На основу урађене анализе шума по пореклу може се констатовати следеће:

- повољан однос високих шума, као најквалитетнијих шума, према изданацким, шикарама и шибљацима (87,27%:12,73%), у поређењу са просеком за Србију;
- стање високих шума као што су чисте црноборове, мешовите црно-белоборове и чисте белоборове по стању, дрвној запремини и производном потенцијалу је задовољавајуће, осим у високим шумама китњака и високим шумама букве које су прилично запуштене и са малом дрвном запремином;
- учешће вештачки подигнутих састојина и култура четинара је велико, што потврђује већ констатовану чињеницу да ужичко газдинство представља у шумско-привредној подели газдинство са највећом површином под вештачки подигнутим састојинама и културама. Међутим, олакшавајућа околност, у смислу претходно уништених природних високих борових шума је да су оне замењене аутохтоним четинарима за ово подручје, као што су црни и бели бор. Отуда је и за очекивати да стање ових борових култура буде задовољавајуће, јер могућности производно станишних потенцијала у потпуности одговара наведеним врстама;
- занемарљиво је учешће деградираних и девастираних шума, као што су шикаре и шибљаци јер су то типови вегетације присутни махом у подручјима клисура река у којима представљају трајне стадијуме.

Међутим, валоризација шуме као ресурса није потпуна ако се поред основне функције (коришћење дрвне масе) не препознају и остале, општекорисне и не мање значајне. У том смислу се производне функције шума вреднују њиховим учешћем у биогеохемијским циклусима макро и микро-елемената (угљеник, азот, кисеоник нпр.) на којима почива сав живи свет. Шумске биљне врсте и заједнице, као примарни продуценти органске материје представљају основу за развој трофичких мрежа и других међусобних односа врста биљног и животињског света као и за општу стабилност животних заједница и екосистема које изграђују. Као климаксни стадијуми развоја вегетације, шуме својим саставом, структуром и еластичношћу чине систем за подршку, диференцирање и егзистенцију специфичних фаунистичких комплекса, прилагођених и уско везаних са животни амбијент шумских екосистема.

Многобројни елементи живог света шума, као компоненте биодиверзитета, за човека имају и изузетан економски значај – поменимо само лековито и ароматично биље, шумске плодове, семена, гљиве, дивљач и тсл. Очуване старе састојине првенствено (тзв. „високе шуме“), представљају неисцрпан и јединствен генофонд, чије је очување од примарне важности.

Заштитни значај шуме, пре свега, показује се кроз регулацију и одржавање хидролошког режима земљишта (подручја које заузимају) и модулацију климатских параметара на микро и мезо нивоу. Управо овакве „способности“ шума их дефинишу као својеврстан „систем за подршку“ осталим компонентама биодиверзитета као и очувању ресурса. Способност пречишћавања ваздуха и апсорпција одређених, за човека штетних материја, такође је од изузетног значаја.

Шуме се као ресурс у социо-културној (друштвеној) сфери, осим у директном коришћењу дрвне масе, морају препознати и кроз рекреативну функцију, затим као етно-духовна и естетска категорија, научно-истраживачки и образовни полигон. Предела очуваних шума и несвакидашње лепоте играју веома важну и растућу улогу у животу савременог човека, чинећи управо духовни и емотивни доживљај као једну од главних вредносних компоненти неког простора.

ДИВЉАЧ

На основу одредаба Закона о дивљачи и ловству („Службени гласник РС“, бр. 18/2010) и Правилника о проглашавању ловостајем заштићених врста дивљачи („Службени гласник РС“, бр. 9/2012), укупно 15 врста сисара са подручја Златибора се третирају као врсте дивљачи заштићене ловостајем. Такође, њих 3 се третирају као трајно заштићене врсте дивљачи, на које лов није дозвољен током целе године (Прилог бр. 8).

Окосницу дивљачи као ресурса на Златибору чине тзв. главне гајене врсте, на којима се базирају краткорочни и дугорочни планови газдовања. То су, пре свега, срна, дивља свиња и зец. Непто је значајнији за ловство и вук, имајући у виду дугогодишњу традицију лова на вука на Златибору, која се препознаје и кроз традиционално одржавање ловачко-туристичке манифестације групног лова на вука, која се одиграва током фебруара месеца сваке године. Остале врсте које се третирају као ловне, у пракси немају већи значај нити су у већој мери изложене ловном притиску.

Бројност популација главних ловних врста још увек није на нивоу планираног капацитета и могућности ловишта. Истини за вољу, последњих година је примећен значајан опоравак популације срне и нагли раст бројности дивље свиње, што је део општег тренда у већини крајева Србије.

Срнећа дивљач се углавном задржава на платоу Златибора, у зонама борових шума, Семегњева и просторима који имају мозаичан распоред шумских и травних станишта. Дивља свиња, као изразитије шумска животиња, преферира пределе око Торника, Чавловца и Муртенице. Зец је присутан свуда по простору, углавном на отвореним теренима са травном вегетацијом.

Последњих година је на Златибору посебно препознат ловни потенцијал дивље свиње, као веома атрактивне дивљачи, а посебну у светлу развоја Златибора као једне од највећих туристичких дестинација у Србији. У том смислу је Ловачко удружење „Златибор“ из Чајетине, током 2010. и 2011. године изградило гатер, својеврстан репро-центар за дивљу свињу, са намером интензивирања сопствених ловних активности али и ловног туризма.

Потенцијали дивљачи као природног ресурса на подручју Златибора су значајно већи од садашњег стања и пројекција. Атрактивност Златибора као туристичког центра може бити допуњена и адекватном ловном понудом и разним другим, неловним садржајима везаним за дивљач (фото-сафари, различити едукативни програми, пројекти реинтродукције и обogaћивања аутохтоне ловне фауне и сл.). У случају јачег интересовања за сектор ловства као допуне класичној туристичкој понуди, може се размишљати и о формирању ограђених ловишта са алохтоним примерцима дивљачи (муфлон, јелен лопатар нпр.), парковима дивљачи и тсл.

II 3.6. АНАЛИЗА ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ СТРАНА

Анализа заинтересованих страна подразумева утврђивање субјеката заштите природе на које предлагање и успостављање заштите Парка природе „Златибор“ може имати утицаја, као и процењивање њихових интереса и вероватноће учешћа, односно подршке заштити природе.

Заинтересоване стране:

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

На основу Стратегије регионалног развоја Републике Србије за период од 2007. до 2012. године („Службени гласник РС“, број 21/07), Националне стратегије одрживог развоја („Службени гласник РС“, број 57/08), Закона о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године („Службени гласник РС“ бр. 88/2010), и других стратешких и законских докумената, дефинисан је интерес Републике Србије у односу на простор Златибора, као подручја намењеног заштити, очувању и одрживом коришћењу природних вредности. У складу с тим, на основу средњорочног и једногодишњег програма заштите природних добара Завода за заштиту природе Србије, покренут је поступак заштите Златибора још 2005. године када је израђена студија заштите Парк природе „Златибор“. Међутим, тада није дошло до формалне заштите, јер је у међувремену измењена законска регулатива (донет је Закон о заштити природе: „Службени гласник Републике Србије“, бр 36/09, 88/10 и 91/10). Теренска истраживања подручја Златибора обновљена су у циљу ревизије података, и по новом концепту проширена је граница природног добра и режима заштите.

ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

Парк природе „Златибор“ простире се на територији општина: Нова Варош, Прибој, Ужице, и Чајетина (Златиборски округ). Локалне самоуправе ових општина усвојиле су стратешке развојне планове, који простор подручја планираног за заштиту третирају као један од битних социо-економских фактора развоја. Развијањем успешне комуникације и сарадње са представницима локалне самоуправе, односно различитим циљним групама становништва, додатно би се дефинисало и обезбедило наменско, контролисано одрживо коришћење у оквиру управљања заштићеним добром. Јавна представљања Студије заштите Парка природе „Златибор“ су само део неопходне стратегије комуникације са циљем добијања подршке локалног становништва и локалне самоуправе програму управљања природним добром и принципима заштите. У току валоризације подручја и утврђивања свих релевантних чињеница, обављени су разговори са представницима локалне самоуправе, и то:

- *Општина Нова Варош* (адреса: Карађорђева бр. 32, 35213, Нова Варош, www.novavaros.rs) – Радмила Стојановић (руководилац одељења за имовинско правне, комунално стамбене, урбанистичке послове и послове инспекције), Бобан Васиљевић (послови урбанизма), Милинко Шапоњић (послови пољопривреде) и Миљка Дучић (послови пољопривреде).

Разговор се водио на тему развоја општине у зависности од заштите и одрживог коришћења природе и природних вредности. У том смислу упоређена је намена површина простора који захвата подручје Парка природе „Златибор“ са наменом површина предвиђеном Просторним планом општине Нова Варош. Утврђено је да је простор планираног заштићеног подручја виђен као зелена површина (површине под шумама - приватним и државним) и као део грађевинске зоне око постојећих сеоских насеља. Представници општине су подржали заштиту Златибора.

- *Општина Прибој* (адреса: 12. јануар бр. 108, 31330, Прибој, www.priboj.rs) – Екрем Хоџић (стручни сарадник за урбанизам) и Слава Јовичић (инспектор за заштиту животне средине).

У разговорима је утврђено да Просторни план општине на подручју будућег заштићеног добра није предвидео захвате и активности који би нарушили природне и преоне вредности заштићеног природног добра.

- *Град Ужице* (адреса: Димитрија Туцовића бр. 52, 31 000, Ужице, www.graduzice.org) - Светлана Дракул (Фонда за заштиту животне средине), Зоран Делић (начелник за урбанизам), Миладин Пећинар (шеф службе урбанизма), Дуња Ђенић (члан градског већа), Миланко Вукотић (руководилац одељења за спровођење планова) и Сања Јанковић (члан градског већа за пољопривреду).

У разговорима је утврђено да Просторни план општине није предвидео активности које су супротне заштити природе. Сложили су се да Златибор треба заштитити.

- *Општина Чајетина* (адреса: Александра Карађорђевића бр. 28 31310, Чајетина, www.cajetina.org.rs) – С обзиром на то да се највећи део површине Парка природе „Златибор“ налази на општини Чајетина и да Просторни план општине Чајетина највише утиче на утврђивање граница и режима заштите природног добра, стручни сарадници Завода су у два наврата посетили општину и разговарали са представницима општинске управе.

Првом састанку присуствовали су Вељко Радуловић (начелник), Предраг Јокић (секретар скупштине општине), Душан Гаврић (послови заштите животне средине „Екоаграр“) и Мира Јањић (послови екологије и заштите животне средине). Разговарало се о развојним плановима општине који могу битно утицати на заштиту планине Златибор. Закључено је да планину Златибор треба заштитити.

Другом састанак су присуствовали - Вељко Радуловић (начелник), Драгослав Јанковић (инспекцијски послови заштите животне средине), Марија Милошевић (стручни сарадник за урбанизам) и Мира Јањић (стручни сарадник заштите животне средине). Разговарало се о границама и режимима заштите будућег природног добра и интересима општине. Закључак је да заштита природног простора Златибора може утицати позитивно на развој општине.

СТАНОВНИШТВО

Парк природе „Златибор“ је слабо насељен простор. Насеља су брдско-планинског типа. Становништво подручја карактерише изразита депопулација и неповољна старосна структура активног становништва које се углавном бави пољопривредом, што је такође од кључног значаја за успешно спровођење заштите. Подстицањем традиционалних начина бављења пољопривредом, као што је пашарење и кошење, омогућава се очување станишта и успешна заштита врста. Овај део Србије познат је и по занатима и производима који су одредили и културолошки идентитет Златибора, што је омогућило да становници Златибора економски опстану, а уједно буду и фактор очувања природе.

Међутим, отежавајућу околност представља структура локалног становништва – које је све старије, ниских примања и ниског нивоа образовања, неинтегрисано због раштрканости насеља. Присутна је и стална тенденција одласка младих и образованих кадрова у градске центре. У локалним заједницама запажена је и недовољно развијена свест о заштити животне средине и природе, и недостатак капацитета за активно учешће у програмима заштите. На самом заштићеном подручју становништво је малобројно. Међутим, Златибор је економски везао својим природним особинама околно становништво (Ршумовић), а њихову економску заинтересованост за капацитете природних ресурса подручја, неопходно је усмеравати у складу с концептом усклађеног развоја.

ПРИВРЕДНИ СУБЈЕКТИ

На подручју природног добра готово да нема привредних активности. Присутна је једино експлоатација руде магнезита и управљање шумским ресурсима. Локално становништво бави се индивидуалном пољопривредном производњом, углавном за сопствене потребе. Велике могућности за развој мале привреде, пре свега за

производњу и прераду пољопривредних производа још нису искоришћене (ове делатности уврштене су у стратегије развоја свих општина). Здрава и безбедна храна, производи традиционалних заната, заједно са туризмом, представљају добру основу за економски опстанак и просперитет локалног становништва.

Обављени су разговори са директором *Пољопривредног комбината Златибор*, Миланом Цолићем. Закључено је да ће заштита планине Златибор позитивно утицати на развој пољопривреде (органска производња).

ЈП „СРБИЈАШУМЕ”

Шумским фондом на подручју Парка природе у државној својини газдује ЈП „Србијашуме” преко надлежних шумских газдинстава. 08.05.2015. године одржан је састанак у ЈП „Србијашуме” коме су присуствовали: Гордана Јанчић (помоћник извршног директора сектора за заштиту шума и животне средине) и референти за заштиту шума и заштићених природних добара: Љиљана Вамовић, Светлана Баковић, Нада Ивановић, Драган Ћенић, Дејан Милетић, Драгомир Томашевић, Лука Палић и Амер Хаџибеговић. Усаглашавани су ставови о границама и режимима заштите Парка природе „Златибор”. Будући да су комплекси државних шума на овом подручју једна од основних природних вредности, као и да ово предузеће располаже неопходним материјалним, техничким и стручним капацитетима, ЈП „Србијашуме” су заинтересоване да постану управљач заштићеног природног добра.

ТУРИСТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

- *Туристичка организација „Златибор”* (ул. Миладина Пећинара 2, 31315, Златибор, www.zlatibor.org.rs) - Стручни сарадници Завода су у два наврата посетили туристичку организацију и то 15.09.2014. и 05.06.2015. године и разговарали са Јованом Павловићем (директор, а потом стручни сарадник) о локалитетима који, осим предложених, завређују заштиту. У интересу туристичке организације је да се простор Златибора заштити.
- *Туристичка организација Прибој* - 02.06.2015. године одржан је састанак са Владаном Радовићем (директор) и Јасминком Диздаревић (Еколошки покрет Лим). Сматрају да ће заштита планине Златибор утицати позитивно на развој општине.
- *Туристичка организација Ужице* - 06.07.2015. године одржан је састанак са Бобаном Перишићем (директор) и Душанком Селаковић (стручни сарадник). Разговарало се о пројекту од међународног значаја, Via Dinagica, који чини основу Платформе за одрживи развој туризма и локални економски раст. Овај Пројекат ће делом захватити подручје Златибора. Заштита планине Златибор је позитивно оцењена.
- *Туристичком удружењу Гостиље* - 06.07.2015. године одржан је састанак са Мирославом Туцовићем (председник) и Љубишом Теодосићем (председник месне заједнице Гостиље). Сложили су се са заштитом Златибора, посебно ако и даље буду стараоци над водопадом Гостиље.

II 3.7. ДОКУМЕНТАЦИЈА О УСКЛАЂИВАЊУ ПОТРЕБА ЗАШТИТЕ, РАЗВОЈА И ОДРЖИВОГ КОРИШЋЕЊА

У оквиру вишегодишњих истраживања, неодвојиви, једнако значајан део рада на валоризацији и утврђивању концепта и режима заштите подручја Парка природе „Златибор“, односио се на низ састанака и разговора са представницима локалне самоуправе, јавних предузећа и других заинтересованих привредних и друштвених субјеката, као и сусрета са локалним становништвом. Том приликом сагледаване су потребе и ставови заинтересованих субјеката везано за коришћење простора природног добра, као и коришћење природних ресурса. Могући интереси и потребе заинтересованих субјеката, пре свега локалног становништва, који могу имати утицаја на спровођење и ефекте заштите природног добра, сагледавани су и на основу усвојених развојних докумената која се заснивају на стратешким развојним документима Републике Србије:

- Потенцијали биомасе у општини Чајетина, студија (2014),
- Локални план управљања отпадом на територији општине Чајетина (2014),
- Стратегија одрживог развоја општине Чајетина 2010-2020,
- Пословни (мастер) план туристичке дестинације Златибор-Златар (2007),
- Локални еколошки акциони план Општине Чајетина 2013 -2017,
- Стратегија локалног одрживог развоја општине Нова Варош 2010-2020,
- Локални план управљања отпадом општине Нова Варош 2011-2020,
- Регионални план управљања отпадом за општине Пријеполје, Нова Варош, Прибој и Сјеница 2011-2020,
- Град Ужице, Стратегија локалног одрживог развоја 2012-2020,
- Локални план управљања отпадом у Граду Ужицу

Поред ових планова узета је у обзир и просторно планска и друга пројектна документација која се односи на предметни простор.

II 3.8. ПРОЦЕНА СОЦИО-ЕКОНОМСКИХ ЕФЕКТА ЗАШТИТЕ, РАЗВОЈА И ОДРЖИВОГ КОРИШЋЕЊА

У оквиру сагледавања неопходности, обима и мера заштите подручја, значајан аспект представља процена могућих ефеката заштите природних вредности подручја са друштвеног и економског становишта. Парк природе „Златибор“ као веће интегрално подручје очуване изворне природе од изванредног је националног значаја, што има и своју економску валоризацију, како на локалном, тако и на ширем републичком плану. Међутим, непосредни социо-економски ефекти заштите природе зависе од интерних и екстерних фактора који могу да подрже, или пак да угрозе заштиту Парка природе „Златибор“:

СНАГЕ

- јединствен простор, очуване природе;
- подручје изванредних рекреативних и терапеутских својстава;
- очувани природни ресурси (бројни водотокови и извори, шуме, бројне врсте лековитог биља и гљива...), као и у знатној мери очувана стопа биодиверзитета;
- повољан географски положај и близина значајних саобраћајница (магистрални пут);
- подршка локалних самоуправа (општина) заштити подручја изражена и у планским и развојним документима, њихова опредељеност за будући развој у

складу с потребом очувања природе и животне средине (у плану обновљиви извори енергије, решавање питања отпада, колектори за пречишћавање воде, итд);

- очуваност квалитета ресурса (воде, ваздуха и земљишта) као значајан фактор за производњу здраве хране;
- могућности за развој органске пољопривреде и производње здраве хране која је већ препознатљива по својој традицији и квалитету и има реалних претпоставки за продор на страна тржишта;
- повољни природни услови за креирање разноврсне и богате туристичке понуде, базиране на валоризацији туристичке регије западне Србије;
- започет развој еко и руралног туризма укључивањем смештајних капацитета сеоских домаћинстава једног броја насеља у туристичку понуду;
- историја и традиција Златибора који има своју националну вредност и одређење, и својом симболичком доприноси промоцији заштићеног подручја, односно заштити природе.

СЛАБОСТИ

- неравномерна развијеност општина, политичка нестабилност, заостајање и висок степен незапослености, односно неразвијеност и сиромаштво већине насеља у заштићеном подручју;
- негативне тенденције у структури становништва – натпросечна старост становника, лоша квалификациона структура, непрекидно смањење броја становника и одлив младог и стручног кадра у веће градске центре;
- нерешени комунални и други проблеми који угрожавају стање животне средине и природе, као што су проблеми дивљих депонија и неадекватно одлагање отпада; непостојање канализационе мреже у селима и пречишћавања вода, нерешен проблем уклањања животињског отпада, итд.
- недостатак организованог откупљивања и пласирања пољопривредних производа;
- недостатак смештајних капацитета и непознавање могућности и начина бављења сеоским туризмом локалног становништва;
- недостатак капацитета и средстава за покретање и реализацију развојних програма усклађених са потребама заштите природе;
- ниска еколошка свест локалног становништва и незаинтересованост за решавање проблема заштите животне средине и за очување природе;
- недовољан број и активност еколошких удружења.

ПРИЛИКЕ

- Парк природе, атрактивно јединствено природно добро, као фактор одрживог развоја ширег подручја;
- брендирање традиционалних пољопривредних производа по којима је Златибор познат и њихово пласирање на удаљена тржишта, с препознатљивим предзнаком заштићеног подручја;
- обнављање традиционалних заната и оживљавање сеоских домаћинстава и непосредно у вези с тим, обogaћивање туристичке понуде различитим садржајима сеоског, еко туризма;
- организован откуп лековитог биља, гљива и других производа у складу с прописаним контингентима;
- развој предузетништва и поправљање структуре становништва, задржавање младих и повећање њихове запослености;

- обједињавање културолошког идентитета Златибора (културне манифестације, обичаји...) с његовим природним вредностима у јединствени појам (бренд) за промоцију заштите;
- коришћење близине магистралног пута и пограничног подручја за унапређење и проширење туристичке понуде;
- приступ различитим развојним фондовима;
- реализација међународних пројеката заштите природе;
- веза са другим природним добрима.

ПРЕТЊЕ

- непланска, неконтролисана и прекомерна градња објеката, саобраћајне и друге инфраструктуре и деградирање простора;
- неуважавање мера заштите природе приликом различитих радова и активности на заштићеном подручју, и планирање и реализација пројеката који нису у складу са концептом заштите;
- неконтролисани развој туризма, сезонски прилив становника и повећана посета из оближњих туристичких центара и њихов негативан утицај (отпад, отпадне воде, бука...)
- прекомерно сакупљање дивљих врста;
- загађење здраве хране неконтролисаном или нестручном употребом пестицида, вештачких ђубрива и других хемијских средстава у пољопривреди;
- недовољни капацитети за решавање проблема у заштити, односно недовољно издвајање средстава за управљање заштићеним подручјем;
- превага интереса инвеститора и тежња за брзом зарадом на штрб природних ресурса;
- развој скијалишта и изградња скијашких стаза неусаглашена са капацитетима простора, и ван прописаних мера заштите.

Нарочити задатак у поступку заштите Парка природе „Златибор“, али и у успешном спровођењу програма заштите, представља развијање свести јавности о изузетним природним вредностима овог подручја, и то не само унапређење свести локалног становништва као партнера у заштити, већ и свести јавности на најширем плану. Годинама уназад, оближња (туристичка) насеља Палисад и Партизанске воде постала су мера своје супротности, јер су својим нарастањем „уништила сопствене туристичке вредности ради којих су и настала“. Претерана урбанизација ових планинских туристичких центара представља пример и опомену у управљању заштићеним подручјем Златибора, али истовремено, даје замашан задатак промене свести најшире јавности о Златибору - не као гломазној згуснутој насеобини смештеној у природи, већ јединствене заталасане висоравни широких пашњака и златних борових шума, по којима је Златибор одвајкада био познат. Повратак Златибора као симбола нетакнуте узбудљиве природе у свести грађана допринеће и побољшању социоекономских ефеката заштите.

II 3.9. ПОСТОЈЕЋА ПРОСТОРНО – ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА

ПРОСТОРНИ ПЛАН РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ОД 2010. ДО 2020. ГОДИНЕ

Просторни план Републике Србије је основни документ који представља дугорочну концепцију организације и уређења простора засновану на стратегији,

планским решењима и мерама, као и ограничењима у располагању природним и створеним вредностима, са потребама социјалног и економског развоја.

Према Просторном плану Републике Србије заштићена природна добра ће покривати преко 10% територије Републике. Очување биодиверзитета према светским и европским конвенцијама и протоколима представљаће приоритет просторног развоја Републике Србије. Заштитом ће бити обухваћено и подручје планине Златибор.

Према карактеристичним географским, историјским, функционалним и културним карактеристикама Планом су издвојене крупне просторне целине, међу којима је и Западна Србија у којој се налази планински масив Златибора. Златибор је богатог биодиверзитетом, али недовољно и неадекватно искоришћен за развој, што ће захтевати озбиљну и систематску организацију на регионалном нивоу.

С обзиром на то да подручје Златибора има национални значај, потребно је обезбедити услове за задржавање становништва и подстицање насељавања, пре свега унапређењем пољопривреде, развојем туризма и других комплементарних активности на селу, развој јавних сервиса и комунално опремање. Потребно је плански усмеравати концепт туристичког развој са могућношћу рационалног инфраструктурног опремања. Изградња инфраструктурних система мора да се утврди кроз приоритете и етапе.

У складу са геолошким сазнањима, односно евидентираним резервама и геолошким ресурсима неметаличних минералних сировина, од традиционалних неметала на Златибору је могућа производња магnezита. Због проблема везаних за реструктурирање „Магнохрома”, експлоатација магnezита је привремено обустављена, али се очекује да ће ускоро бити обновљена. Највећу перспективу у том погледу имају истражна лежишта магnezита „Чавловац“ и „Стубло“.

Пољопривредна производња представља један од приоритетних праваца развоја: водећа грана брдског подручја је мешовито сточарство, а комплементарна воћарство, док је за планинско подручје главна грана пашњачко сточарство, а комплементарна лековито биље и пчеларство. За брдско подручје посебно усмерење је органска храна, а за планинско јагодичасто воће.

Златибор се издваја као потенцијална локација за изградњу електрана на ветар. За тачну оцену оправданости изградње ових објеката на датој локацији, неопходно је спровести детаљна мерења брзине и правца ветра.

На основу претходних истраживања и валоризације, биће дефинисан статус, просторни обухват и режими заштите природног добра Парк природе „Златибор“. За ово подручје, као подручје посебних природних и културних вредности, планира се обавезна израда пилот пројекта „Карактеризације предела“.

Простор територије Републике је подељен на пет туристичких кластера, а сваки се одликује туристичким дестинацијама, центрима и местима, као и кружним и линеарним правцима и секундарним туристичким просторима. Просторни план је издвојио планину Златибор као једну од примарних туристичких дестинација и регионалну целину интегрисане понуде унутар туристичког кластера са целогодишњом туристичком понудом.

РЕГИОНАЛНИ ПРОСТОРНИ ПЛАН ЗА ПОДРУЧЈЕ ЗЛАТИБОРСКОГ И МОРАВИЧКОГ УПРАВНОГ ОКРУГА

Регионални просторни план ствара предуслове за реализацију националних, регионалних и локалних развојних интереса. Доношењем Плана обезбеђује се основ за: рационалну организацију, изградњу, уређење и коришћење простора; заштиту животне средине; побољшање квалитета живљења локалног становништва унапређењем инфраструктурне и комуналне опремљености; институционално-организациону, управно-контролну и информатичку подршку.

Планом је предвиђено одрживо коришћење енергетских, металних и неметалних минералних сировина у првом реду за доказане резерве хромита и других корисних елемената на локалитетима Брезна и Семегњево у којима се некада одвијала експлоатација, као и експлоатација магнезита на Чавловцу и Рибници.

Планом је предвиђен развој канализационих система: проширење обухвата система (на минимум 90% домаћинстава која имају водовод), укидање свих парцијалних излива колектора, изградњу магистралних одвода до локација уређаја за пречишћавање отпадних вода. Приоритет је изградња уређаја за пречишћавање отпадних вода за насеља која угрожавају регионална и друга велика изворишта, или ефлуентно делују на реке које су осетљиви екосистеми важни за несметано коришћење вода низводно.

Предвиђена је изградња разводног гасовода на деоници Ариље-Ивањица и наставак до Голије, са МРС „Ивањица“ и МРС „Голија“, као и продужење разводног гасовода од Златибора, поред Торника, према Прибоју и Новој Вароши.

Основни циљ израде Плана је очување и унапређење биолошке и геолошке разноврсности, лепоте и разноликости природних и културних предела, објеката и феномена геонаслеђа и одрживо коришћење и презентација природних ресурса. Посебни циљ представља доношење акта о проглашењу заштите подручја Златибора, очување и уређење његових репрезентативних пејсажних елемената и карактеристичних типова предела, као и санација и рекултивација површина деградираних људским активностима (експлоатација, изградња) или природним процесима и елементарним непогодама;

У Плану је истакнуто да се простор Златибора одликује изузетно високим степеном специјске и екосистемске разноврсности. Најбоље шуме црног и белог бора у Србији налазе се на Златибору, а златиборски сувати чине најпространију и флористички најбогатију зону пашњачке вегетације.

Разноврсни природни потенцијали, релативно погодан саобраћајно географски положај, са гравитационим центрима у окружењу и деоницама државних путева (којима са приступа коридору X), железничком пругом (Београд-Бар) и планираном трасом аутопута Београд-Јужни Јадран, подручје Златибора представља фактор развоја планинског, водног, транзитног, излетничког, руралног туризма и рекреације.

Приоритетну активност у оквиру туристичког реона Златибора представља развој целогодишње туристичко-рекреативне понуде посебно у Парку природе „Златибор“, на скијалишту Торник, Сирогојну и Љубицу. Посебно је важно

активирање развоја комплентарних делатности: производња еко-хране, аутентичних етно-производа, интерпретација вредности природне и културне баштине, развој саобраћајне инфраструктуре и система техничке инфраструктуре (водоснабдевања и каналисања отпадних вода, електросна-бдевања и телекомуникација) и јавних садржаја.

ПРОСТОРНИ ПЛАН ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА „ТАРА“

Планско подручје обухвата делове простора Парка природе „Златибор“ и то на општини Ужице - К.О. Мокра Гора и на општини Чајетина - К.О. Семеђево.

На планском подручју разликује се више просторно - функционалних целина. Једна од њих је Семеђево у оквиру Парка природе „Златибор“. Изузев локалитета у режиму I и II степена заштите за које ће важити посебни услови у складу са Законом, остали делови овог простора, у режиму III степена заштите, намењени су пољопривреди (сточарству), шумарству и туризму. С обзиром на то да преко Семеђева води најкраћи пут од Таре, преко Мокре Горе ка Златибору, ово подручје се јавља као транзитна туристичка тачка на будућем „туристичком“ путу.

Планско подручје, као изразити сточарски рејон са доминантним површинама под ливадама и пашњацима, захтева организовани и усмерени развој сточарства, за које постоје одлични услови. С обзиром на то да основну оријентацију пољопривредне производње чини производња „здраве хране“, постићиће се и склад између еколошких захтева и економских принципа и ефеката, а један од резултата је и производња и понуда хране дефинисаног географског порекла са подручја Таре, Шаргана, Мокре Горе и Златибора.

На осталим подручјима, основна оријентација је развој села у функцији туризма, као и изградња мањих туристичких центара, као на пр. Семеђево. У овим зонама ретке градње и катунским насељима предуслов развоја је комунално опремање, а могуће је обнављање грађевинског фонда.

Мрежу државних путева је потребно употпунити мрежом општинских путева, за коју је предвиђена реконструкција, модернизација и доградња појединих везаних деоница. Мрежа некатегорисаних путева у и ван насеља развијаће се у складу са развојем насеља и могућностима локалне заједнице, што ће се дефинисати плановима нижег реда. Планира се реконструкција и доградња недостајуће деоница пута Мокра Гора-Пањак-Семеђево-Љубиш-Сирогојно, у дужини од 11,9 km, који је предвиђен да интегрише све значајније туристичке локалитете на подручју Плана. Због значаја и пружања преко територије три општине, предлаже се реконструкција и изградња пута на основу критеријума који важе за државне путеве II реда.

Планом је предвиђена израда пројеката за изградњу бициклистичке стазе Калуђерске Баре-Кремна-Шљивовица-Златибор (K-5) дужине 36 km.

ПРОСТОРНИ ПЛАН ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ СПЕЦИЈАЛНОГ РЕЗЕРВАТА ПРИРОДЕ „УВАЦ“

Основне специфичности подручја Просторног плана опредељују његове посебне намене, концепцију одрживог развоја подручја и режиме заштите, коришћења и уређења простора.

Предметни план обухвата део Парка природе „Златибор“ на делу К.О. Негбина и К.О. Сеништа. На овом подручју налазе се комплекси добро очуваних шума црбог бора, смрче и јеле са богатим фондом орнитофауне. На овом простору ће се примењивати режим коришћења простора који одговара режиму II и III степена заштите.

ПОСЛОВНИ (МАСТЕР) ПЛАН ТУРИСТИЧКЕ ДЕСТИНАЦИЈЕ ЗЛАТИБОР-ЗЛАТАР

Мастер план је дефинисао ресурсе битне за формирање туристичке дестинације, утврдио стање и правце развоја простора Златибор-Златар. У Плану се инсистира на улагању у туристичку инфраструктуру без које нема савремене туристичке понуде, јер су без ње природни ресурс само неискоришћени потенцијали који се не могу комерцијализовати. Са туристичком инфраструктуром, то је тражени туристички производ који има своју цену на тржишту зависно од стандарда и конкурентности.

Туристичка дестинација Златибор-Златар спада у ред водећих подручја по укупном броју ноћења у планинским местима у Србији. На основу истраживања констатовано је да постоје следећи интерактивни ресурси за обликовање базних производа: планинске падине погодне за изградњу скијалишта, хидрографска мрежа, панорамски путеви, пашњачке зоне, шумски комплекси, кањони и клисуре, спелеолошки објекти, заштићена природна добра и ваздушне бање. Мастер план је утврдио потребна инвестициона средства за иницијалне програме развоја. Препознао је постојећа туристичка насеља као центре смештајних капацитета - Златибор, Рибница и Водице. Утврдио је планинске падине које су погодне за изградњу скијалишта за алпско скијање, сноубора, нордијско скијање и друге активности на снегу - Торник, Лиска, Чигота и Муртеница. За успешан будући развој туризма на Златибору нагласак треба ставити на модернизацију постојећих смештајних капацитета, изградњу нових, улагање у изградњу инфраструктуре. Од већих пројеката планирана је изградња канализационе мреже и постројења за пречишћавање отпадних вода, гоцдоле на релацији Обудојевица-Торник и проширење капацитета скијалишта Торник и др.

На основу расположивости ресурса, тенденцији кретања туристичке тражње и изражене оформљености туристичког производа, Златибор се може распознати као европска туристичка дестинација која своју позицију на тржишту темељи на савремено обликованом туристичком производу и укупној инфраструктури. Он поседује регионалне предности због својих природних и предеоних вредности, па је у том смислу могуће издвојити специфичне производе који су карактеристични за ову туристичку дестинацију.

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ НОВА ВАРОШ

Просторни план се односи, пре свега на: просторни развој и пропозиције развоја; коришћење и заштиту природних ресурса; демографски развој и развој насеља и јавних служби, економски развој кроз привредне делатности и туризам; развој инфраструктурних система; заштиту и коришћење животне средине, предела, природног и културног наслеђа. Хоризонт Просторног плана је 2025. година.

Један од основних циљева је заштита и одрживо коришћење природе и природних вредности. Оперативни циљеви јесу очување/одржање разноврсности дивље флоре и фауне, заштита вода од загађивања и неповољних промена хидролошких режима, очување природних објеката и појава који својим геолошким, геоморфолошким, хидрографским или другим обележјима представљају истакнуте и ретке вредности геонаслеђа и др.

У том смислу је потребно пажљиво планирати развој одређених делатности које могу имати значајан, негативан утицај на природу, поготово у погледу њихове локације и предвиђених капацитета. Планом је сугерисано да је приликом доградње и изградње саобраћајне инфраструктуре неопходно предвидети могуће утицаје на флору и фауну, могуће загађење земљишта и вода и адекватне мере заштите. Посебно треба обратити пажњу на повећану фрагментацију станишта, измене водног режима и пресецање традиционалних миграторних путева. Негативни ефекти у овом смислу нарочито погађају слабије организме, какви су водоземци и гмизавци. При пројектовању нових саобраћајница би требало применити нова техничка решења за умањење ових и других негативних ефеката.

Препорука је да наменске туристичке објекте треба лоцирати у склопу већ постојећих насеља – избегавати изградњу смештајних капацитета на потпуно новим локацијама, што би захтевало изградњу комплетно нове саобраћајне и логистичке инфраструктуре, прилагођавање и уређивање грађевинског земљишта.

Забрањена је изградња каменолома на територији заштићених природних добара, а поготово у кањонима и клисурама. Оваква места по правилу представљају крајње специфична станишта са исто тако специфичном и јединственом флором, вегетацијом и фауном, затим својеврсне рефугијуме и еколошке (комуникационе) коридоре, те се њиховој заштити мора посветити нарочита пажња.

Парк природе „Златибор“ на територији општине Нова Варош захвата делове катастарских општина Бела река, Драглица, Негбине и Сеништа. На овом подручју предметним планом нису предвиђени захвати и активности који би нарушили природне и пределе вредности заштићеног природног добра.

ЛОКАЛНИ ПЛАН УПРАВЉАЊА ОТПАДОМ ОПШТИНЕ НОВА ВАРОШ 2011-2020

Сврха израде предметног Плана је дугорочно успостављање одрживог система за управљање отпадом, пре свега, на нивоу општине, али и региона, на начин којим ће се контролисати стварање отпада, смањити утицај генерисаног отпада на животну средину, побољшати ефикасност ресурса, стимулисати инвеститори, повећати економске могућности које настају из отпада и омогућити правилно одлагање отпада.

За сеоске средине, на простору природног добра, карактеристично је да се део отпада из домаћинства поново искоришћава за храњење домаћих животиња, део се недозвољено спаљује, а део завршава на сметлиштима. Планом је предвиђено за сеоске средине постављање контејнера, или употреба наменских кеса за смеће као и могућност коришћења типских канти за појединачна домаћинства. Минимална динамика пражњења је седмодневно.

Планом су сагледане и пројекције пораста броја туриста предвиђене Мастер планом Златибор-Златар до 2015. године уз уважавање тренутне врло лоше економске ситуације и спорог економског опоравка што наговештава мањи број посетилаца од предвиђеног. Туристичка зона захтева и посебан третман у смислу постављања одговарајућег типа и броја посуда за одлагање отпада.

Један део насељених места у општини је за сада нереално обухватити планом проширења због јако лоше путне мреже (недостатак асфалта, у току зимског периода се не одржавају саобраћајнице, превелика разуђеност насеља). Због конфигурације терена, разуђености домаћинства, непостојања навике одлагања отпада, не очекује се брзо и лако увођење система одлагања отпада на одговарајући начин као ни “безболно” прихватање обавезе плаћања ове услуге од стране нових корисника са сеоског подручја. Упоредо са постављањем опреме за одлагање комуналног отпада планира се постављање контејнера за рециклажу и то у насељима која имају већу концентрацију домаћинства, где постоје школе и трговинске и угоститељске радње или викенд насеља односно објекти сеоског туризма или споменици културе.

Повећање обухвата територије са које се организовано сакупља и транспортује отпад и укључивање мањих насеља је основни задатак локалне самоуправе. Проширење обухвата треба да буде реализовано сукцесивно, уз увођење система за одвојено сакупљање отпада – зелених острва. Системи за сакупљање отпада ће бити развијени у зависности од густине становништва, количине створеног отпада и планова развоја инфраструктуре.

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ПРИБОЈ

Просторни план представља основни плански инструмент за усмеравање и управљање дугорочним одрживим развојем локалне заједнице, коришћењем, организацијом и уређењем простора општине Прибој. Овим планом се разрађују основна стратегијска опредељења, планска решења и смернице утврђене Просторним планом Републике Србије. Хоризонт Просторног плана је 2025. година.

Парк природе „Златибор“ на територији општине Прибој захвата делове катастарских општина Бања, Кратово и Рача. На овом подручју предметним планом нису предвиђени захвати и активности који би нарушили природне и предеоне вредности заштићеног природног добра. Највећи део овога простора представљен је окомитим падинама клисуре Уваца чије су површине под шумским земљиштем – државним (заштитне) и приватним шумама.

На овом простору једино је планирана прекатегоризација некатегорисаних путева: пут ОП-006 (Увац-Пресерај-Ћирковића Поље), дужине 4,45 km (са наставком ка граници општине (манастир Увац, Златибор, општина Чајетина) који представљају

везу Прибоја са општином Ужице и Чајетином и пут ОП-007 Прибојска Бања-Јабукe-граница општине (манастир Увац, Златибор, општина Чајетина) дужине 13,4 km (потребно је проширити и асфалтирати). Дуж ових путева планиране су две бицикличке стазе из праваца Златибора и манастира Увац до Прибојске Бање и манастира Св. Никола и долином Јармовачког потока и путевима који воде гребеном Црног Врха и Лесковца (традиционално излетиште и кратовска регија са више археолошких локалитета).

ПРОСТОРНИ ПЛАН ГРАДА УЖИЦА

Предмет израде плана је дефинисање дугорочне концепције просторног развоја планског подручја, односно коришћење, уређење и заштита простора града Ужица, утврђивање политика, мера, правила просторне организације... У ужем смислу, предмет плана су урбана и рурална насеља са припадајућим просторима, објектима, инфраструктуром и специфичним развојним, социоекономским процесима. Просторни план је донет 2010. године. Градска управа за урбанизам, изградњу и инспекцијске послове пратиће примену Просторног плана и сваких пет година подносити Скупштини Града Ужица Извештај о спровођењу Просторног плана, посебно прве етапе имплементације плана. Саставни део тог извештаја је оцена спровођења плана, с евентуалним предлогом допуна и измена.

Парк природе „Златибор“ на територији града Ужица захвата део катастарске општине Мокра Гора. На овом подручју предметним планом нису предвиђени захвати и активности који би нарушили природне и предеоне вредности заштићеног природног добра. Овај део Златибора обухвата пространу и скоро обешумљену висораван, једним делом под пашњацима, а другим је то јако нагнут терен, термофилно еродирано станиште са пуно сипара и голети.

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ЧАЈЕТИНА

Просторни план општине Чајетина представља стратешки плански документ, који садржи концепције развоја простора, опште и посебне циљеве, планска решења и оперативне мере, дефинисане приоритете и начине имплементације уз поштовање концепта одрживог развоја, у заштити, уређењу и коришћењу простора. Временски хоризонт је до 2025. година.

С обзиром на то да се највећи део површине Парка природе „Златибор“ налази на општини Чајетина, Просторни план општине Чајетина је највише утицао на утврђивање граница и режима заштите природног добра.

Посебно је значајно што се Планом инсистира на:

- заустављању депопулационих процеса имплементацијом планских решења у свим областима које у већој или мањој мери утичу на промене демографске слике. Примена мера којима се стимулише останак млађег и радно способног становништва.
- обнови села - унапређење постојећег стања села (демографски, економски, обликовно) је императив будућег развоја. Комбинација већег броја пољопривредних, привредних и услужних делатности, омогућиће стварање амбијента у којем сеоска насеља неће зависити само од једне оријентације. Активирање локалних потенцијала и мотивација становника допринеће задржавању становништва, економској и социјалној сигурности. У брдско

планинском реону, развој и обнова села базираће се на производњи аутохтоних производа, сточарству, дрвној индустрији и туризму. Реализација планског задатка обнове села, могућа је само под условом комплетног комуналног опремања насеља - осавремењивање и изградња инфраструктуре, побољшање саобраћајне приступачности и опремање услужним и осталим пратећим садржајима.

- развоју пољопривреде - акценат се ставља на пораст сточног фонда и сточне производње, развоју пашњачког сточарства, као и узгој ретког лековитог биља и специјализованих биљних култура и врста којима овај крај обилује.

- инфраструктурном опремању - обнова и модернизација државних саобраћајница, као и локалних путева унутар туристичке регије, повећање енергетске ефикасности код преноса, дистрибуције и потрошње електричне енергије, изградња нових кабловских водова и трафостаница, магистралног гасовода, делова канализационе мреже, водонепропусних септичких јама на локацијама где не постоји могућност за прикључење на фекалну канализацију (за индивидуалне сеоске куће или групе сеоских кућа, за које није исплатива изградња система канализације), септичких резервоара који функционишу као мала постројења за пречишћавање санитарних отпадних вода и сл.

- развоју туризма - предуслов даљег развоја туризма је децентрализација туристичке понуде, промоција постојећих и будућих туристичких локалитета ван насеља Златибор, промовисање и креирањем туристичке понуде у којој ће бити укључене атрактивне локације на целом подручју Плана. Инсистира се на одрживом туризму који подразумева задовољавање потреба туриста и истовремено чување природних ресурса и животне средине за даљи развој и коришћење у будућности.

- обновљивим изворима енергије - планирана је изградња фарми ветрогенератора на потезу Градина, Крива Брега, Чигота, након извршених детаљнијих анализа и студија оправданости. На делу територије која је у обухвату Парка природе Златибор, могуће је лоцирање ветрогенератора уз сагласност надлежних установа које се баве заштитом природе. Предвиђена је изградња 24 мале хидроелектране према документу „Катастар малих хидроелектрана“. Међутим, опште прихваћено мишљење је да такви објекти због великих и скуних хидрограђевинских радова, не могу проћи економске критеријуме.

- заштити животне средине - поштовање и спровођење забране испуштање отпадних вода у водотоке и изградња планираних постројења за пречишћавање отпадних вода, активности ка што бржем добијању решења од надлежних институција, о прихватању плански утврђеног предлога зона санитарне заштите Рибнице, редовно одржавање водних објеката на подручју Плана (акумулације Рибница са постројењем за пречишћавање питке воде и пратећим објектима), заштита, очување и унапређивање биолошког диверзитета, екосистема, разноврсности флоре и фауне, генетског фонда и његовог обнављања и сл.

- заштити и коришћењу природних и културних добара - израда квалитетног катастара угрожених и деградираних, заштићених природних и културних добара, поштовање прописаних мера интегралне заштите природних и културних добара, утврђивање постојећег стања заштићених културних добара и спровођење потребних мера и активности њихове заштите и санације, спровођење прописаних мера при разради Плана документима нижег реда.

III ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ПОДРУЧЈА

Простор Парка природе „Златибор“ спада у зоне очуване природе. Квалитет животне средине на заштићеном природном добру је задовољавајући и последица је периферног положаја и удаљености од градских и привредних центара. Не постоје значајнији извори загађивања воде, земљишта и ваздуха. Од привредних активности, у великој мери су заступљене оне традиционалне, базиране на коришћењу локалних природних ресурса. Проблеми који се јављају су углавном микролокацијске природе.

III 1. ФАКТОРИ УГРОЖАВАЊА И ОЦЕНА УГРОЖЕНОСТИ

Поједине делатности имају негативан утицај на природу и животну средину:

РУДАРСТВО

Један од значајних угрожавајућих фактора на подручју Парка природе је експлоатација магнезита. Иако тренутно постројења за експлоатацију и прераду руде нису у функцији, простор око некадашњих рудника је девестиран. Велика количина јаловине, стара опрема, резервни делови, напуштени рударски објекти, осим што кваре пејзажне карактеристике, представљају и потенцијалну еколошку „бомбу“ - није урађена санација и рекултивација површинских копова и јаловишта. Осим тога, локално становништво користи простор око рудника за депоновање шута и комуналног отпада.

Површинска експлоатација магнезита у Горњој Јабланици (Фото: М. Николоћ)

Постоје индиције да ће се обновити подземна експлоатација у Рибници, али за сада се тамо налазе само напуштена рударска окна. Поновно покретање експлоатације и

прераде руде може имати негативне последице на стање животне средине, уколико се експлоатација не буде радила по највишим еколошким стандардима.

Док се не уради адекватна санација некадашњих рударских постројења, и дефинишу еколошки стандарди који се морају испунити при евентуалној будућој експлоатацији, подручје Парка природе „Златибор“ може се сматрати угроженим.

ШУМАРСТВО

Основна делатност на простору природног добра је шумарство. Тренд пораста експлоатације дрвних ресурса и уклањање површина под шумом (као и садња шума на новим локалитетима), могли би имати негативан утицај на земљиште, као и на режим храњења подземних и површинских вода и њихову циркулацију.

Негативни утицаји шумарства:

- тотална и санитарна сеча и уређење шума - негативни ефекти на биодиверзитет;
- прекомерна експлоатација дрвета - долази у сукоб са принципом еколошки одрживог коришћења биодиверзитета као природног ресурса.

ПОЉОПРИВРЕДА

Сточарство је најзаступљенији облик пољопривредне производње на заштићеном подручју. Негативни утицаји сточарства огледају се у следећем:

- смањење приноса биљне масе пашњака, као и присуства корисних биљака и преовладавање корова – настаје услед слободне испаше стоке. Да би се очувала природна вегетација пашњака и ливада, неопходно је упутити узгајиваче у организовани вид паше, по ком би се сразмерно категорији и врсти стоке одређивало време трајања напасања. Према капацитетима, потребама и броју грла пожељно је формирати одређени број прегона и континуирано, током трајања периода паше, у интервалима од 3-4 дана претеравати стоку са попашеног прегона на други. Организованом пашом, у једном прегону стока годишње не треба да проведе више од 25-30 дана напасања.
- штета младим изданцима и прекид њихове асимилације – настаје због прераног извођење стоке на прву пролећну пашу,
- смањење приноса биљне масе на пашњацима, као и смањење разноврсности биљних врста – настаје нередовним кошењем пашњачких површина. Побољшању укупног приноса пашњачких површина, као и квалитету сена у исхрани стоке, доприноси чешћа косидба ливада, односно косидба младе траве која је богатија беланчевинама и као таква може допринети повећању приноса и квалитета млека музних крава.

ВОДОПРИВРЕДА

Развој водопривредне инфраструктуре заостаје у односу на потребе. Локална изворишта, која су у експлоатацији, све теже подмирују потрошњу. Евентуално повећање капацитета водоснабдевања, локална заједница види у активирању нових изворишта и развоју регионалних система. Осим за водоснабдевање, велико интересовање влада и за изградњу малих хидроелектрана. Изградња ових објеката доводи до уништавања популација, врста и екосистема у зонама потапања и утиче негативно на водни режим и биодиверзитет.

САОБРАЋАЈ

Пресецање и пробијање путева (локални, шумски) ремети структуру станишта фауне и представља значајан угрожавајући фактор. Један од проблема је уклањање вегетацијског слоја што доводи до брзе и трајне фрагментације станишта и изолације појединих делова популације (врста) у мале енклаве, што у дужем временском периоду може довести до изумирања. Ово се посебно односи на херпетофауну, јер ове животиње имају ограничену способност за миграције на већим раздаљинама или за насељавање других, мање нарушених подручја.

Девастирана клисура Црног Рзава изградњом мале хидроелектране (Фото: Д. Петраш)

ТУРИЗАМ

У тренутку када су активности становништва на планини замрле и сви се окренули градовима и селима, појавила се нова антропогена опасност – покренута је лавина дивље градње - од почетне стихијске градње на Партизанским водама, формиране су десетине локација за викенд изградњу и захваљујући томе, управо је на Златибору туризам показао своје ружно лице и запретио да се читав простор претвори у антропогену пустињу ишпартану улицама и низовима кућа и викендица.

Једина позитивна страна је та што се градња због лоших услова (отежаног приступа, непостојања инфраструктуре и сл.) није проширила на унутрашњост планине. Иако туризам на овом подручју тренутно није развијен у мери у којој може битно утицати на природне потенцијале, планира се да у будућности буде покретач развоја, па самим тим и један од већих фактора угрожавања.

Погрешно конципирани принципи развоја туризма, као и прекомерно присуство туриста на овом простору могу довести до разних типова загађења:

- одсуство система за пречишћавање отпадних вода из туристичко-угоститељских објеката угрожава водотоке и земљиште;
- кретање моторизованих туриста повећава концентрацију издувних гасова и буку;
- камповање ван предвиђених површина, неконтролисано одлагање смећа и ложење ватре изазивају загађење земљишта;
- непланска и масовна градња објеката, саобраћајне и остале инфраструктуре може довести до нарушавања изворног изледа и аутентичних вредности природног пејзажа;
- интензивна туристичка кретања доводе до појачане, а врло често и неконтролисане потрошње воде за пиће и електричне енергије.

Да би се избегле грешке сличних планинских подручја и обезбедио одржив развој свих видова туризма, треба спречити неконтролисан и неуравнотежен развој туризма (изградња туристичких капацитета, урбанизације) без одговарајуће документације и неопходне претходно утврђење/изграђене инфраструктуре.

Приликом уређења/изградње бицикличких и пешачких стаза посебну пажњу обратити на очување биљног и животињског света и њихових станишта.

АКТУЕЛНИ И ПОТЕНЦИЈАЛНИ ФАКТОРИ УГРОЖАВАЊА БИОДИВЕРЗИТЕТА

Као актуелни и потенцијални фактори угрожавања постојеће фауне, флоре и вегетације, неминовно се намећу све оне активности које би могле довести до нарушавања или девастације постојећих екосистема и укупног екосистемског диверзитета.

Фрагилни и други ретки и осетљиви екосистеми показују најмању еластичност и отпорност на спољна дејства и било какви захвати у њима скоро по правилу доводе до њиховог нестанка. Овакви екосистеми на природном добру су првенствено влажна станишта, тресаве и влажне и замочварене ливаде. Они су просторно врло ограничени, али флористички изузетно богати.

Каптирање изворишта воде или било каква измена хидролошког режима оваквих станишта значи готово сигурно и њихов нестанак.

Сличне активности у кањонима и клисурама - изградња крупних хидроенергетских објеката уз потпуно или значајно потапање речних долина, такође доводи до угрожавања или уништавања ових центара реликтне и ендемичне флоре и фитоценоза.

Уклањање аутохтоне вегетације доводи и до измене у флористичком саставу. У таквим случајевима често долази до фаворизовања врста високе еколошке пластичности, рудералне флоре или чак продора инвазивних врста са тешко сагледивим последицама.

УГРОЖЕНОСТ ФАУНЕ СИСАРА

На основу досадашњег увида у разноврсност и стање фауне сисара на предметном подручју и стању компоненти природе значајних за њено очување, може се закључити да она тренутно није значајније угрожена. Структура, величина и просторна конфигурација природних и других станишта пружа довољно могућности у смислу обезбеђења прехранбених и заштитних потреба присутних врста. Тренутно, свет сисара на предметном подручју највећи притисак трпи од човекових активности које се тичу изградње туристичких комплекса и инфраструктуре и масовне изградње викендица (заузимање простора). Међутим, те активности су још увек релативно умереног просторног обухвата и сконцентрисане око већ формираних урбаних центара (насељено место Златибор и сл.), тако да на читавом простору још увек постоји завидан диверзитет станишта који у погледу своје величине, структуре и повезаности представљају повољан амбијент за очување дивљег света.

Активности које се тичу директног коришћења природних ресурса, попут шумарских и ловних, уколико се спроводе у складу са прихваћеним планским документима не представљају реалан фактор угрожавања.

Могући фактор угрожавања би представљале оне активности које би биле значајнијег просторног обухвата и које би биле праћене обимнијом прекомпозицијом природних предела, изменом структуре и просторног распореда станишта, општом фрагментацијом терена и значајним трошењем и захватањем локалних ресурса (шуме, земљиште, вода и тсл.). Такве су активности нпр. изградња већих објеката саобраћајне инфраструктуре, већи туристички комплекси, нове урбане целине, обновљиви извор енергије (ветропаркови, мале хидроелектране, ...) и тсл.

У том смислу би и мере заштите биле усмерене ка очувању постојећег природног амбијента и компактности природних и модификованих станишта.

За очување крупних звери попут вука и мрког медведа, од изузетног је значаја очување постојеће композиције шумских комплекса и станишта и спречавање њихове евентуалне фрагментације.

За очување садашњег повољног статуса и бројности популација видре, од фундаменталног је значаја очување чистоће водотока ради обезбеђивања неопходне трофичке базе.

Такође је довољно да се ловне активности и друге редовне мере корисника, усмерене ка узгоју, заштити и коришћењу дивљачи, и на подручјима са режимом заштите II и III степена одвијају према прихваћеним планским документима (ловне основе).

НЕГАТИВНИ УТИЦАЈИ НА ФАУНУ РИБА

Периодичне бујице и сушни периоди природне су непогодности за фауну риба која често мигрира у низводније, мирније и водом богатије токове, у којима су услови за раст и развиће оптималнији и где су диверзитет и бројност риба знатно већи. И поред очуваности морфолошких и хидролошких карактеристика истраживаних водотока, кључни антропогени негативни фактори за постојећу фауну риба и ракова представљају промена квалитета воде (од комуналних отпадних вода из околних насеља Златибора и са пољопривредних површина) и нарушавање или губитак станишта (преграђивање водотока и изградња акумулације, преусмеравање воде из корита река, сеча шума уз обалу). Осим тога, потенцијално каптирање извора и други хидрогеолошки радови у изворишним деловима ових токова у многоме би нарушили водни режим, што би се негативно одразило и на основне природне вредности читавог подручја.

Посебан проблем представљају вишегодишња непланска порибљавања Рибничке акумулације врстама које су карактеристичне за равничарска подручја и топлије водотоке. Овим порибљавањима су унете и поједине инвазивне алохтоне врсте риба, које представљају опасност у свим нашим водотоцима, а чији су налази потврђени и изван акумулације, у Црном Рзаву. Потенцијалну опасност представља и прехрањивање риба од стране риболоваца, које за последицу има повећано органско загађење, еутрофикацију и промену квалитета воде у акумулацији, чија је примарна намена водоснабдевање.

НЕГАТИВНИ УТИЦАЈИ НА ПТИЦЕ

Богата и разноврсна фауна птица Златибора још увек је релативно добро очувана, али се на том подручју јасно уочавају разни негативни антропогени фактори који више или мање угрожавају изворне природне вредности и фауну птица. Негативни фактори испољавају различите нивое и интензитет деловања, било да се ради о директним утицајима на врсте или посредно преко мењања њихових станишта.

Фактори угрожавања:

- Неконтролисани развој туризма на висоравнима Златибора и ширење инфраструктурних коридора (градња објеката и читавих насеља, ски-стазе, жичаре, пешачке стазе, путеви, дивље депоније, изливи канализације, отпадне воде, изградња ветропаркова);
- Деградација планинских и брдских шума, посебно четинарских и мешовитих шума, кроз мењање састава шума (форсирање једне врсте), старосне структуре (униформисање стабала по старости и опште спуштање просека старости шума), обраста (уклањање доњих спратова). Присутно је такође уклањање непродуктивних врста и појединих стабала (трула, сува, неправилна);
- Претерано инфраструктурно отварање шума ради шумског газдовања, што омогућава несметан прилаз транспортним средствима и широком кругу становништва, ловаца и туриста, што повећава притисак на птице непосредним узнемиравањем и убијањем, као и нарушавањем станишта;
- Неконтролисани одстрел (криволов) заштићених врста птица или лов током периода ловостаја одређених врста, поготово у току репродуктивног периода и током најнеповољнијих - зимских месеци;

- Индивидуалне акције тровања “штеточина”, што се пре свега односи на постављање затрованих мамаца за вукове, псе луталице и мачке. Тада страда и знатан број заштићених врста грабљивица, а пре свега *A. chrysaetos* и *G. fulvus*;
- Култивација планинских пашњака путем сејања вештачких травних заједница, уз примену других агротехничких мера (ђубрење, прскање хемикалија, преоравање).

НЕГАТИВАН УТИЦАЈ ДЕПОНОВАЊА ОТПАДА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Већи део територије, нарочито рурална подручја у теже приступачним деловима Златибора, нису обухваћена организованим сакупљањем отпада, што за последицу има стварање нехигијенских сметлишта са неповољним утицајем на еколошку слику подручја, често лоцираним на неповољним теренима (у долини речних токова, у близини стамбених подручја, итд.).

Сметлишта и депоније чврстог отпада у насељеним подручјима представљају значајан фактор загађивања, ако се узме у обзир да се штетне материје приликом разлагања процеђују кроз подлогу, доприносећи загађењу земљишта, а поготово површинских и подземних вода.

Решење сакупљања и одлагања чврстог отпада састоји се у планирању и организовању посебних пунктова за привремене депоније, за чију евакуацију треба да буде задужено локално комунално предузеће.

Објекат жичаре на Торнику (Фото: Д. Петраи)

IV. ТЕМЕЉНЕ ВРЕДНОСТИ ПРИРОДНОГ ДОБРА

IV 1. ВРЕДНОСТИ ПРИРОДНОГ ДОБРА

Природне и предеоне вредности Парка природе „Златибор“ резултат су комплексног утицаја физичко-географских чинилаца, пре свих петрографског састава и климатских прилика, али и тектонских и геоморфолошких особености. Наведени чиниоци су изгледу златиборског предела дали посебност која га издваја од суседних крајева Србије.

Према геотектонској подели Златиборски масив припада унутрашњим Динаридима. Његову подлогу чине палеозојске формације Дринско – ивањичког комплекса, затим тријаски седименти, јурски офиолитски меланж са метаморфитима обода Златиборског масива, ултрамафити, седименти горње креде и терцијарни језерски седименти.

У рељефу Златибора евидентирано је 32 геоморфолошка објекта геонаслеђа. Као посебно интересантни и вредни издвајају се клисура Крвавца - атрактивна дивља притока Увца, клисура Скакавца са укљештеним меандрима, велики водопад Врелског потока у Гостиљу настао на прегибу дубоко усечене долине Катушнице и заостале висеће долине Врелског потока, прераст у Доброселици која представља типичан пример контактне прерасте, настале услед селективне ерозије и локалног понирања реке, Ршумова (Ушенића) пећина и др.

Масив Златибора представља регионални хидрографски чвор, чију речну мрежу чине токови Црног Рзава, Катушнице и Увца са системима својих притока. На Листи објеката хидролошког наслеђа Србије налазе се: *Црни Рзав, водопад и слапови на Гостиљској реци и тресава Бијеле воде*. Једно од свакако највреднијих подручја у оквиру заштићеног природног добра, које с правом завређује да се уврсти у потенцијалне објекте геоморфолошког и хидролошког наслеђа Србије, је река Увац која гради импозантну кањонску долину са бројним долињским меандрима. Претпоставља се да су њене воде у првој класи квалитета.

На подручју Златибора забележено је 1044 биљних таксона. Изузетно флористичко богатство потврђује чињеница да се на овом простору налази 5% целокупне европске флоре, 15% балканске и скоро трећина целокупне флоре Србије. На националном нивоу, заштита великог броја врста спроводи се према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 05/10, 47/2011). Овим законским актом обухваћено је 146 биљних таксона са подручја Златибора. Од тога, 34 врсте су у категорији строго заштићених биљних врста (строго је забрањено њихово брање, чупање или уништавање, као и нарушавање станишта), док су преосталих 112 таксона у категорији заштићених врста.

На „Прелиминарној Црвеној листи флоре Србије“, која обухвата ретке, угрожене и рањиве таксоне биљака за територију Републике Србије, а која представља полазни основ за предлагање заштите врста, налази се 80 таксона. У оквиру 112 „заштићених“ дивљих врста, 47 врста су обухваћене и Уредбом о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне.

Вегетацијску слику Златибора чине: храстове, букове, борове и мешовите шуме букве, јеле и смрче. Поједине шумске асоцијације, у складу са локалним условима, што је чест случај у клисурама и кањонима, простиру се изван својих висинских зона. Као значајна шумска подручја издавају Муртеница, Торник и Чавловац.

Према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010) на простору Златибора присутне су строго заштићене врсте - муника (*Pinus heldreichii*) и заштићене врсте клокочика (*Staphylea pinnata*), дрен (*Cornus mas*), хадучка опута (*Daphne blagayana*), бреза (*Betula pendula*). Врсте дрвећа које спадају у категорију ретких, реликтних, ендемичних и угрожених врста (ТВФРА 2000) су муника (*Pinus heldreichii*), дивља јабука (*Malus silvestris*) и бреза (*Betula pendula*).

Са Прелиминарног списка врста за Црвену листу кичмењака Србије (Васић и сар., 1990-1991) на овом подручју су од рибљих врста присутне младица, поточна пастрмка и бркица. Од посебног значаја за очување биолошке разноврсности је врста вијуница, јер представља строго заштићену врсту. Већина осталих врста, као што су младица, поточна пастрмка, двопругаста уклија, поточна мрена, кркуша, клен и пеш имају статус заштићених дивљих врста.

Подручје Златибора је део међународне *Emerald* мреже, подручја нарочито значајних за заштиту и очување дивљих биљних и животињских врста и њихових станишта.

У погледу фауне гмизаваца и водоземаца забележено је присуство укупно 18 врста, што чини 38,30% од укупног броја врста које насељавају територију Републике Србије.

Због великог богатства и разноврсности дневних лептра - забележено је 94 врсте, Златибор је увршћен у одабрана подручја за дневне лептире (РВА-Prime Butterfly Areas). Врсте *Drusus serbicus* и *Thremma anomalum* су строго заштићене Правилником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011).

Планински масив Златибора се према досадашњим знањима о фауни птица може сврстати у један од посебно значајних простора у Србији, јер на њему живи 42% од свих до сада регистрованих врста птица у Србији. Евидентирано је 154 врсте, 127 врста су строго заштићене, док је 27 врста птица заштићено. На основу анализе биолошке разноврсности гнездилишне фауне птица Србије и СЦГ (Puzović, 1996), Златибор се налази већим делом у УТМ квадрату FN1, са бројем гнездарица између 140-149 врста, што га сврстава међу вредна национална подручја, па је са пуним правом увршћен у попис подручја за птице од изузетног националног значаја (ИВАнас-68) (Puzović i Grubač, 1998). У оквиру масива Златибора, посебно су издвојени Муртеница, Чигота, Торник и Увац.

Заштићено подручје настањује 38 врста сисара. Најбројнију групу чине глодари (Rodentia) са 13 забележених врста, уз још четири за које постоје индиције о присуству. За њима следе звери (Carnivora) са 12 врста и бубоједи (Eulipotyphla) са 7 потврђених и 2 потенцијано присутне врсте. Најмалобројнији су папкари (Artiodactyla) са 2 и зечеви (Lagomorpha) са 1 врстом.

На заштићеном подручју налазе се утврђена непокретна културна добра: *црква брвнара у селу Доња Јабланица* (споменик културе од великог значаја), *црква брвнара у Доброселици* (споменик културе од великог значаја) и *манастирски комплекс Увац*. На овом простору се налазе и културна добра под претходном заштитом: засеоци Брезовац, Макљеновићи, Газдићи, гробље у засеоку Цигла, манастир Дубрава и др. Ово подручје је познато по традиционалном начину живота, гостољубивим домаћинима и производима здраве хране. Старовлашки тип насеља, са дводелном брвнарком као основним грађевинским обликом може се наћи у живописним засеоцима, у виду појединачних или групација стамбених, сеоских и других пратећих објеката.

Услед слабе насељености и лоше саобраћајне повезаности простор природног добра је остао неизмењених и очуваних природних карактеристика, те се може издвојити као вредан и посебан.

Видиковац - поглед на манастир Дубрава (Фото: Д. Петраш)

IV 2. ИСПУЊЕНОСТ УСЛОВА ЗА ЗАШТИТУ

Вредновање истражног подручја као природног добра и оцена испуњености услова за заштиту вршени су у оквиру стандардне процедуре вредновања са становишта потреба и циљева заштите природе и животне средине чији су критеријуми исказани као:

- **аутохтоност и аутентичност (изворност)**, посебност и оригиналност обележја у погледу порекла, настанка и распрострањености;

- **репрезентативност** - израженост и истакнутост обележја у погледу величине, бројности, облика и изгледа, структуре, састава, старости и очуваности;
- **разноврсност биолошких, геолошко-географских и предеоних обележја** у погледу заступљености и међусобног односа елемената живог света (гена, врста и екосистема), објеката и појава геонаслеђа и карактеристичних предела;
- **интегралност (целовитост)**, заокруженост и повезаност обележја у просторном и функционалном погледу;
- **естетичност** - лепота, складност, привлачност, необичност, спектакуларност и динамика обележја.

Вредновање је извршено према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015)

На основу изворних природних вредности и значаја са аспекта очувања предеоних облика и укупног културног наслеђа, природно добро представља репрезентативну и специфичну просторну целину и испуњава све Законом прописане услове за заштиту.

Аутохтоност и аутентичност (изворност). Садржана је у очуваности природних феномена - рељефу, геологији, хидрографији и живом свету, захваљујући изолованом положају, нарочито на планинским гребенима, у клисурама и кањонима. Огледа се у одсуству антропогених или антропогено условљених екосистема, сразмерно малих и ограничених људских активности које би могле довести до измене предела и његових основних изворних еколошких садржаја.

Репрезентативност. Овај простор чине посебним и вредним серпентински пашњаци и голети, са јединственом ендемичном флором, бројним значајним представницима фауне и вегетације и састојинама белог бора. На подручју Златибора налази се велики број међународно значајних врста биљака и животиња означених као реткости у националним размерама. Могу се наћи бројни ендемични, реликтни и ендемореликтни представници живог света којима је Златибор једино или једно од најважнијих станишта у ареалу распрострањења. На овом простору се налазе и специфични објекти геоморфолошког наслеђа.

Разноврсност биолошких, геолошко-географских и предеоних обележја. Огледа се не само у великом броју различитих врста флоре и фауне, као једном од показатеља биолошке разноврсности, већ и у функционалној повезаности различитих екосистема карактеристичних за ово подручје. Овоме свакако треба додати разноврсност геодиверзитета који чини оквир велике биолошке разноврсности. Непроступност простора одразила се на очуваност станишта за многе специфичне биљне и животињске врсте, чиме се може објаснити велика биолошка разноврсност. Предеона обележја и пејсажне карактеристике могу се оценити високом оценом, нарочито када се имају у виду изражени контрасти отворених травних заједница на висоравни, са заталасаним шумовитим гребенима и стрмим клисурама које их окружују.

Интегралност (целовитост). Приликом одређивања граница природног добра водило се рачуна да се заштићеним простором обухвате суштинске вредности које

су међусобно узрочно-последично повезане, а могу да обезбеде услове заштите и развоја. Скуп основних вредности је хомогенизован, просторно уобличен и лако препознатљив са становишта утврђивања оквира заштите.

Естетичност. Посебну естетску вредност на подручју Златибора стварају контрасти урављених и брежуљкастих предела обраслих травном вегетацијом, са једне стране и предели оштрих теренских форми са дубоко усеченим долинама и великим нагибима углавном обраслим шумом, с друге стране. На простору природног добра налазе се и утврђена непокретна културна добра: црква брвнара у селу Доња Јабланица (споменик културе од великог значаја), црква брвнара у Доброселици (споменик културе од великог значаја) и манастирски комплекс Увац, као и културна добра под претходном заштитом. Осим споменутих културних добара, на овом простору се налази велики број сеоских домаћинства са објектима изграђеним у традиционалном стилу и колибама расутим по пашњацима.

IV 3. ЗНАЧАЈ И ФУНКЦИЈА ПРИРОДНОГ ДОБРА

Парк природе „Златибор“ има посебну вредност за регион западне Србије као простор мало загађених основних елемената природне средине, изражене биолошке разноврсности, атрактивне геоморфологије, разгранате речне мреже, особености народног градитељства и традиционалног начина живота.

Научно - истраживачка функција – природно добро треба да буде полигон комплексних научних истраживања са циљем валоризације и мониторинга природних вредности. На основу резултата би се пројектовали програми заштите и развоја простора.

Образовно – васпитна функција – заснива се на подизању свести становништва о потреби заштите природних вредности и потенцијала подручја. Локалне самоуправе усвојиле су стратешке развојне планове, који простор подручја планираног за заштиту третирају као један од битних социо-економских фактора развоја. Развијањем успешне комуникације и сарадње са представницима локалне самоуправе, дефинисало би се и обезбедило наменско, контролисано одрживо коришћење у оквиру управљања заштићеним добром.

Функција очувања биолошке, геолошке и предеоне разноврсности, животне средине и пружње еколошких услуга - је примарна функција заштите и развоја природног добра. Подразумева очување природних екосистема, станишта ретких и угрожених врста и њихових заједница, заштиту вода, геолошких и геоморфолошких карактеристика подручја, као и обезбеђивање функционисања традиционалног начина живота становништва.

Функција очувања културно-историјских вредности и традиције, подизање културног нивоа и демографске обнове – подразумева очување културно-историјског наслеђа, утврђених и евидентираних непокретних културних добара, објеката градитељског наслеђа, који одражавају историјски контекст материјалног и духовног стања становништва. На подручју парка природе треба радити на програмима заштите и развоја тако да један од резултата буде повећање броја становника.

Стварање услова за рекреацију, одмор, спорт и уживање људи у слободној природи - специфичан склоп природних услова (рељеф, клима, воде, заштићена природна добра, био и геодиверзит, и др.) и очувана средина су подручје планине Златибор сврстали у веома погодна подручја за развој спортске рекреације, као и одмор и забаву у природном окружењу. С обзиром на то да је природно добро осетљив простор, треба пажљиво планирати развој туристичких капацитета у складу са еколошким принципима.

Одрживи развој туризма и пољопривреде – треба да допринесу заштити животне средине, социјалном и економском интегритету и унапређењу природних, створених и културних вредности и пруже могућност посетиоцима да уче, доживе и разумеју природно наслеђе, и да развију свест о заштити. При томе је важно укључивање локалног становништва које ће остваривати корист од развоја екотуризма и органске пољопривреде.

Одрживо коришћење природних ресурса – односи се посебно на обновљиве изворе енергије. На подручју заштићеног природног добра може се користити енергија ветра и хиропотенцијал. Међутим, треба имати у виду чињеницу да основне вредности овога подручја не би смели бити угрожене изградњом ветрогенератора или малих хидроелектана.

Пејсаж (Фото: С. Симић)

V РЕЖИМИ ЗАШТИТЕ

Имајући у виду овако дефинисан простор, постојеће стање на терену, циљеве заштите и постојећу законску регулативу, оцењено је да подручје планинског масива Златибора испуњава све неопходне услове за заштиту као Парк природе „Златибор“. Укупна површина заштићеног природног добра је 41.923,26 ha.

На подручју Парка природе „Златибор“ издвојене су посебне просторне целине са режимима заштите I, II и III степена, у складу са природним и створеним вредностима, антропогеним утицајима, потребним мерама за спровођење заштите и очувања, као и могућностима коришћења и развоја.

Подручја под режимом заштите I степена заузимају укупну површину од 1.968,89 ha (4,69% укупно заштићене површине), и налазе се на четири изоловане локације унутар природног добра. Локалитети који су укључени у овај режим заштите означени су као: „Виогор“, „Црни Рзав“, „Клисура Увца“ и „Клисура Гриже“.

Подручја под режимом заштите II степена заузимају укупну површину од 19.255,59 ha (45,93 % укупно заштићене површине), и налазе се на осам изолованих локација унутар природног добра. Локалитети који су укључени у овај режим заштите означени су као: „Семегњевска гора-Црни Рзав-Чавловац“, „Бијеле воде“, „Рибничко језеро“, „Равни Торник“, „Чигота“, „Клисура Катуннице“, „Муртеница“ и „Клисура Увца“.

Подручје под режимом заштите III степена заузима укупну површину од 20.698,78 ha (49,38% укупно заштићене површине) и обухвата територију Парка природе „Златибор“ која није под режимима заштите I и II степена.

РЕЖИМ ЗАШТИТЕ I СТЕПЕНА – „строга заштита, спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са изворним или мало измењеним екосистемима изузетног научног и практичног значаја, којом се омогућавају процеси природне сукцесије и очување станишта и животних заједница у условима дивљине“, Закон о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10 и 91/10) и Уредба о режимима заштите („Службени гласник РС“, бр. 31/2012)

Локалитети са режимом заштите I степена:

1. „Виогор“,
2. „Црни Рзав“,
3. „Клисура Увца“,
4. „Клисура Гриже“.

1. Локалитет „Виогор“. Обухвата западне падине Виогора рапчлањене изворишним крацима Крсманског потока и Дубошца, усеченим у серпентините и серпентинисане харцбургите. Велика дисекција рељефа условљена је тектонским разламањем издигнутог златиборског пинеплена. Представља крајњу ивицу златиборске висоравни према западу.

Геолошку подлогу чине стене јурске старости које граде златиборски ултрамафитски масив. На самом Виогору су заступљени дунитски серпентинити, док се у његовом северном делу налазе сочива дунита.

На овом локалитету развијено је земљиште типа црница на серпентину, односно хумусно-силикатно земљиште и скелетно земљиште на серпентину које је типично шумско земљиште, јер се на њему једино може гајити шума. Оно садржи преко 60% скелета између кога се налази мало црног или смеђег земљишта које се лако односи путем спирања.

Виогор је већим делом обрастао природним високим састојинама шума црног бора (*Erico-Pinetum nigrae*, *Euphorbio glabriflorum-Pinetum nigrae*) на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима. Појединачно су заступљена и ретка стабла других врста четинара и лишћара, мада их има више на западним падинама, ка Камишници. Такође, део локалитета је обрастао шикаром црног граба и црног јасена (*Ostryo-Pinetum nigrae serbicum*) на иницијалним земљиштима кречњацима и серпентинитима. На локалитету укупна површина под шумом у државном власништву износи 242,22 ха.

Локалитет „Виогор“ (Фото: А. Петраши)

Овај локалитет је значајан за врсте птица које захтевају шумска станишта - четинарске шуме: *B. bonasia*, *E. rubecula*, *D. martius*, *D. major*, *F. coelebs*, *L. curvirostra*, *P. pyrrhula*, *C. familiaris*, *P. ater*, *Parus montanus*, *P. cristatus*, *R. regulus*, *R. ignicapilla*.

Површина овог локалитета износи 249,94 ха (100% у државној својини).

Локалитет се налази на територији општина: Чајетина (К.О. Семењјево) и Ужице (К.О. Мокра Гора). Граница локалитета је описана у Прилогу бр. 10.

2. Локалитет „Црни Рзав“. Обухвата клисуру Црног Рзава, низводно од ушћа Обудојевице до ушћа Рибнице, испод Белог камена (708 m). После ушћа Обудојевице, Црни Рзав улази у сужење, пробијајући се кроз златиборску површ, све дубљом клисуром, носећи се са тектонским издизањем током савске орогене фазе по ободу флувиоденудационог пинеплена. Идући низводно клисура је све дубља, да би на профилу Лисичина (1073 m) – Суви бор (908 m) достигла и 400 m дубине. Генерални правац тока на овој деоници је упореднички – ка западу. Лева

страна клисуре је покривена вегетацијом, док је десна прилично огољена. Дужина тока на овој деоници је (у правој линији) прелази 6 km, а апсолутни пад је 255 m. Црни Рзав гради и низ долинских меандара. Квалитет воде Црног Рзава није задовољавајући имајући у виду да се отпадне воде насеља Златибор спроводе у Обудојевцу, десну притоку на уласку у клисуру.

Клисура Црног Рзава се убраја у геоморфолошке, као и у хидролошке објекте геонаслеђа.

На подручју Црног Рзава заступљени су дунитски серпентинити и лерзолити јурске старости. Дунитски серпентинити су карактеристични за ободне делове златиборског ултрамафитског масива и преставаљају потпуно серпентинисане примарне стене, са којима су везани поступним прелазима. Изграђени су од мрежастог серпентинита, бастита, акцесорног хромита, секундарног праха оксида гвожђа, мало секундарног амфибола и талка. Лерзолити су представљени прелазним стенама харцбургитско - лерзолитског типа.

На локалитету доминирају шумски типови станишта (храстове, борове и мешовите шуме) и серпентинска вегетација. Очуване чисте састојине храста китњака налазе се на 780 m н.в. у клисури Рзава и то по стрмим падинама на десној страни реке и у увалама дуж потока који утичу у Рзав.

По брдима и косама, на левој страни се јавља комплекс борове шуме, најраспрострањенији и најзначајнији шумски тип на Златибору. У нижим деловима, почев од дна клисуре Црног Рзава, до 1000 m, највише су заступљене састојине црног бора који се исто тако често јавља заједно са храстом китњаком и брезом. Основни тип састојине је висока шума црног бора (*Erico-Pinetum nigre*, *Euphorbio glabrifloram-Pinetum nigre*) на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима са примешаним бројним другим врстама (храст, леска, граб, бреза, *Sorbus*, *Ramnus*, липа). Природна црноборова станишта на серпентинитима, каква су и ова, не одликују се великим богатством дендрофлоре.

Осим шума црног бора, бележи се и заједница црног и белог бора (*Pinetum nigrae-silvestris*) са шашиком (*Sesleria rigida*). На стрмом каменитом терену развија се посебна фација *seslerietosum* чији је главни едификатор шашика која са својим јаким кореном може да одоли обрушавању и поточним бујицама које се повремено сливају са врха планина. Ова варијанта борове шуме најбоље је развијена у клисури на левој страни реке, на врло стрмом терену са крупним блоковима стена, чији нагиби износе и до 60°. На таквим местима нема ни храста китњака који је редован у овим састојинама црног бора, док се у приземном спрату срећу многе биљке влажног камења и маховине. Састојине белог и црног бора развијају се на подручју Златибора свуда где еколошки услови нису повољни за развој друге шумске вегетације. Укупна површина под шумом у државном власништву износи 358,90 ha.

Станишта на серпентиниту, сама по себи се издвајају као ретка природна појава у Србији. Ендемична асоцијација *Potentillo mollis-Halacsyetum sendtneri* заступљена је на стеновитим падинама и стенама (Павловић, 1955,1962). На локалитету у заједници су доминантне и ендемичне серпентинофите *Halacsya sendtneri* и *Potentilla mollis* са којима се најчешће јављају и *Campanula rotundifolia*, *Cerastium decalvans* и *Silene pusilla*.

У току Црног Рзава евидентирани су следеће врсте риба: поточна пастрмка, плиска, уклија, поточна мрена, клен, гагица, брадавичарка, пепц, сунчица. На овом локалитету регистрован је и поточни рак.

Регистроване су значајане врсте птица које захтевају шумска станишта -четинарске шуме: *B. bonasia*, *E. rubecula*, *D. martius*, *D. major*, *F. coelebs*, *L. curvirostra*, *P. pyrrhula*, *C. familiaris*, *P. ater*, *Parus montanus*, *P. cristatus*, *R. regulus*, *R. ignicapilla*.

Долински меандар Црног Рзава (Фото: Д. Петраш)

Површина овог локалитета износи 374,96ha (100% у државној својини).

Локалитет се налази на територији општине Чајетина (К.О. Јабланица и К.О. Бранешци). Граница локалитета је описана у Прилогу бр. 10.

3. Локалитет „Клисуре Увца“. Обухвата ужи део клисуре и сам ток Увца са бројним долинским меандрима. Клисура је, у овом делу тока, по рељефу веома изразита, избраздана мноштвом увала, јаруга, потока, што условљава велики број истакнутих висова. Није посебна по димензијама, већ по дивљини, неприступачности и очуваности амбијента. На тако неприступачном терену, на стрмим странама клисуре, ни притоке Увца нису могле да се усецају другачије, већ дивљим јаругама и вододеринама формирајући кратке клисуре. У клисури су присутне све врсте нагиба, од уједначеног до вртачастиг терена, а што се тиче интензитета нагиба - преовлађујући нагиб је од око 30⁰. Надморске висине се крећу у распону 700 – 1100 m н.в. На појединим деоницама, граница локалитета се проширује обухватајући стране клисуре или долине притока: Дринчино брдо (Орлосед, 1027 m) са долиницом Брезанске реке; Ђорову дубраву; кањон Крваваца; део клисура Шаранског и Црног потока и др. Такве су Јањин поток, Савин поток, Црни поток, Шарански поток, Крвавац, Омарски поток и др.

Локалитет „Клисуре Увца“ је подељен на три локалитета 3а, 3б и 3в.

Као геоморфолошки објекти геонаслеђа на овом локалитету осим *Клисуре Увца* налази се и *клисура Крваваца* – која гради клисуру дубоку преко 500 m, стеновитих

литица избраздану точилима и јаругама, прошарану жицама магnezита у перидотитима.

Клисура Увца се налази у јужном делу златиборског ултрамафитског масива и литолошки је представљена серпентинисаним харцбургитима, харцбургитима и серпентинитима. Серпентинисани харцбургити и харцбургити су масивне стене са јасно израженим системима паралелних пукотина. Зелене су до тамно зелене боје, док су површински алтерисане партије мрке. Серпентинити се налазе дуж тектонских зона у перидотитима. Јављају се као блокови, масивне стене али су често и шкриљави. Карактеришу се високим степеном серпентинизације, тако да су примарни састојци потпуно замењени серпентинитским минералима.

Воде Увца су у I класи квалитета (и изузетним живим светом), неприступачне и стрме долине притока, попут клисуре Крваваца, са аспекта укупних природних вредности и био и геодиверзитета – чине овај локалитет једним од највреднијих у оквиру будућег природног добра.

Термофилно еродирано станиште, са пуно сипара и голети, јако нагнут терен у клисуру потока Крвавац и реци Увац, условило је да преовлађујући тип вегетације буде термофилна шикара мешовитог састава. Стрме, снажно еродиране, камените и стеновита стране су обрасле вегетацијском формацијом у којој важну улогу има карактеристична ниска, жбунаста и ендемична млечика *Euphorbia glabriflora*. Нарочит значај заједнице се огледа у присуству ендемичних таксона где се истичу *Halacyna sendtneri*, *Stipa novakii*, *Genista frivaldszkyi*, *Iris reichenbachii* и друге врсте. На локалитету укупна површина под шумом у државном власништву износи 863,4 ha.

Нарочито је добро изражена серпентинитска вегетација. Ендемична асоцијација *Potentilla mollis*-*Halacyetum sendtneri* заступљена је на стеновитим падинама и стенама у клисури Увца. На поменутиим локалитетима у заједници су доминантне ендемичне серпентинофите *Halacyna sendtneri* и *Potentilla mollis* са којима се најчешће јављају и *Campanula rotundifolia*, *Cerastium decalvans* и *Silene pusilla*.

На брду Малињак, на заравњеном делу платоа, налази се локалитет „Шаша вода“, који представља мало мочварно станиште - тресетиште.

Са Прелиминарног списка врста за Црвену листу кичмењака Србије (Васић и сар., 1990-1991) на овом подручју су од рибљих врста присутне младица и бркица. Осим њих евидентиране су и следеће врсте: поточна мрена, плиска, кркуша, клен, гагица. Регистрован је и поточни рак.

Неколико инсекатских врста регистровано је у близини водотока овог локалитета: *Amphinemura triangularis*, *Leuctra fusca*, *Perlodes microcephala*, *Perla burmeisteriana*, *Rhyacophila tristis*, *Silo piceus*.

У клисури Увца сусреће се значајан број ретких и угрожених врста птица грабљивица, међу којима се посебно издвајају *Gyps fulvus*, *Aquila chrysaetos*, *Circus gallicus* и *Falco peregrinus*. Лешинари редовно долећу из својих гнездилишта на Увцу. Овај локалитет је значајан и за врсте птица које захтевају зс станишта планинске камењаре: *A. spinoletta*, *Ph. ochrurus*, *S. rubetra*, *F. tinnunculus*, *Oe. Oenanthe*, као и стене и литице у клисурама: *Pt. rupestris*, *D. urbica*, *H. daurica*, *B. bubo*, *F. tinnunculus*, *M. saxatilis*, *Ph. ochrurus*, *C. livia*, *C. corax*. Такође, на тресетишту Шаше воде могу се срести

следеће врсте: *A. trivialis*, *L. collurio*, *A. cannabina*, *C. crex*, *M. cinerea*, *M. alba*, *C. ciconia*, *C. nigra*.

Клисура реке Увац (Фото: С. Симић)

Подручје је без људског утицаја - љути крш.

Површина овог локалитета износи 1.121,10 ha (100% у државној својини).

Локалитет се налази на територији општина: Чајетина (К.О. Јабланица, К.О. Доброселица и К.О. Стубло) и Прибој (К.О. Рача и К.О. Кратово). Граница локалитета је описана у Прилогу бр. 10.

4. Локалитет „Клисура Гриже“. Локалитет је оивичен потоком Грижа са запада, а Увцем са јужне стране. Обухвата локалитет Штековци, као и источне падине Борове главе и југозападне обронке Омара према Увцу. Термофилно еродирано станиште са пуно сипара и голети, са јако нагнутим тереном који фирмирају клисуре Увца и потоци Грижа и Тусти поток, као и Доброселичка река који се у њега уливају. Највиши врх је Вис (1007 м.н.в.), а надморске висине се спуштају према клисури Увца до 650 m.

Клисура реке Гриже се убраја у геоморфолошке објекте геонаслеђа.

Локалитет „Клисура реке Гриже“ налази се у стенама златиборског ултрамафитског масива. Литолошки су заступљени серпентинити који су настали потпуном серпентинизацијом харцбургита и смештени су у тектонским зонама у перидотитима.

Овај локалитет обухвата клисурасту долину речице Гриже и доњи ток Доброселичке реке. Подручје одликује значајна дисекција рељефа због чега су наведени токови, усекали стрме и несаглашене долине. Код Заступа, Грижа улази у доњи део свог тока градећи невелику, али врлетну клисуру, голих страна између

Виса (1007 m), са леве и Чавке (1064 m) са десне долињске стране. На појединим деловима висинска разлика између дна долине и околних узвишења достиже 300 m. Грижа се код локалитета Пета, на 657 m н.м. улива у Увац као десна притока. Доброселичка река такође усеца живописну долину, све до ушћа у Увац испод Чукаре (828 m), на око 670 m н.м, на месту где Увац прави леп долињски меандар.

Терен је обрастао веома оскудном вегетацијом, ретким боровима по стењу и бројним врстама кржљавог дрвећа и грмља. Основни тип састојине је шикара црног граба на станишту шуме китњака и граба (*Quercus carpinetum moesiacum*) на смеђим и лесивираним смеђим земљиштима.

Вегетацију камењара, али и стена серпентинитских клисура чине многе реликтне и ендемичне асоцијације, у којима су као едификатори заступљене карактеристичне серпентинофите (*Potentilla visiani*, *Halacyna sendtneri*, *Potentilla mollis*, *Fumana bonapartei*, *Linaria rubioides*, *Silene paradoxa*, *Alyssum markgrafii*, *Notholaena maranthae*), али се јавља и низ других врста карактеристичних за серпентинске камењаре и стене (*Artemisia alba*, *Cytisus procumbens*, *Lembotropis nigricans* и друге врсте). Стрма, снажно еродирана каменита и стеновита подручја серпентинских клисура обрастају формацијама у којој важну улогу има карактеристична ниска, жбунаста и ендемична млечика *Euphorbia glabriflora*.

На локалитету укупна површина под шумом у државном власништву износи 53,15 ha.

У клисури реке Гриже евидентиране су следеће врсте птица: *Oe. oenanthe*, *S. rubetra*, *L. collurio*, *E. cirius*, *Ph. ochrurus*, *S. communis*, *M. alba*, *U. eops*.

Површина овог локалитета износи 222,83 ha (100% у државној својини).

Локалитет се налази на територији општине Чајетина (К.О. Стубло и К.О. Доброселица). Граница локалитета је описана у Прилогу бр. 10.

Клисура реке Гриже (Фото: Д. Петраш)

Да би се заштитиле темељне вредности на простору режима I степена заштите важе све забране и ограничења прописане одредбама Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10 и 91/10) и Уредбе о режимима заштите („Службени гласник РС“, бр. 31/12).

ЗАБРАЊУЈЕ

- коришћење природних ресурса и изградњу објеката;
- слободна, неконтролисана посета и обилазак, кретање ван постојећих путева и специјално утврђених стаза.

ОГРАНИЧАВА

- радове и активности на научна истраживања и праћење природних процеса;
- контролисану посету у образовне, рекреативне и општекултурне сврхе, а које нису у супротности са циљевима очувања природних вредности;
- спровођење заштитних, санационих и других неопходних мера у случају пожара, елементарних непогода и удеса, појава биљних и животињских болести и пренамножавања штеточина, уз сагласност Министарства.

РЕЖИМ ЗАШТИТЕ II СТЕПЕНА – „активна заштита, спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са делимично измењеним екосистемима великог научног и практичног значаја и посебно вредним пределима и објектима геонаслеђа“, Закон о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10 и 91/10) и Уредба о режимима заштите („Службени гласник РС“, бр. 31/2012)

Локалитети са режимом заштите II степена:

1. „Семегњевска гора-Црни Рзав-Чавловац“
2. „Бијеле воде“
3. „Рибничко језеро“
4. „Равни Торник“
5. „Чигота“
6. „Клисура Катуншнице“
7. „Мургеница“
8. „Подручје око клисуре Увца“

1. Локалитет „Семегњевска гора - Црни Рзав - Чавловац“. Заузима широк простор од насељеног места Златибор на истоку, до доњег тока Црног Рзава на западу и мањег дела Семегњевске горе на северу. Надовезујући се на простор првог степена заштите у Клисури Црног Рзава, овим локалитетом је обухваћена северна страна слива Црног Рзава и изломљени и заталасани фрагменти златиборске површи испресецани десним притокама реке. Са површи се издижу и усамљена узвишења заостала приликом уравнивања пинеplена (Чавловац, 1.101 m, Планиница, 1.037 m, Лисичина, 1.073 m, Тичија глава, 1.058 m). У северном подножју Семегњевске горе је површ Гуштерица, најсевернији део златиборског пинеplена. Осим атрактивних клисура, посебну вредност чини знатна пошумљеност и очуване борове шуме у самој клисури и на Чавловцу. Једним делом овога простора обухваћена је и клисура Скакавца. Јужни и југоисточни обод чини река Рибница.

На овом локалитету се налазе објекти геоморфолошког наслеђа: Гуштерица и клисура Скакавца са атрактивним укљештеним меандрима у перидотитима,

На овом подручју се налазе стене јурске старости које припадају златиборском ултрамафитском масиву. Литолошки су представљене дунитским серпентинитима, харцбургитима и лерзолитима.

У хидрографском смислу основу мреже чине сливови реке Камишне – са извориштима Друганчице, Крманског потока и долином Црног потока, и средњег тока Црног Рзава са Семењевском реком и више кратких десних притока. Од хидрографских занимљивости издвајају се: локалитет Гуштерица са извориштем Црног потока – са малим басеном Округле баре, која има одлике тресава, као и уска, меандарска клисура доњег тока Семењевске реке, од железничке станице Златибор до ушћа у Црни Рзав.

На локалитету Чавловац природну, високу састојину чини шуме црног бора (*Erico-Pinetum nigre*, *Euphorbio glabrifloram-Pinetum nigre*) на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима, на перидотитима и серпентинитима. Ту се налазе и вештачки подигнуте састојине црног бора. Међу посебне природне вредности спадају столетни представници црног бора.

Стрме и камените стране клисуре реке Рибнице обрасле су највише црним бором, али и брезовим шумама које освајају терен, као и кржљавим стаблима храста. У подрасту има доста руја и црног јасена. На доста места црни борови су смоларењем засечени.

На ливадским и пашњачким стаништима забележене су популације линцуре (*Gentiana lutea*) значајне бројности.

На предметном локалитету површина под шумом и шумским земљиштем у државној својини износи 2.243,86 ха, док шумом обрасле површине заузимају 1.941,85 ха.

У речном току Рибнице евидентиран је поточни рак. Фауну риба чине: *Salmo trutta*, *Barbus peloponnesius*, *Gobio sp.*, *Leuscius cephalus*, *Phoxinus phoxinus*, *Cottus gobio*.

На подручју овог локалитета евидентиране су следеће врсте птица: *D. syriacus*, *C. palumbus*, *C. oenas*, *C. brachydactyla*, *P. canus*, *S. europaea*, *P. caeruleus*, *B. buteo*, *S. turtur*, *G. glandarius*, *A. otus*. На Чавловцу је присутна лепштарка (*Bonasa bonasia*).

Осим природних вредности, на овом локалитету се налази и већи број колиба, објеката народног градитељства, које подручју дају изузетне предеоне карактеристике.

Површина овог локалитета износи 5.858,89 ха (46,39% у државној, а 53,61% у приватној својини).

Локалитет се налази на територији општина: Чајетина (К.О. Семењево, К.О. Јабланица и К.О. Бранепци) и Ужице Ужице (К.О. Мокра Гора). Граница локалитета је описана у Прилогу бр. 11.

Део локалитета „Семегњевска гора - Црни Рзав - Чавловац“ (Фото: Д. Петраш)

2. Локалитет „Бијеле воде“. Простор Бијелих вода обухвата сегмент очуваног златиборског пинеплена око Бијеле чесме, где је и најнижи део природног добра са затресављеним делом, плитке и широке долине потока Бијеле воде и благо заталасаним развођем (920-980 m надморске висине) са заравњеним теменима.

Карактерише га препознатљив златиборски пејзаж – заталасана травната зараван са изворишном челенком истоименог потока. Бијеле воде настају од више периодских кракова: средишњег – Бијеле воде, који креће од локалитета Око (958 m), Јакшића баре, Суве луке и још пар безимених, али и сталних извора: Хајдучко врело и Бијела чесма, који су веома занимљиве хидрогеографске појаве. Долина је плитко усечена, упореднички усмерена ка западу до састава са Кани потоком, који тече са севера, а који представља југозападну границу овог локалитета.

На овом локалитету налазе се стене јурске старости, литолошки представљене харцбургитима, стенама које су карактеристичне за златиборски ултрамафитски масив. На источном делу овог локалитета, у тектонском контакту са харцбургитима, налазе се серпентинити.

У вегетацијском смислу локалитет је препознатљив по влажној ливади коју карактерише бујност и доминација различитих врста фамилије трава. Тамо где је током године тло делимично забарено развија се вегетација мочварних ливада (класа *Molinio-Arrhenatheretea*). Доминирају крупни бусенови трава (*Deschampsia caespitosa*). Забележено је неколико јединки линцуре. Поред пута, где су станишта сува и каменитија, расте *Echium russicum* (змијоглавка).

У водама овог режима заштите евидентиран је поточни рак. Од рибљих врста може се наћи: поточна пастрмка, плиска, поточна мрена, кркуша, клен, гагица и др.

На подручју овог локалитета евидентирани су следеће врсте птица: *A. spinoletta*, *A. trivialis*, *A. campestris*, *A. arvensis*, *L. arborea*, *A. graeca*, *P. perdix*, *C. coturnix*, *S. rubetra*, *A. Cannabina*, *L. collurio*, *C. crex*, *A. spinoletta*, *M. cinerea*, *M. alba*, *C. ciconia*, *C. nigra*.

Површина овог локалитета износи 523,74 ha (83,72 % у државној, 16, 09% у приватној, 0,19% у јавној својини).

Локалитет се налази на територији општине Чајетина (К.О. Шљивићи и К.О. Бранешци). Граница локалитета је описана у Прилогу бр. 11.

Хајдучко врело
(Фото: Д. Петраш)

3. Локалитет „Рибничко језеро“. Рибничко језеро је вештачка акумулација на златиборској висоравни. Код локалитета Варагин до, на Црном Рзаву, је 1971. године подигнута брана, узводно од које је формирана водна акумулација површине 0,4 km² (дужине око 2 km). Благо заталасани делови висоравни накнадно су пошумљени боровом културом у циљу заштите акумулације од околног спирања. И даље је веома изражен проблем бујичног спирања у околним речицама и запуњавања плитких долина сопственим наносом. Основна намена акумулације је била водоснабдевање туристичког центра Златибора и варошице Чајетине. Данас се она користи и у туристичко-рекреативне сврхе, за риболов и рекреацију.

На подручју Рибничког језера налазе се серпентинити, изграђени од мрежастог серпентина, бастита, акцесорног хромита, секундарног праха оксида гвожђа, мало секундарног амфибола и талка.

Веgetацију локалитета чини вештачки подигнута састојина црног бора на станишту шуме црног бора (*Pinetum nigrae*) на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима.

У вегетацијском смислу локалитет је препознатљив по влажној ливади коју карактерише бујност и доминација различитих врста фамилије трава.

Састојина црног бора на локалитету Рибничко језеро (Фото: Б. Крстески)

На локалитету су регистроване следеће врсте птица: *A. platyrhynchos*, *F. atra*, *T. ruficollis*, *A. ferina*, *A. querquedula*, *M. alba*, *M. cinerea*, *A. cinerea*, *A. hypoleucos*, *C. crex*.

Површина овог локалитета износи 283,42 ha (100% у државној својини).

Локалитет се налази на територији општине Чајетина (К.О. Јабланица и К.О. Чајетина). Граница локалитета је описана у Прилогу бр. 11.

4. Локалитет „Равни Торник“. Простор Равног Торника обухвата источни део гребена Торника, вертикалним раседом издигнут део од дијабаза и извијен део од серпентинисаних перидотита, а према јабланичко-доброселичком делу раседом је одвојен од карбонатног дела. Венац Торника је део старог пинеплена, али је настао издизањем дуж раседа са обе стране подножја, тако да Равни Торник (1.442 m) представља ерозивни остатак пинеепенског рељефа златиборске висоравни. Водотоци који извиру овде гравитирају углавном на север ка Црном Рзаву и на југ ка Доброселичкој реци.

На овом подручју су заступљени дијабази и спилити јурске старости. То су стене тамнозелене и љубичасто мрке боје. Јављају се у виду „pillow – lava“ али могу бити и масивни. Осим магматских стена на подручју Равног Торника, се налазе и серпентинисани харцбургити са јасно израженим системима паралелних пукотина које су управне на литаж.

Борова шума је нараспрострањенији и најзначајнији шумски тип на Торнику. На потезу Торник - Равни Торник очуване су природне састојине црног бора са појединачно примешаним стаблима белог бора, ка југу окренутим падинама (*Erico-Pinetum nigre*, *Euphorbio glabrifloram-Pinetum nigre*). На надморским висинама од 1.200 до 1.400 m н.в, по његовим северним и западним странама, развила се просторно ограничена шума смрче и јеле (*Piceetum abietis*). Делове где је земљиште мање скелетно и знатно дубоко, обраста шума белог и црног бора са примешаним бројним другим врстама (храст, леска, граб, бреза, *Sorbus*, *Ramnus*, липа). На јужним до југоисточним експозицијама очуване су природне састојине смрче и јеле на хумусно–силикатним и смеђим земљиштима на перидотитима и серпентинитима.

У подножју Равног Торника (Фото: Д. Петраш)

Део гребен Равног Торника је под пашњачком вегетацијом са местимично присутном матичном стеном на површини. Присутна је појединачна појава подмлатка бора.

Површина овог локалитета износи 293,74 ха (94,14 % у државној, а 5,86% у приватној својини).

Локалитет се налази на територији општине Чајетина (К.О. Доброселица). Граница локалитета је описана у Прилогу бр. 11.

5. Локалитет „Чигота“. Простор Чиготе обухвата главни гребен Чиготе и шири простор јужних падина ове планине, састављен углавном од серпентинисаних перидотита златиборског лаколита. Већ од Криве брезе и Смиљанских закоса главни гребен почиње постепено да се издиже преко Мале Чиготе (1.161 m), Чукера (1.359 m), Коњодера (1.337 m), Главице (1.324 m), до највишег врха (1.422 m) и Невоље (1.354 m). Јужне падине су континуелне и представљају издигнути али не и изломљени део старог златиборског пинеплена, док се северна падина Чиготе, разломљена стрмим раседима нагло спушта ка долини Катушнице.

Гребен Чиготе се убраја у објекте геоморфолошког наслеђа Србије.

Чигота се налази у оквиру златиборског перидотитског масива. Литолошки су заступљени серпентинити и харцбургити, стене које су типичне за ултрамафитски масив. Серпентинити изграђују ободне делове масива и представљају потпуно серпентинисане дуните и харцбургите.

Велики део подручја Чиготе је обешумљен, са непрегледним серпентинским пашњацама. Већи део терена се пашари, а мањи део коси. Изворишна челенка Црног Рзава представља простор са најпознатијим златиборским пејзажима.

Остаци борових шума (*Erico-Pinetum nigre*, *Euphorbio glabrifloram-Pinetum nigre*) су се задржали само по појединим дубодолинама. Од листопадних шума бележе се

храстове и букове шуме. На источним обронцима Чиготе (локалитет Дубрава, 1.031 m) налази се висока шума јеле и букве на станишту букве и јеле (*Abieti fagetum moesiacaе*) на кречњаку, а присутна је изданачка шума букве на станишту планинске букве (*Fagetum moesiacaе montanum*) на различитим смеђим земљиштима. Велики комплекс чисте букове шуме среће се између Палисада и Оштре косе, као и на путу ка Гостиљу. Спрат дрвећа састављен је од младих, ниских стабала букве.

На месту уништених белоборових шума развијена је вегетација сиромашних пашњака (и камењара) који су додатно деградирани интензивном и екстензивном испашом. Ливаде, ксерофилног типа, представљене су варијантама заједнице *Koelerio-Danthonietum alpinae* из класе *Festuco-Brometea*. Већи део терена се користи за пашарење, а мањи део коси.

На локалитету површина под шумом и шумским земљиштем у државној својини износи 566,83 ха.

На овом локалитету су евидентиране следеће врсте птица: *A. spinoletta*, *A. trivialis*, *A. campestris*, *A. arvensis*, *L. arborea*, *A. graeca*, *P. perdix*, *C. coturnix*, *S. rubetra*, *A. cannabina*.

Површина овог локалитета износи 3.910,35 ха (30,59 % у државној, 67,30% у приватној, 0,30% у јавној, 1,81% у друштвеној својини).

Пејсаж са Чиготе (Фото: Д. Петраш)

Локалитет се налази на територији општина: Чајетина (К.О. Доброселица, К.О. Алин поток, К.О. Гостиље, К.О. Љубиш и К.О. Чајетина) и Нова Варош (К.О. Драглица). Граница локалитета је описана у Прилогу бр. 11.

6. Локалитет „Клисуре Катушнице“. Обухвата најизразитији део кречњачке клисура Катушнице од локалитета Смицање до локалитета Попова крушка (засеок Катушница) са доњим током Гостиљске реке. На само три километра тока, у живописном окружењу, смештено је исто толико (постојећих и потенцијалних) објеката геонаслеђа: кречњачка клисура Катушнице (дубине и до 100 m), водопад и слапови на Гостиљској реци (један од најживописнијих акумулативних водопада у Србији), аспедентни извор Мало око у кориту, уз десну обалу Катушнице.

Врелски поток, десна притока Катушнице, није успео да прати интентзитет усецања Катушнице, па је заостао као висећа долина. Вода Врелског потока је прошла замршену мрежу канала у карбонатном подземљу и оптерећена знатним количинама раствореног CaCO_3 , по изласку на површину почела је да га таложи - у прва 2 km тока незнатно, а затим, на прегибу ка дубоко усеченој Катушници, формира водопад висине 22 m. Ту Врелски поток добија на брзини и паду, уз распрскавање воде, стиче најповољније услове за таложење. Тако је створена огромна акумулација бигра од прегиба са Великим водопадом до ушћа у Катушницу, на 100 m висинске разлике.

На подручју Катушнице се налазе банковити и масивни кречњаци анизијског ката (средњи тријас). Боја ових кречњака је сива до сиволавичаста или ружичаста до црвена. Прожети су жилицама калцита и у њима су запажене честе рекристалисале калцитске партије или млазеви. На површини су изразито карстификовани. Изнад леве обале горњег тока Катушнице налазе се спрудни кречњаци горњег тријаса. То су изразито карстификовани масивни, ређе банковити и слојевити кречњаци.

Слапови на Гостиљској реци (Фото: С. Симић)

Клисуре Катушнице са алувијалним каменим наносима и простор око водопада са бигреним кадицама обрастао је дрвенастом вегетацијом коју чине глогови и

јуниперуси заједнице *Junipereto ostyatum crataegus monoginae*. На простору овог локалитета присутна су стабла дивље крушке и црне јове већих димензија.

Са Прелиминарног списка врста за Црвену листу кичмењака Србије (Васић и сар., 1990-1991) на овом подручју је од рибљих врста присутна брковица. Осим брковице може се наћи поточна пастрмка, плиска, поточна мрена, клен и гагица.

Површина овог локалитета износи 220,35 ha (41,57% у државној, 58,43% у приватној својини).

Локалитет се налази на општини Чајетина (К.О. Дренова и К.О. Гостиље).

7. Локалитет „Муртеница“. Налази се на југоисточном делу природног добра. Други је по висини монаднок старог златиборског пинеплена, издигнут накнадним раседањем до 1.480 m. Сам врх је од серпентинисаних перидотита, али је највећи део Муртенице кречњачки, са израженим крашким рељефом. Под врхом Муртенице је и Врањевина, скрашћени, највише издигнут део златиборског пинеплена, изрован бројним вртачама и плитким увалама. У североисточном подножју, према Горњем Љубишцу је скрашћена површ Шеварице са клисуром Мумлаве у којој су бројни крашки феномени (пећине, јаме, понори, прерасти у пећини и безбројне вртаче). На јужном стеновитом одсеку Муртенице, под врхом Ђулетина (1.433 m) у залеђу села Негбина, на 900 m надморске висине налази се и мала пећина Грлић. Централни део масива Муртенице, Рекача, карактеришу типични крашки облици рељефа као што су бездани - вертикални већи или мањи отвори крашких јама који достижу дубину до 50 m и више метара. Ови отвори су често неприметни, необележени, па представљају опасност за неупућене.

На Муртеници се налази неколико објеката геонаслеђа : *Грлић* (пећина под врхом Ђулетина, на 900 m надморске висине, дуга је 68 m, површине 90 m²), *Чикина пећина* (2 km узводно од ушћа Мумлавског потока) и *јама Мумлава* (у долини Мумлавског потока, недалеко од Љубишке реке, на 900 m надморске висине).

На подручју Муртенице су развијени седименти доњег и средњег тријаса (анизијски кат). Доњи тријас је развијен на југоисточним падинама Муртенице. Представљен је лапоровитим, сивим, руменкастим и жућкастим кречњацима са ретким олитичним прослојцима. Преко њих леже банковити и масивни кречњаци анизијског ката. Боја ових кречњака је сива до сиволавичаста или ружичаста до црвена. Прожети су жилицама калцита и у њима су запажене честе рекристалисале калцитске партије или млазеви. То су масивни, ређе банковити и слојевити кречњаци који су изразито карстификовани.

Смеће земљиште је главни тип земљишта на кречњачкој геолошкој подлози и заузима највећи део површине Муртенице. Ово земљиште је дубље од рендзине. То је потпуно развијени тип земљишта, са малим учешћем скелета и већим учешћем глине. Хемијски састав је повољан за успешан развој вегетације. Разлагање органске материје је успорено, нагомилава се нераспадути хумус и повећава киселост.

На Муртеници је евидентна је изворност вегетације и богатство флоре, које су у великој мери очуване.

Основни типови шума су: висока шума јеле и смрче на станишту шуме смрче и јеле (*Picea abietetum*) на хумусним киселим смеђим подзоластим земљиштима, terra fusci и избелењеној terra fusci, висока шума јеле, смрче и букве на станишту шуме смрче, јеле и букве (*Picea fago abietetum*) на хумусним киселим смеђим подзоластим земљиштима, terra fusci и избелењеној terra fusci, вештачки подигнута састојина смрче на станишту планинске букве (*Fagetum moesiacaе montanum*) на различитим смеђим земљиштима, присутна изданачка девастирана шума букве на станишту планинске шуме букве (*Fagetum moesiacaе montanum*) на различитим смеђим земљиштима. У пределу потока Рекача налази се самоникла састојина смрче - то су најбоље састојине на овом делу Златибора.

Локалитет Грлић
(Фото: Д. Петраи)

На локалитету Муртеница налази се десет стабала мунике (*Pinus heldreichii*). Стабла мунике се налазе у одељењу 75/а, Г.Ј. „Муртеница“ у деградираној шуми црног бора са примесама белог бора, смрче, јеле и мунике. Ова шума је једнодобна, средњедобна, разређена непотпуног склопа. Према селу Милићи налази се голет и усамљено стабло мунике велике старости.

На локалитету површина под шумом и шумским земљиштем у државној својини износи 1.278,40 ха, док су шумом обрасле површине заузимају 1.159,70 ха.

На Муртеници је евидентирана шумска шљука (*Scolopax rusticola*). Регистровани су свадбени летови мужјака, који сугеришу да се ради о добром гнездилишту са више гнездећих женки. Такође на овом простору је присутна и лештарка (*Bonasa bonasia*). Посебно вредно је присуство орла змијара (*Circaetus gallicus*), Од птица грабљивица присутан је мишар (*Buteo buteo*), јастреб (*Accipiter gentilis*), кобац (*Accipiter nisus*) и ветрушка (*Falco tinnunculus*), али терен надлећу повремено и орлови и лешинари.

Од рибљег фонда присутне су: калифорнијска пастрмка, плиска, уклија, поточна мрена, кркуша, клен, гагица, пеш и мрена.

Муника
(Фото: Д. Петраш)

Посебно је разноврсна фауна водоземаца и гмизаваца и на ширем подручју су забележене врсте: *Rana graeca* – грчка жаба, *Bufo bufo* – обична крастава жаба, *Rana ridubunda* – права жаба, *Natrix tessellata* - рибарица, *Lacerta viridis* - обични зелембаћ, *Podarcis muralis* - зидни гуштер, *Elaphe longissima* - ескулапов смук.

Инсекатску фауну водотока чине врсте индикатори ниске загађености: *Protonemura intricata*, *Leuctra hippopus*, *Leuctra quadrimaculata*, *Isoperla graeca*, *Perla illiesi*, *Siphonoperla neglecta*, *Siphonoperla transylvanica*, *Chloroperla tripunctata*, *Rhyacophila furcifera*, *Rhyacophila nubila*, *Rhyacophila tristis*, *Philopotamus variegatus*, *Wormaldia subnigra*, *Polycentropus flavomaculatus*, *Silo pallipes*. Поред поменутих на локалитету су регистроване планинске врсте претежно троглобионти, као што су: *Nargus (Demochrus) wilkini*, *Nargus badius badius*, *Apocatops nigrita*, *Catops subfuscus subfuscus*, *Catops coracinus coracinus*, *Catops fuliginosus*, *Catops longulus*, *Catops nigricans*, *Catops kirbyi kirbyi*, *Catops neglectus*, *Sciodrepoides watsoni watsoni*, *Anisotoma orbicularis*, *Amphicyllis globiformis*, *Amphicyllis globus*, *Agathidium (s. str.) pisanum*, *Agathidium (s. str.) badius*, *Agathidium (s. str.) atrum*, *Agathidium (s. str.) rambouseki*. Последња врста представља балкански ендем.

На простору познатом као Милевића ограде, сачувано је неколико група објеката који служе за боравак чобана и стоке током летњих месеци. Ови објекти спадају у културна добра под претходном заштитом.

Површина овог локалитета износи 2.466,08 ha (50,75% у државној, 49,25% у приватној својини).

Локалитет Муртеница налази се на општинама: Чајетина (К.О. Лубиш), Нова Варош (К.О. Негбина, К.О. Драглица и К.О. Бела река).

8. Локалитет „Подручје око клисуре Увца“. Представља шири простор клисуре Увца, који се простире над самом клисуром и обухвата крајње јужне делове златиборске површи који се као прсти утискују у клисуру и граде бочне гребене у

челима меандара. Готово су идеално заравњених темена, а између њих су се усекле стрме притоке Увца, градећи уске стеновите клисуре налик дивљим јаругама.

Границе овог локалитета се простиру од Накли – долине Расничке реке, низводно, до ушћа Вуч потока, односно линије коју чине узвишења (идући ка северу): Крмељаш (857 m), Шанац (921 m), Бела глава (1047 m), Караула (1053 m) и Кљуначка глава (1082 m). Дужина тока Увца у заштићеном подручју је око 30 km. Овај локалитет шире обухвата десну долинску страну, која је стрма, делимично огољена, а пресеца је низ токова (неретко и периодских) који су усекли стрме клисурате долине меридијанског правца ка југу: Расничка река, Доброселичка река, Грижа, Крвавац, Шарански поток, Црни поток, Савин поток, Јањин поток и Вуч поток. Ту је и ужи појас леве, шумовите стране кањона са долиницама периодских потока.

На целом подручју клисуре Увца налазе се ултрамафитске стене Златиборског масива. Углавном су то харцбургитски серпентинити и серпентинисани харцбургити. Ултрамафитске стене се карактеришу јасно израженим литажом и у појединим деловима видљиве су очуване магматске структуре.

У подручју Доброселице, на месту где је формирана природни мост - прераст, налазе се спрудни кречњаци доњег тријаса, који су испресецани бројним пукотинама и одликују се високим садржајем калцијум карбоната (око 97%), што је омогућило интензиван развој крашког процеса.

С обзиром на величину простора, овде је посебно изражена вегетацијска разноврсност. Јављају се различити типови шума: од очуваних шума црног бора до кржљавих шума на камењарима. На голетима су се одржали остаци борових шума са бројним примешаним врстама (храст, леска, граб, бреза, пасдрен и др.). Листопадне шикаре се јављају на кречњачкој подлози у клисури Доброселичке реке.

На локалитету Радулова глава и Џукелино врело расте линцура а на сувљим местима је забележен *Echium russicum* (змијоглавка).

Серпентинитска вегетација нарочито добро је изражена на каменитим падинама ка Манастиру Дубрава (присуство ендемичних таксона где се истичу *Halacyna sendtneri*, *Iris reichenbachii* и др.) у хазмофитској вегетацији кречњачких стена. Значајан број ендемичних врста (*Edraianthus jugoslavicus* и *Athamantha haynaldii*).

Вегетацијску слику клисуре Доброселичке реке чини: уз саму реку остаци крајречних планинских заједница са престарелим натрулим и поломљеним стаблима беле врбе, на источним термофилним странама клисуре непосредно уз реку шибљачке заједнице са едификаторима као што су црни граб, граб, свиб, леска, глог, црни јасен, црна зова, црвена зова, клен, а појединачно су присутни борови. Уз реку се налазе стара стабла воћкарица: дивље јабуке и шљиве са интересантним хабитусима. У клисури је присутна ретка врста врбе (*Salix eleagnus*). По стењу расту појединачни црни борови, а по ободу шикара, разне врсте лишћара, грмља и зељасте флоре.

Основни тип шуме представља висока шума црног бора (*Erico-Pinetum nigre*, *Euphorbio glabrifloram-Pinetum nigre*) на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима, уз присуство високе шуме црног бора (*Humileto-*

Pinetum nigrae serbicum) на иницијалним земљиштима и црницама (рендзинама) на кречњаку.

На местима где се јављају термофилна, еродирана станишта са пуно сипара и камењара, по стењу расту појединачни црни борови, а по ободу шикаре, разне врсте лишћара, грмља и зељасте флоре. На овим голетима одржали су се остаци борових шума са бројним примешаним другим врстама (храст, леска, граб, бреза, пасарен, и др.).

Са Прелиминарног списка врста за Црвену листу кичмењака Србије (Васић и сар., 1990-1991) на овом подручју су од рибљих врста присутне младица и бркица.

На овом подручју су регистроване следеће врсте птица: *A. spinoletta*, *Ph. ochrurus*, *S. rubetra*, *F. tinnunculus*, *Oe. Oenanthe*, *Aq. chrysaetos*, *F. peregrinus*, *Pt. rupestris*, *D. urbica*, *H. daurica*, *B. bubo*, *F. peregrinus*, *M. saxatilis*, *C. livia*, *C. corax*.

На овом локалитету се налазе и утврђена непокретна културна добра и то: црква брвнара у Доброселици (споменик културе од великог значаја) и манастирски комплекс Увац. Од споменика културе под претходном заштитом овде се налази манастир Дубрава. Осим споменика културе, на локалитету се налази велики број објеката народног градитељства, колиба, који простору дају посебне предеоне карактеристике.

Овај локалитет се налази се на општинама: Чајетина (К.О. Јабланица, К.О. Стубло и К.О. Доброселица), Нова Варош (К.О. Драглица и К.О. Сеништа) и Прибој (К.О. Кратово, К.О. Рача и К.О. Бања).

Заједница сиве врбе (Фото: Б. Крстески)

На локалитету површина под шумом и шумским земљиштем у државној својини износи 1098,48 ха, док су шумом обрасле површине заузимају 792,06 ха.

Површина овог локалитета износи 5.688, 72 ха (27,18% у државној, 72,72% у приватној својини).

Локалитет „Подручје око клисуре Увца“ налази се на општинама: Чајетина (К.О. Јабланица, К.О. Стубло и К.О. Доброселица), Нова Варош (К.О. Драглица и К.О. Сеништа) и Прибој (К.О. Кратово, К.О. Рача и К.О. Бања).

Да би се заштитиле темељне вредности на простору режима II степена заштите важе све забране и ограничења прописане одредбама Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10 и 91/10) и Уредбе о режимима заштите („Службени гласник РС“, бр. 31/12).

ЗАБРАЊУЈЕ

- изградња викендица и других породичних објеката за одмор;
- изградња јавних скијалишта;
- изградња ветрогенератора;
- изградња рударских објеката;
- експлоатација минералних сировина, тресета и материјала речних корита;
- привредни риболов;
- изградња објеката за рециклажу и спаљивање отпада и образовање депонија отпада;
- измена морфологије терена, односно извођење радова који би могли да униште или наруше геоморфолошке и хидролошке карактеристике подручја;
- превођење вода и измена хидродинамичких карактеристика и режима потока и река, као и сви други радови и интервенције које могу утицати на измену хидролошког режима подземних и површинских вода;
- изградња хидротехничких објеката (брана–акумулација), преграђивање и регулација водотока, као и изградња хидроелектрана на водотоцима или њиховим деловима који су клисурастог или кањонског типа, или им акумулације залазе у клисурасте и кањонске делове водотока;
- промена намене водног земљишта;
- изградња септичких јама пропусног типа и свако испуштање отпадних и осочних вода у водоток и земљиште;
- предузимање радњи и активности које би уништиле, измениле или нарушиле геоморфолошке и хидролошке карактеристике Гостиљског и водопада Скакавац;
- вршење чистих сеча у зони и на прелазу шумских у необрасле површине;
- чиста сеча за реконструкцију, односно директну конверзију девастираних и деградираних састојина;
- обављање интервенција и активности које неповољно утичу на станишта или строго заштићену дивљу врсту биљака и животиња, чије присуство је утврђено истраживањима подручја. Ограничења и забране дефинишу се прописивањем мера заштите у оквиру посебних услова заштите за дате врсте и њихова станишта;
- прекомерно отварање шумског комплекса и изградња мреже шумских путева;
- сеча и уништавање стабала мунике, као и уништавање подмлатка;
- постављање табли и других обавештења на стаблима;
- неконтролисано сакупљање лековитог биља;
- паљење ватре, осим на местима одређеним за ту намену;
- сваки вид риболова у изворишним деловима Катушнице, на читавом току Љубишнице, Беле реке, Доброселичке реке и на току реке Увац у

- границама заштићеног подручја, изузев риболова у научно-истраживачке сврхе;
- риболов речног и поточног рака, као и риболов на лињак и вијуницу;
 - све радње и активности којима се угрожава фауна риба и ремети њихов мрест, раст, исхрана и кретање;
 - уништавање гнезда птица и активности које доводе до узнемиравања птица у периоду размножавања (март-јул);
 - сакупљање и стављање у промет свих врста са списка Уредбе о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне без дозволе министарства надлежног за послове заштите природе (у даљем тексту: Министарство);
 - сакупљање, општећење, хватање, убијање и узнемиравање свих врста биљака и животиња које се налазе на списку Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива;
 - формирање мрциништа на подручју карстних седимената природног добра;
 - формирање позајмишта или отварање каменолома;
 - површинска експлоатација минералних сировина;
 - извођење геолошких истраживања која подразумевају израду истражних објеката (бушотине, раскопи, усеци, засеци и сл.).

ОГРАНИЧАВА

- традиционално коришћење камена, глине и другог материјала за локалне потребе;
- формирање шумских и пољопривредних монокултура;
- уношење врста страних за дивљи биљни и животињски свет регије у којој се налази заштићено подручје;
- подземну експлоатацију минералних сировина - улаз у рударске просторије мора бити формиран изван режима заштите II степена;
- каптирање извора за потребе водоснабдевања постојећих домаћинстава;
- газдовање шумама и шумским земљиштима утврђеним у плановима и основама газдовања шумама, газдовање блиско природном, којима се обезбеђује одржавање постојећих шумских екосистема и побољшање њиховог састава, структуре и здравственог стања, очување разноврсности и изворности дрвећа, жбуња и осталих биљних и животињских врста у шумским састојинама;
- сечу обнављања шума са мањим интензитетом у више наврата;
- истраживања природног ширења мунике и примену узгојних мера којима би се омогућила природна обнова, формирање и очување састојине мунике, као и повећање бројности њеног подмлатка;
- примену одговарајућих биолошких мера против фитопатолошких и ентомолошких обољења шума;
- активности везане за унапређење популација ретких и угрожених биљних и животињских врста;
- контролисану посету у образовне, рекреативне и општекултурне сврхе;
- спровођење активности у оквиру научно-истраживачких радова и праћење природних процеса;
- спровођење одговарајућих мера противпожарне и противерозионе заштите;
- уклањање ниског растиња сходно орографији терена ради омогућавања несметаног пролаза дуж клисура и кањона;

- изградњу објеката туристичког смештаја, угоститељства, туристичке инфраструктуре на изградњу мањих објеката за презентацију природних вредности или објеката у традиционалном стилу;
- изградњу објеката саобраћајне, енергетске, комуналне и друге инфраструктуре, стамбених и економских објеката пољопривредних и шумских газдинстава, и то на објекте који не утичу негативно на повољнији положај животињских или биљних врста, њихових станишта, природних вредности, лепоту предела, тресетишта;
- изградњу објеката за конвенционално гајење домаћих животиња и дивљачи у оквиру постојећих сеоских домаћинстава;
- примену хемијских средстава на употребу вештачких ђубрива на обрадивим површинама, а за хемијска средства за заштиту биља уз сагласност Министарства;
- риболов, рекреативни и научно-истраживачки;
- ловство, санитарни лов дивљачи.

РЕЖИМ ЗАШТИТЕ III СТЕПЕНА – „проактивна заштита, спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са делимично измењеним и/или измењеним екосистемима, пределима и објектима геонаслеђа од научног и практичног значаја“, Закон о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10 и 91/10) и Уредба о режимима заштите („Службени гласник РС“, бр. 31/12).

„У III степену заштите могу се вршити управљачке интервенције у циљу рестаурације, ревитализације и укупног унапређења заштићеног подручја, развој села и унапређење сеоских домаћинстава, уређење објеката културно-историјског наслеђа и традиционалног градитељства, очување традиционалних делатности локалног становништва, селективно и ограничено коришћење природних ресурса и простора уз потребну инфраструктурну и другу изградњу“, Закон о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10 и 91/10) и Уредба о режимима заштите („Службени гласник РС“, бр. 31/12).

У режиму III степену заштите налази се територија Парка природе „Златибор“ која није под режимима заштите I и II степена.

Да би се заштитиле темељне вредности на простору режима III степена заштите важе све забране и ограничења прописане одредбама Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10 и 91/10) и Уредбе о режимима заштите („Службени гласник РС“, бр. 31/12).

ЗАБРАЊУЈЕ

- образовање депонија;
- отварање нових мајдана техничког камена унутар заштићеног подручја, осим уколико се материјал таквих или сличних карактеристика не може наћи на подручју изван граница заштићеног подручја, или је исти привременог карактера просторно и временски строго ограничен а користи се за побољшање услова живота локалне заједнице (изградња и одржавање локалних саобраћајница и сл.);
- експлоатација минералних сировина у зонама непосредне и уже заштите изворишта водоснабдевања, на подручјима или у близини подручја намењеног туризму, на подручју или у близини заштићене околине непокретних културних добара,

- уништавање и сакупљање строго заштићених и заштићених биљних и животињских врста,
- чиста сеча шумских површина,
- сеча појединачних старих стабала, импозантних дендрометријских карактеристика,
- уклањање аутохтоне вегетације
- уношење инвазивних алохтоних врста,
- узнемиравање фауне и сакупљање јаја,
- риболов у периоду ловостаја за поточне пастрмке (*Salmo trutta*) - од 1. октобра до 1. марта, и клена (*Squalius cephalus*) од 15. априла до 31. маја. Минимална дозвољена величина уловљених риба - поточн пастрмка - 25 cm, дужичаста пастрмка - 25 cm, поточна мрена - 15 cm, клен - 20 cm, кркуше (*Gobio spp.*) - 10 cm
- риболов речног и поточног рака (*Astacus astacus* и *Austropotamobius torrentium*).

ОГРАНИЧАВА:

- начин газдовања предвиђен и прописан посебним шумским основама за све газдинске јединице које су у заштићеном природном добру;
- изградња енергетских објеката и мини хидроелектрана снаге максимално до 30 MW, изузимајући водотоке са изразито клисурастим и кањонским долинама (Доброселичка река, Рибница, Јабланица);
- дневни улов рибе за рекреативне риболовце на највише 5 kg аутохтоних врста риба, а за поједине врсте и број примерака (нпр. за пастрмке и друге, дефинисане врсте - 3 комада збирно; за клена, уз друге врсте - 10 комада збирно).

Пејсаж (Фото: Д. Петраш)

VI КОНЦЕПТ ЗАШТИТЕ И УНАПРЕЂЕЊА И МОГУЋЕ ПЕРСПЕКТИВЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

VI 1. КОНЦЕПТ ЗАШТИТЕ

Концепт заштите Парка природе „Златибор“ односи се на очување природних и предеоних вредности заштићеног добра - геоморфолошких и хидролошких феномена изразито дисецираних терена, са маркантним долинама кањонског и клисурастог типа, очуваних екосистемима, као и изузетно значајног и добро очуваног споменичког и етно наслеђа. Природне и створене вредности представљају основу за заштиту и проглашење заштићеног природног добра у категорији парка природе.

На простору који се предлаже за заштиту неопходно је успоставити, у складу са чланом 35. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10 и 91/10) и Уредбом о режимима заштите („Службени гласник РС“, бр. 31/2012) режиме заштите I, II и III степена.

Подручја под режимом заштите I степена заузимају укупну површину од 1.968,89 ha (4,69 % укупно заштићене површине). Налазе се на четири изолована локалитета унутар природног добра: „Виогор“, „Црни Рзав“, „Клисура Увца“ и „Клисура Гриже“, на којима се примењује „строга заштита, којом се омогућавају процеси природне сукцесије и очувања станишта и животних заједница у условима дивљине“.

Подручја под режимом заштите II степена заузимају укупну површину од 19.255,59 ha, (45,93 % укупно заштићене површине). Налазе се на осам изолованих локација унутар природног добра: „Семегњевска гора-Црни Рзав-Чавловац“, „Бијеле воде“, „Рибничко језеро“, „Равни Торник“, „Чигота“, „Клисура Катуннице“, „Муртеница“ и „Подручје око клисуре реке Увца“, у делимично измењеним екосистемима великог научног и практичног значаја. У овом режиму могу се остваривати управљачке интервенције у циљу рестаурације, ревитализације и укупног унапређења природног добра без последица по примарне вредности њихових природних станишта, популација и екосистема.

Подручја под режимом заштите III степена заузимају укупну површину од 20.698,78 ha (49,38 % укупно заштићене површине) и обухватају територију Парка природе „Златибор“ која нису под режимима заштите I и II степена. Овај режим подразумева проактивну заштиту на заштићеном подручју или његовом делу са делимично измењеним и/или измењеним екосистемима, пределима и објектима геонаслеђа од научног и практичног значаја.

Радови ван заштићеног простора за које се основано претпоставља да могу имати неповољне и штетне последице на заштићено добро, Парк природе „Златибор“, подлежу процедури израде Студије процене утицаја и добијања сагласности у складу са Законом о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10 и 91/10).

Ближе услове одржавања реда и понашања власника и корисника земљишта и посетилаца на заштићеном подручју, утврдиће Управљач посебним актом по претходно прибављеним условима и мишљењу Завода за заштиту природе Србије.

VI 2. СМЕРНИЦЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ

У циљу доследног спровођења мера заштите и концепта заштите заснованог на капацитетима и примарним функцијама неопходно је обезбедити:

- финансијску подршку и формирање стручног кадра,
- доношење програмских и планских докумената и њихову верификацију,
- координацију рада управљача, корисника природног добра, службе заштите природе и надлежних органа,
- израду Плана управљања и годишњег плана управљања (у року 6 месеци од дана ступања на снагу акта о заштити),
- израду Програма развоја туризма ширег подручја којим ће се валоризовати укупно природно и културно-историјско наслеђе и у потпуности активирати постојећи туристички капацитети,
- израду Правилника о унутрашњем реду и чуварској служби.

По доношењу наведених програма и аката, или упоредо са њима, управљач ће предузети активности за реализацију приоритетних задатака као што су:

- обележавање границе заштићеног природног добра и зона са режимима заштите у сарадњи са Заводом за заштиту природе Србије, а ускладу са Правилником о обележавању заштићених природних добара („Службени гласник РС“ бр. 30/92, 24/94 и 17/96),
- утврђивање имовинско правних односа,
- израда програма истраживања и праћења стања на заштићеном природном добру, а које се односе на:
 - картирање станишта и предузимање мера заштите угрожених врста које су су у категорији строго заштићених врста дивљих, биљних и животињских врста Србије,
 - заштиту локалитета са очуваном вегетацијом и флором кроз различите облике „на месту заштите“ (in situ),
 - усвајање стратегије адаптивног управљања природним ресурсима, као користан механизам за формирање целовитог приступа у управљању природним ресурсима и вредностима,
 - перманентно праћење квалитета животне средине по свим параметрима,
 - усвајање биомониторинга система који се базира на GIS технологији која омогућава повезивање података о распрострањењу промена биолошких параметара.

Изградња објеката:

- Применити стандарде изградње по угледу на развијене земље у којима се за заштићена подручја даје норматив од 9 корисника по хектару.
- Не планирати градњу на рачун постојећих шумских комплекса.
- Разрешити питање евакуације фекалних и отпадних вода - предвидети минимум преливне, непропусне септичке јаме.
- За јавне објекте и објекте са туристичким смештајем обавезна је уградња уређаја за пречишћавање отпадних вода.
- Преиспитати граничне капацитете коришћења простора, који се односе на планирану намену (туристичко-рекреативна), а омогућавају заштиту ресурса. У том

смислу обратити пажњу на нормативе. Капацитете применити и у инфраструктурној опремљености.

- Изграђене површине не смеју бити компактне, већ развијене и колико је више могуће заклоњене високом вегетацијом. Уклапање у конфигурацију терена је неопходно.

- При реонизацији изградње узети у обзир закључке о инжењерско-геолошким карактеристикама терена, који су индикативни и за став у вези заштите природе и предеоних карактеристика. Изградња на простору непосредно уз тресетиште, обале водотока, ливаде и видиковце, условно је могућа за инфраструктурно опремање, мање објекте и сл.

- Сви објекти (јавни, угоститељски, индивидуални) треба да имају обезбеђене паркинг просторе и уређене зелене површине.

- Дозвољена је реконструкција, доградња и адаптација објеката за стално настањено становништво (посебно пољопривредна домаћинства). На овим парцелама могуће је дозволити и изградњу помоћних објеката према истим архитектонским условима, уколико је парцела одговарајућих димензија.

- Дефинисати могуће габарите и архитектонске елементе за изградњу објеката (јавних и индивидуалних). Архитектуру објеката усагласити са квалитетним узорима традиционалне архитектуре овог подручја, при чему је обавезна примена локалних материјала.

- Планом утврдити критеријуме за легализацију објеката. У том смислу, правни основ треба да буде Закон о озакоњењу објеката („Службени гласник РС“, бр. 96/2015).

Инфраструктура:

- У зони заштите изворишта водоснабдевања - појас непосредно уз водотоке (који по Закону о водама има статус јавног добра) треба да остане у природном стању и евентуално уређен за рекреативне активности. Изузетак могу да буду објекти који би били у функцији јавне намене, односно туризма, рекреације, презентације природног добра и тсл., али искључиво под условом да буду инфраструктурно опремљени по највишим еколошким стандардима.

- Пешачке и бицикличке стазе треба да задовоље потребе корисника на релацији смештајни капацитети – централни садржаји, као и између појединих неизграђених подцелина које се одликују очуваном природом и посебним природним вредностима (тресетишта, видиковци и др.).

- Мобилијар у природном амбијенту, настрешнице и др. могу се градити искључиво од дрвета, уз преношење локалних узора. Ово се односи и на пешачке мостове, информативне табле и сл.

Пољопривреда:

- Пољопривредну делатност засновати на принципима одрживог развоја и усмерити ка реалним капацитетима подручја, уз истовремено задовољење економских и еколошких интереса.

- Укључивање локалног становништва у развојне пројекте усмерене ка производњи високовредне здраве хране или по могућности органске производње.

- Укључивање сеоских домаћинстава у туристичку понуду и снабдевање туристичких објеката квалитетном храном.

- Сакупљање лековитих и јестивих дивљих биљних врста и гљива треба развијати у обиму у којем се обезбеђује трајни опстанак врста, њихових станишта и животних заједница.
- Едукација локалног становништва о могућностима и предностима производње здраве хране, и одрживог коришћења природних ресурса.

Мере заштите биодиверзитета:

- Као општа мера заштите биолошке разноврсности на природном добру препоручује се доследна примена постојећих мера обухваћених националном законском регулативом: Закона о заштити животне средине и Закона о заштити природе, Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, Закона о дивљачи и ловству, као и примена мера из оквира међународних уговора и конвенција прихваћених или ратификованих од стране државе.
- За све врсте са ниском бројношћу популација спровођење мера заштите врсте, које укључују и реинтродукцију и студије мониторинга како би се избегле популационе катастрофе и њихово потпуно нестајање.
- За све врсте са уском станишном валенцом спровођење мера заштите станишта, а по потреби и обезбеђивање станишних коридора свуда где је то могуће, уз примену претходно предложених мера.
- За поједине врсте направити посебне програме очувања, са комплексом мера карактеристичним за ту врсту.
- Будући дугорочни развој ширег подручја Златибор засновати на рационалном коришћењу природних предиспозиција читавог краја и постојећим природним ресурсима. Радити на развоју сеоског етно-туризма, и других, специфичних врста туризма усклађених са очувањем темељних природних вредности подручја (авантуристички туризам, ловни туризам, фото-сафари, одмор у очуваној природи, излетнички туризам и сл.), производњи здраве хране.
- Простор Парка природе „Златибор“ препознат је као једно од еколошки значајних подручја на коме је присутан одређени број приоритетних типова станишта и врста, па је сврстан у еколошку мрежу која је дефинисана Законом о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. бр 36/09, 88/10 и 91/10), Уредбом о еколошкој мрежи („Службени гласник РС“, бр. бр 102/2010)

Шуме:

- Очувати аутохтоне шумске вегетације на подручју и хоризонталне и вертикалне структурираности шума; тежити ка максималном унапређењу тзв. „високих“ шумских састојина и интензивном превођењу (конверзији) постојећих састојина у изданаичким шумама у високи узгојни облик; очувати стара стабла и вегетацију у нижим спратовима као важним стаништима животињских врста; извршити санацију деградираних шумских комплекса.
- Унапредити стање високих шума путем благовременог и планског извођења сеча као мера неге и обнове шума, а све са циљем повећања дрвне залихе и текућег запреминског прираста по хектару.
- Подизати и неговати аутохтоне састојине лишћара на површинама и стаништима које су под деградираним вегетацијским типовима шума као што су изданаичке шуме и у неким деловима шикаре и шиљаца.
- Вршити интензивно превођење (конверзију) постојећих састојина у изданаичким шумама у високи узгојни облик. Том приликом избегавати супституцију врста, а на

местима где је могуће ићи на реституцију уз искључиву примену аутохтоних врста са подручја.

- У културама четинара редовно примењивати проредне сече, као начине неге водећи рачуна о старости састојина. С обзиром да су скоро све подигнуте културе густо сађене, неопходно је у старостима састојина од око 20 година започети са спровођењем мешовитих селективних прореда умерене јачине захвата (од око 20% по дрвној запремини) придржавајући се проредног интервала од око 10 година. Познато је и доказано је да у културама само селективне прореде дају пуне ефекте у биолошком смислу, јер једино уз помоћ њих могуће је у састојинама подржавати сва одабрана стабла будућности, а проредом уклонити она која су потиштена, превршена и мишорепа, односно она која више не могу дати добру квантитативну и квалитативну продукцију дрвета.

- У културама четинара које се налазе на земљишту које није у власништву државе, потребно је уз поштовање проредних интервала и одговарајућих врста прореде изгазовати до краја опходње. То значи, да културе које нису на свом станишту, треба постепено уклањати омогућавајући насељавање околној аутохтоној вегетацији, односно аутохтоним врстама, било лишћара или четинара чија су то природна станишта.

- У зонама са режимом заштите II степена, поред основом предвиђених начина и смерница газдовања шумама, неопходно је спроводити контролисани систем свих врста радова на следећи начин:

- шумске површине које су одређене као површине заштитног карактера оставити као такве, односно препустити спонтаном начину природне обнове,

- семенске објекте са мешовитим високим шумама белог и црног бора или са шумама смрче и јеле третирати на начин који је уобичајен и законом одређен у смислу газдовања,

- на површинама на којима је дошло до подмлађивања, као и на којима се виде матична појединачна стабла белог или црног бора потребно је сачекати са уклањањем тих стабала који још увек врше функцију причувака,

- у састојинама у којима су забележене ретке врсте дрвећа и жбуња, а неке од њих су и заштићене као природне реткости, посебно је потребно повести рачуна приликом редовног начина газдовања. Од тих врста забележене су тиса, зеленика, рибизла, храст жешља и све врсте жутиловки чија је основна функција везивање земљишта и заустављање процеса ерозије,

- у свим боровим, махом једносратним састојинама које су редовно неговане и које су углавном мешовитог порекла (сађене или семенског порекла), а са довољним размаком између стабала тако да подсећају на парк шуме, потребно је посебно правилно и обазриво примењивати начине газдовања. Прилагођен систем неге до краја опходње у овим састојинама ће допринети вишесратности састојине, њиховој разнодобности, а посебно ће се побољшати процес природне обнове који је у овим састојинама махом отежан, јер је услед непотпуног или прекинутог склопа дошло до формирања јаког и густог зељастог спрата у виду филца од трава и црњуше који онемогућавају обнављање,

- у мешовитим црно-белоборовим шумама у којима се налазе појединачна стабла и мање групе стабала других аутохтоних четинара за ово подручје, као што су јела и смрча, потребно је форсирати начин природне обнове са циљем добијања мешовитих састојина веће укупне стабилности. Ти шумски екосистеми одликоваће се великим диверзитетом, значајним у

смислу добијања полигона природних арборетума састављених од великог броја различитих врста дрвећа са различитим биоеколошким особеностима, - све површине под крајречном вегетацијом уз обале река и потока које су изграђене почев од чистих заједница беле врбе, ретких заједница сиве јове и климарегионалних заједница сиве врбе, па до мешовитих заједница врба и јове треба изузети газдовања и препустити спонтаном начину природне обнове.

Флора:

- Организовати обуку становништва на тему препознавања и сакупљања лековитих биљака са идејом да им се укаже да је то значајан ресурс на Златибору.
- Организовати манифестације на тему препознавања и сакупљања лековитих биљака и гљива (уз мишљење Завода).
- Основати плантаже линцуре (моделу већ постоје на Копаонику и Тари).
- Организовати праћење стања линцуре (угрожена заштићена врста која се јавља на неколико локалитета на подручју).
- Организовати праћење стања змијоглавке с обзиром да се ради о врсти за коју се одређују Натура 2000 станишта.
- Очување комплекса под пашњацима и ливадама, да би се сачували карактеристични степски елементи флоре и фауне и мозаичност и разноврсност предела. Стимулисати испашу стоке и редовно кошење ливада кошаница, што је од великог значаја за очување станишта многих врста, превасходно птица и сисара. Међутим, оптерећеност природних пашњака и ливада се мора контролисати у мери у којој испаша ситне и крупне стоке на теренима са отвореним склопом покривених ливадском вегетацијом неће имати последице по саму вегетацију, као и промену педолошких карактеристика земљишта услед гажења и ерозије. Како је данас број стоке на истраженом подручју јако смањен, овај простор омогућава значајно проширење сточарских капацитета.
- Очување влажних станишта, посебно бара и замочварених и влажних ливада.
- Мониторинг компоненти биодиверзитета.

Фауна риба:

- Предузети мере и активности заштите акватичних екосистема од свих видова загађења, промена хидролошког режима и квалитета воде и деградације станишта.
- Предузети мера и активности заштите фауне риба (забрана уношења страних/алохтоних врста риба, забрана непланског и неадекватног порибљавања, јачање рибочуварске службе итд.).
- Утврдити обавезе, радње и активности свих релевантних субјеката, посебно кроз рад на едукацији становништва и на промоцији заштите и одрживог коришћења фауне риба и очувања акватичних екосистема.
- Обезбедити новчана средства за потребе чишћења и одржавања водотока, функционисања рибочуварске службе и унапређења риболовне воде итд.

Фауна птица:

- За лешинаре који долећу са Увца потребно је спроводити посебне мере развоја традиционалног сточарства као потенцијалног извора хране, а по потреби формирати и наменско хранилиште. Неопходно је спроводити строге мере контроле коришћења опасних биоцида да не би дошло до тровања лешинара и

других некрофагих птица. Такође, неопходно је спречавање криволова кроз едукацију ловаца и подизање еколошке свести локалног становништва.

- У сврху заштите, управљања и очувања биолошких вредности, а посебно важних локалитета за птице потребно је променити начин газдовања шумама - смањити притисак на поједине важне локалитете за птице и генерално применити мере које имају значај за заштиту птица (очување старих стабала, очување вегетације у нижим спратовима).

VI 3. МОГУЋЕ ПЕРСПЕКТИВЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Да би се очувале и унапредиле природне и предеоне карактеристике Парка природе „Златибор“ неопходна је заштита регионалних и локалних структура кроз очување и унапређење шумских екосистема, отворених пашњака и ливада, линијских зелених коридора, очување и заштиту вода, ревитализацију постојећих објеката народног градитељства, усклађивање изградње инфраструктурних објеката са карактером предела и обезбеђење њиховог коришћења, очување специфичне мреже насеља и др.

Основна карактеристика овога простора, у привредном контексту (типична за већину руралних планинских подручја у Србији) је недовољна развијеност услед демографског пражњења простора, неадекватне старосне структуре, великог процента незапослене и неквалификоване радне снаге, лоше доступности и повезаности насеља, неадекватне искоришћености туристичког потенцијала и недостатка туристичке инфраструктуре, као и одговарајуће урбанистичке документације.

Концепција развоја и унапређења квалитета живота полази од функције интегралног развоја и успостављања одговарајућег степена координације развоја пољопривредне производње и услужних делатности (трговина, туризам, занатство). Неопходно је створити услове који ће активирати природне потенцијале и мотивисати становништво на обнову традиционалног сеоског домаћинства, рурални развој и ревитализацију села.

Постојећи природни и створени ресурси чине солидну основу за даљи развој и унапређење оних економских делатности које би биле базиране на коришћењу постојећих природних ресурса, а у духу концепта тзв. „одрживог развоја“, чиме би биле уједначене потребе за економским напретком и очувањем животне средине и природних вредности и ресурса.

Како су природне вредности и ресурси основни економски потенцијал, развој овога простора се може усмерити у правцу производње органске (здраве) хране и одрживог туризма (екотуризам, спортско - рекреативни, излетнички, образовни, сеоски и транзитни).

ПОЉОПРИВРЕДНА ПРОИЗВОДЊА

Развој пољопривредне производње подручја усмерити на пољопривредну производњу високе природне вредности и на тај начин допринети очувању природних станишта биљних и животињских врста подручја. Уз дефинисање смерница развоја спровести програме едукације на којима би се пољопривредним

произвођачима указало на предности овако постављеног развојног програма. То подразумева:

- развој сточарства традиционалним начином гајења стоке уз примену принципа организоване испаше,
- интезивну сточарску производњу задржати на тренутно заступљеном нивоу, који још увек није угрожавајући,
- сакупљање лековитог биља и шумских плодова спроводити организовано, применом стандардне процедуре добијања дозволе од надлежног министарства,
- развој ратарске и воћарске производње сагледан кроз примену правила органске пољопривредне производње,
- сертификацију пољопривредних и прехранбених производа са дефинисаним карактеристикама квалитета производа географског порекла, који могу да се уврсте у сталну хотелијерску понуду подручја или директну продају,
- концентрисану понуду пољопривредних производа удруживањем произвођача и заједничким тржишним наступом.

Пејсаж, колибе (Фото: С. Белуј)

ТУРИЗАМ

Развој туризма омогућава атрактиван брдско-планински амбијент, очуване природне средине погодне за рекреативне садржаје (пешачке и бицикличке туре), боравак у природи, презентацију и продају домаћих производа (прехранбени и производи домаће радиности), приказивање традиционалних занатских поступака и др. Ограничавајући фактори се односе на недостатак смештајних, угоститељских и пратећих туристичких садржаја.

Туризам је фактор који дефинише самоодрживост и утиче на трансформацију простора ради задовољења потреба модерног туристе. Равнотежа између тежњи за очувањем природне средине и задовољења потреба туризма може се наћи прецизно дефинисаним бројем туриста које простор може да прими у једном тренутку, а да се не угрози концепт заштите и функционисања природне средине. На основу ових претпоставки треба пројектовати и потребну инфраструктуру, односно планирати локације за смештајне капацитете који се морају ускладити са могућностима очувања стандарда квалитета свих елемената животне средине, посебно воде. Неопходно је задржати постојећи ниво санитарне и комуналне хигијене на целом подручју без обзира на очекивано повећање броја корисника простора.

Одрживи туризам треба да допринесе заштити животне средине, социјалном и економском интегритету и унапређењу природних, створених и културних вредности. Треба да пружи могућност посетиоцима да уче, доживе и разумеју природно наслеђе, и да развију свест о заштити.

Екотуризам представља тржишни сегмент који се базира на вођењу и смештају мањих група људи, уз пратњу специјализованих локалних водича, а у циљу едукације, односно презентације и упознавања специфичних карактеристика и вредности простора. При томе је важно укључивање локалног становништва које ће остваривати корист од екотуризма, јер екотуризам једино на тај начин може остварити свој пуни смисао. Екотуристичке туре су обично излетничког карактера, и одвијају се у виду полудневних, дневних и викенд излета. Треба промовисати коришћење еколошких превозних средстава (бицикли) и пешачење. Неопходно је организовати различите тематске активности, као што су едукативне (пешачке и бициклистичке), планинарске, ботаничке и геолошке туре и сл. Треба укључити фото – сафари и посматрање птица у циљу упознавања и развијања еколошке свести туриста.

Да би се природне лепоте могле туристички валоризовати неопходно је допунити туристичку инфраструктуру визиторским центрима (презентација екосистемске разноврсности, био и геодиверзитет) и водичком службом, објектима за краћи одмор, уређеним пешачким стазама и видиковцима, постављањем туристичке сигнализације и информативних табли.

Неопходно је радити на промовисању и презентовању природних вредности, културног наслеђа и традиције кроз публикавање различитих врста водича, разгледница, мапа, књига, видео или CD издања. Визиторски центри би могли бити и у функцији организовања тематских еколошких и етнолошких школа, радно истраживачких и еколошких кампова, тематских школа планинске оријентације, лековитог биља и сл, како кроз теоријска предавања тако и кроз теренске провере стечених знања.

Принцип екотуризма би се могао применити и на изградњу смештајних објеката односно екоконачишта, која морају бити аутеничне архитектуре, добро уклопљени у топографију терена, изграђени од природних материјала. Бачије, специфични сточарски објекти, који су присутни у парку природе, могу бити преуређене у специфичне објекте за пружање услуга смештаја екотуристима.

У чврстој вези са екотуризмом је геотуризам, па се може рећи да је геотуризам нови вид екотуризма, Стојановић и Стаменковић (2008). Главни природни потенцијали за реализацију геотуризма су репрезентативни геолошки, хидрогеолошки, геоморфолошки и хидролошки облици. Добром организацијом, геотуризам може вишеструко и позитивно утицати на стање елемената геодиверзитета, допринети популаризацији, очувању и заштити природе. Он се може реализовати кроз следеће активности: предавања са циљем упознавања геолошких и геоморфолошких процеса на овом подручју, уређење геолошких стаза, вођене туре за посетиоце, тематске шетње са водичима, трекинг и друге рекреативне активности у близини геолокација, едукативне активности, итд.

Спортско-рекреативни туризам има потенцијала за развој, посебно активности које минимално утичу на природу - бициклизам и планинарење, у оквиру или ван екотура. Поред тога, предео парка природе поседује терене који су изузетно погодни за екстремне спортове, као што је параглајдинг. Постојеће шумске путеве и стазе треба искористити за уређење, обележавање и опремање пешачких и бициклических стаза како би се добио јединствен парк брдског бициклизма у Србији.

Излетнички туризам такође представља битан сегмент туризма који поседује изузетне потенцијале за развој. Ова врста туризма може пружити веома запажене ефекте, захваљујући повољном положају и близини значајних емитивних центара с једне стране, и бројности мотива, с друге стране. Како би овај вид туризма заживео неопходно је приступити селекцији и организованом развоју најпогоднијих излетишта. У том смислу неопходно је побољшати саобраћајну мрежу до појединих излетишта, опремити локалитете одговарајућим угоститељским, санитарним, комуналним и инфраструктурним објектима, извршити пејзажно обликовање простора око објеката, пажећи да се не наруши екосистем који је у основи излетничке понуде.

Сеоски туризам се може развијати у насељима у границама парка природе или у ободним насељима. Да би сеоски туризам оживео на овом подручју неопходна је како едукација чланова домаћинства и финансијска подршка, тако и комунална уређеност, техничка и санитарна опремљеност домаћинства.

Ловни туризам има изузетан потенцијал за развој. Неопходно је оживети и побољшати ловишта смештајним и угоститељским капацитетима, како би се омогућило дужи и садржајнији боравак ловаца на овом подручју.

Транзитни туризам, захваљујући повољном положају у односу на значајне путне правце у близини, могао би да привуче значајан број посетилаца који нису условљени временом и унапред дефинисаним програмом путовања. Велики ограничавајући фактори развоја овог типа туризма су неразвијена инфраструктура, како путна, тако и туристичка која се превасходно односи на туристичку сигнализацију, пропаганду, и многобројне услуге везане за туризам, занатство, трговину и угоститељство.

С обзиром на то да се ради о осетљивом природном простору треба бити опрезан и умерен у прилагођавању природних лепота туристичким потребама. Будући развој смештајних капацитета базирати на подизању квалитета у већ постојећим јединицама у складу са еколошким принципима. Неопходно је утврдити стандарде

који ће обухватити минимум стамбене и комуналне опремљености објеката. У том смислу неопходно је извршити одговарајућу туристичку категоризацију домаћинстава која желе да се баве туризмом. Размотрити концепт - више мањих објеката у оквиру једног комплекса.

Туристичку понуду би требало базирати на комплементарности ширег подручја ради омогућавања садржајнијег боравка, изграђивањем специфичности којима се ово подручје одликује.

ЗАНАТСТВО

Поред наведеног мора се поменути и развој мале привреде – занатства, које је запостављено и поред значајне историјске традиције. Добром организацијом ове делатности може се обезбедити оригиналност наступа и уметнички квалитет: плетени одевни предмети (џемпери, јакне, хаљине и сл.), предмети од дрвета (бурићи, столице, столиви и др.), метала (прибор за камине, тепсије), керамике (ћупови, посуђе и др.) и коже (ташне, кајишеви и др.).

ПРОИЗВОДЊА КАТРАНА И ЛУЧИ

Златиборски крај је био нарочито познат по производњи катрана и луча. Када сточарство није доносило довољно прихода да се прехрани породица, захваљујући густим црноборовим шумама, сељаци су правили и продавали катран и луч широм Србије. Највише се катран производио у селима Јабланица, Доброселица, Мокра Гора, Драглица, Сјеништа, Негбине, а нарочито у селу Стубло.

Катраница (Фото: Д. Петраи)

VII УПРАВЉАЊЕ

VII 1. НАЧИН УПРАВЉАЊА И ОБАВЕЗЕ УПРАВЉАЧА

У циљу стављања заштићеног добра у функцију и решавања могућих конфликтних интереса, неопходно је одмах приступити:

- Организацији заштите на подручју, која треба да се огледа у покретању следећих активности:
 - спровођење режима и мера заштите, очувања уређења и унапређења природног добра;
 - обележавање границе заштићеног природног добра и локалитета у I и II режиму заштите;
 - организовање и на адекватан начин опремање чуварске службе;
 - организовање сарадње са службом општине, посебно инспекцијском, службом урбанизма и грађевинарства ради спречавања бесправне изградње;
 - обезбеђивање услова за организовање и реализацију научно - истраживачких, културних, информативно - промотивних, пропагандних и других активности
 - стимулисање развоја активности и делатности које су дозвољене на заштићеном подручју, а у складу са принципима одрживог развоја;
 - обезбеђивање услова, мишљења и сагласности од свих надлежних органа, организација и установа за све радове на заштићеном природном добру;
 - организовање сарадње са власницима земљишта на коме се природно добро налази.
- Обезбеђивању планских основа за управљање и уређење подручја, што би подразумевало израду следећих докумената:
 - Плана управљања и Годишњих програма заштите, унапређења и развоја заштићеног добра;
 - приоритетних развојних програма за заштићено подручје, као самосталних докумената или делова програма регионалног развоја.

VII 2. ФИНАНСИРАЊЕ

Финансирање овог природног добра ће бити остварено из буџета Републике, сопствених прихода Управљача и других извора у складу са законом.

VII 3. КАДРОВСКА И ТЕХНИЧКА ОПРЕМЉЕНОСТ УПРАВЉАЧА

Да би одговорио обавезама спровођења заштите и унапређења заштићеног природног добра Управљач мора да располаже одређеним људским ресурсима (кадровима) и одговарајућим техничким средствима (опремљеност).

Кадровска и техничка решења управљања заштићеним природним добрима проистичу из Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09) и

Правилника о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја („Службени гласник РС“, број 36/09).

Кадровске и техничке факторе Управљач обрађује у Плану управљања, имајући у виду напред наведене специфичности и друге факторе. На основу донетог Плана и програма врши реализацију управљачких активности (запошљавање кадрова, набавка опреме). Кадровски и технички елементи у многоме зависе од Плана управљања, односно његовог обима и врсте планираних активности.

Потребне кадровске и техничке елементе Управљач ће дефинисати на основу Плана управљања а уз консултације са организацијама и појединцима релевантним за ту област.

VII 4. ПРЕДЛОГ УПРАВЉАЧА

Имајући у виду постојеће стање, проблеме, очекиване активности на заштићеном подручју, постојеће имовинско правне односе, закључено је да је оптимално решење да за управљача буде одређено ЈП „Србијашуме“ (Прилог бр. 12). Од посебног је значаја чињеница да ово предузеће има велико искуство у управљању другим заштићеним природним добрима, а поседује и кадровску, стручну и економску оспособљеност.

Коњи (Фото: С. Бели)

ЛИТЕРАТУРА:

- Ајтић, Р., (2011). Водоземци и гмизавци стајаћих вода Војводине у Војвођанске बारे: вредности и могућности. Удружење Протега, Матије Корвина 9, Суботица, стр. 39-46.
- Ајтић, Р, Ђоковић, Ђ, Антић, С. (2008) Змије Ваљевског краја. Друштво истраживача „Владимир Мандић-Манда“ Ваљево.
- Адамовић, Ж. (1965): Cerambycidae (Coleoptera) collected in Serbia. Гласник Природњачког музеја српске земље, сер. В. XX, пп.147-183, Београд.
- Адамовић, Ж. (1975): Преглед врста Mantodea и Saltatoria нађених у СР Србији. Зборник радова о ентомофауни СР Србије, књ. I, САНУ, Одељење природно-математичких наука, пп: 9-84, Београд.
- Алексић В. (1977): Област Златибора. У: В. Алексић, ур. „Геологија Србије, III-2, Метаморфизам, стр. 227-237, Завод за регионалну геологију и палеонтологију РГФ, Универзитет у Београду
- Анђелковић, М. (1982): Геологија Југославије, тектоника. Завод за рег. геол. и палеонт. РГФ, Београд.
- Атанасијевић Г. (2009): Капије тајни, геонаслеђе Србије. Планинарски гласник, 59, стр. 2-3, Београд
- Васић, В., Џукић, Г., Јанковић, Д., Симонов, Н., Петров, Б., Савић, И. (1991): Прелиминарни списак врста за црвену листу кичмењака Србије. Заштита природе, 43-44:121-132, Београд.
- Васић, В. (1995): Диверзитет птица Југославије. Ин: Стевановић, В., Васић, В. (едс): Биодиверзитет Југославије са прегледом врста од међународног значаја. Биолошки факултет и Есоlibri, пп: 471-516, Београд.
- Васовић М. (1986): Други Златибор. Земља и људи, 36, стр. 30-38, Српско географско друштво, Београд
- Вуковић, Т. & Ивановић, Б. (1971): Слатководне рибе Југославије. Земаљски музеј БиХ, Сарајево.
- Гавриловић Д., Менковић Љ., Белиј С. (1998): Заштита геоморфолошких објеката у геонаслеђу Србије. Заштита природе, 50, Београд
- Гавриловић Д. (1998): Природни камени мостови-феномен флувиокраса Источне Србије. Заштита природе, 48-49, стр. 25-32, Београд
- Гавриловић, Љ., Дукић, Д. (2002): Реке Србије. Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Гавриловић Д. (2005): Природни камени мост Шупља стена. Зборник радова Географског факултета, 53, стр. 5-12, Београд
- Гавриловић Д., Гавриловић Љ. (2008): Природни камени мост у Доброселици на Златибору. Зборник радова Географског факултета, 56, стр. 33-40, Београд
- Гавриловић, Љ., Белиј, С. и Симић, С. (2008). *Хидролошко наслеђе Србије – прелиминарна листа*. Заштита природе, 60 (1-2), 387-396.
- Гласник српског географског друштва, свеска LXI, број 1, Српско географско друштво, Београд, 1981.
- Глишић, З (2008): Практично говедарство, Каирос, Сремски Карловци.
- ГЈ „Борова глава“ (1996-2005): Уређивачки биро, ЈП Србијашуме, Београд.
- ГЈ „Муртеница“ (2000-2009): Уређивачки биро, ЈП Србијашуме, Београд.
- ГЈ „Семегњевска гора“ (2001-2010): Уређивачки биро, ЈП Србијашуме, Београд.
- ГЈ „Торник“ (1999-2008): Уређивачки биро, ЈП Србијашуме, Београд.
- ГЈ „Чавловац“ (1999-2008): Уређивачки биро, ЈП Србијашуме, Београд.
- ГЈ „Шљивовица“ (1996-2005): Уређивачки биро, ЈП Србијашуме, Београд.
- ГЈ „Шупља Јела“ (1998-2007): Уређивачки биро, ЈП Србијашуме, Београд.

- Група аутора (1977): Геологија Србије II - 2, стратиграфија, мезозоик. Завод за рег. геол. и палеонт. РГФ, Београд.
- Група аутора (2006): Основа газдовања шуамама за ГЈ „Борова глава“ (2006-2015), ЈП „Србијашуме“, Београд.
- Група аутора (2007): Основа газдовања шуамама за ГЈ „Црни врх – Гола брда“ (2007-2016), ЈП „Србијашуме“, Београд.
- Група аутора (2009): Основа газдовања шуамама за ГЈ „Торник“ (2009-2018), ЈП „Србијашуме“, Београд.
- Група аутора (2009): Основа газдовања шуамама за ГЈ „Чавловац“ (2009-2018), ЈП „Србијашуме“, Београд.
- Група аутора (2010): Основа газдовања шуамама за ГЈ „Муртеница“ (2010-2019), ЈП „Србијашуме“, Београд.
- Група аутора (2011): Основа газдовања шуамама за ГЈ „Семегњевска гора“ (2011-2020), ЈП „Србијашуме“, Београд.
- Група аутора (2011): Основа газдовања шуамама за ГЈ „Црни врх - Љесковац“ (2011-2020), ЈП „Србијашуме“, Београд.
- Група аутора (2013): Основа газдовања шуамама за ГЈ „Јасеново-Бојетици“ (2013-2022), ЈП „Србијашуме“, Београд.
- Група аутора (2015): Основа газдовања шуамама за ГЈ „Мокра Гоара-Пањак“ (2015-2024), ЈП „Србијашуме“, Београд.
- Дамјановић А. (2009): Златиборска прераст, непознати драгуљ Западне Србије. Планинарски гласник, 59, стр. 14-15, Београд
- Димитријевић, М. (1995): Геологија Југославије. Геоинститут, Барех, Београд.
- Димитријевић, М. Д. (1996): Златибор у својим геолошким оквирима, Геоинститут, Београд.
- Директива о заштити природних станишта и дивље фауне и флоре (Directive on the Conservation of Natural Habitats and Wild Fauna and Flora) (Council Directive 92/43/ЕЕС).
- Драговић Р., Филиповић И., Николић Ј. (2009): Искористивост природно-географских услова Златибора и Златара за развој екотуризма и здравственог туризма. Гласник Српског географског друштва, 89, 1, стр. 115-128, Београд
- Дугалић, Гајић (2012): *Педологија*, Универзитет у Крагујевцу, Чачак
- Ђенић Љ. (1968): Кириције и катранције са Златибора. Народна библиотека, стр. 1-14, Чајетина
- Ђенић, М. Р. (1983): Златибор у прошлости, Димитрије Туцовић, Ужице
- Ђенић М. (2003): Златиборски туризам кроз векове. Туристичка организација Златибор, стр. 1-292, Златибор
- Ђенић С. (2011): Златибор-културна и историјска баштина од праисторије до данас. Библиотека „Љубиша Ђенић“, стр. 1-168, Чајетина
- Ђорђевић Н. (1967): Златибор. Земља и људи, 17, стр. 17-29, Српско географско друштво, Београд
- Ђуровић П. (1998): Бигар-значајна природна вредност краса Србије. Заштита природе, 58/1-2, стр. 37-52, Београд
- Џукић, Г. (1972): Херпетолошка збирка Природњачког музеја у Београду. Гласник Природњачког музеја, Београд; Сер. Б 27: 165-180.
- Џукић, Г. (1995): Диверзитет водоземаца (Ампхибиа) и гмизаваца (Рептилиа) Југославије, са прегледом врста од међународног значаја; шп. 449-469. У: Стевановић, В. & Васић, В. (едс): Биодиверзитет Југославије. Београд (Биолошки факултет & Ецолибри), 562 шп.
- Закон о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10 и 91/10) Београд.
- Зеремски М. (1957): Флувио-денудационо или абразионо порекло Мачкатске површи. Зборник радова Географског завода ПМФ, 4, стр. 87-105, Београд

- Јакшић, П. (1988): Привремене карте распрострањености дневних лептира Југославије (Лепидоптера, Рхопалопера). Југославенско ентомолошко друштво, Посебна издања, 1: 1-214, Загреб.
- Јанковић, Љ. (1975): Фауна Auchenorrhyncha СР Србије. Зборник радова о ентомофауни СР Србије књ. I, САНУ, Одељење природно-математичких наука, пп: 85-209, Београд.
- Јанковић, Д., Шориш, В., Симић, В., Симић, С., Остојић, А., Анђелковић, Д. (1996): Програм унапређења рибарства за рибарско подручје “Западна Морава I” за период 1996-2000. година. Београд.
- Јовановић, Б. (2000): Дендрологија, Универзитетска штампа, Београд.
- Јовић, Д., Распоповић, М., Барјактаревећ, П. (1981): Пројекције развоја и комплексног коришћења рибарских потенцијала Тарско-златиборског шумскопривредног подручја. Студија за потребе Шумског газдинства Титово Ужице, Шумарски факултет Универзитета у Београду.
- Јевремовић Ж. (1953): Планине Западне Србије. Стр. 1-88, Београд
- Јовић Н. (1977): Генеза, особине и еколошко производна вредност земљишта у шумама белог и црног бора на серпентинисаним перидотитима Златибора и Таре. Гласник Шумарског факултета, 52, стр. 193-208, Београд
- Јовић, Н., Томић, З., Јовић, Д. (1996): Типологија шума. Универзитет у Београду, Шумарски факултет, Београд.
- Карамата, С., Кнежевић, В., Марченко, Т., Цветковић, В. (1996): Вулканске стене формације Сирогојна, Геоинститут, Београд.
- Карамата, С., Попевић, А. (1996): Ултрамафити Златибора, Геоинститут, Београд.
- Карић В. (1887): Србија, опис земље и народа и државе. Стр. 1-935, Београд
- Каћански, Д. (1975): Ресортера на подручју планине Златибор. Зборник радова о ентомофауни СР Србије, књ. I, САНУ, Одељење природно-математичких наука, пп: 237-245, Београд.
- Коматина, М. (1977): Област Западне Србије, у Геологија Србије; књ. Хидрогеологија, Рударско геолошки факултет, пп: 122-147, Београд.
- Коматина, М, Чубриловић П. (1996): Хидрогеолошке одлике Златибора; Геологија Златибора, Геоинститут, посебна издања, књ.18, пп: 113-120, Београд.
- Коматина, М., Чубриловић, П. (1997): Хидрогеолошке карактеристике Златиборског масива. Зборник радова Геологија Златибора, Сирогојно.
- Кошанин О., Гајић Б. (2008): Карактеристике неких серпентинских земљишта у састојинама црног бора на подручју Дивчибаре-Букови. Шумарство, 4, стр. 89-98, Београд
- Крешић, Н. (1984): Улога дијабаз рожначке формације у формирању карстног хидрогеолошког система Златибора; Весник, књ. XX, сер. В, Завод за геолошка и геофизичка истраживања, пп: 33-38, Београд.
- Лазаревић, Р. (1996): Пећине и јаме Златибора. Геологија Златибора, Посебно издање Геоинститута, бр. 18, пп: 163-172, Београд.
- Лазаревић Р. (1959): Пећина у селу Потпеће. Зборник радова Географског института САНУ, 14, стр. 103-135, Београд
- Максимовић, З. (1996): Површинске алтерације ултрамафита Златибора. Геологија Златибора, Геоинститут, посебна издања, књ.18, пп: 39-40, Београд.
- Маринковић – Господнетић, М. (1975): Фауна Trichoptera СР Србије. Зборник радова о ентомофауни СР Србије, књ. I, САНУ, Одељење природно-математичких наука, пп: 221-236, Београд.
- Марковић, Т. (1962): Риболовне воде Србије, Водич. Туристичка штампа. Београд.
- Марковић, Ј. (1980): Регионална географија СФР Југославије. Грађевинска књига, Београд.

- Марковић, З., Хегедиш, А., Митровић-Тутунђић, В., Дулић-Стојановић, З., Васиљевић, М. (2001): Икhtiолошка студија акумулације “Златибор” на Златибору, Златибор.
- Марковић З. (1958): Печење катрана на Златибору. Гласник Етнографског музеја, 21, Београд
- Марковић Ј. Ћ. (1972): Географске области СФРЈ. Завод за уџбенике и наставна средства Србије, Београд
- Марковић Ј. Ћ. (1988): Енциклопедијски географски лексикон Југославије. Свијетлост, Сарајево
- Мајсторовић Г., Мајсторовић В. (2002): Златибор-културно-туристички водич. Интерсистем, Београд
- Матвејев, С.Д. (1950): Распрострањење и живот птица у Србији. САНУ, посебно издање, Београд, књига 3.
- Матвејев, С.Д. (1957): Тетребска дивљач (fam. Tetraonidae) у источној Југославији. Годишњак Института за научна истраживања у ловству, Београд, 3:5-92.
- Матвејев, С.Д., Димовски, А. (1963). Предлог зоолошке класификације животних форми за еколошку анализу врста и биоценоза. Архив биолошких наука, XV, 1-2, 75-90. Београд.
- Матвејев, С.Д. (1976): Преглед фауне птица Балканског полуострва (I део). САНУ, посебна издања, Београд, књига 46.
- Матвејев, С., Пунџер, И.Ј. (1989). Карта биома - предели Југославије и њихова заштита. Природњачки музеј у Београду, Посебна издања, 36. Београд. 76 pp.
- Маринковић – Господнетић, М. (1975): Фауна Trichoptera СР Србије. Зборник радова о ентомофауни СР Србије, књ. I, САНУ, Одељење природно-математичких наука, III: 221-236, Београд.
- Менковић, Љ., Кошћал, М. (1996): Геоморфолошке карактеристике Златибора. У књизи „Геологија Златибора“, Посебно издање Геоинститута, бр. 18, III: 149-155, Београд.
- Мијатовић, Б., Павловић, П. (1975): Хидрогеологија краса западне Србије. Записници Српског геолошког друштва, Београд.
- Мијовић Д., Васиљевић Б., Маринчић С. (1997): Златибор-ГЕО-трип`97. Завод за заштиту природе Србије, стр. 1-18, Београд
- Мијовић Д., Маринчић С. (1998): Златибор-ГЕО-камп`98. Завод за заштиту природе Србије, стр. 1-10, Београд-Сирогојно
- Миливојевић, М. (1975): Геотермална потенцијалност Републике Србије. Записници Српског геолошког друштва, Београд.
- Миливојевић, М. (1996): Хидрогеотермални систем Златибора; Геологија Златибора, Геоинститут, посебна издања, књ.18, III:121-130, Београд.
- Миловановић Б. (1934): Геолошки и тектонски проблеми Златиборског масива. Геолошки анали Балканског полуострва, 12-1, стр. 24-107, Београд
- Милосављевић Д. (2000): Манастир Увац, историја и судбина, стр. 1-16, Београд
- Милошевић Д. (2007): Семегњево, огранак Златибора. Планинарски гласник, стр. 7-9, Београд
- Мићић Љ. (1925): Златибор. Етнографски зборник САНУ, 34, Насеља и порекло становништва, 19, Београд
- Мојсиловић, С., Бакљајић, Д., Ћоковић, И., Аврамовић, В. (1978): Тумач за ОГК, Титово Ужице. Завод за геол., геоф. истр., Београд.
- Национална стратегија одрживог развоја („Службени гласник РС“, број 57/08)
- Национална стратегија одрживог коришћења природних ресурса и добара "Службени гласник РС", број 33/2012.
- Никчевић, М., Мићковић, Б., Хегедиш, А. (2003): Средњорочни програм унапређења рибарства на рибарском подручју „Западна Морава I“ за период 2003-2007. година. Београд – Пожега.

- Новковић И. (2008): Геонаслеђе Златиборског округа. Заштита природе, 58/1-2, стр. 37-52, Београд
- Остојић, Д., Кисин, Б., Динић, А., Милошевић, З. (2013): Нова налазишта стабала мунике (*Pinus heldreichii* Christ) на Златибор (Муртеница) – предлог за заштиту, Заштита природе 63/1-2, Београд.
- Оторанов П. (1994): Лепоте камена по Златибору. Каталог за изложбу фотографија, Сирогојно, Златибор
- Павићевић, Д., Караман, И. (2001): Нови подаци о правокрилцима Србије, са освртом на неке раније забележене врсте (Insecta, Orthoptera). Заштита Природе, Но. 52/2, пп: 23-33, Београд.
- Павловић З. (1950): Преглед ливада и пашњака Златибора. Зборник радова Института за екологију и биогеографију САНУ, 1, стр. 61-66, Београд
- Павловић З. (1951): Вегетација планине Златибор. Зборник радова Института за екологију и биогеографију САНУ, 2, стр. 115-178, Београд
- Павловић, З. (1955): Прилог познавању серпентинске флоре и вегетације Озрена код Сјенице. Гласник Природњачког музеја у Београду, Б7: 1-41.
- Павловић, З. (1962): Карактеристични елементи серпентинске флоре Србије (Charakteristische Elemente der serpentinischen Flora und Vegetation Serbiens) . Гласник Природњачког музеја у Београду, Б18: 3-19.
- Павловић, З. (1964): Борове шуме на серпентинитима у Србији. Гласник Природњачког музеја у Београду, Б19: 25-56.
- Павловић, З. (1974): Ливадска вегетација на серпентинској подлози брдско-планинског подручја Србије. Гласник Природњачког музеја у Београду, Б29:17-24.
- Панчић, Ј. (1874; 1884; 1976): Флора Кнежевине Србије и Додатак флори Кнежевине Србије. САНУ, књига 47:1060, Београд.
- Пауновић, М. (2001). Зоогеографске и еколошке карактеристике фауне потковичара (Mammalia, Chiroptera, Rhinolophidae) Србије. Магистарска теза. Биолошки факултет Универзитета у Београду, Београд. 153 пп.
- Пауновић, М., Карапанца, Б., Ивановић, С. (2011). Слепи мишеви и процена утицаја на животну средину – Методолошке смернице за процену утицаја на животну средину и стратешку процену утицаја на животну средину. Друштво за очување дивљих животиња „MUSTELA“, 1-142. Београд.
- Петров, Б. (1992). Mammals of Yugoslavia - Insectivores and Rodents. Nat. Hist. Mus. in Belgrade, Special issues, 37, Belgrade. 186 pp.
- Петровић, М. Илић З., Цар В. (2013): *Овчарство и козарство*, Пољопривредни факултет у Земуну, Београд.
- Правилник о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015)
- Прибић, Л. (1953): Распрострањење неких сисара и птица, наше длакаве и пернате дивљачи која се налази у неприступачним и досада неуређеним ловиштима на подручју уже Србије и Космета. Гласник Природњачког музеја Српске земље, серија Б, 5-6:381-424, Београд.
- Попис становништва, домаћинства и станова 2011 у Републици Србији, Упоредни преглед броја становника, Републички завод за статистику.
- Пословни (мастер) план туристичке дестинације Златибор-Златар (2007), Универзитет Сингидунум, Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Београд
- Програм подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја града Ужице за 2015. годину.
- Просторни план општине Нова Варош („Службени лист општине Нова Варош“, бр. 1/2012)
- Просторни план општине Прибој („Службени лист општине Прибој“, бр. 2/2012)

- Просторни план града Ужица („Службени лист града Ужица“, бр. 22/2010)
- Просторни план општине Чајетина („Службени лист општине Чајетина“ број 1/08)
- Просторни план Републике Србије од 2010. до 2020. („Службени гласник РС“, бр. 88/10)
- Просторни план подручја посебне намене изворишта водоснабдевања регионалног подсистема „Рзав“ – Предлог плана (2004): Република Србија, Републичка агенција за просторно планирање. Београд.
- Пузовић, С. (1997): Планински попић (*Prunella collaris*) и обичан попић (*Prunella modularis*) у Србији. *Ciconia*, 6:75-90, Нови Сад.
- Пузовић, С. (2000): Атлас птица грабљивица Србије – мапе распрострањености и процене бројности, 1977-1996. Завод за заштиту природе Србије, посебно издање, шп: 268, Београд.
- Пузовић, С., Грубач, Б. (1998): Листа подручја у Србији од међународног и националног значаја за очување диверзитета фауне птица. *Заштита природе*, 50:189-197, Београд.
- Пузовић, С., Секулић, Г., Стојнић, Н., Грубач, Б., Туцаков, М., (2009): Значајна подручја за птице у Србији. Министарство животне средине и просторног планирања, Завод за заштиту природе Србије, Покрајински секретаријат за заштиту животне средине и одрживи развој.
- Пузовић, С., Ђорђевић, З., Пил, Н., Красуља, С., Златковић, Б., Остојић, Д., Маринчић, С., Мијовић, Д., Јовановић, Б., Бранковић, Д., Секулић, Н., Бранковић, С., Јовић, Д., Миловановић, Б., Чалакић, Д., Реља, Б., Ћировић, Д. & Милинковић, Н. (2005): Студија заштите прака природе „Златибор“ – као природног добра од изузетног значаја. Завод за заштиту природе Србије, Београд.
- Радовић, И., Месарош, Г., Павићевић, Д., Михајловић, Љ., Протић, Љ., Ћетковић, А. (1995): Диверзитет ентомофауне (Insecta) Југославије, са прегледом врста од међународног значаја. Биодиверзитет Југославије, ECOLIBRI и Биолошки факултет, Београд.
- Радосављевић Н. (2011): Златибор. Планинарски гласник, стр. 4-5, Београд
- Ракићевић, Т. (1963): Климатске и хидролошке особине Златибора. *Гласник СГД*, XLIII,бр.1, Београд.
- Ранковић, Б., Чомић, Љ., Симић, С. (1994): Испитивање алги површинских вода на подручју Крагујевца. Конференција о актуелним проблемима заштите вода “Заштита вода ’94“, шп: 193-197, Игало.
- Ранковић, Б., Чомић, Љ., Симић, С., Милановић, Д. (1995): Алголошка и сапробиолошка анализа воде реке Црнице. Конференција о актуелним проблемима заштите вода “Заштита вода ’95“, шп: 134-136, Тара.
- Ранковић, Б., Симић, С. (1997): Алголошка и сапробиолошка анализа Дуленске реке. Конференција о актуелним проблемима заштите вода “Заштита вода ’97 “, шп: 355-358, Сомбор
- Ристић, М. (1977): Рибе и риболов у слатким водама. Библиотека Задружна књига. Нолит. Београд.
- Ршумовић Р. (1956): Релеф слива Љубишке реке. Зборник радова Географског института САНУ, 12, стр. 97-140, Београд
- Ршумовић Р. (1957): Стопића пећина. Зборник радова Географског института САНУ, 13, стр. 31-75, Београд
- Ршумовић Р. (1960): Релеф слива Голиске Моравице, геоморфолошка студија. Посебна издања Географског института САНУ, 16, стр. 1-128, Београд
- Ршумовић Р. (1961): Нови прилог пореклу Поникванско–Стапарске и Мачкатске површи. Зборник радова Географског института „Јован Цвијић“ САНУ, 17, стр. 129-140, Београд
- Ршумовић Р. (1973): Друштвеногеографске промене Златиборског Старог влаха од почетка прошлог века до данас. *Гласник Српског географског друштва*, 53, 1, Београд

- Ршумовић Р. (1978): Флувиоденудациони пинепен-основа рељефа Западне Србије. Зборник радова Географског института „Јован Цвијић“ САНУ, 30, стр. 31-91, Београд
- Ршумовић Р. (1981): Шуме Златибора некад и данас. Гласник Српског географског друштва, 61, 1, стр. 97-100, Београд
- Ршумовић Р., Милојевић М., Лазаревић М. (1991): Златибор, географска студија. Посебна издања САНУ, 607, Одељење друштвених наука, 100, стр. 1-288, Београд
15. Секулић, Г. (2011): Прдавац *Црех црех* у Србији. *Цицонија* 20: 28-45.
- Симић, Д. (2003): Посматрање белоглавог супа (*Gyps fulvus*) и сурог орла (*Aquila chrysaetos*) на Златибору. *Siconia*, 12: 190-191, Нови Сад.
- Симић, С. (2009). *Хидролошко наслеђе у систему заштите природе Србије*. Магистарски рад, Београд: Географски факултет.
- Симић, В., Симић, С. Симоновић, П., Марић, С., Николић, В., Пауновић, М., Анђелковић, В., Влајковић, М. & Милосављевић, М. (2008): Средњорочни програм унапређења рибарства на рибарском подручју: Србија – југозапад за период 2009 – 2012. година. Природно – математички факултет, Институт за биологију и екологију, Крагујевац.
- Симић, В. & Симић, С. (2011): Програм управљања делом рибарског подручја: „Србија – Југозапад“ за период 2012-2020. година. Д.О.О. „SPDA Ecologic“ Чачак и Природно математички факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац.
- Симић, В. & Симић, С. (2015): Привремени програм управљања делом рибарског подручја: „Србија- југозапад“. ЈП „Србијашуме“, Београд, Универзитет у Крагујевцу, Природно – математички факултет, Крагујевац. Крагујевац.
- Симоновић, П. (2001). Рибе Србије. NNK International, Завод за заштиту природе Србије, Биолошки факултет Универзитета у Београду, Београд: 248 pp.
- Службени гласник РС – Међународни уговори, бр. 102/2007. Закон о потврђивању Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats) (Bern, 1979).
- Службени гласник РС, бр. 115/07 и 49/2010 и 60/2012. Решење о одређивању рибарских подручја.
- Службени гласник РС, бр. 128/2014. Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда.
- Службени гласник РС, бр. 36/2009, 88/2010 и 91/2010. Закон о заштити природе.
- Службени гласник РС, бр. 79/2009. Правилник о начину обележавања граница рибарског подручја.
- Службени гласник РС, бр. 56/2015. Наредба о мерама за очување и заштиту рибљег фонда.
- Службени гласник РС, бр. 104/2009. Правилник о начину, алатима и средствима којима се обавља привредни риболов, као и о начину, алатима, опреми и средствима којима се обавља рекреативни риболов.
- Службени гласник РС, бр. 5/2010 и 47/2011. Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива.
- Службени гласник РС, бр. 7/2010. Правилник о условима и начину организовања рибочуварске службе, обрасцу рибочуварске легитимације и изгледу рибочуварске значке.
- Службени гласник РС, бр. 18/2010. Закон о дивљачи и ловству. Београд.
- Службени гласник РС, бр. 30/2010 и 93/2012. Закон о водама.
- Службени лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 11/2001. Закон о потврђивању Конвенције о биолошкој разноврсности.
- Споменичко наслеђе Србије (2007), Београд.
- Станишић М., Чачић К., ур. (2007): Пословни (мастер) план туристичке дестинације Златибор-Златар. Универзитет Сингидунум, стр. 1-211, Београд

- Стевановић, В., Васић, В. (1995): О биодиверзитету - опште напомене и објашњења. *ин:Стевановић, В., Васић, В. (едс): Биодиверзитет Југославије са прегледом врста од међународног значаја. Биолошки факултет и Ecolibri, Београд, pp: 1-10.*
- Стевановић, В. (1995): Биогеографска подела територије Југославије. *Ин: Стевановић, В., Васић, В. (едс): Биодиверзитет Југославије са прегледом врста од међународног значаја, Ecolibri, Београд, Биолошки факултет, Београд, pp:117-127.*
- Стевановић, В., Јовановић, С., Лакушић, Д. (1995): Диверзитет вегетације Југославије. *Ин: Стевановић, В., Васић, В. (едс): Биодиверзитет Југославије са прегледом врста од међународног значаја. Ecolibri, Београд, Биолошки факултет Београд, pp: 219-242.*
- Стевановић, В., Јовановић, С., Лакушић, Д., Никетић, М. (1995): Диверзитет васкуларне флоре Југославије са прегледом врста од међународног значаја. *Ин: Стевановић, В., Васић, В. (едс): Биодиверзитет Југославије са прегледом врста од међународног значаја, Ecolibri, Београд, Биолошки факултет Београд, pp: 183-218.*
- Стевановић, В. (ед.) (1999): Црвена књига флоре Србије 1.– Министарство за животну средину Републике Србије, Биолошки факултет у Београду, Завод за заштиту Природе Србије. Београд.
- Стефановић Б. (2007): Река Дервента. Планинарски гласник, 49, стр. 20-21, Београд
Стратегија економског развоја општине Чајетина за 2005. годину.
- Томић, З. (1992): Шумске фитоценозе Србије, основни удбеник, Шумарски факултет, Београд.
- ТО Златибор: Златибор кроз културу и туризам. Пројекат ЕУ „Cross-border Programme Serbia-Montenegro“, Чајетина
- Ћирић А., Обрадовић З., Новковић Д., Попевић А., Карајичић Љ., Јовић Б., Сердар Р. (1977): Тумач за Основну геолошку карту, лист Пријепоље, 1:100.000, Завод за геолошка и геофизичка истраживања, Београд
- Ћирић, А., и сар. (1980): Тумач за ОГК, Пријепоље. Завод за геол., геоф. истр., Београд.
- Уредба о режимима заштите, „Службени гласник РС“, бр. 31/12, Београд
- Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене Националног парка „Тара“ („Службени гласник РС“, бр. 100/2001)
- Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене Специјалног резервата природе „Увац“ („Службени гласник РС“, бр. 83/2010)
- Уредба о утврђивању Регионалног просторног плана Златиборског и Моравичког округа, Службени гласник бр.1/2013
- Урошевић К. (1921): Златибор, биљно-географска и флористичка студија. Природњачки музеј Српске земље, 24, стр. 1-36, Београд (1949).
- Урошевић, К. (1949): Златибор, биљно-географска и флористичка студија. Природњачки музеј српске земље, 24:5-36, Београд.
- Филиповић, Д. (1975): Фауна Ephemeroptera СР Србије. Зборник радова о ентомофауни СР Србије књ. I, САНУ, Одељење природно-математичких наука, пп: 211-219, Београд.
- Цвијан, М., Лаушевић, Р. (1994): Микроалге и сапробиолошка анализа воде Власинског језера. Конференција о актуелним проблемима заштите вода “Заштита вода ’94“, пп: 128-134, Игало.
- Цвијић Ј. (1914): Пећина у Потпећи. Гласник Српског географског друштва, 3-4, Београд
- Цвијић Ј. (1914): Стопића пећина у Рожанству и понор у Трнави. Гласник Српског географског друштва, 3-4, Београд
- Цвијић Ј. (1921): Абразионе и флувијалне површи. Гласник Српског географског друштва, 6, стр. 1-61, Београд
- Цвијић Ј. (1924): Геоморфологија, I. Београд
- Цвијић Ј. (1926): Геоморфологија, II. Београд

- Цмиљанић С. (1996): Грађевински камен Златибора. Посебно издање Геоинститута „Геологија Златибора“, 18, стр.105-111, Београд
- Чалић Н., Андрић Љ. (2010): Рударство и одрживи развој у Србији. Симпозијум „Рударство 2010“ – Савремене технологије у рударству и заштити животне средине (прво саопштење). Тара.
- Џукић, Г. (1972): Херпетолошка збирка Природњачког музеја у Београду. Гласник Прир. Муз., Сер. В, 27: 165-180.
- Џукић, Г. (1995): Диверзитет водоземаца (Amphibia) и гмизаваца (Reptilia) Југославије, са прегледом врста од међународног значаја. Ин:Стевановић, В., Васић, В. (едс): Биодиверзитет Југославије са прегледом врста од међународног значаја. Биолошки факултет и Ecolibri, Београд, пп: 447-469, Београд.
- Шарин, А. (1988): Упутство за израду основне хидрогеолошке карте СФРЈ. Савезни геолошки завод, Београд.
- Ajtić, R, Lazarević P, Sekulić G, Sekulić N, Zatezalo A, Jovanović P. (2011): Priručnik za kontrolu prekograničnog prometa i trgovine zaštićenim vrstama. Izdavač: Ministarstvo životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja, Beograd.
- Council of Europe (2011). Draft revised Annex i of Resolution 6 (1998) of the Bern Convention. http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/Bern/Institutions/Documents/122011/Draft_TPVS_PA_2011_15E.pdf
- Guéorguiev, V. B. (1971): Catalogus faunae Jugoslaviae, III/6, Coleoptera, Hydrocanthares et Palpicornia. Consilium Academicarum Scientiarum Rei Publicae Socialisticae Foederativae Jugoslaviae, Academia Scientiarum et Artium Slovenica, pp. 1 – 45, Ljubljana.
- Jovanović, V. et al. (eds.)(1986): Prodrum phytocenosum Jugoslaviae ad mappam vegetationis 1:200.000.-Naučno veće vegetacijske karte Jugoslavije, Bribir-Ilok.
- Jovanović, S., Stevanović, V., Jovanović-Dunjić, R. (1992): Contribution to the knowledge on the serpentine vegetation of Serbia. Glasnik Prirodnjačkog muzeja u Beogradu, B47:43-51.
- Jović, D., Ajtić, R. (2007). Amphibian and Reptile fauna of the Sićevo and Jelašnica gorges. In: Trajković, S. & Branković, S. (Ed.). Sićevo and Jelašnica gorges environment status monitoring. Institute for Nature Conservation of Serbia & Faculty of Civil Engineering and Architecture Niš, Niš, pp. 37-45.
- Kottelat, M. & J. Freyhof (2007): Handbook of European freshwater fishes. Kottelat, Cornol, Switzerland and Freyhof, Berlin, Germany.
- MacDonald, D, Barrett Priscilla (1993). Collins Field Guide – Mammals of Britain and Europe. Harper Collins Publishers, London. 312 pp.
- Nógrádi, S., Uherkovich, Á. (1999): Protected and threatened caddisflies (Trichoptera) of Hungary. Proc. 9th Int. Symp. on Trichoptera, p. 291-297.
- Nonveiller, G., Павићевић, Д., Поповић, М. (1999): Les Cholevinae des Territoires de l’Ancienne Yougoslavie. Завод за заштиту природе Србије, пп: 1-128, Београд.
- Pavlović, Z. (1967): Sur une association vegetale endemique des terrains serpentineux dans la vallee de la riviere Ibar (Serbie). Glasnik Instituta za botaniku i Botaničke bašte Univerziteta u Beogradu, Serija II, 1-4:189-197.
- Pantle, R., Buck, H. (1955): Die Biologische Ueberwaschung der Gewasser und die Darstellung der Ergebnisse. Gas und Wasserfach 96/18. 604.
- Pančić, J. (1859): Die Flora der Serpentinberge in Mittel Serbien. Verh. Zool. – Bot. Ges. Wien, 9: 139-150.
- Paunović, M., Milenković, M. (1996): The current status and distribution of the otter *Lutra lutra* L., 1758 in Serbia and Montenegro. IUCN Otter group Bull. 13(2).

- Pretner, E. (1968): *Catalogus faunae Jugoslaviae*, III/6, Coleoptera, Catopidae, Bathysciinae. Consilium Academicarum Scientiarum Rei Publicae Socialisticae Foederativae Jugoslaviae, Academia Scientiarum et Artium Slovenica, pp. 1 – 57, Ljubljana.
- Puzović, S. (1996): Breeding Bird Species Diversity in Serbia with Special reference to National Parks. International Scientific Conference “Forest ecosystems of the National parks”, Ministry of Environment of the Republic of Serbia, pp: 237-241, Belgrade.
- Reiser, O. (1904): Izvještaj o uspjehu ornitoloških putovanja u Srbiji godine 1899. i 1900. *Glasnik Zemaljskog Muzeja BiH*, 16:125-152, Sarajevo.
- Reiser, O. (1939): *Materialien zu einer Ornithologia Balcanica. Bosnien und Herzegowina nebst Teilen von Serbien und Dalmatien*. Selbstverlag des Museums, Wien.
- Simova – Tošić, D., Skuhrová, M., Skuhrový, V. (2000): Gall midges (Diptera: Cecidomyiidae) of Serbia. *Acta entomologica serbica*, 5 (1/2): 47 – 93, Belgrade.
- Stevanović, V., Kit Tan, Iatrou, G. (2003): Distribution of the endemic Balkan flora on serpentine I. -obligate serpentine endemics. *Plant Sist. Evol.* 242:149-170.
- Tomanović, Ž. (2000): Aphid parasitoids from Serbia and Montenegro. *Acta entomologica serbica*, 5 (1/2): 111 – 118, Belgrade.
- Tomović, G. (2007): Fitogeografska pripadnost, distribucija i centri diverziteta balkanske endemične flore u Srbiji. Doktorska disertacija. Biološki fakultet, Univerzitet u Beogradu.
- Tomović, G., Zlatković, B., Niketić, M., Perić, R., Lazarević, P., Duraki, S., Stanković, M., Lakušić, D., Anackov, G., Knežević, J., Szabados, K., Krivošej, Z., Prodanović, D., Vukojičić, S., Stojanović, V., Lazarević, M., Stevanović, V. (2009): Threat status revision of some taxa from „The Red Data Book of Flora of Serbia 1”. *Botanica Serbica* 33 (1): 33-43, Belgrade.
- Tomović, Lj., Ajtić, R. & Crnobrnja-Isailović, J. (2003). Contribution to Distribution and Conservation of Batrachofauna and Herpetofauna on Bjelasica Mountain in Montenegro. In: Pešić, V (Ed.). *The Biodiversity of the Biogradska Gora National Park*. Monographies I, Department of Biology, University of Montenegro & Centre for Biodiversity of Montenegro, Podgorica, pp. 140-148.
- Wilson, D.E., Reeder, D.M. (Eds.) (2007). *Mammal Species of the World. A Taxonomic and Geographic Reference*. Third edition. John Hopkins University Press, Baltimore. 2142 pp.

ПРИЛОГ БР. 1

ГРАНИЦА ПРИРОДНОГ ДОБРА

Граница природног добра почиње на западној страни природног добра, у тачки која се налази на реци Увац, на државној граници Републике Српске (БиХ) и Републике Србије. На истој тачки је међа К.О. Рача и К.О. Јабланица и међа општина Прибој и Чајетина. Граница из те тачке иде ка северу, пратећи државну границу између БиХ и Србије, целом дужином западне границе К.О. Јабланица, код локалитета Горовуч, к.п. 566 К.О. Јабланица, прелази у општину Ужице, К.О. Мокра гора, прати државну границу у правцу севера, до међе к.п. 4392, 4401/1 и 9540. Граница Парка природе „Златибор“ се ту одваја од државне границе, и даље у правцу севера у К.О. Мокра гора, прати к.п. 4401/1, пресеца је у тачки: Y (7379118) и X (4843995) код к.п. 4400. Затим к.п. 4401/1 сече у тачкама:

Y	X	Y	X	Y	X	Y	X
7379123	4844018	7378916	4844152	7378798	4844392	7378763	4844560
7379110	4844034	7378897	4844170	7378792	4844401	7378752	4844572
7379087	4844045	7378884	4844191	7378791	4844403	7378751	4844574
7379066	4844040	7378880	4844204	7378788	4844421	7378736	4844574
7379043	4844045	7378876	4844217	7378791	4844431	7378712	4844570
7378989	4844076	7378871	4844255	7378793	4844438	7378666	4844564
7378978	4844097	7378859	4844312	7378799	4844460	7378645	4844557
7378965	4844130	7378849	4844339	7378798	4844476		
7378945	4844142	7378822	4844365	7378793	4844491		
		7378804	4844383	7378776	4844523		

Граница затим прати к.п. 4402, њеном северо-западном границом долази до реке Црни Рзав к.п. 9495, сече реку у тачки Y (7378591) и X (4844629), и у тачки Y (7378587) и X (4844665). Затим, граница прати ток реке Црни Рзав, узводно, обухватајући ток до ушћа са притоком код локалитета Пањак. Прати притоку к.п. 4033, затим к.п. 4042, 4046, 4043, 4044, 4045, 3817, 3818, 3826 коју сече у правцу северо-истока, изнад врха Вилино коло 799,7 m н.в:

Y	X	Y	X	Y	X	Y	X
7378672	4846739	7378901	4846678	7379015	4846470	7379332	4846788
7378689	4846735	7378923	4846673	7379019	4846473	7379362	4846816
7378706	4846728	7378940	4846664	7379052	4846497	7379395	4846838
7378730	4846716	7378950	4846656	7379089	4846525	7379420	4846849
7378756	4846708	7378961	4846647	7379106	4846545	7379466	4846858
7378786	4846700	7378973	4846618	7379137	4846564	7379502	4846860
7378799	4846695	7378984	4846595	7379163	4846592	7379542	4846858
7378808	4846693	7378988	4846560	7379186	4846614	7379581	4846858
7378837	4846685	7378987	4846520	7379229	4846668	7379622	4846864
7378852	4846678	7378986	4846491	7379258	4846702	7379637	4846869
7378877	4846678	7378989	4846462	7379280	4846726	7379647	4846873
		7378995	4846456	7379308	4846760	7379673	4846888

7379688	4846895
7379712	4846900
7379734	4846900
7379756	4846900
7379776	4846898
7379794	4846933
7379803	4846954
7379812	4846976

7379825	4846999
7379851	4847041
7379854	4847046
7379892	4847100
7379927	4847144
7379945	4847165
7379962	4847185
7380012	4847217

7380053	4847250
7380113	4847295
7380160	4847326
7380187	4847348
7380221	4847377
7380244	4847392
7380265	4847406
7380287	4847442

7380291	4847467
7380291	4847489
7380291	4847508
7380291	4847513
7380291	4847517

Граница долази до к.п. 1503 (поток Друганчица), сече је праволинијски у тачки Y (7380291) и X (4847522) и у тачки Y (7380288) и X (4847539). Од те тачке, граница сече к.п. 3619/1 у правцу северо-истока, у тачкама:

Y	X
7380249	4847531
7380234	4847532
7380211	4847532
7380209	4847536
7380203	4847550
7380179	4847608
7380177	4847634
7380177	4847665
7380180	4847702
7380180	4847705
7380186	4847741
7380200	4847769
7380215	4847795
7380230	4847822

7380250	4847850
7380259	4847866
7380277	4847898
7380293	4847925
7380307	4847942
7380322	4847951
7380338	4847968
7380353	4847983
7380370	4848004
7380383	4848024
7380386	4848032
7380391	4848048
7380398	4848067
7380400	4848071
7380407	4848085

7380420	4848105
7380430	4848116
7380433	4848119
7380448	4848132
7380467	4848144
7380479	4848152
7380498	4848163
7380512	4848171
7380520	4848175
7380533	4848183
7380561	4848197
7380585	4848216
7380619	4848241
7380648	4848259
7380675	4848271

7380697	4848278
7380720	4848280
7380731	4848281
7380761	4848284
7380778	4848285
7380798	4848283
7380813	4848286
7380823	4848288
7380829	4848291
7380845	4848298
7380872	4848310
7380898	4848326

Граница долази до к.п. 3618, сече је у тачкама:

Y	X
7380898	4848326
7380925	4848349

7380928	4848354
7380932	4848359
7380935	4848360

7380938	4848363
---------	---------

Затим долази до к.п. 9454 и сече је у тачки Y (7380938) и X (4848363) и тачки Y (7380940) и X (4848367). Граница даље прати к.п. 9454 у правцу југо-истока у дужини 78 m, долази до тачке Y (7381012) и X (4848337), одакле граница праволинијски ка северу, прелази у к.п. 3523 и сече је у тачки Y (7381014) и X (4848359) и тачки Y (7381013) и X (4848349). Граница у правцу севера прелази у к.п 3524 и сече је у тачкама:

Y	X
7381014	4848360

7381016	4848379
7381022	4848444

7381026	4848471
7381033	4848497

7381033	4848519
7381033	4848552
7381035	4848568
7381032	4848579

7381030	4848586
7381028	4848592
7381022	4848612
7381020	4848626

7381022	4848673
7381019	4848698
7381017	4848711
7381012	4848725

Граница прати даље међу к.п. 3524 и 3519/1, 3519/2 и 3519/1, излази на Крсмански поток к.п. 3502, к.п. 3587 (пут) који пресеца у тачки Y (7380988) и X (4848765) и тачки Y (7380992) и X (4848779), као и тачки Y (7380995) и X (4848783). Граница одатле прати западну границу к.п. 3516/1 до њене најсеверније тачке и сече к.п. 3524 у правцу истока, у тачкама:

Y	X
7381074	4848890
7381081	4848909
7381093	4848927
7381108	4848951
7381126	4848982
7381145	4849008
7381169	4849040
7381188	4849048
7381211	4849060
7381247	4849076
7381279	4849091
7381314	4849102
7381353	4849106
7381415	4849114
7381449	4849130
7381462	4849137
7381477	4849153
7381494	4849172
7381527	4849211
7381566	4849245
7381606	4849286
7381613	4849293
7381646	4849327
7381681	4849349
7381688	4849356

7381720	4849386
7381732	4849397
7381760	4849413
7381791	4849423
7381820	4849432
7381856	4849443
7381878	4849447
7381901	4849446
7381926	4849445
7381949	4849453
7381969	4849451
7381993	4849449
7382049	4849462
7382134	4849469
7382150	4849468
7382153	4849468
7382182	4849467
7382183	4849466
7382193	4849462
7382199	4849460
7382204	4849458
7382224	4849452
7382245	4849451
7382246	4849450
7382249	4849448
7382276	4849425

7382310	4849403
7382312	4849402
7382369	4849364
7382397	4849344
7382403	4849340
7382505	4849268
7382514	4849262
7382554	4849233
7382600	4849310
7382610	4849323
7382631	4849348
7382665	4849376
7382695	4849395
7382700	4849396
7382767	4849417
7382817	4849460
7382883	4849446
7382920	4849425
7382933	4849417
7382931	4849358
7382930	4849349
7382942	4849307
7382945	4849297
7382949	4849283
7382952	4849203
7382951	4849152

7382947	4849111
7382945	4849091
7382940	4849038
7382949	4848980
7382959	4848940
7382960	4848939
7382964	4848920
7383071	4848951
7383165	4848931
7383304	4848884
7383305	4848884
7383350	4848875
7383420	4848862
7383459	4848851
7383487	4848842
7383545	4848851
7383659	4848900
7383675	4848906
7383742	4848935

Граница долази до међе К.О. Мокра гора и К.О. Семегњево, и прелази у К.О. Семегњево пратећи границе к.п. 501, 516, 517, 519, 520, 521, 522, 529, 530, 539, 558, 582, 583, 20, 19, 20, 21, 49, долази до реке Камишине к.п. 4756, сече је, обухвата и прати узводно, односно граница се даље поклапа са међом К.О. Семегњево и К.О. Кремна, иде у правцу истока и долази до тромеђе К.О. Семегњево, К.О. Кремна и КО Шљивовица. Од тромеђе, граница Парка природе прати међу К.О. Семегњево и К.О.

Шљивовица све до локалитета Велика Груда, Суви врх и Дебело брдо. У тачки Y (7390146) и X (4848739) граница се одваја од међе, улази у К.О. Шљивовица и прати к.п. 5068, 4455 до њене најјужније тачке, долази до к.п. 5068 (пут), сече је праволинијски у тачки Y (7391084) и X (4848439) и у тачки Y (7391095) и X (4848429). Даље граница прати к.п. 4456/1 до међе К.О. Шљивовица и К.О. Бранешци, која се налази између локалитета Мађарово трло, Шкодрића прибој и Дуга коса. Граница улази у К.О. Бранешци и то к.п. 2784, пратећи је граница мења правац ка југу. У тачки Y (7393853) и X (4846146), као и тачки Y (7393853) и X (4846139) граница сече пут к.п. 3967, затим прати к.п. 3817, 3118, 3819, 3820, 3821, 3810/7, 3822, 3823, 3824, 3864, 3865, 3879, 3872/1 којом долази до пута Семегњево – Партизанске воде к.п. 4012 КО Бранешци, прати ка југо-истоку границу те парцеле у дужини од 16,6 m, и у тачки Y (7393397) и X (4844023), као и тачки Y (7393392) и X (4844019) граница сече пут к.п. 3218/2 и у правцу југа прати међу К.О. Бранешци и К.О. Чајетина, затим прати међу К.О. Бранешци и К.О. Јабланица. У тачки Y (7392114) и X (4842582) на к.п. 3951 К.О. Бранешци, прелази у К.О. Јабланица, сече к.п. 1148 (река Црни Рзав) у тачки Y (7392114) и X (4842582), као и у тачки Y (7392120) и X (4842562). Граница даље прати к.п. 64, 68, 69, 70, 72/2, 73/2, 88/14, 88/11, 89/2, 89/3, 89/4, 89/5, 107/1, 102/1 сече у тачки Y (7392292) и X (4841859), као и тачки Y (7392322) и X (4841704). Граница даље прати к.п. 109/1, 109/2, 115/1, 115/2, 125/3, 125/2, 125/1, 25, 12/1, 26/5 и долази до тромеђе к.п. 27, 26/5 и 1428/1, у тачкама:

Y	X
7391220	4839737
7391321	4839758

7391352	4839737
7391384	4839739
7391404	4839752

7391425	4839767
---------	---------

Граница се враћа на границу к.п. 1428/1 коју је секла, долази до пута, к.п. 1424, сече га у тачки Y (7391985) и X (4839669), као и тачки Y (7391993) и X (4839664). Граница даље прати границу к.п. 1435/1, 1436/2, 1435/1 коју сече у тачки Y (7392763) и X (4839920), као и тачки Y (7392784) и X (4839903). Граница даље прати међу к.п. 1435/1 и к.п. 1435/7 и к.п. 4925 (Река Црни Рзав) граница сече реку Рзав у тачки Y (7392706) и X (4839757), као и тачки Y (7392722) и X (4839753) и прелази у К.О. Чајетина, сече к.п. 7010/9 и прелази у КО Чајетина, сече к.п. 7010/9 у тачки Y (7392722) и X (4839753), као и тачки Y (7392901) и X (4839717). Даље граница прати к.п. 7010/9 до локалитета Брезићи, односно до најисточније тачке к.п. 7020, одакле праволинијски сече к.п. 7010/9 у тачки Y (7393242) и X (4839714), као и тачки Y (7393421) и X (4869632). Граница даље сече к.п. 7010/17 у тачкама:

Y	X
7393535	4839580
7394654	4839110
7394914	4839092
7394929	4839082
7394979	4839058
7395002	4839027
7395022	4838999
7395060	4838963
7395080	4838938
7395085	4838916

7395080	4838889
7395079	4838855
7395099	4838827
7395143	4838785
7395181	4838730
7395197	4838677
7395205	4838620
7395212	4838555
7395212	4838537
7395222	4838512
7395217	4838455

7395217	4838431
7395224	4838416
7395237	4838403
7395242	4838391
7395249	4838363
7395247	4838349
7395243	4838338
7395236	4838326
7395232	4838313
7395218	4838299
7395214	4838285

7395201	4838266
7395195	4838238
7395191	4838214

7395183	4838201
7395170	4838192
7395131	4838167

7395081	4838069
7395100	4838048

Граница даље прати међу к.п. 7010/17 и 7055 и реку Рзав до тремеђе к.п. река Рзав, 7052/1 и 7050/1, прелази у к.п. 7052/1 и сече је у тачкама Y (7395743, 7395785, 7395903) и X (4837318, 4837341, 4837408). Граница излази на међу К.О. Чајетина и К.О. Доброселица, прати међу К.О. Чајетина и К.О. Доброселица, у правцу југа у дужини од око 110 m, где у тачки Y (7395940) и X (4837314) код локалитета Петачка дол, прелази у К.О. Доброселица. Граница нагло окреће ка северу, пратећи међу к.п. 5912 и 536/1, у дужини око 108 m до тачке из које иде ка истоку, улази у к.п. 536/1 и сече је у тачкама:

Y	X
7395966	4837419
7395990	4837434
7396008	4837428
7396028	4837426
7396037	4837429
7396069	4837434

7396098	4837433
7396123	4837443
7396134	4837448
7396153	4837455
7396190	4837472
7396225	4837473
7396259	4837478

7396276	4837484
7396288	4837493
7396299	4837501
7396323	4837517
7396363	4837548
7396414	4837596

Граница даље прати међу к.п. 536/1 и 5881/1 у правцу југа, у дужини од око 183 m, сече пут к.п. 5881/1 у тачки Y (7396466) и X (4837425), као и тачки Y (7396475) и X (4837427) излази на границу к.п. 535 и прати је до њене најсеверније тачке, где је истовремено и међа К.О. Доброселица и К.О. Љубиш. Граница улази К.О. Љубиш, у правцу севера пратећи к.п. 6325/1, 6281/2, 6281/3, 6281/1, 6283, 6274, 6250, 6247, 6246, 6245, 6240, 6253, 6254, 6255, 6256, 6184, 6175, излази на међу К.О. Љубиш и К.О. Чајетина, прати је у правцу севера, пратећи к.п. 7064, 7061, 7065, долази до пута к.п. 7354 који не улази у заштићено добро, одваја се од међе и прати к.п. 7065, 7073, 7071/1, 7070, 7069, 7070, 7071/6, 7071/7, 7065, 7068, 7118/2, 7119/1, 7120/9, 7120/2, 7120/1, 7120/2, 7122, 7123, 7124/1, 7124/3, 7124/4, 7124/2, 7127, 7138, 7139/1, 7191, 7192, 7196, 7197, 6627, 6618, 6553, сече реку Катуну у тачки Y (7399009) и X (4840677), као и у тачки Y (7399015) и X (4840681). Граница даље наставља да прати к.п. 6607, 6605/1, 6606, 6604, 6603, 6601, 6600, долази до потока Ћировина к.п. 7306, сече га у тачки Y (7399784) и X (4840779), као и у тачки Y (7399795) и X (4840783). Граница прати к.п. 6518, 6535, 6527, 7307, 6231, којом долази до међе КО Чајетина и КО Алин поток. Граница скреће југо-источно, у КО Алин поток, пратећи к.п. 1493, пресеца пут к.п. 3461 код места Дабићи у тачки Y (7402638) и X (4840181), као и тачки Y (7402644) и X (4840180). Граница даље прати к.п. 1676, којом долази до пута к.п. 3465 и пресеца га у тачки Y (7403131) и X (4839856), као и тачки Y (7403135) и X (4839853), излази на тремеђу к.п. 3465, 1796 и 1794/1 и прати границу к.п. 1794/1, 1798, 1799, 1794/1, 1794/2, 1793/2, 1790, 1789, 1788, 1787, 1786, 1783, 1784, 1764, 1766, 1768, 1767, 1763, 1762, 1758, 1757, 1753, 1751, 1752, 1750, 1744/2, 1744/1, 1745, 1730, долази до пута к.п. 3466 и сече га у тачки Y (7403711) и X (4839263), као и тачки Y (7403718) и X (4839262), даље прати к.п. 1724, 2002, 2023, 2022, 2021, 2016, 2015, 2505, 2504, 2503/3, 2503/2, 2503/1, долази до међе К.О. Алин поток и К.О. Гостиље, прелази у К.О. Гостиље, пратећи к.п. 89/1, сече пут к.п. 4785 у тачки Y (7405659) и X (4837159), као и тачки Y (7405659) и X (4837155), затим прати к.п. 877, 874, 859, 863, 864, 868 на чијој најисточнијој тачки сече пут к.п. 4775/1 у тачки Y (7405956) и X (4836955), као и тачки Y (7405962) и X

(4836958). Затим прати к.п. 839, 826, 825, 821, 813, 814, 815, 822, 964, 971, 972, 977, 992, 993, 989, 988, 987, сече к.п. 4779 у тачки Y (7406423) и X (4836462), као и у тачки Y (7406428) и X (4836455). Затим прати к.п. 1217, 1218/1, 1218/4, 1218/5, 1223/1, 1224, 1225, 1206, 1207/2, 1207/1, 1240, 1242, 1243, 1244, 3334, 3333, сече к.п. 4783 у тачки Y (7406762) и X (4835752), као и у тачки Y (7406765) и X (4835753), затим прати к.п. 3337/1, 3337/2, 3337/3, 3337/4, 3342, 3343, 3349, у тачки Y (7407019) и X (4835775), као и у тачки Y (7407022) и X (4835772), сече к.п. 3347 и наставља да прати к.п. 3364, 3362, 3363, 3377, 3379, 3384, 3382/4, 3434, излази на међу КО Гостиље и КО Дренова. Граница прелази у КО Дренова, пратећи к.п. 842, 840/1, 839, 836, 837, 836 до њене најисточније тачке од које у правцу југа, праволинијски сече к.п. 802 до најсеверније тачке к.п. 835. Наставља да прати к.п. 835, 831, 830, 827, 868, 865/2, 865/1, 866, 864/2 долази до њене најисточније тачке и у тачкама:

Y	X
7408412	4834208
7408414	4834187
7408411	4834172
7408396	4834154
7408384	4834134

Граница долази до к.п. 1226 и сече је праволинијски у тачки Y (7408384) и X (4834136), као и тачки Y (7408389) и X (4834117). Граница долази до к.п. 860/1 и прати њену источну границу до тачке Y (7408379) и X (4834094), као и тачке Y (7408343) и X (4834072) у којима сече к.п. 860/1, излази на међу к.п. 858 и 857, прати је до тачке Y (7408331) и X (4834041), као и тачке Y (7408295) и X (4833991). Граница даље прати јужну границу к.п. 857, затим 856/1 и долази до међе К.О. Дренова и К.О. Гостиље, прелази у К.О. Гостиље пратећи к.п. 3769, 3766, 3767. 3766, 3765, 3764, 3763, 3762, 3759, 3756, 3758, 3757, 3790, 3794/1, 3795, 3796, 3800, 3799, сече к.п. 4803 у тачкама Y (7407620, 7407618) и X (4834120, 4834121), наставља да прати к.п. 3742, 3727, 3726, 3725, 3721, 3719, 3718, 3719, 3717, 3715, 3714, 3713, 3712, 3711, 3710, 3319/1, 3702, 3701, 3319/1, 3435, 3448, 3449, 3455, 3319/1, 3326, 3325, 3324, 3322, 3323, 3319/1, 3320/3, 3320/1, 1258 сече у тачки Y (7406456) и X (4835210), као и тачки Y (7406445) и X (4835222). Излази на међу к.п. 1254/1 и 1257/9, прати је до најсеверније тачке к.п. 1257/9 и сече к.п. 1254/1 у тачки Y (7406417) и X (4835231), као и тачки Y (7406296) и X (4835248). Прати даље к.п. 1254/1, долази до висинске коте 862, која је раскрсница путева, прати к.п. 1268/1, 1268/2, 1270, 1271, 1272, 1273, 1275, 1276, 1277, 1278, 1279, 1280, 1281, 1322, 4774 коју сече и тачки: Y (7405916) и X (4835969), као и тачки Y (7405910) и X (4835970). Граница даље прати к.п. 1323, 1358, 1324/1, 1324/4, 1324/3, 1325, 1326/3, 1326/1, 1328, 1329, 1330, 1331, 1332, 1345, 1334/1, 1334/2, 4788 сече у тачки Y (7405248) и X (4835978), као и тачки Y (7405238) и X (4835979), даље прати к.п. 1820/2, 1819, 1849, 1848, 1841, 4789 коју сече у тачки Y (7404827) и X (4835956), као и тачки Y (7404821) и X (4835959). Граница даље прати к.п. 1854/1, 1855, 1856, 1857, 1858, 4794 коју сече у тачки Y (7404444) и X (4835868), као и тачки Y (7404440) и X (4835868), даље прати к.п. 1924/1, 1924/2, 1924/3, 1922/2, 1928/1, 1928/2, 2675, 2673, 3115/3, 3115/1, 3114, 3113, 4771, 3168, 3169/1, 3169/2, 3160, 4793, 2501/1, 4772 сече у тачки Y (7403139) и X (4833890), као и тачки Y (7403141) и X (4833887), даље прати к.п. 4545, 4541/1, 4542/1, 4542/2, 4541/2, 4543, 4548/4, 4548/1, 4550, 4558/3, 4558/2, 4573/2, 4641/1, 4817 сече у тачки Y (7402433) и X (4833365), као и тачки Y (7402420) и X (4833358), прати к.п. 4776/2, 4685/2, 4640/2, 4639/1, 4638/2, 4638/1 долази до међе

К.О. Гостиље и К.О. Љубиш, прелази у К.О. Љубиш пратећи к.п. 28/2, 28/1, 36, 29/1, 36, 29/1, 35, 29/2, 6764, 2663, 2662, 6764 (река Љубишница) прати је низводно све до места Ршуми код Ршумске пећине, где граница сече Љубишничку реку к.п. 6764 у тачки Y (7404043) и X (4831668), као и тачки Y (7404040) и X (4831664), даље прати к.п. 2436, 2439, 2440/2, 2441, 2442/2, 2443/2, 2415/1, 2415/2, 2399, 2395, 2389, 2396, пут к.п. 2387 сече у тачки Y (7404430) и X (4831386), као и тачки Y (7404434) и X (4831383), а затим и реку к.п. 6731/1 сече у тачки Y (7404434) и X (4831383), као и тачки Y (7404437) и X (4831382), даље прати к.п.3003, 3183 сече у тачки Y (7405417) и X (4831346), као и тачки Y (7405426) и X (4831353) наставља да прати к.п. 3180, 3183, 3003, до локалитета Ребра, где у тачкама:

Y	X
7405930	4831025
7405927	4831002

7405932	4830971
7405941	4830947
7405960	4830923

7405966	4830905
7405965	4830873
7405967	4830864

сече к.п. 3006/1 и пратећи границу исте к.п. 3006/1, ка северо-западу, долази до висинске коте 1116м, где на тремеђи к.п. 3030/1, 3035/2 и 3006/1 скреће на југ, пратећи границе к.п. 3030/1, 3030/2, 3029, 3020, 3021, 3023, 3024, 3015, 3012, 3011, 3091, 3092 и излази на међу К.О. Љубиш и К.О. Бела река, као и међу општина Чајетина и Нова Варош. Граница прелази у општину Нова Варош, К.О. Бела река и прати грнице к.п. 107/10, 107/4, 107/3, 107/2, 107/1, 106, 115, 117, 118, 198, 197, 173, 172/1, 172/3, 171/1, 171/2, 170, 169, 182, 183, 3159/1 пут, који сече у тачкама:

Y	X
7406492	4828709
7406477	4828704
7406468	4828702

Даље, прати к.п. 229/4, 229/5, 229/2, 229/8, 229/10, 230/5, 221, 220/2, 219/3, 1993, 1992, 1988/2, 1987/2, 1986/2, 1986/1, 1998, 1999, 2004, 2005, сече к.п. 2008 пут, у тачки Y (7406013) и X (4828036) као и у тачки Y (7406011) и X (4828034). Прати к.п.1967, а к.п. 3162 пут, сече у тачки Y (7405922) и X (4828015), као и у тачки Y (7405921) и X (4828008). Граница даље прати к.п. 2014, 2015, 2016, 3175 пут сече у тачки Y (7405896) и X (4827910), као и тачки Y (7405898) и X (4827907), даље прати к.п. 2041, 2042, 2041, 2040, 2039, 2036, 2174/1, 2174/3, 2174/4, 2089 пут сече у тачки Y (7405820) и X (4827622) као и тачки Y (7405826) и X (4827606), даље прати к.п. 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2097, 2098, 2099, 2106/2, 2105, 2104, 2131, 2130, 2127, 2126, 2125, излази на међу граница К.О. Бела река и Кужњани. Прати међу општина у правцу северо-запада, пратећи к.п. 2125, 2126, 3168, 2133, 2134 чијом најјужнијом тачком долази до тремеђе К.О. Бела река, К.О. Кућани и К.О. Негбина. Граница даље прати међу К.О. Негбина и К.О. Кућани у правцу југа, до локалитета Горња раван 1279 m н.в., односно Лазови к.п. 794. Граница скреће на запад пратећи к.п. 794, 792, 791, 790, 789, 2903, 736, заитм скреће ка северо-западу к.п. 737, 738, 752/2, 753/2, 753/1, 754, 2962, 592, 593/1, 2954, 703, 701/6, 699, 701/6, 700/3, 700/1, 628, 639, 2965 пут сече у тачки Y (7404089) и X (4825663), као и тачки Y (7404085) и X (4825664), затим наставља к.п. 652/2, 653/2, 653/1, 654, 655, 656, 661, 663/2, 665, 667/2, 668, 669/2, 672, 670, 671, 840, 839/1, 839/2, 825, 824, 823, 814, 813, 811, 1336, 1338, 1336, 1340, 1343, 1344, 1345, 1346, 1348, 202, 1384, 1390, 1392, 1393, 1391, 2968 пут сече у тачки Y (7401830) и X (4824510), као и тачки Y (7401824) и X (4824505). Граница парка наставља у правцу севера, пратећи к.п.

1423, 1405/2, 1406, 1411/2, 1411/1, 1274, 1269, 2950 поток сече у тачки Y (7401398) и X (4824794), као и тачки Y (7401386) и X (4824795), даље прати к.п. 1243, сече пут к.п. 2961 у тачки Y (7401380) и X (4824794), као и у тачки Y (7401377) и X (4824789), даље прати к.п. 294, пут к.п. 1798 сече у тачки Y (7400656) и X (4825128), као и у тачки Y (7400650) и X (4825127), даље прати к.п. 1794, пут к.п. 3960/3 сече у тачки Y (7400536) и X (4825026), као и у тачки Y (7400530) и X (4825024). Граница излази на међу К.О. Негбина и К.О. Сеништа, прати је у правцу југа у дужини око 80 m к.п. 307/2, долази до пута Чајетина-Нова Варош, код ког граница скреће на северо-запад, пратећи пут и границу к.п. 307/2, 306/2, 3305/1, долази до међе К.О. Сеништа и К.О. Драглица, граница прелази у К.О. Драглица, пратећи к.п. 2215/1, 2212/2, 2234 (Карјански поток), 1834/1, и код пута к.п. 2202 граница прати међу К.О. Драглица и К.О. Сеништа к.п. 1517 скреће у правцу југо-запад, у К.О. Сеништа пратећи границе к.п. 46, 48, 59, 58, 61, 60, 63, 64, 67, 68, 74, 72 391, 389, 383, 380, 379, 378, 182, 184, 185, 186, 187, пут 365 сече у тачки Y (7398276) и X (4826231), као и у тачки Y (7398275) и X (4826227), даље прати к.п. 206, 207, 365, 357, 382, 383, 471/3, 471/4, 471/1, Сенички поток, к.п. 2450 сече у тачки Y (7397649) и X (4825575), као и у тачки Y (7397643) и X (4825571), даље прати ток Сеничког потока низводно, све до ушћа Рашничког потока у Сенички, а затим натавља низводно до ушћа у реку Увац, што је истовремено и тремеђа К.О. Сеништа, К.О. Драглица и К.О. Кратово. Граница даље прати међу К.О. Драглица и К.О. Кратово, што је истовремено и међа општина Нова Варош и општине Прибој, као и ток реке Увац узводно. Граница прати реку Увац, узводно, све domeђе к.п. 1150/5 и 1150/4 када сече реку Увац к.п.2285 у К.О. Драглица Y (7394938) и X (4827080) и Y (7394892) и X (4827077), скреће у општину Прибој, у К.О. Кратово, прати к.п. 21, 20, 19, 32, 40, 43, 42, 74, 72, 74, 84, 79, 100, 96, 100, 97 коју делом прати, а онда сече у тачкама:

Y	X				
7393217	4825423	7393086	4825469	7392604	4825540
7393187	4825422	7393031	4825497		
7393149	4825433	7392981	4825509		
7393117	4825451	7392849	4825541		
		7392742	4825541		

Граница даље прати к.п. 98, 100, улази у к.п. 97 и сече је у тачкама:

Y	X				
7392147	4825450	7391877	4825384	7391540	4825485
7392057	4825427	7391803	4825391	7391511	4825497
7392036	4825419	7391720	4825428	7391443	4825509
7391967	4825396	7391663	4825457		
		7391618	4825461		

Граница даље прати к.п. 856, 851, 852, 853, 104, 105, 104, 108, 104, 4759 (река Увац) сече у тачки Y (7390478) и X (4826108), као и у тачки Y (7390473) и X (4826009), даље прати к.п. 717, 725, 724, 723, 718, 715/1, 714/1, 714/2, 716 до тачке када се одваја од к.п. 716, улази у к.п. 141 и сече је у таки Y (7390261) и X (4826792) и у тачки Y (7390180) и X (4827138). Граница даље прати к.п. 1, 143, 149, 144, 147/2, 146/2, 145, 1 и долази до међе К.О. Кратово и К.О. Бања.

Граница долази до међе К.О. Кратово и К.О. Бања, улази у К.О. Бања и прати к.п. 75, 73, 71, 72, 71, 73, 76 коју сече у тачкама:

Y	X
7388501	4829009
7388502	4829038
7388526	4829083
7388537	4829110

7388539	4829127
7388494	4829241
7388467	4829277
7388416	4829378
7388361	4829466

7388355	4829462
7388322	4829449
7388290	4829404

Граница иде међом к.п 76 и 67, 68, затим прати к.п. 59, 58, 56, 55, граница излази на међу К.О. Бања и К.О. Рача. Улази у К.О. Рачаи прати к.п.1401, 1399, 316 коју сече у тачкама:

Y	X
7387090	4829471
7387069	4829506
7387062	4829513
7387042	4829534
7387048	4829564
7387032	4829585
7387012	4829600
7387004	4829618
7387004	4829641
7387000	4829657

7386976	4829683
7386947	4829718
7386929	4829726
7386889	4829740
7386855	4829754
7386845	4829786
7386831	4829767
7386815	4829746
7386792	4829713
7386773	4829697
7386731	4829669

7386696	4829657
7386657	4829637
7386629	4829628
7386598	4829618
7386556	4829732
7386540	4829774
7386468	4829941
7386390	4830088
7386381	4830105

Граница даље прати к.п. 245, 246, 316 коју сече у тачкама:

Y	X
7386273	4830191
7386239	4830258

7386230	4830286
7386152	4830314
7386105	4830314

7386032	4830310
7386009	4830304
7385994	4830305

Граница даље прати међу к.п. 316 и 243, 242, 236, 235, 232, 209, 198, 197, граница сече к.п. 316 у тачкама:

Y	X
7385213	4830138
7385211	4830140
7385208	4830181
7385224	4830237

7385246	4830324
7385253	4830410
7385235	4830434
7385194	4830431
7385185	4830433

7384968	4830491
---------	---------

Граница даље прати међу к.п. 316 и 180, 177 до тачака када опет сече к.п. 316

Y	X
7384616	4830525

7384512	4830618
7384473	4830695

7384462	4830716
---------	---------

Граница даље прати међу к.п. 316 и 176/2, њеном источном, јужном и западном страном, и затим опет сече к.п. 316 у тачкама:

Y	X
7384284	4830751
7384252	4830750
7384212	4830749
7384199	4830749
7384173	4830750
7384113	4830748
7384113	4830689
7384103	4830658
7384099	4830644
7384095	4830633
7384080	4830592
7384080	4830512
7384056	4830441
7384009	4830410
7383988	4830416
7383952	4830405
7383904	4830346
7383901	4830455
7383901	4830475
7383884	4830587
7383882	4830599
7383881	4830609
7383843	4830946
7383802	4830930
7383760	4830902
7383693	4830836
7383687	4830831
7383616	4830734
7383543	4830642
7383512	4830572
7383497	4830563
7383492	4830563
7383476	4830563

7383447	4830571
7383420	4830573
7383394	4830563
7383363	4830536
7383321	4830506
7383300	4830497
7383296	4830408
7383294	4830404
7383288	4830385
7383280	4830396
7383274	4830405
7383271	4830409
7383245	4830447
7383241	4830452
7383143	4830561
7383141	4830563
7383088	4830621
7383014	4830716
7382997	4830731
7382984	4830742
7382984	4830755
7382971	4830756
7382961	4830757
7382915	4830788
7382854	4830824
7382743	4830883
7382642	4830938
7382614	4830952
7382400	4831057
7382397	4831058
7382308	4831094
7382242	4831156
7382192	4831235
7382159	4831362

7382159	4831421
7382044	4831406
7382045	4831432
7382042	4831471
7382042	4831504
7382045	4831519
7382049	4831536
7382034	4831556
7382020	4831565
7382004	4831572
7381997	4831572
7381987	4831564
7381972	4831553
7381945	4831536
7381923	4831518
7381893	4831494
7381871	4831482
7381861	4831506
7381848	4831563
7381833	4831601
7381821	4831599
7381786	4831587
7381752	4831563
7381695	4831498
7381602	4831424
7381586	4831411
7381522	4831364

Граница долази до шумског пута к.п. 3446, прати га не узимајући га у површину заштите II степена, прати границу к.п. 310, затим сече к.п. 405 у тачкама:

Y	X
7380724	4832037
7380724	4832041
7380731	4832105

7380730	4832109
7380717	4832178
7380712	4832208
7380676	4832287

7380618	4832357
7380583	4832392

Граница долази до пута к.п. 406, сече га у тачкама:

Y	X
7380583	4832392
7380578	4832397

Граница улази у к.п. 405/2 и 3471 и сече их у тачкама:

Y	X
7380578	4832397
7380564	4832411

7380560	4832415
7380548	4832427
7380538	4832439

7380509	4832473
---------	---------

Граница даље прати к.п. 408/3, 413/3, 3471, 413/4, 412/1, граница излази на реку Увац к.п. 3469 до почетне тачке описа.

Zavod za zaštitu prirode i naučno proučavanje prirodnih retkosti NR Srbije, na osnovu čl.1, čl.2 st.2, čl.3 stav 2 i čl.27 Zakona o zaštiti spomenika kulture i prirodnih retkosti NR Srbije, donosi sledeće

R E Š E N J E

I. Stavlja se pod zaštitu države sastojina šume stogodišnjeg belog bora (*Pinus silvestris*), na planini Zlatiboru, kod mesta zvanog Ribnica, otseka a u odelenju 5 i otsek a u odelenju 6, na teritoriji opštine Čajetina, Narodnog odbora sreza Titovo Užice, Šumske sekcije Partizanske vode, opšte-narodna imovina, pod nazivom rezervat "PARK ŠUMA".

II. Za ovu šumu važi režim apsolutnog rezervata.

III. Veličina rezervata iznosi 12,54 hektara.

IV. Na prostoru ovog rezervata ne može se vršiti nikakvo iskorišćavanje šume niti ma kojih drugih prirodnih izvora. Zabranjeno je seći stabla, granje, žbunje i primerke prizemne flore. Zabranjeno je uklanjati leževinu, trula stabla, vetroizvale i sl. kao i uklanjanje šušnja, humusa, mahovine, vadjenje kamena ili odnošenje zemlje. Zabranjeno je takođe vršiti smolarenje, ispašu stoke, sakupljanje lisnika, stelje, trave, semena i sl. Osim toga, na ovoj teritoriji zabranjen je svaki lov, ubijanje ili uništavanje bilo kojih divljih životinja, ptica i insekata. Isto tako zabranjen je prolaz goniča i isterivanje divljači u cilju lovljenja van rezervata. Ma koja pomenuta ili slična vrsta iskorišćavanja ili radova mogu se vršiti samo u cilju naučnih ispitivanja i samo po odobrenju Zavoda za zaštitu prirode i naučno proučavanje prirodnih retkosti NR Srbije.

V. Privredni planovi i projekti šumarskih i drugih privrednih orhanizacija moraju imati prethodnu saglasnost Zavoda u pogledu stavova koji bi mogli imati uticaja na zaštitni režim određen za ovo područje.

VI. Izvršiocima radnji protivnih ovom rešenju učinjenim na zaštićenom području, kazniće se odgovarajućim osredbama Zakona o zaštiti spomenika kulture i prirodnih retkosti NRS, odnosno po odredbama Krivičnog zakonika.

VII. Nezadovoljna stranka ima pravo žalbe u roku od osam dana od prijema rešenja. Žalba se podnosi Savetu za kulturu NR Srbije, preko ovoga Zavoda. Žalba ne zadržava rešenje od izvršenja.

O B R A Z L O Ž E N J E

Zaštićena površina sastoji se od 100-godišnjeg belog bora razredjenog sklopa sa oko 270 m² po ha. te predstavlja jedan od retkih ostataka još divlje prirode, prirodnu retkost koja je značajna za naučno proučavanje sredine u kojoj je mogla izrasti takva prirodna biljna zajednica, kao i za sprovedjenje stalnih šumarskih, botaničkih, zooloških i drugih istraživanja.

Sa tih razloga doneto je rešenje kao u dispozitivu.

Rešeno u Zavodu za zaštitu prirode i naučno proučavanje prirodnih retkosti NR Srbije, br.449 od 1 decembra 1956 godine.

Rešenje dostaviti:

1. Sekretarijatu za poljoprivredu i šumarstvo NR Srbije,
2. Narodnom odboru sreza Titovo Užice,
3. Birou za projektovanje u šumarstvu NRS Beograd,
4. Šumskom gazdinstvu Titovo Užice,
5. Šumskoj sekciji Partizanske vode,
6. Sreskom sudu T. Užice radi upisa u zemljišne knjige i
7. Savetu za kulturu NR Srbije

Ca. Ta NRC 27 59/57cp

Direktor Zavoda,
(Dr. Sima Grozdanić)

ОДЛУКУ

О ЗАШТИТИ СПОМЕНИКА ПРИРОДЕ
„ЦРНИ БОР – ЛИРА”

Члан 1.

Овом одлуком стављају се под заштиту стабло црног бора (*Pinus nigra* Agr.) под именом „Црни бор – Лира”, као споменик природе III категорије значајно природно добро (у даљем тексту: Споменик природе).

Члан 2.

Споменик природе ставља се под заштиту као типичан представник своје врсте. Стабло је велике старости, правилне и широко гранате крошње, доброг здравственог стања са јаким жилиштем. Својим изгледом и очуваношћу доминира простором.

Члан 3.

Споменик природе се налази на подручју општине Нова Варош, катастарска општина Драглица, катастарска парцела 708, у селу Драглица у својини Радована Шуљагића.

Дендрометријске карактеристике споменика природе су:	
– обим дебла на 1,30 m	2,12 m
– пречник дебла на 1,30 m	0,67 m
– висина стабла	22,50 m
– висина до прве живе гране	5,60 m
– пречник крошње	9,90 m
– старост стабла	око 180 година.

Површина споменика природе је пројекција крошњи и износи 0.77 ари.

Члан 4.

За споменик природе установљава се режим III степена заштите и прописују следеће мере и услови заштите којима се:

1. Забрањује:

1) стабло посећи, ломити и сећи гране, кидати лишће и плодове или предузимати било које друге радње које би могле изменити његов изглед или довести у питање његов биолошки опстанак;

2) ложење ватре;

3) испаша и увођење домаћих животиња на заштићену површину;

- 4) депоновање смећа и другог отпада;
- 5) раскопавање и депоновање земље;
- 6) промена намене заштићене површине;
- 7) постављање табли и других обавештења на стаблима;
- 8) садња било каквог декоративног зеленила;
- 9) превођење подземних и надзених инсталација постојећих, трајних и привремених објеката;
- 10) уништавање кореновог система приликом радова на уређењу простора.

2. Дозвољавају се биолошко-техничке мере заштите, редовно уклањање отпада и смећа, кошење траве, уклањање корова и шибља.

Члан 5.

О спровођењу прописаних мера заштите стара се Јавно предузеће „Србијашуме”, Шумско газдинство Нова Варош, које је дужно да:

1. Споменик природе чува и одржава у складу са мерама заштите;

2. у случају насталих промена које Споменик природе могу оштетити или угрозити његова битна својства одмах обавести Завод за заштиту природе Србије;

3. редовно уклања смеће, коров и шибље;

4. обележи споменик природе у складу са законом.

Члан 6.

Просторни и урбанистички планови и програми који обухватају овај споменик природе морају бити усаглашени са одредбама ове одлуке.

Члан 7.

Даном ступања на снагу ове одлуке престаје да важи Решење о стављању под заштиту државе црног бора (*Pinus nigra*) у селу Драглица, на обронцима Муртенице, Скупштинске општине Нова Варош број 633-6/71-02, од 21. маја 1971. године.

Члан 8.

Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Општинском службеном гласнику”.

Број 06-1733/2002-01

Скупштина општине Нова Варош

Председник,
Милојко Шуњеварић, с.р.

На основу члана 41.а, став 4. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, број 36/2009, 88/2010 и 91/2010-испр.) и члана 40. Статута општине Чајетина (" Службени лист општине Чајетина ", број 7/2008) , Скупштина општина Чајетина на седници одржаној 29. јуна 2015.године , доноси

ОДЛУКУ О ПРОГЛАШЕЊУ СПОМЕНИКА ПРИРОДЕ „ТРИ СТАБЛА ЦРНОГ БОРА - ДОБРОСЕЛИЦА“

Члан 1.

Три вишестолетна стабла црног бора на планинском масиву Златибора у селу Доброселица стављају се под заштиту као Споменик природе „Три стабла црног бора – Доброселица“ и утврђују за заштићено подручје локалног значаја, односно III категорије (у даљем тексту: Споменик природе).

Члан 2.

Споменик природе се ставља под заштиту ради очувања изузетних примерака три стабла црног бора, јединствених репрезентата своје врсте, импозантних димензија и велике старости. Споменик природе има и културно-меморијални карактер, као и парковно-естетски.

Члан 3.

Споменик природе се налази на планини Златибор у западној Србији, на територији општине Чајетина, у селу Доброселица, на катастарским парцелама бр. 3820, 3822, 3819 и 3818 К.О. Доброселица, имовина Српске православне цркве.

Стабла се налазе у непосредној близини културно-историјског споменика, цркве брвнаре Св.пророка Илије, на четири различите парцеле. Прво стабло је у порти Цркве од које је удаљено само неколико метара. Друго се налази на гробљу, југоисточно од првог на око седамнаест метара удаљености, док је треће стабло на пашњаку испод црквене порте, југозападно, петнаестак метара од другог, а на око тридесетак метара јужно од првог стабла.

Стабло у порти Цркве има следеће дендрометријске вредности:

- висина стабла	19,50 m
- обим дебла на 1,30 m	3,64 m
- пречник дебла на 1,30 m	1,15 m
- висина дебла до прве живе гране	5,50 m
- пречник крошње	18,00 m

Стабло које се налази на гробљу има следеће дендрометријске вредности:

- висина стабла	21,50 m
- обим дебла на 1,30 m	3,75 m
- пречник дебла на 1,30 m	1,19 m
- висина дебла до прве живе гране	3,00 m

- пречник крошње 20,00 m

Стабло на пашњаку, испод црквене порте, има следеће дендрометријске вредности:

- висина стабла 25,00 m
- обим дебла на 1,30 m 4,10 m
- пречник дебла на 1,30 m 1,30 m
- висина дебла до прве живе гране 14,00 m
- пречник крошње 20,00 m

Површина Споменика природе је хоризонтална пројекција крошњи стабала црног бора и једнака је збиру заштићених површина сваког појединачног стабла и износи укупно 8,82 ара.

Члан 4.

Графички приказ Споменика природе са прописаним режимом заштите одштампан је уз ову одлуку и чини њен саставни део.

Положај Споменика природе је одређен централним географским координатама по Гаус - Кригеру:

X=48 30 989 Y=73 95 882

Члан 5.

У Заштићеном подручју установљава се режим заштите III степена.

У режиму III степена заштите могу се вршити управљачке интервенције у циљу рестаурације, ревитализације и укупног унапређења заштићеног подручја, развој села и унапређења сеоских домаћинстава, уређење објеката културно-историјског наслеђа и традиционалног градитељства, очување традиционалних делатности локалног становништва, селективно и ограничено коришћење природних ресурса и простор уз потребну инфраструктурну и другу изградњу.

Поред забрана из Закона о заштити природе и Уредбе о режимима заштите, у Споменику природе забрањује се и:

- заштићена стабла сећи, ломити гране, лишће кидати уништавати кору и коренов систем или предузимати било које радње и активности које би нарушиле, односно оштетиле његова битна својства или довеле у питање биолошки опстанак стабла;
- садња било каквог декоративног зеленила на површини Споменика природе, које би могло да утиче на његово сагледавање, као и изградња објеката инфраструктуре који би биолошки и пејзажно угрозили Споменик природе;
- ложење ватре, депоновање смећа и другог отпада;
- поново вађење луча на једном од стабала Споменика природе;
- испуштање отпадних и загађених вода на заштићену површину Споменика природе;
- испаша и увођење домаћих животиња на заштићену површину;
- раскопавање и депоновање земље на заштићеној површини природног добра;
- промена намене површине на којој се налазе заштићена стабла;
- постављање подземних и надземних инсталација;

- укуцавање (постављање) табли и других обавештења на деблима заштићених стабала;
- уништавање кореновог система приликом радова на уређењу простора.

Поред ограничења из Закона о заштити природе и Уредбе о режимима заштите, препоручује се и:

- научно – истраживачки рад и праћење стања;
- све биолошко - техничке мере заштите и неге за које се процени да су неопходне за одржавање виталности стабала црног бора (третман против ентомолошких и фитопатолошких обољења, уклањање сувих грана, заштита пресека,..), а под условима које утврђује Завод за заштиту природе Србије (у даљем тексту: Завод);
- постављање табли и ознака у циљу информисања и упозорења;
- сакупљање семена у циљу научних истраживања природних споменика као посебних природних вредности, а све у циљу очувања генофонда и оснивања банке гена;
- кошење траве и одржавање заштићене површине Споменика природе.

Члан 6.

Споменик природе се поверава на управљање Црквеној општини Доброселачкој у Чајетини (у даљем тексту: Управљач).

Међусобне обавезе Управљача и општине Чајетина регулисаће се уговором.

Члан 7.

У складу са Законом којим се уређује заштита природе, Управљач је овлашћен и дужан нарочито да :

- обележи Споменик природе у складу са важећем актом који регулише начине обележавања заштићених природних добара,
- изради план управљања природног добра (петогодишњи), а на основу њега годишњи програм управљања, у складу са Законом и актом о заштити,
- да спроводи прописан режим заштите, односно чува и одржава заштићено стабло у складу са мерама заштите прописане Законом и актом о заштити,
- перманентно прати здравствено стање и благовремено предузима неопходне мере заштите,
- обезбеди надзор над спровођењем услова и мера заштите,
- редовно обавештава Завод о свим насталим променама у оквиру заштићеног добра које га могу уништити или нарушити његова битна својства, након чега ће Завод одредити мере заштите, које Управљач треба да спроведе, уз стручни надзор,
- у сарадњи са републичком инспекцијом и органима безбедности спречава све активности и делатности које су у супротности са актом о заштити и представљају фактор угрожавања заштићеног природног добра,
- доноси акт о накнадама,

- врши и друге послове утврђене законом и актом о заштити.

Управљач испуњава наведене обавезе у сарадњи са локалном самоуправом, а уз стручну помоћ Завода.

Управљач је дужан да у року од 90 дана од дана ступања на снагу ове одлуке изврши упис делатности управљања заштићеним подручјем у складу са прописима којима се уређује класификација делатности и регистрација удружења.

Члан 8.

Очување, унапређење, одрживо коришћење и приказивање природних и других вредности подручја Споменика природе спроводи се према плану управљања који доноси Управљач на период од пет година (у даљем тексту: План управљања), са садржином и на начин прописан законом којим се уређује заштита природе.

На План управљања сагласност даје орган јединице локалне самоуправе, по претходно прибављеном мишљењу Завода.

План управљања Управљач ће донети и доставити органу јединице локалне самоуправе најкасније у року од 90 дана од дана ступања на снагу ове одлуке.

Управљач је дужан да једном у три године анализира спровођење Плана управљања и остварене резултате и по потреби изврши његову ревизију.

План управљања садржи нарочито: сажет приказ природних и других вредности заштићеног подручја; циљеве заштите и одрживог коришћења, могућности и ограничења за њихово остваривање; детаљан приказ годишњих задатака на чувању, одржавању, унапређењу, приказивању и одрживом коришћењу заштићеног подручја за потребе науке, образовања, рекреације и туризма и укупног социо-економског развоја; приказ конкретних послова на изради и доношењу управљачких докумената, превенствено плана управљања, акта о унутрашњем реду и чуварској служби и акта о накнади за коришћење заштићеног подручја; приказ задатака на обележавању заштићеног подручја, заснивању информационог система и противпожарној заштити; приказ субјеката и организационих и материјалних услова за извршење програма, висине и избора потребних финансијских средстава.

План управљања остварује се годишњим програмом управљања, који ће Управљач донети у року од 30 дана од дана ступања на снагу ове одлуке.

Извештај о остваривању годишњег програма за претходну годину и годишњи програм управљања за наредну годину, Управљач доставља надлежном органу јединице локалне самоуправе до 15. децембра текуће године.

Извештај о остваривању Плана управљања Управљач доставља надлежном органу јединице локалне самоуправе најкасније 60 дана пре истека периода за који је План управљања донет.

Члан 9.

Управљач ће у року од шест месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке, извршити идентификацију граница и обележавања Споменика природе на прописани начин.

Члан 10.

Управљач је дужан да обезбеди унутрашњи ред и чување Споменика природе у складу са Правилником о унутрашњем реду и чуварској служби (у даљем тексту: Правилник) који доноси уз сагласност надлежног органа локалне самоуправе, у року од 90 дана од дана ступања на снагу ове одлуке.

Правилником се утврђују правила за спровођење прописаног режима заштите, а нарочито: начин и услови понашања посетилаца, власника и корисника непокретности при кретању, боравку и обављању послова на заштићеном природном добру, места, површине и објекти у којима се ограничава кретање или забрањује и ограничава обављање одређених радњи, као и трајање тих мера; врсте дивљих биљака и животиња и других природних вредности које је забрањено уништавати, оштећивати; врсте дивљих биљака и животиња чије је коришћење, односно брање, сакупљање и лов ограничено, као и начин и услови обављања тих радњи; начин сарадње са физичким лицима, предузетницима и правним лицима која по различитом основу користе или су заинтересовани за коришћење природних богатства и простора; услови заштите приликом обављања научних истраживања и образовних активности; начин чувања и одржавања заштићеног природног добра и друга правила које Управљач пропише.

У оквиру садржине прописане законом којим се уређује заштита природе, Правилником се ближе утврђују забрањени, односно радови и активности који су ограничени, као и правила и услови обављања радова и активности који су допуштени у Споменику природе.

Правила одређена Правилником и друге неопходне информације за спровођење режима заштите, Управљач је дужан да јавно огласи и на погодан начин учини доступним посетиоцима и корисницима.

Правилник се објављује у „Службеном листу општине Чајетина“ и на други погодан начин који одреди Управљач.

Члан 11.

Висину, начин обрачуна и плаћања накнаде за коришћење Споменика природе одређује својим актом Управљач у складу са критеријумима које прописује влада.

Управљач ће у року од 90 дана од дана ступања на снагу ове одлуке донети и доставити на сагласност органу јединице локалне самоуправе надлежном за послове заштите животне средине акт из става 1. овог члана.

Члан 12.

Финансирање Заштићеног подручја обезбеђује се из :

- средстава буџета општине Чајетина;
- средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе;
- накнада за коришћење заштићеног природног добра;
- донација, поклона и помоћи;
- других извора у складу са законом.

Члан 13.

Планови уређења простора, шумске, ловне, пољопривредне, водопривредне и друге основе и програми који обухватају Споменик природе, усагласиће се са Просторним планом Републике Србије, Планом управљања и режимом заштите утврђеним овом одлуком.

Члан 14.

Ступањем на снагу ове одлуке, ставља се ван снаге Решење Завода за заштиту природе и научно проучавање природних реткости бр. 01-459 од 22.10.1960. године („Службеник гласник НРС“, бр. 51/60) о стављању под заштиту државе три стабла црног бора (*Pinus nigra*) у непосредној близини културног споменика – Цркве брвнаре св. пророка Илије у Доброселици, на планини Златибору.

Члан 15.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном листу општине Чајетина“.

СКУПШТИНА ОПШТИНА ЧАЈЕТИНА
Број:02-61/2015-01 од 29. јуна 2015.године

ПРЕДСЕДНИК
Скупштине општине,
Милоје Рајовић

Фамилија	Латински назив	Српски назив	Пр	Ур	ЦЛ	ДС	ЦИТЕС	Енд	Рел
Caryophyllaceae	<i>Cerastium rectum</i>	усправан тичинац						*	
Fabaceae	<i>Chamaecytisus tommasinii</i>							*	
Saxifragaceae	<i>Chrysosplenium alternifolium</i>	помама							*
Asteraceae	<i>Cirsium oleraceum</i>	воденика, водењак	з		*				
Asteraceae	<i>Cirsium tymphaeum</i>		сз		*			*	
Lamiaceae	<i>Clinopodium thymifolium</i>							*	
Orchidaceae	<i>Coeloglossum viride</i>	вучји језик	сз		*		*		
Liliaceae	<i>Colchicum autumnale</i>	мразовац, каћун	з						
Cornaceae	<i>Cornus mas</i>	дрењина, дрен	з	*					
Corylaceae	<i>Corylus colurna</i>	мечја леска	з		*				
Anacardiaceae	<i>Cotinus coggygria</i>	руј							*
Rosaceae	<i>Crataegus monogyna</i>	једносемени глог	з	*					
Iridaceae	<i>Crocus veluchensis</i>	планински шафран						*	
Woodsiaceae	<i>Cystopteris montana</i>	планинска крта папрат	сз						
Fabaceae	<i>Cytisus procumbens</i>	жутилица полегла						*	
Orchidaceae	<i>Dactylorhiza incarnata</i>	усколисни каћунак	сз		*		*		
Orchidaceae	<i>Dactylorhiza maculata</i>	каћунак пегави	сз		*		*		
Thymelaeaceae	<i>Daphne blagayana</i>	Благајев јеремичак	з		*				
Thymelaeaceae	<i>Daphne cneorum</i>	црвени јеремичак	з		*				
Caryophyllaceae	<i>Dianthus cruentus</i>	каранфилић						*	
Caryophyllaceae	<i>Dianthus superbus</i>	ибришим каранфил	сз		*				
Scrophulariaceae	<i>Digitalis grandiflora</i>	велецветни напрстак							*
Rosaceae	<i>Dryocallis malacophylla</i>		сз		*			*	
Dryopteridaceae	<i>Dryopteris dilatata</i>	широколисна папрат	сз		*				
Boraginaceae	<i>Echium russicum</i>	змијоглавка				*			
Campanulaceae	<i>Edraianthus jugoslavicus</i>	југословенски звончић	з					*	*
Campanulaceae	<i>Edraianthus tenuifolius</i>								*
Oenotheraceae	<i>Epilobium hirsutum</i>	врбовка	з	*					
Oenotheraceae	<i>Epilobium montanum</i>	свиловина	з	*					
Oenotheraceae	<i>Epilobium parviflorum</i>		з	*					
Berberidaceae	<i>Epimedium alpinum</i>	девет Југовића							*
Orchidaceae	<i>Epipactis helleborine</i>	калуђјарка	з		*		*		
Orchidaceae	<i>Epipactis microphylla</i>		сз		*		*		
Cyperaceae	<i>Eriophorum latifolium</i>	ветрогон							*
Apiaceae	<i>Eryngium palmatum</i>	паштиткасти котрљан	з		*			*	
Brassicaceae	<i>Erysimum crepidifolium</i>	радићолисни трижаљ	сз		*				
Brassicaceae	<i>Erysimum linariifolium</i>							*	
Liliaceae	<i>Erythronium dens-canis</i>	пасји зуб, кошутац							*
Euphorbiaceae	<i>Euphorbia angulata</i>		сз		*				
Euphorbiaceae	<i>Euphorbia glabriflora</i>	голоцветна млечика						*	*
Euphorbiaceae	<i>Euphorbia panicii</i>		з		*			*	
Euphorbiaceae	<i>Euphorbia serpentini</i>		з		*			*	

Фамилија	Латински назив	Српски назив	Пр	Ур	ЦЛ	ДС	ЦИТЕС	Енд	Рел
Euphorbiaceae	<i>Euphorbia subhastata</i>		3		*			*	
Scrophulariaceae	<i>Euphrasia rostkoviana</i>	видова трава	3	*					
Scrophulariaceae	<i>Euphrasia rostkoviana subsp. montana</i>		3	*					
Scrophulariaceae	<i>Euphrasia stricta</i>		3	*					
Poaceae	<i>Festuca amethystina subsp. kummeri</i>							*	
Poaceae	<i>Festuca panciciana</i>	власуља јањчарица						*	
Rosaceae	<i>Fragaria vesca</i>	шумска јагода	3	*					
Rhamnaceae	<i>Frangula dodonei</i>	крушина	3	*					
Oleaceae	<i>Fraxinus ornus</i>	црни јасен							*
Liliaceae	<i>Fritillaria montana</i>	Дегенова коштуца	3		*				
Cistaceae	<i>Fumana bonapartei</i>		3		*			*	
Amaryllidaceae	<i>Galanthus nivalis</i>	висибаба	3			*	*		
Rubiaceae	<i>Galium boreale</i>	бела мрачница	3		*				
Rubiaceae	<i>Galium odoratum</i>	лазаркиња	3	*					
Rubiaceae	<i>Galium rubioides</i>	примак	3						
Fabaceae	<i>Genista depressa subsp. friwaldszkyi</i>							*	
Fabaceae	<i>Genista sylvestris subsp. dalmatica</i>							*	*
Gentianaceae	<i>Gentiana asclepiadea</i>	свећица	3	*					
Gentianaceae	<i>Gentiana cruciata</i>	крстаста линцура	3	*					
Gentianaceae	<i>Gentiana lutea subsp. symphyandra</i>	линцура	3		*	*			
Gentianaceae	<i>Gentiana pneumonanthe</i>	мала свећица	3		*				
Geraniaceae	<i>Geranium macrorrhizum</i>	здравац	3		*				
Geraniaceae	<i>Geranium robertianum</i>	жива трава	3	*					
Iridaceae	<i>Gladiolus communis</i>		с3		*				
Iridaceae	<i>Gladiolus imbricatus</i>	црепаста гладиола	с3						
Fabaceae	<i>Glycyrrhiza glabra</i>	госпино билје, сладић	3						
Orchidaceae	<i>Gymnadenia conopsea</i>	врањак	3		*		*		
Caryophyllaceae	<i>Gypsophila spergulifolia</i>		3		*			*	
Boraginaceae	<i>Halacsya sendtneri</i>	цвакија	3		*			*	*
Rutaceae	<i>Haplophyllum boissieranum</i>		3		*			*	
Araliaceae	<i>Hedera helix</i>	бршљан							*
Poaceae	<i>Helictotrichon blavii</i>							*	
Caryophyllaceae	<i>Heliosperma pusillum subsp. monachorum</i>	монашки пупавац	с3					*	
Ranunculaceae	<i>Helleborus odorus</i>	кукурек							*
Ranunculaceae	<i>Hepatica nobilis</i>	крстасти копитњак	3	*					
Caryophyllaceae	<i>Herniaria incana</i>	ситна сипаница	3	*					
Brassicaceae	<i>Hesperis dinarica</i>	динарска вечерница	3		*			*	
Asteraceae	<i>Hieracium gymnocephalum</i>							*	
Asteraceae	<i>Hieracium heterogynum</i>							*	
Asteraceae	<i>Hieracium suboriens</i>	руњавица						*	
Orchidaceae	<i>Himantoglossum</i>	смичак	с3		*		*		

Фамилија	Латински назив	Српски назив	Пр	Ур	ЦЛ	ДС	ЦИТЕС	Енд	Рел
	<i>hircinum subsp. calcaratum</i>								
Cannabaceae	<i>Humulus lupulus</i>	хмель							*
Hypericaceae	<i>Hypericum barbatum</i>	трепљава пљускавица	з	*					
Hypericaceae	<i>Hypericum perforatum</i>	кантарион	з	*					
Aquifoliaceae	<i>Ilex aquifolium</i>	божиковина, зелениче	сз		*				*
Iridaceae	<i>Iris reichenbachii</i>	зечја ружица						*	
Iridaceae	<i>Iris sibirica</i>	сибирска перуника	сз		*				
Ranunculaceae	<i>Isopyrum thalictroides</i>	турски боб							*
Juglandaceae	<i>Juglans regia</i>	орах							*
Cupressaceae	<i>Juniperus communis</i>	клека, врења	з	*					
Dipsacaceae	<i>Knautia dinarica</i>							*	
Dipsacaceae	<i>Knautia longifolia</i>		з						
Dipsacaceae	<i>Knautia pancicii</i>	Панчићева удовица	сз		*			*	
Asteraceae	<i>Lactuca pancicii</i>		з		*			*	
Apiaceae	<i>Laser trilobum</i>	мушки расковник							*
Lamiaceae	<i>Leonurus cardiaca</i>	срдачица	з	*					
Liliaceae	<i>Lilium martagon</i>	шумски љиљан	з		*				*
Orchidaceae	<i>Limodorum abortivum</i>	шилореп	з		*		*		
Scrophulariaceae	<i>Linaria rubioides subsp. nissana</i>							*	
Scrophulariaceae	<i>Linaria rubioides subsp. rubioides</i>	броћолики ланилист						*	
Linaceae	<i>Linum capitatum</i>	гљвичаст лан						*	
Orchidaceae	<i>Listera ovata</i>	милогледче	з		*		*		
Liliaceae	<i>Maianthemum bifolium</i>		з		*				
Scrophulariaceae	<i>Melampyrum hoermannianum</i>							*	
Lamiaceae	<i>Melittis melissophyllum subsp. albida</i>	маточика							*
Euphorbiaceae	<i>Mercurialis perennis</i>	шумски просинац							*
Lamiaceae	<i>Micromeria croatica</i>	хрватски врсиф	з		*			*	
Caryophyllaceae	<i>Minuartia bosniaca</i>	мишјакиња						*	
Caryophyllaceae	<i>Moehringia bavarica</i>	Баварска рогључица	з		*				
Boraginaceae	<i>Myosotis alpestris subsp. suaveolens</i>							*	
Amaryllidaceae	<i>Narcissus poeticus subsp. radiiflorus</i>	нарцис	з		*				
Orchidaceae	<i>Neottia nidus-avis</i>	самоједа	з		*		*		
Adiantaceae	<i>Notholaena maranthae</i>	пљевика	сз						
Fabaceae	<i>Onobrychis alba</i>	бела грахорка							*
Orchidaceae	<i>Ophrys oestrifera</i>	мачково ухо	сз		*		*		
Orchidaceae	<i>Orchis coriophora</i>	смрдљиви каћунак	сз		*		*		
Orchidaceae	<i>Orchis laxiflora</i>	велики каћунак	сз				*		
Orchidaceae	<i>Orchis mascula</i>	салеп	сз		*		*		
Orchidaceae	<i>Orchis morio</i>	салеп	з		*		*		
Orchidaceae	<i>Orchis purpurea</i>	каћунак пурпурни	з		*		*		

Фамилија	Латински назив	Српски назив	Пр	Ур	ЦЛ	ДС	ЦИТЕС	Енд	Рел
Caryophyllaceae	<i>Silene sendtneri</i>							*	
Asteraceae	<i>Solidago virgaurea</i>	челебиграна	з	*					
Lamiaceae	<i>Stachys anisochila</i>	пчелија трава	з		*			*	*
Lamiaceae	<i>Stachys recta subsp. baldaccii</i>							*	
Staphyleaceae	<i>Staphylea pinnata</i>	клокочика	з						*
Poaceae	<i>Stipa novakii</i>		з					*	
Dipsacaceae	<i>Succisa pratensis</i>	пискавац	з						
Boraginaceae	<i>Symphytum officinale</i>	гавез	з	*					
Lamiaceae	<i>Teucrium chamaedrys</i>	подубица	з	*					
Lamiaceae	<i>Teucrium montanum</i>	трава ива	з	*					
Lamiaceae	<i>Thymus adamovicii</i>		з		*			*	
Lamiaceae	<i>Thymus praecox subsp. jankaе</i>	матерна душица						*	
Lamiaceae	<i>Thymus praecox subsp. zygiformis</i>							*	
Tiliaceae	<i>Tilia cordata</i>	ситнолисна липа	з	*					
Tiliaceae	<i>Tilia tomentosa</i>	сребрна липа	з	*					
Asteraceae	<i>Tragopogon balcanicus</i>							*	
Orchidaceae	<i>Traunsteinera globosa</i>	округласти каћун	сз		*		*		
Ericaceae	<i>Vaccinium myrtillus</i>	обична боровница	з	*					
Poaceae	<i>Ventenata dubia</i>	ситан дивљи овас	сз						
Liliaceae	<i>Veratrum album</i>	бела чемерика			*				
Liliaceae	<i>Veratrum nigrum</i>	црна чемерика	з	*					
Scrophulariaceae	<i>Verbascum glabratum subsp. bosnense</i>							*	
Scrophulariaceae	<i>Veronica officinalis</i>	разгон	з	*					
Violaceae	<i>Viola macedonica</i>	дан и ноћ						*	
Violaceae	<i>Viola odorata</i>	љубичица	з	*					

Пр - Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 05/2010 и 47/2011),

Ур - Уредба о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне („Службени гласник РС“, бр. 31/2005, 45/2005, 22/2007, 38/2008, 9/2010 и 69/2011),

ЦЛ - Прелиминарна Црвена листа флоре Србије,

ДС – Директива о стаништима (Директива Савета 92/43/ЕЕЗ о очувању природних станишта и дивље фауне и флоре,

ЦИТЕС - Конвенција о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре,

Рел – Реликт,

Енд –Ендемит.

БИЉНЕ ВРСТЕ СА ДИРЕКТИВЕ О СТАНИШТИМА

***Echium russicum* (змијоглавка)** је двогодишњи полужбун, с розетом и вретенастим разгранатим кореном. Стабло усправно, једноставно, 30 – 100 cm високо, с многим крутим, белим длакама. Листови розете линеарноланцетасти, сужени у релативно дуге дршке; доњи листови стабла усколинеарни, ланцетасти, при основи сужени у дршке, шиљати; горњи листови на стаблу усколинеарни до усколанцетасти, седећи, ушиљени, сви целог обода, с грубим длакама, зелени. Цветови у густим, прилично дебелим, касније око 3 cm дугим, простим увојцима, који образују густу, ваљкасту метличасту цваст. Окрајци чашице усколинеарни, шиљати, са грубим длачицама. Круница 12 – 17 mm дуга, 3 - 4 пута дужа од чашице; крунична цев бар двоструко дужа од чашице, споља са ретким длакама, црвена, ретко бела. Цвета у мају и јуну.

Станиште: На пашњацима, поред путева; појединачно се среће и до планинског појаса.
Распрострањење: Средња и јужна Европа, западна Азија. **Распрострањење у Србији:** Спорадично, претежно на серпентинским камењарима и пашњацима. На Златибору постоје значајне популације (Тусто брдо, Неранца, Омар, Радулова глава, Џукелино врело и др.) које треба узети у разматрање приликом одређивања Натура 2000 подручја.
Угроженост: У Србији није угрожена. У Европи претњу представља директно уништавање станишта (ширење поља и винограда, рударство), пошумљавање и заузимање простора од конкуритивно јачих биљака.

***Galanthus nivalis* (висибоба)** је вишегодишња биљка, 10 – 30 (40) cm висока са луковицом. Луковица лоптастог до јајастог облика, дуга 10 – 15 (25) mm, у пречнику 9 – 11 mm, обавијена трослојним сувим, опнастим, мрким омотачем. Стабљика висока 8 – 30 cm, у доњем делу, заједно са листовима, обавијена цилиндричном, беличастом и опнастом саром, која је дуга 15 – 100 mm. При основи стабљике налазе се два листа, пљосната, линеарна, 4 – 15 mm широка, 15 – 30 cm дугачка, на врху затупаста, зелена, са плавичастом воштаном превлаком, на наличју са истакнутим средњим нервом, јављају се заједно са цветовима. На врху стабљике један цвет, на петелки дугој 15 – 50 mm, најчешће надоле повијен. При основи петелке два неједнака приперка, срасла међу собом, горњи већи, опнаст и са страна са по једним зеленим, истакнутим ребром, доњи мањи, опнаст. Перигон са три спољашња листића, широка, слободна, лако покретна; три унутрашња упола мања од спољашњих, нису покретна, са спољашње стране на врху са полумесечастом зеленом мрљом, са унутрашње са уздужним зеленим пругама. Цвета од јануара до марта.

Станиште: Врло широко заступљена, претежно у различитим типовима мезофилних шума, по шибљацима, на шумским чистинама, по ливадама. Јавља се и на већим надморским висинама, преко 2000 m. **Распрострањење:** Има је широм Европе - источно од Пиринеја, северно од Шпаније, све до Украјине, јужно од Немачке и Пољске, све до југа Италије, Албаније и северне Грчке. Нема је у Турској и на Кавказу. **Распрострањење у Србији:** Широко распрострањена. На Златибору је честа. **Угроженост:** Интересантна за сакупљање и због тога све више у опасности да постане угрожена и у Србији. Укључена у Црвену књигу следећих земаља: Аустрија, Италија, Холандија, Румунија. Угрожена у Бугарској, Босни и Херцеговини, Чешкој и Немачкој. Скоро угрожена у Швајцарској и Словачкој. Ретком се сматра у Грчкој, Молдавији и Украјини.

***Gentiana lutea* (линцура)** је вишегодишња глатка биљка, са врло кратким, дебелим, рачвастим ризомом, који се грана у 2 – 10 дугих и дебелих коренова. Стабло једноставно, 45 – 140 cm високо, усправно, обло, дебело до 1 cm, ређе у горњем делу ребрасто, шупље. Листови наспрамни, приземни на дршкама, широко јајасто елиптични или дугуљасте, дуги до 30 cm и око 15 cm широки, плавичасто зелени, са 5 – 7 скоро паралелних и повијених нерава, јако наборани; у доњем делу стабла листови на кратким дршкама, а у горњем делу седећи, јајасте или јајасто елиптичне, зашиљене, при основи срасли у кратак рукавац. Цветови велики, жути, на дугим петeljкама, у многоцветним (по 3 – 10), привидно штитоликим, збијеним цвастима, постављеним бочно на главној осовини. Чашица беличасто опнаста, расечена по дужини до основе 5 – 6 (9) - делна, са узано ланцетастим, зашиљеним, 2 – 3 mm дугим режњевима, звездасто раширеним и много дужим од тубуса. Цвета од јуна до августа.

Станиште: На пашњацима, на превојима планина, на стеновитим падинама, у шикарама. Расте на надморским висинама до 2500 m. *Распрострањење:* Централна и јужна Европа, Мала Азија. *Распрострањење у Србији:* Спорадично. На златиборском подручју се јавља на више локалитета (Брезовац, Узмидуша, Чавловац, Стубло, Цукелино врело и др.) у групама од по 20 јединки. *Угроженост:* Неконтролисано брање после Другог светског рата довело је до тога да постане угрожена и заштићена врста. Од свих врста рода *Gentiana* у Србији најпознатија и најтраженија је жута линцура. Одвајкада је коришћена у народној медицини и, с обзиром на то да су у употреби ризом и корен, на великом броју локалитета многобројне популације су уништене или су остали врло ретки примерци. У последњих неколико година постоји тренд гајења ове врсте на плантажама. Ризом и корен линцуре су горког укуса услед присуства монотерпенских хетерозида, који изазивају појачано лучење ензима дигестивног тракта. Зато се линцура користи за побољшање апетита и варења. Линцура се највише користи у индустрији алкохолних пића за израду горких ракија, ликера и аперитива.

fam. Centrarchidae																					
<i>Lepomis gibbosus</i>	сунчица		8	7																	
fam. Balitoridae																					
<i>Barbatula barbatula</i>	бркица																	8			8
fam. Astacidae																					
<i>Austropotamobius torrentium</i>	поточни рак				8			5		5,8	8	8	8		8		8	8		8	
Легенда 1 Марковић, 1962 2 Јовић и сар., 1981 3 Јанковић и сар., 1996 4 Марковић и сар., 2001 5 Завод за заштиту природе Србије, 2002 6 Никчевић и сар., 2003 7 Симић и сар., 2011 8 Завод за заштиту природе Србије, 2015																					

ПРИЛОГ БР. 7

Преглед фауне птица масива Златибора обухвата 152 врсте. Врсте су груписане систематским редоследом по породицама (иза латинског назива стоје подаци о њиховом миграторном статусу у том делу Србије).

Podicipedidae

1. МАЛИ ГЊУРАЦ *Tachybaptus ruficollis*: Пролазница

Phalacrocoracidae

2. ВЕЛИКИ ВРАНАЦ *Phalacrocorax carbo*: Луталица.

Ardeidae

3. ЖУТА ЧАПЉА *Ardeola ralloides*: Пролазница.

4. СИВА ЧАПЉА *Ardea cinerea*: Луталица.

Ciconiidae

5. БЕЛА РОДА *Ciconia ciconia*: Пролазница.

6. ЦРНА РОДА *Ciconia nigra*: Луталица.

Anatidae

7. ЛИСАСТА ГУСКА *Anser albifrons*: Зимовалица.

8. ГУСКА ГЛОГОВЊАЧА *Anser fabalis*: Зимовалица.

9. ГЛУВАРА *Anas platyrhynchos*: Гнездарница-станарица.

10. ГРОГОВОВАЦ *Anas querquedula*: Пролазница.

11. КРЦА *Anas crecca*: Пролазница-зимовалица.

12. РИЂОГЛАВА ПАТКА *Aythya ferina*: Пролазница.

13. ВЕЛИКИ РОНАЦ *Mergus merganser*: Пролазница.

Accipitridae

14. РИБАР *Pandion haliaetus*: Пролазница.

15. ОСИЧАР *Pernis apivorus*: Гнездарница-селица.

16. БЕЛА КАЊА *Neophron percnopterus*: Пролазница.

17. БЕЛОГЛАВИ СУП *Gyps fulvus*: Луталица.

18. ЦРНИ СТРВИНАР *Aegypius monachus*: Бивша гнездарница (Ex).

19. ЗМИЈАР *Circus gallicus*: Гнездарница-селица.

20. ПОЉСКА ЕЈА *Circus cyaneus*: Пролазница.

21. ЕЈА ЛИВАДАРКА *Circus pygargus*: Пролазница.

22. ЕЈА МОЧВАРИЦА *Circus aeruginosus*: Пролазница.

23. ЈАСТРЕБ *Accipiter gentilis*: Гнездарница-станарица.

24. КОБАЦ *Accipiter nisus*: Гнездарница-станарица.

25. МИШАР *Buteo buteo*: Гнездарница-станарица.

26. ЦРНА ЛУЊА *Milvus migrans*: Пролазница.

27. СУРИ ОРАО *Aquila chrysaetos*: Гнездарница-станарица.

Falconidae

28. СИВА ВЕТРУШКА *Falco vespertinus*: Пролазница.

29. ВЕТРУШКА *Falco tinnunculus*: Гнездарница-станарица.

30. ЛАСТАВИЧАР *Falco subbuteo*: Вероватна гнездарница-селица.

31. СИВИ СОКО *Falco peregrinus*: Гнездарница-станарица.

Phasianidae

32. ЛЕШТАРКА *Bonasa bonasia*: Гнездарница-станарица.

33. ВЕЛИКИ ТЕТРЕБ *Tetrao urogallus*: изумрла, Бивша гнездарница станарица.

34. КАМЕЊАРКА *Alectoris graeca*: Гнездарница-станарица.

35. ЈАРЕБИЦА *Perdix perdix*: Гнездарница-станарица.

36. ПРЕПЕЛИЦА *Coturnix coturnix*: Гнездарница-селица.

37. ФАЗАН *Phasianus colchicus*: Гнездарица-станарица.

Rallidae

38. ПРДАВАЦ *Crex crex*: Гнездарица-селица.

39. ЛИСКА *Fulica atra*: Пролазница.

Gruidae

40. ЖДРАЛ *Grus grus*: Пролазница.

Scolopacidae

41. БАРСКА ШЉУКА *Gallinago gallinago*: Пролазница.

42. ШУМСКА ШЉУКА *Scolopax rusticola*: Гнездарица-селица (повремена станарица).

43. СПРУДНИК МИГАВАЦ *Tringa glareola*: Луталица.

44. ПОЛОЈКА *Actitis hypoleucos*: Вероватна гнездарица-селица.

Laridae

45. ОБИЧНИ ГАЛЕБ *Larus ridibundus*: Луталица.

Columbidae

46. ДИВЉИ ГОЛУБ *Columba livia*: Гнездарица-станарица.

47. ГОЛУБ ДУПЉАШ *Columba oenas*: Могућа гнездарица-станарица.

48. ГОЛУБ ГРИВНАШ *Columba palumbus*: Гнездарица-станарица.

49. ГУГУТКА *Streptopelia decaocto*: Гнездарица-станарица.

50. ГРЛИЦА *Streptopelia turtur*: Гнездарица-селица.

Cuculidae

51. КУКАВИЦА *Cuculus canorus*: Гнездарица-селица.

Strigidae

52. ЋУК *Otus scops*: Гнездарица-селица.

53. БУЉИНА *Bubo bubo*: Гнездарица-станарица.

54. КУКУМАВКА *Athene noctua*: Гнездарица-станарица.

55. ШУМСКА СОВА *Strix aluco*: Гнездарица-станарица.

56. УТИНА *Asio otus*: Гнездарица-станарица.

Caprimulgidae

57. ЛЕГАЊ *Caprimulgus europaeus*: Гнездарица-селица.

Apodidae

58. ЦРНА ЧИОПА *Apus apus*: Пролазница.

Alcedinidae

59. ВОДОМАР *Alcedo atthis*: Вероватна гнездарица-станарица.

Meropidae

60. ПЧЕЛАРИЦА *Merops apiaster*: Пролазница.

Coraciidae

61. МОДРОВРАНА *Coracias garrulus*: Пролазница.

Upupidae

62. ПУПАВАЦ *Upupa epops*: Гнездарица-селица.

Picidae

63. ВИЈОГЛАВА *Jynx torquilla*: Гнездарица-селица.

64. СИВА ЖУНА *Picus canus*: Гнездарица-станарица.

65. ЗЕЛЕНА ЖУНА *Picus viridis*: Гнездарица-станарица.

66. ЦРНА ЖУНА *Dryocopus martius*: Гнездарица-станарица.

67. ВЕЛИКИ ДЕТЛИЋ *Dendrocopos major*: Гнездарица-станарица.

68. СЕОСКИ ДЕТЛИЋ *Dendrocopos syriacus*: Гнездарица-станарица.

69. СРЕДЊИ ДЕТЛИЋ *Dendrocopos medius*: Гнездарица-станарица.

70. МАЛИ ДЕТЛИЋ *Dendrocopos minor*: Гнездарица-станарица.

Alaudidae

71. ЋУБАСТА ШЕВА *Galerida cristata*: Гнездарница-станарица.
72. ШУМСКА ШЕВА *Lullula arborea*: Гнездарница-станарица.
73. ПОЉСКА ШЕВА *Alauda arvensis*: Гнездарница-селица.

Hirundinidae

74. ГОРСКА ЛАСТА *Ptyonoprogne rupestris*: Гнездарница-селица.
75. СЕОСКА ЛАСТА *Hirundo rustica*: Гнездарница-селица.
76. ДАУРСКА ЛАСТА *Hirundo daurica*: Гнездарница-селица.
77. ГРАДСКА ЛАСТА *Delichon urbicum*: Гнездарница-селица.

Motacillidae

78. СТЕПСКА ТРЕПТЕЉКА *Anthus campestris*: Гнездарница-селица.
79. ШУМСКА ТРЕПТЕЉКА *Anthus trivialis*: Гнездарница-селица.
80. ПЛАНИНСКА ТРЕПТЕЉКА *Anthus spinoletta*: Гнездарница-станарица.
81. ЖУТА ПЛИСКА *Motacilla flava feldegg*: Гнездарница-селица.
82. ПОТОЧНА ПЛИСКА *Motacilla cinerea*: Гнездарница-станарица.
83. БЕЛА ПЛИСКА *Motacilla alba*: Гнездарница-станарица.

Cinclididae

84. ВОДЕНКОС *Cinclus cinclus*: Гнездарница-станарица.

Troglodythidae

85. ЦАРИЋ *Troglodytes troglodytes*: Гнездарница-станарица.

Prunellidae

86. ОБИЧНИ ПОПИЋ *Prunella modularis*: Гнездарница-станарица.

Turdidae

87. ЦРВЕНДАЋ *Erithacus rubecula*: Гнездарница-станарица.
88. МАЛИ СЛАВУЈ *Luscinia megarhynchos*: Гнездарница-селица.
89. ЦРНА ЦРВЕНРЕПКА *Phoenicurus ochruros*: Гнездарница-станарица.
90. ОБИЧНА ЦРВЕНРЕПКА *Phoenicurus phoenicurus*: Гнездарница-селица.
91. ОБИЧНА ТРАВАРКА *Saxicola rubetra*: Гнездарница-селица.
92. ЦРНОГЛАВА ТРАВАРКА *Saxicola torquata*: Гнездарница-станарица.
93. ОБИЧНА БЕЛОГУЗА *Oenanthe oenanthe*: Гнездарница-селица.
94. КОС КАМЕЊАР *Monticola saxatilis*: Гнездарница-селица.
95. ОБИЧНИ КОС *Turdus merula*: Гнездарница-станарица.
96. ДРОЗД ПЕВАЧ *Turdus philomelos*: Гнездарница-селица.
97. КОС ОГРЛИЧАР *Turdus torquatus*: Гнездарница-станарица.
98. ДРОЗД ИМЕЛАШ *Turdus viscivorus*: Гнездарница-станарица.
99. ДРОЗД БОРОВЊАК *Turdus pilaris*: Зимовалица.

Sylviidae

100. ТРСТЕЊАК МЛАКАР *Acrocephalus palustris*: Гнездарница-селица.
101. ТРСТЕЊАК РОГОЖАР *Acrocephalus schoenobaenus*: Пролазница.
102. ГРМУША ЧАВРЉАНКА *Sylvia curruca*: Гнездарница-селица.
103. ОБИЧНА ГРМУША *Sylvia communis*: Гнездарница-селица.
104. СИВА ГРМУША *Sylvia borin*: Могућа гнездарница-селица.
105. ЦРНОГЛАВА ГРМУША *Sylvia atricapilla*: Гнездарница-селица.
106. ШУМСКИ ЗВИЖДАК *Phylloscopus sibilatrix*: Гнездарница-селица.
107. ОБИЧНИ ЗВИЖДАК *Phylloscopus collybita*: Гнездарница-селица.
108. БРЕЗОВ ЗВИЖДАК *Phylloscopus trochilus*: Пролазница.
109. КРАЉИЋ *Regulus regulus*: Гнездарница-станарица.
110. ВАТРОГЛАВИ КРАЉИЋ *Regulus ignicapilla*: Гнездарница-станарица.

Muscicapidae

111. СИВА МУХАРИЦА *Muscicapa striata*: Гнездарница-селица.
112. МАЛА МУХАРИЦА *Ficedula parva*: Гнездарница-селица.

113. БЕЛОВРАТА МУХАРИЦА *Ficedula albicollis*: Гнездарница-селица.

114. ЦРНОВРАТА МУХАРИЦА *Ficedula hypoleuca*: Пролазница.

Aegithalidae

115. ДУГОРЕПА СЕНИЦА *Aegithalos caudatus*: Гнездарница-станарница.

Paridae

116. СИВА СЕНИЦА *Parus palustris*: Гнездарница-станарница.

117. СЕНИЦА ШЉИВАРКА *Parus lugubris*: Гнездарница-станарница.

118. ПЛАНИНСКА СИВА СЕНИЦА *Parus montanus*: Гнездарница-станарница.

119. ЋУБАСТА СЕНИЦА *Parus cristatus*: Гнездарница-станарница.

120. ЈЕЛОВА СЕНИЦА *Parus ater*: Гнездарница-станарница.

121. ПЛАВА СЕНИЦА *Parus caeruleus*: Гнездарница-станарница.

122. ВЕЛИКА СЕНИЦА *Parus major*: Гнездарница-станарница.

Sittidae

123. БРГЉЕЗ *Sitta europaea*: Гнездарница-станарница.

Certhiidae

124. КРАТКОКЉУНИ ПУЗИЋ *Certhia familiaris*: Гнездарница-станарница.

125. ДУГОКЉУНИ ПУЗИЋ *Certhia brachydactyla*: Гнездарница-станарница

Oriolidae

126. ВУГА *Oriolus oriolus*: Гнездарница-селица.

Laniidae

127. РУСИ СВРАЧАК *Lanius collurio*: Гнездарница-селица.

128. СИВИ СВРАЧАК *Lanius minor*: Пролазница.

129. ВЕЛИКИ СВРАЧАК *Lanius excubitor*: Зимовалица.

130. ЦРВЕНОГЛАВИ СВРАЧАК *Lanius senator*: Пролазница.

Corvidae

131. СОЈКА *Garrulus glandarius*: Гнездарница-станарница.

132. СВРАКА *Pica pica*: Гнездарница-станарница.

133. ЛЕШЊИКАРА *Nucifraga caryocatactes*: Гнездарница-станарница.

134. ЧАВКА *Corvus monedula*: Гнездарница-станарница.

135. ГАЧАЦ *Corvus frugilegus*: Луталица.

136. СИВА ВРАНА *Corvus cornix*: Гнездарница-станарница.

137. ГАВРАН *Corvus corax*: Гнездарница-станарница.

Sturnidae

138. ЧВОРАК *Sturnus vulgaris*: Гнездарница-станарница.

Passeridae

139. ВРАБАЦ ПОКУЋАР *Passer domesticus*: Гнездарница-станарница.

140. ПОЉСКИ ВРАБАЦ *Passer montanus*: Гнездарница-станарница.

Fringillidae

141. ЗЕБА *Fringilla coelebs*: Гнездарница-станарница.

142. ЖУТАРИЦА *Serinus serinus*: Гнездарница-селица.

143. ЗЕЛЕНТАРКА *Carduelis chloris*: Гнездарница-станарница.

144. ЧЕШЉУГАР *Carduelis carduelis*: Гнездарница-станарница.

145. ЧИЖАК *Carduelis spinus*: Зимовалица.

146. КОНОПЉАРКА *Carduelis cannabina*: Гнездарница-станарница.

147. КРСТОКЉУН *Loxia curvirostra*: Гнездарница-станарница.

148. ЗИМОВКА *Pyrrhula pyrrhula*: Гнездарница-станарница.

149. БАТОКЉУН *Coccothraustes coccothraustes*: Гнездарница-станарница.

Emberizidae

150. СТРАНАДИЦА ЖУТОВОЉКА *Emberiza citrinella*: Гнездарница-станарница.

151. ЦРНОГРЛА СТРАНАДИЦА *Emberiza cirrus*: Гнездарница-станарница.

152. СТРНАДИЦА КАМЕЊАРКА *Emberiza cia*: Гнездарница-станарница.
153. ВИНОГРАДСКА СТРНАДИЦА *Emberiza hortulana*: Пролазница.
154. ВЕЛИКА СТРНАДИЦА *Miliaria calandra*: Гнездарница-станарница.

Прилог. Списак врста						
ред	фамилија	врста	домаћи назив	СЗДВ	ЗДВ	
Eulipotyphla	Erinaceidae	<i>Erinaceus concolor</i>	јеж		*	
	Soricidae	<i>Sorex minutus</i> *	мала ровчица		*	
		<i>Sorex araneus</i>	шумска ровчица		*	
		<i>Sorex alpinus</i> *	планинска ровчица	*		
		<i>Neomys fodiens</i>	водена ровчица	*		
		<i>Neomys anomalus</i>	мочварна ровчица		*	
		<i>Crocidura suaveolens</i>	баштенска ровчица		*	
		<i>Crocidura leucodon</i>	пољска ровчица		*	
	Talpidae	<i>Talpa europaea</i>	кртица			*
		Rhinolophidae	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	велики потковичар	*	
		<i>Rhinolophus hipposideros</i>	мали потковичар	*		
	Vespertilionidae	<i>Miniopterus schreibersi</i>	дугокрили љиљак	*		

СЗДВ - строго заштићена дивља врста

ЗДВ - заштићена дивља врста

* - потенцијално присутна врста

Прилог. Списак врста - наставак							
ред	фамилија	врста	домаћи назив	СЗДВ	ЗДВ	Л	
Lagomorpha	Leporidae	<i>Lepus europaeus</i>	зец		*	ЛЗД	
Rodentia	Sciuridae	<i>Sciurus vulgaris</i>	веверица			ЛЗД	
		Muridae	<i>Spalax leucodon</i>	слепо куче	*		
			<i>Myodes glareolus</i>	риђа волухарица			
			<i>Arvicola amphibius</i>	водена волухарица		*	
			<i>Ondatra zibethica</i>	ондатра (бизамски пацов)			ЛЗД
			<i>Microtus subterraneus</i>	подземна волухарица			
			<i>Microtus arvalis</i>	пољска волухарица			
			<i>Microtus multiplex</i> *	велика волухарица	*		
			<i>Apodemus flavicollis</i>	жутогргли миш			
			<i>Apodemus sylvaticus</i>	шумски миш			
			<i>Micromys minutus</i>	патуљаст миш	*		
			<i>Rattus rattus</i> *	црни пацов			
			<i>Rattus norvegicus</i> *	сиви пацов			
			<i>Mus musculus</i>	типични домаћи миш			
		Gliridae	<i>Glis glis</i>	сиви пух		*	ЛЗД
			<i>Muscardinus avellanarius</i>	пух лешникар	*		
			<i>Dryomys nitedula</i> *	шумски пух	*		
Carnivora	Canidae	<i>Canis lupus</i>	вук		*	ЛЗД	
		<i>Canis aureus</i>	шакал		*	ЛЗД	
		<i>Vulpes vulpes</i>	лисица		*	ЛЗД	
		Ursidae	<i>Ursus arctos</i>	мрки медвед	*		ТЗД
	Mustelidae	<i>Mustela nivalis</i>	риђа ласица			*	ЛЗД
		<i>Mustela putorius</i>	мрки твор			*	ЛЗД
		<i>Martes martes</i>	куна златица			*	ЛЗД
		<i>Martes foina</i>	куна белица			*	ЛЗД
		<i>Vormela peregusna</i>	шарени твор				ТЗД
		<i>Meles meles</i>	јазавац			*	ЛЗД
		<i>Lutra lutra</i>	видра		*		ТЗД
		Felidae	<i>Felis silvestris</i>	дивља мачка		*	ЛЗД
	Artiodactyla	Suidae	<i>Sus scrofa</i>	дивља свиња		*	ЛЗД
Cervidae		<i>Capreolus capreolus</i>	срна		*	ЛЗД	

СЗДВ - строго заштићена дивља врста

ЗДВ - заштићена дивља врста

ЛЗД - ловостајем заштићена дивљач

ТЗД - трајно заштићена дивљач

ПРИЛОГ БР. 9

Шуме по намени и приказ по газдинским класама:

Газдинска класа	Површина (ха)	Запремина (m ³ /ха)	Запр. прираст (m ³ /ха)
10.301.311 - Висока шума китњака на различитим смеђим земљиштима	63,73	11.143,00	340,10
10.306.311 - Издавачка шума китњака на различитим смеђим земљиштима	115,14	7.586,70	217,90
10.307.313 - Издавачка мешовита шума китњака на земљиштима на лесу, силикатним стенама и кречњацима	21,85	1.729,70	59,30
10.351.421 - Висока (једнодобна) шума букве на различитим смеђим земљиштима	28,12	7.563,60	142,70
10.381.514 - Висока шума црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	838,06	130.302,00	4.025,10
10.382.517 - Висока мешовита шума црног бора на различитим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	364,13	54.046,30	1.633,40
10.383.515 - Висока шума белог бора на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	206,86	29.573,50	1.050,50
10.384.517 - Висока мешовита шума белог бора на различитим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	384,74	69.341,20	2.153,70
10.391.462 - Висока шума јеле на смеђим и лесивираним смеђим земљиштима	31,00	5.129,50	170,10
10.395.471 - Висока шума јеле, букве и смрче на хумусним киселим смеђим, подзоластим смеђим земљиштима Tera fuski и избељеној Tera fuski	73,42	27.341,90	578,30

10.397.472 - Висока шума јеле и смрче на хумусним киселим смеђим, подзоластим смеђим земљиштима Tera fuski и избеленој Tera fuski	189,66	79.546,60	1.796,40
10.402.611 - Висока шума смрче и борова на дистричним хумуснио-силикатним смеђим земљиштима и црницама на кречњацама	2,90	281,60	9,40
10.470.462 - Вештачки подигнута састојина смрче на смеђим и лесивираним смеђим земљиштима	11,98		
10.475.514 - Вештачки подигнута састојина црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	586,10	92.754,90	3.566,60
10.476.517 - Вештачки подигнута мешовита састојина црног бора на различитим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	198,79	10.026,30	580,50
10.477.515 - Вештачки подигнута састојина белог бора на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	5,46	853,20	49,10
10.478.517 - Вештачки подигнута мешовита састојина белог бора на различитим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	15,17	2.654,30	155,30
10.479.521 - Вештачки подигнута састојина осталих четинара на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на серпентинитима	16,91		
Укупно	3.154,02	529.874,30	16.528,40
17.383.515 - Висока шума белог бора на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	17,31	4.701,80	101,40
17.397.472 - Висока шума јеле и смрче на хумусним киселим смеђим, подзоластим смеђим земљиштима Tera fuski и избеленој Tera fuski	31,39	14.114,40	293,80

Укупно	48,70	18.816,20	395,20
20.266.321 - Шикара на смеђим и лесивираним смеђим земљиштима	0,80		
20.360.421 - Издавачка шума букве на различитим смеђим земљиштима	112,42	22.310,40	501,70
20.381.514 - Висока шума црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	357,25	73.032,60	1.808,30
20.382.517 - Висока мешовита шума црног бора на различитим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	127,18	32.271,50	868,90
20.383.515 - Висока шума белог бора на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	15,31	1.535,70	35,30
20.384.517 - Висока мешовита шума белог бора на различитим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	10,65	2.170,10	60,80
20.391.472 - Висока шума јеле на хумусним киселим смеђим, подзоластим смеђим земљиштима Tera fuski и избљењој Tera fuski	18,53	7.959,30	151,20
20.393.471 - Висока шума јеле и букве на хумусним киселим смеђим, подзоластим смеђим земљиштима Tera fuski и избљењој Tera fuski	64,03	26.811,80	542,40
20.395.471 - Висока шума јеле, букве и смрче на хумусним киселим смеђим, подзоластим смеђим земљиштима Tera fuski и избљењој Tera fuski	379,15	141.267,90	2.970,50
20.397.472 - Висока шума јеле и смрче на хумусним киселим смеђим, подзоластим смеђим земљиштима Tera fuski и избљењој Tera fuski	300,16	132.578,60	2.583,70
20.470.421 - Вештачки подигнута састојина смрче на различитим смеђим земљиштима	7,61	283,40	13,30

20.471.421 - Вештачки подигнута мешовита састојина смрче на различитим смеђим земљиштима	83,74	7.459,30	319,90
20.474.471 - Вештачки подигнута састојина оморице на хумусним киселим смеђим, подзоластим смеђим земљиштима Tera fuski и избељеној Tera fuski	2,56	697,30	15,90
20.475.514 - Вештачки подигнута састојина црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	46,49	3.733,30	158,30
20.476.514 - Вештачки подигнута мешовита састојина црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	23,41	4.252,80	132,80
20.478.514 - Вештачки подигнута мешовита састојина белог бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	0,73	119,00	6,70
Укупно	1.550,02	456.483,00	10.169,70
26.266.311 - Шикара на различитим смеђим земљиштима	160,15		
26.301.521 - Висока шума китњака на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на серпентинитима	21,90	2.875,20	69,50
26.306.521 - Издавачка шума китњака на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на серпентинитима	102,67	5.164,30	115,30
26.308.311 - Висока девастирана шума китњака на различитим смеђим земљ.	131,19	4.849,20	66,70
26.351.421 - Висока (једнодобна) шума букве на различитим смеђим земљиштима	3,24	1.021,30	23,90
26.381.514 - Висока шума црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	926,21	90.078,70	1.468,30
26.382.514 - Висока мешовита шума црног бора на иницијалним хумусно-силикатним	235,48	29.724,80	792,80

земљиштима на перидотитима и серпентинитима			
26.383.515 - Висока шума белог бора на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	36,40	3.009,60	86,00
26.384.517 - Висока мешовита шума белог бора на различитим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	66,02	7.743,40	259,70
26.397.463 - Висока шума јеле и смрче на смеђим и лесивираним смеђим земљиштима	70,65	27.444,80	651,00
26.402.515 - Висока шума смрче и борова на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	79,28	13.691,20	361,70
26.403.515 - Висока шума смрче и јеле на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	57,11	9.601,60	232,70
26.475.514 - Вештачки подигнута састојина црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	268,82	25.549,00	1.103,20
26.476.521 - Вештачки подигнута мешовита састојина црног бора на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на серпентинитима	103,06	9.608,80	489,30
Укупно	2.262,18	230.361,90	5.720,10
51.381.514 - Висока шума црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	46,01	3.881,40	89,30
Укупно	46,01	3.881,40	89,30
52.381.514 - Висока шума црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	62,69	6.952,10	173,20

52.475.514 - Вештачки подигнута састојина црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	3,34		
Укупно	66,03	6.952,10	173,20
53.381.514 - Висока шума црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	683,43	72.442,10	1.670,20
53.382.517 - Висока мешовита шума црног бора на различитим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	131,48	13.329,00	314,10
53.383.515 - Висока шума белог бора на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	2,90	435,20	19,60
53.384.517 - Висока мешовита шума белог бора на различитим земљиштима на перидотитима и серпентинитима	38,69	6.887,50	177,90
53.475.514 - Вештачки подигнута састојина црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	235,61	32.992,10	1.232,30
53.476.514 - Вештачки подигнута мешовита састојина црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	11,38		
Укупно	1.103,49	126.085,90	3.414,10
66.266.522 - Шикара на серији земљишта на серпентиниту	541,48		
66.267.241 - Шибљак на црницама и различитим еродираним земљиштима	151,87		
66.301.521 - Висока шума китњака на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на серпентинитима	5,00	332,70	6,50
66.306.521 - Издавачка шума китњака на хумусно-силикатним и смеђим	66,93	2.200,30	42,60

земљиштима на серпентинитима			
66.308.521 - Висока девастирана шума китњака на хумусно-силикатним и смеђим земљиштима на серпентинитима	83,78	2.848,00	41,30
66.381.514 - Висока шума црног борана иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	204,18	5.043,60	94,30
66.382.514 - Висока мешовита шума црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	562,42	28.211,40	397,70
66.393.463 - Висока шума јеле и букве на смеђим и лесивираним смеђим земљиштима	3,80	1.101,70	24,80
66.475.514 - Вештачки подигнута састојина црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	97,90	1.625,80	65,40
66.476.514 - Вештачки подигнута мешовита састојина црног бора на иницијалним хумусно-силикатним земљиштима на перидотитима и серпентинитима	54,43		
Укупно	1.771,79	41.363,50	672,60
УКУПНО			
10 + 17 + 20 + 26 + 51 + 52 + 53 + 66	10.002,24	1.413.818,30	37.162,60

ПРИЛОГ БР: 10

Границе режима заштите I степена:

1. Локалитет „Виогор“

Граница локалитета дефинисана је катастарским поделама и преломним тачкама.

Обухвата шумска одељења: 3 у ГЈ „Семегњево“, 43, 44, 56, 57, 58 у ГЈ „Мокра гора-Пањак“.

Граница локалитета Виогор почиње код локалитета Пањак, односно локалитета Марића бор и Рупчине, у тачки: Y (7383325) и X (4846547), која је на међи општина Чајетина и Ужице, и међи К.О. Семегњево и К.О. Мокра Гора, на граници к.п. 3652, општина Ужице, КО Мокра гора. Граница даље иде на север, пратећи међу К.О. Мокра гора и К.О. Семегњево до локалитета Полице на врху 1216 m. Граница даље прати међу к.п. 3524 и 3624/1, 3624/3, 3623, 3622, 3621/1 и међу к.п. 3524 и 3626, 3636, 3637, 3639, 3638/1, 3638/2, 3638/3, 3639, 3642, 3643, 3644, 3650, 3682, 3686, 3687, 3688, 3689, 3690, 3691, 3692, 3695, 3696, 3697, 3698. Граница долази до тачке, између локалитета Обешени храсти и Јовин гроб, где сече к.п. 3524 у тачкама:

Y	X
7382136	4847580
7382140	4847591
7382145	4847603
7382156	4847625
7382163	4847639
7382176	4847664
7382193	4847696
7382210	4847728

7382219	4847742
7382224	4847749
7382230	4847763
7382232	4847780
7382230	4847795
7382231	4847801
7382242	4847839
7382246	4847855
7382251	4847875

7382251	4847895
7382250	4847917
7382250	4847924
7382250	4847941
7382252	4847955
7382253	4847972
7382253	4847985
7382254	4848003

Граница излази на водоток к.п. 9502 који сече у тачкама:

Y	X
7382254	4848003
7382251	4848014

Граница, затим улази у к.п. 3524 коју сече је у тачкама:

Y	X
7382251	4848014
7382201	4847988
7382174	4848003
7382134	4848013
7382121	4848024
7382110	4848033
7382117	4848043
7382120	4848061

7382123	4848089
7382125	4848101
7382127	4848120
7382131	4848125
7382142	4848138
7382155	4848142
7382166	4848142
7382184	4848142
7382200	4848145

7382227	4848153
7382228	4848153
7382242	4848159
7382265	4848175
7382281	4848187
7382293	4848192
7382310	4848194
7382334	4848197
7382353	4848193

7382368	4848190
7382380	4848190
7382380	4848190
7382395	4848199
7382454	4848231
7382492	4848254
7382523	4848272
7382537	4848283
7382560	4848308
7382582	4848326

7382599	4848339
7382625	4848351
7382637	4848362
7382642	4848365
7382677	4848389
7382704	4848400
7382732	4848411
7382689	4848479
7382674	4848496
7382659	4848521

7382649	4848541
7382640	4848556
7382636	4848562
7382629	4848574
7382617	4848608
7382600	4848660
7382573	4848734
7382566	4848752
7382568	4848793

Граница локалитета Виогор, долази до међе к.п. 3524 и к.п. 3570, прати границу к.п. 3566 до тачке када улази у к.п. 3524 и сече је у тачкама:

Y	X
7382568	4848793
7382609	4848800
7382605	4848816
7382589	4848848
7382578	4848874

7382558	4848896
7382533	4848929
7382509	4848963
7382507	4848989
7382506	4849008
7382503	4849036

7382499	4849073
7382503	4849103
7382511	4849141
7382521	4849174
7382527	4849187
7382554	4849233

Граница локалитета, даље се поклапа се са границом ПП Златибор, прати је све до границе са К.О. Семегњево у општини Чајетина, сече к.п. 3524 у тачкама:

Y	X
7382554	4849233
7382600	4849310
7382610	4849323
7382631	4849348
7382665	4849376
7382695	4849395
7382700	4849396
7382767	4849417
7382817	4849460
7382883	4849446
7382920	4849425
7382933	4849417
7382931	4849358

7382930	4849349
7382942	4849307
7382945	4849297
7382949	4849283
7382952	4849203
7382951	4849152
7382947	4849111
7382945	4849091
7382940	4849038
7382949	4848980
7382959	4848940
7382960	4848939
7382964	4848920
7383071	4848951

7383165	4848931
7383304	4848884
7383305	4848884
7383350	4848875
7383351	4848875
7383420	4848862
7383459	4848851
7383487	4848842
7383545	4848851
7383659	4848900
7383675	4848906
7383742	4848935
7383754	4848939
7383757	4848937

Граница локалитета, скреће ка југу, пратећи једним делом међу граница општина Ужице и Чајетина, као и К.О. Мокра гора и К.О. Семегњево, све до тачке, која се налази у средини између три локалитета Дивљаке на северу, Полице на западу и Виогор на истоку Y (7383797) и X (4847862). Од ове тачке граница улази у Општину Чајетина, К.О. Семегњево и прати међу к.п. 236/1 и к.п. 668, 679, 678, к.п. 236/1 коју сече у тачкама:

Y	X
7383963	4847740
7384029	4847706

Граница долази до међе к.п. 236/1 и 239, прати је и долази до њене најјужније тачке, сече к.п. 236/1 у тачкама:

Y	X
7383978	4847647
7383868	4847561

Граница долази до међе к.п. 236/1 и к.п. 182. коју сече неправилно у тачкама:

Y	X
7383867	4847560
7383866	4847556
7383857	4847486
7383797	4847341
7383801	4847339
7383768	4847271
7383762	4847256
7383752	4847214
7383750	4847208
7383741	4847168
7383730	4847117
7383706	4847113
7383657	4847089
7383641	4847084
7383602	4847052
7383601	4847051
7383598	4847047
7383529	4846959
7383520	4846940

Граница долази до к.п. 693, водоток, прати га, долази до међе К.О. Семегњево (општина Чајетина) и К.О. Мокра гора (општина Ужице), до локалитета Рупчине и Марића бор, односно до локалитета Пањак, почетне тачке описа.

2. Локалитет „Црни Рзав“

Граница локалитета дефинисана је катастарским поделама и преломним тачкама.

Обухвата шумска одељења: бр. 1/а, 3/а, 4/а, 5/а, 6/а, 7 (а, б, д), 8/а, 9 (а, б), 11/а, 12 (а, б, 1,2), 13 (а, б, с, д, е, 1), 17 (а, б) - Г.Ј. „Чавловац“

Граница локалитета „Црни Рзав“ почиње код ушћа реке Рибнице у реку Црни Рзав, на међи К.О. Семегњево и К.О. Јабланица, на тромеђи к.п. 12/14, 4945 (река Црни Рзав) и

4926 (река Рибница) у тачки Y (7385771) и X (4841568). Граница иде северо-источно, прати ток реке Црни Рзав, узводно, не обухватајући реку Црни Рзав, пратећи к.п. 12/14, 12/13, 12/1, не укључујући пругу Бар-Београд, све до локалитета Крива коса, односно до тремеђе К.О. Јабланица, К.О. Бранешци и К.О. Семегњево. Граница локалитета прати ка северу међу К.О. Семегњево и К.О. Бранешци, к.п. 3959, 3960, 3959, 3958, до пута к.п. 3991, одакле граница прати северну границу одељења 13, сече неправилно к.п. 3939 тачкама:

Y	X
7390404	4843179
7390406	4843188
7390429	4843199
7390458	4843215
7390474	4843217
7390480	4843217
7390486	4843213

7390498	4843205
7390528	4843184
7390548	4843176
7390574	4843169
7390596	4843163
7390644	4843153
7390677	4843160
7390720	4843172

7390759	4843178
7390819	4843180
7390850	4843163
7390907	4843110
7390936	4843081
7390940	4843074

Пресеца пут к.п. 3991 у тачкама:

Y	X
7390940	4843074
7390943	4843066

Затим сече к.п. 3958 у тачкама:

Y	X
7390943	4843066
7390954	4843045

7390975	4842976
7390984	4842963
7391010	4842935

7391031	4842923
---------	---------

Сече к.п. 3959 у тачкама:

Y	X
7391031	4842923
7391066	4842914
7391084	4842910
7391103	4842912
7391121	4842923
7391147	4842948
7391153	4842952
7391192	4842981
7391195	4842979
7391198	4842978

7391198	4842978
7391201	4842977
7391207	4842973
7391214	4842970
7391221	4842966
7391243	4842955
7391252	4842951
7391273	4842929
7391310	4842889
7391333	4842864
7391348	4842863

7391390	4842859
7391404	4842860
7391454	4842861
7391464	4842857
7391499	4842840
7391523	4842826
7391523	4842826
7391544	4842816
7391559	4842812
7391589	4842803
7391618	4842790

Граница даље сече к.п. 3955 у тачкама:

Y	X
7391618	4842790

7391664	4842768
7391674	4842761

Затим, к.п. 3991 сече у тачкама:

Y	X
7391674	4842761
7391679	4842758

Даље, к.п. 3949 сече у тачкама:

Y	X
7391679	4842758

7391685	4842754
7391734	4842722

7391762	4842699
---------	---------

Даље, к.п. 3953 сече у тачкама:

Y	X
7391762	4842699
7391764	4842698

7391842	4842627
7391881	4842590
7391929	4842540

7391932	4842538
---------	---------

Граница даље прати к.п. 3953, 3954, 3955, долази до најисточније тачке к.п. 3955, у којој сече реку Црни Рзав у тачкама:

Y	X
7391507	4842563
7391511	4842551

Граница даље иде у правцу југа и улази у К.О. Јабланица, пратећи катастарску поделу. Прати границу к.п. 12/1, 25 до тачке код локалитет Кобиља глава, тремеђа к.п. 25, 109/1 и 106. Из те тачке, сече к.п. 25 у тачкама:

Y	X
7391753	4841528

7391719	4841533
7391643	4841537

7391607	4841547
---------	---------

Граница наставља да прати јужну границу к.п. 25, до њене ивице, прелази у к.п. 12/1, коју сече је у тачкама:

Y	X
7390943	4841827
7390929	4841903
7390917	4841917
7390909	4841920
7390799	4841964
7390745	4841975
7390722	4841981
7390695	4841997
7390664	4842037

7390643	4842072
7390627	4842092
7390596	4842119
7390570	4842130
7390558	4842133
7390545	4842135
7390532	4842146
7390514	4842136
7390500	4842126
7390471	4842054

7390457	4842014
7390452	4841973
7390442	4841921
7390428	4841882
7390408	4841848
7390392	4841816
7390371	4841784
7390347	4841737
7390321	4841682
7390310	4841629

7390296	4841576
7390282	4841532
7390249	4841478
7390230	4841454
7390226	4841449
7390195	4841401
7390168	4841361
7390165	4841346
7390159	4841323
7390162	4841292
7390144	4841285
7390095	4841316
7390063	4841389
7390047	4841423
7389970	4841405
7389951	4841418
7389886	4841446
7389837	4841449
7389791	4841455
7389734	4841500
7389623	4841460
7389602	4841393
7389582	4841269
7389567	4841260
7389557	4841280
7389542	4841301
7389519	4841310
7389494	4841308
7389468	4841298
7389417	4841314
7389369	4841353
7389336	4841408
7389310	4841443
7389278	4841476
7389239	4841496
7389224	4841519
7389205	4841546
7389151	4841548
7389126	4841547
7389140	4841581
7389158	4841623
7389178	4841645
7389231	4841707
7389206	4841750
7389193	4841781

7389207	4841838
7389209	4841846
7389219	4841909
7389221	4841950
7389238	4841996
7389228	4841996
7389204	4842006
7389189	4842020
7389175	4842036
7389149	4842055
7389120	4842078
7389096	4842090
7389074	4842100
7389059	4842102
7389044	4842094
7389014	4842066
7388998	4842053
7388979	4842043
7388960	4842026
7388934	4841980
7388918	4841952
7388905	4841936
7388890	4841925
7388863	4841911
7388839	4841910
7388814	4841913
7388781	4841925
7388761	4841934
7388748	4841952
7388737	4841975
7388719	4841988
7388689	4842007
7388661	4842029
7388641	4842036
7388613	4842052
7388594	4842068
7388567	4842094
7388534	4842126
7388518	4842139
7388491	4842158
7388469	4842170
7388452	4842173
7388443	4842173
7388417	4842223
7388415	4842218

7388412	4842198
7388405	4842171
7388393	4842141
7388386	4842118
7388383	4842089
7388384	4842067
7388395	4842038
7388410	4842020
7388442	4841983
7388464	4841960
7388479	4841950
7388496	4841933
7388506	4841917
7388507	4841903
7388502	4841897
7388490	4841896
7388464	4841894
7388443	4841896
7388395	4841902
7388375	4841901
7388354	4841895
7388342	4841883
7388335	4841861
7388331	4841855
7388322	4841852
7388302	4841812
7388263	4841782
7388234	4841764
7388180	4841748
7388143	4841746
7388076	4841703
7388050	4841680
7388020	4841654
7387966	4841631
7387949	4841609
7387900	4841692
7387841	4841772
7387814	4841805
7387794	4841831
7387756	4841865
7387749	4841873
7387744	4841875
7387734	4841907
7387706	4841893
7387704	4841891

7387699	4841892
7387635	4841898
7387534	4841901
7387446	4841898
7387382	4841893
7387276	4841888
7387282	4841873
7387192	4841875
7387156	4841869
7387103	4841841
7387063	4841831
7387037	4841826
7387010	4841798
7386965	4841785
7386928	4841782
7386926	4841758
7386933	4841741
7386958	4841719
7386961	4841706
7386935	4841703
7386920	4841692
7386916	4841669
7386930	4841634

7386968	4841603
7387000	4841580
7387021	4841552
7387009	4841550
7386955	4841583
7386918	4841608
7386912	4841607
7386895	4841605
7386883	4841605
7386862	4841605
7386875	4841581
7386869	4841584
7386808	4841600
7386856	4841559
7386854	4841469
7386845	4841425
7386834	4841378
7386821	4841327
7386818	4841313
7386812	4841285
7386776	4841223
7386745	4841178
7386742	4841173

7386717	4841176
7386693	4841177
7386671	4841180
7386649	4841187
7386626	4841211
7386591	4841232
7386562	4841251
7386509	4841282
7386491	4841293
7386480	4841300
7386448	4841315
7386427	4841335
7386409	4841349
7386389	4841364
7386379	4841395
7386351	4841386
7386348	4841383
7386345	4841384
7386274	4841403
7386182	4841432
7386088	4841477
7386017	4841478
7385998	4841484

Граница долази до пруге Бар – Београд, к.п. 4954, сече је у тачкама:

Y	X
7385998	4841484
7385962	4841492

А затим, сече к.п. 12/14 у тачкама:

Y	X
7385962	4841492

7385888	4841526
7385830	4841558

7385771	4841568
---------	---------

Долази до почетне тачке.

3. Локалитет „Клисура реке Увац“

Граница локалитета дефинисана је катастарским поделама и преломним тачкама.

Локалитет 3а

Обухвата шумска одељења: 62, 63, 64, 65 и 66 у ГЈ „Борова глава“.

Граница локалитета обухвата целу к.п. 1118. Граница локалитета почиње на њеној најјужнијој тачи, на реци Увац, иде узводно реком Увац, пратећи међу к.п. 1118 и к.п. 5910, 1126, 5910, 5014, 5012, 5010, 5009, 5910, 1122, излази на међу К.О. Јабланица и К.О. Стубло, прати је у правцу севера у дужини од око 1 km, граница се одваја од међе К.О. Јабланица и К.О. Стубло, прати међу к.п. 1118 и к.п. 1120, 1119, поново иде међом К.О. Јабланица и К.О. Стубло, за тим међом к.п. 1118 и 1116, 4970, 4971, 4972, 4973, 4980, 4981, 4985, 4986, 4988, 4989, 4993, 4994, 4998, 5000, 5001, 5003, 5004, 5005, 5006, 5008, 5076, 5039, 5016, 5022 и долази до почетне тачке.

Локалитет 3б

Обухвата шумска одељења: 57 (а део), 58/1, 59 (а, 1 део) и 61 у ГЈ „Борова глава“.

Граница почиње у општини Чајетина, К.О. Стубло, у јужном делу локалитета, на к.п. 5909 (Шарански поток), који сече у тачама:

Y	X
7386151	4831288
7386128	4831277

Граница наставља пратећи међу к.п. 4969 и 5077, 5046, 5008, 5002, 5001, 4999, 4996, 4995, 4992, 4991, 4985, 4984, 4983, 4979, 4973, 4976, 4978, 4976, 4974, 4972, 4971, 4970, 1131, 1134, 1135, улази у к.п. 4969 и сече је у тачкама:

Y	X
7386284	4832704
7386286	4832700
7386295	4832681
7386312	4832643
7386315	4832630
7386343	4832528
7386350	4832494
7386370	4832405
7386402	4832253
7386411	4832179

Граница у дужини од око 40 m прати међу к.п. 4969 и 5909, сече к.п. 5909 у тачкама:

Y	X
7386390	4832149
7386401	4832146

Граница прелази у к.п. 1139 и сече је у тачкама:

Y	X
7386402	4832146
7386405	4832145
7386492	4832144

7386520	4832149
7386593	4832104
7386639	4832100
7386690	483207
7386698	4832048
7386738	4832037
7386763	4832045
7386939	4831998
7386957	4832011
7386998	4832015
7387004	4831991
7386984	4831937
7386982	4831896
7386949	4831862
7386954	4831827
7386928	4831769
7386910	4831708
7386890	4831600
7386874	4831581
7386883	4831555
7386861	4831515
7386876	4831489
7386863	4831477
7386822	4831478
7386807	4831500
7386769	4831526
7386752	4831513
7386727	4831505
7386705	4831517
7386677	4831553
7386639	4831551
7386584	4831570
7386563	4831577
7386430	4831563
7386291	4831454
7386164	4831294
7386151	4831288

Локалитет 3в

Обухвата шумска одељења: 33 (а, 1, 2), 34 (а, 1), 36/а, 37/а, 38/а, 39/а, 40/а, 41/а, 42/а, 43/а, 44/а, 45 (а,1), 46/а, 54/1, 55/а, 57 (1 део, 4), 58 (2, 1 део) и 59 (1, ц) - Г.Ј. „Борова глава“; и 42 (1, а део, б, ц део) 43 (а, 1, 2), 52 (а, с, 1 део), 53 (а, б, д део, е део, 1, 2, 3), 54 (а, 1, 2), 55/а, 56/а, 57/а, 58/а, 59 (с, 1), 66 (а, б) и 67/а - Г.Ј. „Црни врх – Љесковац“.

Граница локалитета почиње у општини Чајетина, К.О. Стубло, на реци Увац, у насељеном месту Увац, к.п. 5910 (река Увац), у тачки:

Y	X
7386509	4830604

Прати реку Увац узводно око 550 m, до тремеђе к.п. 5910, 5151 и 1139 реке, граница даље сече к.п. 1139 у тачкама:

Y	X
7386875	4830835
7386800	4830889
7386780	4830968
7386783	4831051
7386798	4831130

Граница долази до међе к.п.1139 и 1145, прати је до тачака којима граница опет сече к.п. 1139:

Y	X
7387172	4831159
7387252	4831322
7387294	4831445
7387296	4831474
7387300	4831559

Граница прати међу к.п. 1139 и 4867, 486 излази на к.п. 4866, прати њену северну границу до локалитета Чисти до, до тока к.п. 4865 коју сече у тачкама:

Y	X
7387417	4831746
7387432	4831747

Граница даље прати ток, к.п. 4866, при чему водоток улази у режим I степена заштите, све до ушћа у реку Крвавац, обухвата је, улази у к.п. 1139, прати међу к.п. 1139 и к.п. 4873, 4871, 4872, а затим сече к.п. 4866 у тачкама:

Y	X
7387618	4831402
7387710	4831450
7387742	4831462
7387755	4831467

7387876	4831526
7387972	4831596
7387995	4831623
7388002	4831663
7387998	4831739

7387998	4831773
7388002	4831794
7388005	4831792

Граница и даље остаје у к.п. 4866, прати међу к.п. 4886 и к.п. 4858, 4857, 4856, 4845, 4836/9, 4836/8, 1246, поново излази на ток к.п. 5908, сече га у тачкама:

Y	X
7388805	4832006

7388804	4831999
---------	---------

Граница даље прати међу к.п. 4773 и к.п. 4777, 4778, 4827, 4828, 4829, 4830, 4833, 4835, 4834, 4819, 4818, 4813, 4812, 4811, 4803, 4804, 4805, 4806, 4809, 4810, 4809, 4898, 4900, 4901, 4772/3, 4772/6, 4776 коју сече у тачкама:

Y	X
7389245	4829896
7389247	4829890

Граница даље прати међу к.п. 5195/1 и к.п. 4776 до тачака у којима сече к.п. 5195/1:

Y	X		
7389955	4830553	7390107	4830446
7389970	4830540	7390114	4830439
7390046	4830490	7390160	4830390
		7390193	4830309
		7390220	4830239
		7390228	4830218
		7390230	4830214

Граница затим прати међу к.п. 5195/1 и к.п. 5193, међу к.п. 5364 и к.п. 5363, 5417, 5418, 5421, међу к.п. 5422 и к.п. 5421, међу к.п. 5364 и к.п. 5423, 5424, 5425, 5426, 5416/1, 5428, 5429, 5430, 5433, 5434, 5379, 5374, 5375, 5377, 5435, 5436, 5435, 5365, 5910/1 река Увац, коју прати и излази на међу општина Чајетина и општину Прибој, односно К.О. Стубло и К.О. Кратово, граница долази до тремеђе к.п. 5910/1, 5435 и 5542, одваја се од од реке Увац, међа општина и кастарских општина, настаља у К.О. Стубло, прати међу к.п. 5542 и к.п. 5437, 5435, 5553/1, 5550, 5549, 5548, 5545/2, 5545/1, 5544, 5543, 5557, 5558, 5561, 5562, 5563, 5565, 5567/6, 5566/1, поново се враћа на ток реке Увац к.п. 5910/1, обухвата је, уједно је то међа општина Чајетина и Прибој, као и К.О. Стубло и К.О. Кратово, прати их све до тачке, на реци Увац, на међи к.п. 5910/1 Увац и кп. 5880, и на најисточнијој тачки к.п. 5880, граница сече реку Увац к.п. 5910/1 у тачкама:

Y	X
7392390	4826145
7392406	4826134

Где граница прелази у општину Прибој, К.О. Кратово и даље прати к.п. 100, 94 до тачака у којима сече поменуते к.п. 94, 100 и 98:

Y	X		
7392972	4825957	7393001	4825799
7392972	4825957	7393006	4825755
7392969	4825946	7393006	4825754
7392974	4825906	7392990	4825728
7392974	4825906	7392988	4825728
7392996	4825834	7392946	4825721
7392996	4825834	7392945	4825720
		7392844	4825720
		7392778	4825720
		7392705	4825685
		7392661	4825648
		7392613	4825626
		7392556	4825611
		7392512	4825631
		7392454	4825665
		7392393	4825725

Граница прати међу к.п. 98 и 100 до тачака у којима их сече:

Y	X
7392234	4825921
7392212	4825901
7392182	4825919

7392132	4825932
7392114	4825925
7392077	4825875
7392048	4825816

7392035	4825789
7392020	4825742
7391997	4825725
7391958	4825722

Грница излази на међу к.п. 98 и 100 прати је до тачака у којим сече к.п. 100:

Y	X
7391779	4825787

7391697	4825797
7391639	4825802

7391611	4825790
---------	---------

Грница прати међу к.п. 104 и 100 до тачака у којима сече к.п. 104:

Y	X
7391467	4825693
7391423	4825666

Граница даље прати међу к.п. 104 и 854, 100 и 852, 100 и 853 до најсеверније тачке к.п. 853 одакле сече к.п. 104 у тачкама:

Y	X
7391329	4825824
7391284	4825851
7391253	4825856
7391191	4825879
7391142	4825896

7391081	4825919
7391012	4825944
7390996	4825966
7390987	4826013
7390971	4826089
7390958	4826151

7390932	4826151
7390921	4826151
7390842	4826153
7390800	4826155
7390756	4826173
7390736	4826201

Граница излази на међу к.п. 111 и 104, долази до к.п. 4759 (Брезанска река) обухвата је и прати низводно, затим прати к.п. 140, 138, 139, 1 коју сече у тачкама:

Y	X
7389787	4827673
7389735	4827710
7389691	4827741
7389691	4827865
7389692	4828265
7389624	4828320
7389621	4828323
7389565	4828334
7389535	4828332

7389470	4828354
7389422	4828370
7389383	4828383
7389361	4828376
7389334	4828381
7389315	4828393
7389315	4828418
7389311	4828445
7389310	4828449
7389286	4828504

7389272	4828536
7389269	4828543
7389176	4828558
7389162	4828560
7389140	4828584
7389073	4828658
7389054	4828679
7389027	4828716
7389022	4828851

Граница долази до к.п. 4770, сече је праволијски у тачкама:

Y	X
7389022	4828851
7389020	4828872

Граница улази у К.О. Стубло и прати међу к.п. 4773 и 4922, 4921, 4920, 4919, 4918, 4917, 4915, 4914, 4913, 4912, 4911, 4775, 4910, 4909, 4925, 4924, 4933, 4934, 4957/1, 4957/, 4955, к.п. 5908 сече у тачкама:

Y	X
7387603	4830778
7387583	4830787

Граница прати међу к.п. 5908 и 1139, 1146 и излази на реку Увац к.п. 5910, сече је у тачкама:

Y	X
7387469	4830533
7387475	4830507

Граница даље улази у КО Рача, прати к.п. 1393, међу 316 и 1396, сече к.п. 316 у тачкама:

Y	X
7387271	4829925
7387271	4829905
7387265	4829902
7387265	4829902
7387265	4829880
7387263	4829862
7387259	4829810
7387251	4829786
7387241	4829771
7387226	4829755
7387207	4829755

7387167	4829762
7387153	4829791
7387146	4829804
7387115	4829820
7387070	4829828
7386969	4829836
7386966	4829836
7386963	4829837
7386873	4829838
7386873	4829838
7386869	4829876
7386868	4829891

7386866	4829926
7386860	4830043
7386855	4830216
7386856	4830299
7386855	4830299
7386858	4830336
7386794	4830342
7386744	4830310
7386710	4830290
7386683	4830271
7386669	4830299
7386649	4830341

Граница даље прати међу к.п.316 и 265, 268, 267, 265, 262, 261, 259/2 до најсеверније тачке те к.п. 259/2, праволинијски сече к.п. 316 у тачкама:

Y	X
7386450	4830484
7386492	4830553

Граница наставља реком Увац ,к.п. 3469, до почетне тачке.

4. Локалитет „Клисура Гриже“

Граница локалитета дефинисана је катастарским поделама и преломним тачкама.

Обухвата шумска одељења: 1 (а, 1), 2 (а, 1), 3 (а, 1), 16/1, 17/1 и 24/1 - Г.Ј. „Борова глава“.

Граница локалитета почиње код ушћа Доброселичке реке у реку Увац, на међи К.О. Стубло и К.О. Доброселица, на тромеђи к.п. 5910/1 (река Увац), 5907 (река Доброселичка) и 5681 у тачки:

Y	X
7394332	4828834

Граница иде у правцу југо-запада пратећи к.п. 5681, 5184, 5183, 5182 до тачке:

Y	X
7392427	4829918

сече к.п. 5182 у тачкама:

Y	X
7392427	4829918
7392502	4829912

7392561	4829929
7392595	4829945
7392615	4829966

7392678	4829942
7392721	4829932
7392757	4829922

Граница прелази у к.п. 5183, коју сече у тачкама:

Y	X
7392823	4829882
7392913	4829856
7392957	4829892

7393011	4829909
7393100	4829900
7393262	4829781
7393313	4829740

7393317	4829737
7393341	4829719

Граница даље прати к.п. 5184, 5681, долази до к.п. 5907/1 Доброселичка река, која је уједно и међа К.О. Стубло и К.О. Доброселица, сече је у тачкама:

Y	X
7394665	4829517
7394679	4829523
7394689	4829528

Граница прати реку к.п. 5907/1 у дужини око 180 m низводно, до тачака у којима сече к.п. 5163:

Y	X
7394623	4829374
7394627	4829372
7394652	4829363
7394688	4829356
7394723	4829352
7394776	4829351

7394808	4829339
7394832	4829326
7394841	4829313
7394869	4829255
7394885	4829237
7394905	4829222
7394926	4829211

7394960	4829200
7395003	4829174
7395066	4829125
7395077	4829104
7395093	4829052
7395098	4829035

Граница се спушта на међу к.п. 5163 и 5698, 5692, 5691, 5689, 5688, 5687, 5684, 5683, 5682/1, 5682/2, 5696/2, 5696/1, 5697, 5699, 5700, 5705, 5724, 5778, 5777, 5775, 5771, 5774, 5772, излази на међу К.О. Доброселица и К.О. Драглица, прати је у правцу

југо-запада до тремеђе К.О. Драглица, К.О. Доброселица и К.О. Кратово. Граница у правцу северо-запада прати међу КО Кратово и КО Доброселица до почетне тачке.

ПРИЛОГ БР: 11

Границе режима заштите II степена:

1. Локалитет „Семегњевска гора-Црни Рзав-Чавловац“

Граница локалитета дефинисана је катастарским поделама и преломним тачкама.

Обухвата шумска одељења: 2(a, b, c, 1, 2, 3), 3(b, c, d, 1, 2, 3), 5(b, c, d, e, f, g, h, i), 6/b, 7(c, 1), 9(c, d, e, 1), 10(a, b, c, 1), 11/b, 12/1, 14(a, b, c, d, e, f, g, h, 1), 15(a, b, c, 1), 16 (a, b, 1, 2, 3, 4), 18 (a, b, c, d), 19(a, b, c, d, e, 1, 2), 22(a, b, c, 1), 23(a, b, c, d, e, f, 1), 24 (a, b, c, 1), 25(a, b, c, d, e, f, 1), 26(a, b, 1, 2, 3, 4), 27(a, b, c, d, 1), 28 (a, b, c, d, 1), 29(a, b, c, d, e, 1, 2, 3, 4), 30 (a, b, c, d, 1, 2), 31(a, b, c, d, e, 1), 32(a, b, c, d, 1), 33(a, b, 1, 2, 3), 34(a, b, c, d, e, 1), 35 (a, b, c, d) - Г.Ј. „Чавловац“, одељења 1(a, 1, 2), 2(a, b, c, d, 1, 2, 3), 4, 5(a, b, c, d, 1), 6(a, 1), 7 (a, b, c, 1, 2, 3, 4), 8/3, 9(a, b, c, 2, 3, 4), 38/2, 39/1, 40(a, b, c, d, e, f, 1, 3), 41(a, b, c, 1, 2, 3, 4), 42(a, b, 1, 2), 43(a, b, c, 1, 2, 3, 4), 44(a, b, c, 1, 2, 3, 4, 5), 45(a, b, c, d, 1, 2) - Г.Ј. „Семегњевска гора“ и одељења 8(a, b, 1, 2, 3, 4, 5, 6), 9(a, b, c), 10(a, b, 1, 2, 3, 4, 5, 6), 11(a, b, c, 1, 2, 3, 4, 5), 12 (a, b), 13(a, 1, 2, 3), 14 (a, b, c, 1), 15a, b, c, 3), 16 (a, b, c, 1, 2, 3, 4, 5, 6), 17(a, b, c, 1, 2), 18(a, b, c, 1, 2, 3, 4, 5), 19(a, b, c, d, 1, 2, 3, 4, 5, 6), 42(a, b), 45(a, b, 1, 2, 3), 46(a, 1), 47 (a, b, 1, 3), 48(a, 1) - Г.Ј. „Мокра Гора –Пањак“.

Граница почиње код локалитета Горовуч, у тачки на тремеђи К.О. Семегњево и К.О. Јабланица (Општина Чајетина) и КО Мокра гора (Општина Ужице), на реци Црни Рзав к.п. 9544. Граница иде северо-западно, пратећи реку Црни Рзав, низводно, к.п. 9544, која улази у II степен заштите, долази до међе К.О. Семегњево и К.О. Мокра гора, улази у К.О. Мокра гора, прати к.п. 4335, 4336, 4337, 4541/3, 4544/2, 4541/2, 4543, 4542, 4480, 4481, 4437, 4476, 4475, 4474, 4473, 4472, 4471, 4469, 4468, 4465, 4435, 4436, 4437, 4438, 4432, 4011, 4116, 4117, 4015, 4016, 4019, 4020, 4023, 4024, 4027, 4046, 4118, 4120, 4145, 4147, 4152, 4153, 4154, 4046, 4029, 4030, 4065, 4067, 4031, 4042, 4046, 4043, 4044, 9455/1, 3817, 3826, долази до локалитета Подпањак, мења смер на исток и сече неправилно к.п. 3826 у тачкама:

Y	X
7378999	4846459
7379003	4846455
7379010	4846451
7379024	4846451
7379026	4846451
7379036	4846451
7379059	4846454
7379065	4846461

7379074	4846465
7379109	4846470
7379126	4846478
7379161	4846499
7379183	4846509
7379186	4846510
7379206	4846352
7379246	4846293
7379285	4846273

7379297	4846248
7379338	4846219
7379354	4846204
7379397	4846195
7379437	4846202
7379494	4846204
7379519	4846189

Граница излази на пут к.п. 9455/1, сече га и прати к.п. 4046 до локалитета Ђакино брдо са надморском висином 1101 m. Одатле прати к.п. 3897, 3898, 3896, 3893, 3892, 3889, 3888, 3887/1, 3880, 3879, 3878, 3867, 3868, 3791, сече пут к.п. 9455/1 код локалитета Котлина, у тачкама:

Y	X
7382339	4846397

7382339	4846403
---------	---------

Граница даље, у правцу севера прати к.п. 3726, 3725, 3720/2, 3720/1, 3706, 3700, 3851, 3849, 3846, 3845, 3844/1, 3842/1, сече к.п. 3619/1 и пут к.п. 9654 у тачкама:

Y	X
7382113	4847467
7381994	4847598

Граница у правцу запада даље прати к.п. 3524 до локалитета Обешени храст , висинске коте 1039,8 m, коју сече к.п. 3524 у тачкама:

Y	X
7381504	4847609
7381512	4847699
7381502	4847752
7381487	4847847

7381474	4847955
7381474	4848015
7381471	4848042
7381479	4848069
7381487	4848089

7381531	4848203
7381554	4848242
7381559	4848250
7381578	4848284
7381611	4848338

Граница долази до Крманског потока, к.п. 9302, сече је у тачкама:

Y	X
7381611	4848338
7381618	4848350

Даље прати к.п. 3524, 3517, 3524 до тремеђе к.п. 3524, 3516/1 и 3592. Од тремеђе прати међу к.п. 3524 и 3516/1 до најсеверније тачке к.п. 3516/1 од које сече к.п. 3524 у тачкама:

Y	X
7381074	4848890
7381081	4848909
7381093	4848927
7381108	4848951
7381115	4848963
7381126	4848982
7381135	4848994
7381145	4849008
7381169	4849040
7381188	4849048
7381211	4849060
7381247	4849076
7381279	4849091
7381314	4849102
7381353	4849106
7381415	4849114
7381449	4849130

7381462	4849137
7381477	4849153
7381494	4849172
7381527	4849211
7381566	4849245
7381585	4849265
7381606	4849286
7381613	4849293
7381646	4849327
7381681	4849349
7381688	4849356
7381720	4849386
7381732	4849397
7381760	4849413
7381791	4849423
7381820	4849432
7381856	4849443
7381878	4849447

7381901	4849446
7381926	4849445
7381949	4849453
7381969	4849451
7381980	4849450
7381993	4849449
7382049	4849462
7382134	4849469
7382150	4849468
7382153	4849468
7382182	4849467
7382183	4849466
7382193	4849462
7382199	4849460
7382204	4849458
7382224	4849452
7382245	4849451
7382246	4849450

7382249	4849448
7382276	4849425
7382310	4849403
7382312	4849402
7382369	4849364
7382397	4849344
7382398	4849344
7382403	4849340
7382505	4849268

7382514	4849262
7382520	4849257
7382540	4849243
7382554	4849233
7382527	4849187
7382521	4849174
7382513	4849149
7382513	4849148
7382511	4849141

7382505	4849113
7382503	4849103
7382499	4849073
7382502	4849050
7382503	4849036
7382506	4849008
7382507	4848989
7382509	4848971
7382509	4848963

У следећој тачки:

Y	X
7382182	4849467

граница локалитета се једним делом поклапа са границом ПП „Златибор“ и ПП „Мокра гора“, до локалитета Прло, затим скреће на југ у наведеној тачки у табели:

Y	X
7382554	4849233

Граница наставља у правцу југа, наслања се и прати западну границу локалитета „Виогор“, режима заштите I степена, и даље сече к.п. 3524 у наведеним тачкама у табели, а затим прати међу к.п. 3524 и к.п. 3566, 3570 и опет сече к.п. 3524 у тачкама:

Y	X
7382568	4848793
7382568	4848783
7382566	4848752
7382573	4848734
7382600	4848660
7382600	4848659
7382617	4848608
7382627	4848578
7382629	4848574
7382636	4848562
7382640	4848556
7382649	4848541
7382659	4848521
7382674	4848496
7382689	4848479
7382696	4848467
7382732	4848411
7382704	4848400

7382680	4848390
7382677	4848389
7382642	4848365
7382637	4848362
7382625	4848351
7382599	4848339
7382582	4848326
7382560	4848308
7382537	4848283
7382523	4848272
7382492	4848254
7382454	4848231
7382395	4848199
7382380	4848190
7382380	4848190
7382368	4848190
7382353	4848193
7382334	4848197
7382310	4848194

7382293	4848192
7382281	4848187
7382274	4848181
7382265	4848175
7382242	4848159
7382228	4848153
7382227	4848153
7382200	4848145
7382184	4848142
7382166	4848142
7382155	4848142
7382142	4848138
7382131	4848125
7382127	4848120
7382125	4848101
7382123	4848089
7382120	4848061
7382117	4848043

Граница долази до Крсманског потока к.п. 9502 , прати га југо-источно у дужини од око 160 m до тромеђе к.п. 9502, 3524 и 3698. Граница даље прати к.п. 3698, 3697, 3696, 3695, 3692, 3691, 3689, 3688, 3687,3686,3682, 3650, 3644, 3643, 3642, 3639, 3638/3, 3638/2, 3638/1, 3639, 3637, 3636, 3626, 3621/2, 3622, 3623, 3624/3, 3624/2, долази до међе општина Ужице и Чајетина, као и К.О. Мокра Гора (Општина Ужице) и К.О. Семегњево (Општина Чајетина) и прати је до локалитета Пањак и Марића бор, к.п. 3652 и тачке:

Y	X
7383344	4846489

Где граница прелази у општину Чајетина у К.О. Семегњево и даље пратећи западну а затим и источну границу локалитета „Виогор“ и то к.п. 695, поток Црквенски к.п. 4747, све до тачке:

Y	X
7383837	4846074

На потоку Црквенски, граница скреће оштро на север, пратећи к.п.964, 245, 182 до тромеђе к.п. 182, 244 и 4741, граница сече к.п. 182 у тачкама:

Y	X
7383529	4846959
7383598	4847047
7383601	4847051
7383602	4847052
7383641	4847084
7383657	4847089
7383706	4847113
7383730	4847117
7383741	4847168
7383750	4847208
7383752	4847214
7383762	4847256
7383768	4847271
7383797	4847341
7383857	4847486
7383866	4847556
7383867	4847560

Граница улази у к.п.236/1 и сече је у тачкама:

Y	X
7383867	4847560
7383978	4847647

Граница прати међу к.п. 236/1 и 239, поново улази у к.п. 236/1

Y	X
7384028	4847705
7383958	4847737

Граница даље прати међу к.п. 236/1 и 678, 679 и 668 долази до међе општина Ужице и Чајетине, односно међе К.О. Мокра гора и К.О. Семегњево. Граница ПП „Златибор“ прати међу К.О. Мокра гора и К.О. Семегњево до насеља Шпијунски ливаци, и у тачки надморске висине 1140 m, најсевериније тачке к.п. 501 у К.О. Семегњево граница мења правац на исток и прати у К.О. Семегњево к.п. 501, 516, 517, 519, 520, 521, 522, 529, 530, 559, 558, 598, 582, 583, 582, 20, 19, 20, 21, 49, долази до реке Камишне к.п. 4756, обухвата је и прати узводно, што је уједно и међа К.О. Кремна (општина Ужице) и К.О. Семегњево (општина Чајетина), али и део границе ПП „Златибор“, све до локалитета Пишћевића ракље, односно места где река Камишна добија нови број к.п. 4745, на том месту граница реку, не узимајући је у своју површину и прати к.п. 410, у тачкама:

Y	X
7386396	4849182
7386426	4849166
7386454	4849124
7386468	4849064
7386492	4849017
7386538	4848985
7386557	4848985
7386565	4848985
7386592	4848978
7386637	4848924
7386664	4848929
7386688	4848896

7386690	4848894
7386702	4848891
7386746	4848880
7386770	4848838
7386772	4848833
7386792	4848795
7386927	4848690
7386970	4848647
7386996	4848612
7387022	4848509
7387076	4848472
7387107	4848359
7387142	4848313

7387221	4848207
7387221	4848206
7387196	4848179
7387177	4848154
7387158	4848128
7387111	4848093
7387072	4848065
7387030	4848030
7387018	4848009
7386997	4848003
7386982	4847972

Сече к.п. 182 повремено пратећи међе к.п. 182 и к.п. 206, 206, 210, 211, 212, затим прати к.п. 390/2, 182, 777 коју сечеу тачкама:

Y	X
7386863	4847540
7386821	4847511

Затим опет к.п. 182, коју прати до тачака у којима је сече:

Y	X
7385958	4847632
7385898	4847636
7385867	4847633
7385839	4847631
7385721	4847634
7385687	4847654
7385669	4847672
7385643	4847674

7385626	4847664
7385602	4847637
7385544	4847570
7385529	4847553
7385507	4847533
7385476	4847527
7385446	4847529
7385418	4847536
7385392	4847545

7385377	4847548
7385360	4847553
7385332	4847532
7385306	4847529
7385284	4847517
7385274	4847456
7385270	4847456
7385264	4847406
7385259	4847403

7385220	4847385
7385201	4847372
7385186	4847361
7385175	4847328
7385197	4847319
7385191	4847300
7385179	4847278
7385149	4847257
7385127	4847216
7385120	4847214
7385101	4847207
7385088	4847196
7385057	4847192
7385011	4847201
7384974	4847194
7384974	4847141
7384974	4847131
7384975	4847098

7384969	4847102
7384953	4847108
7384953	4847108
7384930	4847115
7384922	4847119
7384913	4847129
7384901	4847143
7384892	4847159
7384885	4847182
7384876	4847190
7384862	4847200
7384853	4847210
7384841	4847230
7384838	4847236
7384828	4847256
7384815	4847272
7384814	4847273
7384803	4847277

7384785	4847289
7384769	4847298
7384755	4847297
7384749	4847296
7384745	4847292
7384747	4847286
7384749	4847283
7384751	4847278
7384754	4847272
7384742	4847265
7384690	4847236
7384689	4847206
7384710	4847158
7384685	4847144
7384645	4847114
7384622	4847054

Повремено се водећи међама к.п. 182 и 278, 281, 249, 296 и 249, заим к.п. 249 сече у тачкама:

Y	X
7384546	4846910
7384536	4846864

7384525	4846855
7384518	4846851
7384500	4846837

7384501	4846824
7384501	4846820

Граница наставља да прати међу к.п. 249 и к.п. 696, 699, 100/2, 100/3, 707, 706, 721/1, 721/2, 2477, 2478, 2446, 2449, 2447, 2448, 2447, 2446, границу к.п. 260, међу к.п. 182 и 2445/1, 2445/2, 2460, 2462, 2461, спушта се на поток Брезовац к.п. 4747 који прати низводно до тремеђе к.п. 4747, 2615 и 2616, где граница прати даље к.п. 2616, 2617, 2646, 2684, 2683, 2682, 2681, 2688, 2687/1, до места где граница сече к.п. 2664 у тачкама:

Y	X
7385062	4844654
7385068	4844651

и наставља да прати к.п. 2974, 2975/1, 2975/2, 2985, 2986/1, 2986/2, 2986/3, 2989, 2991, 2996/2, 2978, 2977, до тачаке:

Y	X
7385421	4844396
7385424	4844399

у којима сече к.п. 4736 (пут), прати к.п. 3374, 3189, 3190, 3193, 3194, 3195/1, 2207, 2208, 2204, 2202/8, 2201/1, 2200/1, 2209, 2210, 2264, к.п. 4735 (пут) сече у тачкама:

Y	X
7386409	4844680
7386404	4844680

Граница мења правац на север, прати к.п. 3254, 3231, 3234, 2309/2, 2292, 2290, 2275, 2274, 2273, 2271, 2269, 4730 сече у тачкама:

Y	X
7386614	4845382
7386610	4845390

И наставља да прати к.п. 1913, 1908, 1910, 1909, сече к.п. 4933 у тачкама:

Y	X
7386701	4845697
7386703	4845705

Граница прати к.п. 1633, 1634/1, 1635/1, 1635/2, 1636, 1638, 4748 (поток Скакавац), све до ушћа у реку Бјеле воде к.п. 4755/6, код железничке станице, пратећи је узводно улази у К.О. Бранешци и даље пратећи реку Бијеле воде, пре ушћа Циганског потока у реку Бијеле воде, креће на југ, сече реку Бјеле воде к.п. 3996 у тачкама:

Y	X
7391285	4844319
7391295	4844305

Граница даље прати к.п. 3935, 3936, 3937, 3938, сече к.п. 3991 у тачкама:

Y	X
7391546	4843208
7391547	4843205

Граница даље прати к.п. 3957, 3959, 3956, к.п. 3991 сече у тачкама:

Y	X
7391837	4843175
7391844	4843175

Затим к.п. 3949, 3450, 3949, 3951, до тачака:

Y	X
7392114	4842582
7392120	4842562

у којима сече реку Црни Рзав, скреће у правцу југа и улази у К.О. Јабланица. Граница прати к.п. 64, сече и обухвата к.п. 66 у тачкама:

Y	X
7392120	4842562
7392120	4842549

Граница прати к.п. 67, 70, 69, 72/1, 73/2, 88/14, 88/11, 89/1, 89/2, 89/3, 89/4, 89/5, 101/1, 102/1, 109/1, 109/2, 1015/1, 125/3, 125/2, 125/1, 16, 26/5, 26/4, 26/1, 26/3, 12/1, 26/2, 12/1, и долази до тачака:

Y	X
7388910	4839659
7388900	4839655

У којима сече к.п. 4926 (река Рибница), обухвата је и прати низводно до железничке пруге Бар-Београд, затим прати границу к.п. 314/, излази на реку Рзав к.п. 4925, која је уједно и међа К.О. Јабланица и К.О. Семегњево, обухвата је и прати низводно до почетне тачке описа.

2. Локалитет „Бијеле воде“

Граница локалитета дефинисана је катастарским поделама и преломним тачкама.

Граница локалитета почиње код ушћа Кани потока у поток Бијеле воде, на тромеђи К.О. Семегњево, К.О. Шљивовица и К.О. Бранешци у општини Чајетина. Граница иде у правцу севера, у К.О. Шљивовица, пратећи к.п. 5026/1, 2025/1, 5025/4, 5025/3, 5025/1 до тачке у којој сече к.п. 5025/1:

Y	X
7390891	4846250
7390955	4846231

И опет се враћа на границу к.п. 5025/1, затим к.п. 5026/2, 5027, до тачке у којима сече пут к.п.5073:

Y	X
7391330	4846383
7391329	4846390

И прелази у к.п. 4456/1 коју сече у тачкама:

Y	X
7391329	4846390
7391369	4846464
7391396	4846539
7391421	4846580
7391434	4846607

7391439	4846650
7391435	4846701
7391431	4846743
7391442	4846776
7391453	4846790
7391724	4846904

7391992	4847159
7392210	4847204
7392297	4847190
7392394	4847175
7392475	4847162
7392653	4847106

Граница излази на међу К.О. Шљивовица и К.О. Бранешци. Граница прати међу у и правцу северо-истока, долази до пута к.п. 4773 који не улази у локлитете са режимом заштите II степена и прати границу к.п. 2784 у К.О. Бранешци, граница пратећи је скреће на југ, долази до пута к.п. 3917 који сече у тачкама:

Y	X
7393853	4846146
7393853	4846139

Граница наставља у правцу југа да прати к.п. 3817, 3818, 3819, 3820, 3821, 3810/5, 3822, 3823, 3822, 3810/5 коју сече у тачкама:

Y	X
7393314	4845195

7393314	4845195
7393273	4845179

7393134	4845116
7393090	4845062

Наставља грницом к.п. 3810/5 до тачака којима сече к.п. 3872/1:

Y	X
7392843	4845205
7392675	4845051

Граница даље прати к.п. 3873, 3810, 3931, 3934, 3933 до тачака у којима сече реку Бијеле воде к.п. 3996:

Y	X
7390918	4845107
7390928	4845123

Граница даље прати реку Бијеле воде, узводно, обухватајући и реку, која је и међа К.О. Семегњево и К.О. Бранешци, до почетне тачке.

3. Локалитет „Рибничко језеро“

Граница локалитета дефинисана је катастарским поделама и преломним тачкама.

Граница локалитета почиње у његовој најјужнијој тачки:

Y	X
7393029	4837342

на међи К.О. Јабланица и К.О. Чајетина, у најјужнијој тачки к.п. 1435/25 у К.О. Јабланица. Граница даље прати границу к.п. 1435/25, у правцу северо-запада, к.п. 1435/5, до тачке:

Y	X
7392492	4837781

где граница сече к.п. бр. 1435/5 у правцу северо-исток до тачке:

Y	X
7392614	4838000

тронеђе к.п. 1435/5, 1425/25 и 1447. Граница даље прати међу к.п. 1435/5 и 1447 до тронеђе к.п. 1435/5, 1447 и 1435/25 одакле у правцу северо-истока сече к.п. 1435/25 у тачки:

Y	X
7392805	4838285

На к.п. 1435/24, сече у тачки:

Y	X
7392809	4838315

Из те тачке граница прелази у к.п. 1435/30, сече је у тачки:

Y	X
7392840	4838403

Граница даље прати границу к.п. 1435/30, која је уједно међа К.О. Јабланица и К.О. Чајетина, и коју сече у тачки:

Y	X
7393008	4838763

Тачка је на међи к.п. 4925 (Црни Рзав) и 1435/30, одакле улази у КО Чајетина, сече к.п. 4925 у тачки:

Y	X
7393011	4838770

Затим из исте тачке прелази у к.п. 7010/13 коју сече у тачки:

Y	X
7393047	4838855

Граница прелази на међу к.п. 7010/13 и 7010/12, одакле улази у к.п. 7010/12 и сече је у тачки:

Y	X
7393043	4838869

Граница у правцу северо-истока прати к.п. 15 и 7010/17 коју сече у тачкама:

Y	X
7394142	4838834

7394164	4838831
7394202	4838824

7394255	4838799
7394299	4838769

7394339	4838746
7394380	4838739
7394445	4838741
7394467	4838745
7394499	4838750
7394550	4838753
7394603	4838750
7394651	4838746
7394711	4838737

7394770	4838703
7394848	4838656
7394875	4838630
7394887	4838617
7394936	4838566
7394968	4838527
7394981	4838510
7395005	4838442
7395009	4838428

7395021	4838372
7395020	4838315
7395030	4838207
7395031	4838174
7395032	4838118
7395033	4838114
7395028	4838073
7395049	4838071

Граница излази на к.п. 7056, прати је до реке Рзав, коју сече у тачкама:

Y	X
7393048	4838000
7395040	4837990

Затим граница долази до к.п. 7252 коју сече у тачкама:

Y	X
7395040	4837990
7394918	4837955

Граница затим сече к.п. 7257/1, 7285, 7282, 7294/1 7280/1, 7276/1, 7300/2 Маринков поток у тачкама:

Y	X
7394919	4837955
7394874	4837898
7394836	4837879
7394802	4837849
7394781	4837829
7394758	4837802
7394739	4837774
7394728	4837758
7394709	4837743

7394675	4837736
7394625	4837733
7394581	4837730
7394564	4837728
7394560	4837728
7394530	4837723
7394478	4837713
7394466	4837711
7394435	4837703
7394415	4837698

7394396	4837682
7394158	4837678
7393813	4837617
7393769	4837587
7393695	4837580
7393479	4837583
7393193	4837625
7393167	4837624
7393140	4837620

Граница излази на међу К.О. Чајетина и К.О. Јабланица, прати је у правцу југа до почетне тачке.

4. Локалитет „Равни Торник“

Граница локалитета дефинисана је катастарским поделама и преломним тачкама.

Обухвата шумско одељење 21(а, b, c, 1), 22(а, c, d, e, 1), 23(b, d, e, f), 29(b, c, d, 1), 30(а, b, c), 31(а, b, c), 32(а, b, c, d, e), 33(а, b, c) - Г.Ј. „Торник“.

Граница локалитета почиње у његовој најјужнијој тачки и креће се у правцу севера пратећи међу к.п. 994 и 2084, 2077, 2072/2, 2071, 2076, 1969, 1960/1, затим међу к.п 332 и к.п. 1960/1, 1959, 1948, 1949, 1955, 1947, 1946, 1945, 995, 996, 997/1, 997/6, 997/12, 997/7, 591 а затим скреће у правцу истока и сече к.п. 591 у тачкама:

Y	X
7392802	4835272
7392867	4835347
7392883	4835364
7392921	4835403
7392924	4835398
7392942	4835383
7392971	4835374
7393007	4835374
7393024	4835377
7393030	4835378
7393082	4835397
7393102	4835403
7393136	4835399
7393149	4835384
7393168	4835345
7393182	4835316
7393202	4835296
7393224	4835290

7393246	4835292
7393297	4835317
7393368	4835362
7393382	4835366
7393396	4835363
7393416	4835351
7393449	4835317
7393467	4835286
7393473	4835261
7393471	4835240
7393465	4835217
7393467	4835188
7393476	4835176
7393481	4835170
7393510	4835150
7393528	4835140
7393541	4835133
7393551	4835116
7393594	4835087

7393623	4835070
7393642	4835037
7393652	4835027
7393664	4835030
7393669	4835029
7393672	4835034
7393684	4835056
7393712	4835078
7393733	4835089
7393749	4835098
7393773	4835101
7393790	4835101
7393816	4835099
7393835	4835099
7393856	4835104
7393881	4835111
7393906	4835130
7393906	4835142
7393910	4835150

Граница излази на међу к.п. 332 и к.п. 676, 677, 680, 683, 687, 688, 977, 969, 967, 968 (пут), до тачака у којима сече к.п. 332:

Y	X
7394645	4834785
7394648	4834767
7394659	4834759
7394669	4834752
7394687	4834721
7394693	4834691
7394693	4834689

7394692	4834660
7394676	4834631
7394674	4834617
7394683	4834602
7394696	4834586
7394761	4834534
7394781	4834526
7394791	4834522

7394804	4834519
7394826	4834513
7394855	4834514
7394873	4834522
7394884	4834526
7394894	4834529

Граница излази на међу к.п. 332 и 735/1, прати је у правцу југо-запада, до тачака у којима сече к.п. 735/1:

Y	X
7394757	4834419
7394769	4834414
7394770	4834414
7394846	4834380
7394852	4834378

7394885	4834363
7394897	4834357
7394917	4834347
7394942	4834339
7394958	4834334
7395148	4834272

7395255	4834247
7395277	4834234
7395284	4834222
7395280	4834215
7395258	4834208
7395230	4834198

7395213	4834182
7395210	4834151
7395221	4834122
7395229	4834068
7395223	4834036
7395200	4834020
7395175	4834009
7395177	4833981
7395190	4833971

7395201	4833970
7395231	4833968
7395248	4833954
7395251	4833921
7395263	4833882
7395274	4833849
7395272	4833813
7395270	4833782
7395266	4833777

7395239	4833819
7395219	4833824
7395204	4833826
7395191	4833832
7395166	4833842
7395153	4833773
7395126	4833736
7395124	4833733

Граница даље, у правцу југа прати к.п. 2196, 2194, 2192, 2190 коју сече у тачкама:

Y	X
7394677	4833661
7394563	4833659

Затим прати к.п. 2189, 2187, 5894 сече у тачкама:

Y	X
7394401	4833739
7394397	4833740

Граница даље прати међу к.п 5894 и 994 све до почетне тачке.

5. Локалитет „Чигота“

Граница локалитета дефинисана је катастарским поделама и преломним тачкама.

Обухвата шумска одељења: 26 и 27 - ГЈ „Торник“, као и 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67 - ГЈ „Муртеница“.

Граница локалитета почиње у његовој најјужнијој тачки, на међи општина Чајетина и Нова Варош, К.О. Доброселица и К.О. Драглица, и креће се у правцу севера. Полази са реке Рзав, из тачака:

Y	X
7399441	4832080
7399438	4832087

Граница даље прати међу К.О. Доброселица и К.О. Драглица, затим прати у К.О. Драглица у правцу севера, к.п.бр.: 142, 141/1, 140/1, 139/6, 139/3, 138/2, 138/4, 138/1, долази до коте са надморском висином 1158 m, на локалитету Кљајево планиште, пратећи к.п.: 2573/2, 2573/1, 2572/1, 2565/1, 2564, 2563/1, 2541/1 у К.О. Доброселица, до тачака пресека:

Y	X
7399263	4833094

7399251	4833147
---------	---------

Граница даље наставља да прати границе к.п. 2541/8, 2541/7, 2541/2, 2540/7, 2540/6, 2540/1, 2538, 2537, 2533/1, 2533/2, 2532/2, 2532/1, 2529, 2521/2, 2520/2, 2519, 825, до висинске коте 1067 m на локалитету Царево поље, где пут к.п. 5882/1 сече у kotaма:

Y	X
7398433	4834068
7398435	4834072

Граница наставља да прати границе к.п. 826, 5906 (поток Рзав) низводно до к.п. 2467, где есече к.п. 5906 у тачкама:

Y	X
7397389	4833871
7397395	4833878

Даље граница прати к.п. 857/1 све до источне границе к.п.5931, улази у ту парцелу и сече је и тачкама:

Y	X
7396320	4833993
7396275	4833980

Граница прати к.п. 5913 до међе са к.п. 857/9 и сече је у тачкама:

Y	X
7396296	4834362
7396383	4834348

Граница улази у к.п. 857/1 и прати је до тремеђе к.п. 857/1, 888 и 5913 коју сече у тачкама:

Y	X
7396373	4834496
7396330	4834497

Граница прати к.п. 5913, 536/1 која се поклапа са границом ПП Златибор, к.п. 536/1 сече у тачкама:

Y	X
7395966	4837419
7395990	4837434
7396008	4837428
7396028	4837426
7396037	4837429
7396069	4837434

7396098	4837433
7396123	4837443
7396134	4837448
7396153	4837455
7396190	4837472
7396225	4837473
7396259	4837478

7396276	4837484
7396288	4837493
7396299	4837501
7396323	4837517
7396363	4837548
7396414	4837596

Последња наведена тачка, налази се на међи к.п. 536/1 и 5881/1 и прати је у правцу југа у дужини од око 183 m, до тачке у којој сече пут к.п. 5881/1:

Y	X
7396467	4837426
7396472	4837428

Одатле граница долази на границу к.п. 535 и прати је до њене најсеверније тачке, где је истовремено и међа К.О. Доброселица и К.О. Љубиш. Граница улази у К.О. Љубиш, у правцу севера пратећи к.п. 6325/1, 6281/2, 6281/3, 6281/1, 6283, 6274, 6250, 6247, 6246, 6245, 6240, 6253, 6254, 6255, 6256, 6184, 6175, излази на међу К.О. Љубиш и К.О. Чајетина у правцу севера, пратећи к.п. 7063, 7061, 7065, долази до пута к.п. 7354 који не улази у заштићено добро, одваја се од међе и прати к.п. 7065, 7073, 7071/1, 7070, 7069, 7070, 7071/6, 7071/7, 7065, граница мења правац ка југу пратећи источну границу к.п. 7065, 7075/1, 7106, 7094, 7088, 7087, 7085, 7103, 7105, 7109, 7146, 7144, 7148, 7149, 7176/1, 7167/2, 7167/3, 7167/4, када граница улази К.О. Алин поток, пратећи к.п. 1500/1, 1549, 1621/1, 1621/2, 1637/8, 1637/1, 1637/2, 1637/3, 1637/4, 1637/5, 1637/6, 1637/7, 1632, 1636, к.п. 3463 (река Катушница) коју сече у тачкама:

Y	X
7401048	4839167
7401072	4839158

Граница даље прати реку Катушницу к.п. 3463, низводно, к.п. 1697, опет реку Катушницу к.п. 3463 којом улази у К.О. Гостиље, река Катушница мења број к.п. у 3473 али и даље граница прати реку низводно до тачака:

Y	X
7403576	4837549
7403579	4837533

У којима сече реку Катушницу, скреће на југ, прелази КО Гостиље, прати к.п. 72, 18/1, сече к.п. 4913 (водоток),

Y	X
7403523	4837233
7403526	4837227

Граница даље прати к.п. 1683/4, 1683/5, 1683/6, 1683/1, 1684, 1685, 1682, 1684 и к.п. 1683/1 коју сече у тачкама:

Y	X
7403768	4836639
7403623	4836566

Граница иде међом к.п. 1683/1 и 1700, долази до водотока к.п. 4913, сече га у тачкама:

Y	X
7403516	4836554
7403498	4836548

Граница даље прати к.п. 1689, 1688, 1691/2, 1691/1, 1694, 1699, 2023/1, 4791 коју сече у тачкама:

Y	X
7403209	4836475
7403206	4836468

Граница даље прати к.п. 2077/1, 2082/1, 2088, 2089, 2100, 2099, 2098, 2097, 2096, 29, 18/1, 4771 пут, који сече у тачкама:

Y	X
7401898	4835714
7401896	4835711

Граница даље прати к.п. 2219/26, 2216/28, 2216/56 пут, коју усече у тачкама:

Y	X
7401705	4835560
7401706	4835557

Граница даље прати к.п. 2216/1, 2216/17, 2460/2, 2459/2, 2459/3, 2459/1, 2458, 2455, 2454, 2461, 250, 2447, 2448, 2502/3, 2502/1, 2501/1, 4932 пут, коју сече у тачкама:

Y	X
7403097	4834813
7403101	4834810

Граница даље прати к.п. 2501, 4793 коју сече у тачкама:

Y	X
7403415	4834967
7403414	4834971

Граница даље прати к.п. 2541, затим опет 2501, 4793 коју сече у тачкама:

Y	X
7403703	4834985
7403703	4834988

Граница даље прати к.п. 3160, 4793, 2501, 4772 коју сече у тачкама:

Y	X
7403139	4833890
7403141	4833887

Граница даље прати к.п. 4541/1, 4542/1, 4542/2, 4541/2, 4543, 4550, 4556/3, 4554/3, 4558/2, 4573/2, 4573/1, 4567/1, 4575/2, 4575/1, 4576, 4688, 4633/2, 4632/2, 4631/3, 4630/11, 4817 пут, који сече у тачкама:

Y	X
7401994	4833883
7401991	4833878
7401989	4833874
7401983	4833866

6. Локалитет „Клисура реке Катушнице“

Граница локалитета дефинисана је катастарским поделама и преломним тачкама.

Граница локалитета почиње у његовој југо-источној тачки, на међи К.О. Дренова и К.О. Гостиље, поклапа се једним делом са границом ПП „Златибор“. Граница иде у правцу северо-запада у К.О. Гостиље, прати границу ПП „Златибор“, односно к.п. к.п. 3769, 3766, 3767, 3766, 3765, 3764, 3763, 3762, 3759, 3756, 3758, 3757, 3790, 3794/1, 3795, 3796, 3800, 3799, сече к.п. 4803 у тачкама:

Y	X
7407620	4834120
7407618	4834121

И наставља да прати к.п. 3742, 3727, 3726, 3725, 3721, 3719, 3718, 3719, 3717, 3715, 3714, 3713, 3712, 3711, 3710, 3319/1, 3702, 3701, 3319/1, 3435, 3448, 3449, 3455 3319/1, 3326, 3325, 3324, 3322, 3323, сече к.п. 3319/1 у тачкама:

Y	X
7406463	4835034
7406446	4835037

7406413	4835078
7406412	4835104
7406405	4835125

7406433	4835180
7406478	4835199

Граница даље прати к.п. 3320/2, 3320/3, 3320/1, 1254/1, 1268/1, 1268/2, 1270, 1271, 1272, 1254/1 којом се одваја од грнаца ПП Златибор, прати к.п. 1274, 1254/1, 1283, 1284, 1254/1, 1286, 1288, 1289, 1290, 1291, 1292, 1301, 1299, 1302, 4812 река Катушница, сече у тачкама:

Y	X
7406230	4836375
7406252	4836372

Граница даље прати к.п. 1227, 1219, 1218/1, 1218/4, 1218/5, 1223/1, 1224, 1225, 1208/1, 1207/2, 1207/1, 1240/1, 1240/2, 1242, 1243, 1244, 3334, 3333, 4783, 3337/1, 3337/2, 3337/3, 3337/4, 3342/3, 3342/1, 3343, 3349, 3347 коју сече у тачкама:

Y	X
7407019	4835774
7407022	4835772

Граница даље прати к.п. 3362, 3363, 3377, 3379, , 3379, 3384, 3382/4, 3434, излази на међу К.О. Гостиље и К.О. Дренова. Граница прелази у К.О. Дренова, пратећи к.п. 842, 840/1,839, 836, 837,836 до њене најисточније тачке од које у правцу југа, праволинијски сече к.п. 802 до најсеверније тачке к.п. 835. Наставља да прати к.п. 835, 831, 830, 827, 868, 865/2, 865/1, 866, 864/2 долази до њене најисточније тачке и сече је у тачкама:

Y	X
7408412	4834208
7408414	4834187
7408411	4834172
7408396	4834154
7408384	4834134

Граница долази до к.п. 1226 и сече је праволинијски у тачкама:

Y	X
7408384	4834136
7408389	4834117

Граница долази до к.п. 860/1 и прати њену источну границу до тачака:

Y	X
7408379	4834094
7408343	4834072

у којима сече к.п. 860/1, излази на међу к.п. 858 и 857, прати је до тачака:

Y	X
7408331	4834041
7408295	4833991

Граница даље прати јужну границу к.п.857, затим 856/1 и долази до међе К.О. Дренова и К.О. Гостиље, прелази у К.О. Гостиље и долази до почетне тачке описа.

7. Локалитет „Муртеница“

Граница локалитета дефинисана је катастарским поделама и преломним тачкама.

Обухвата шумска одељења: 1(a, b, 1), 2(a, b, 1, 2, 3), 3(a, b, c, 1, 2, 3, 4, 5, 6), 4(a, b, 1, 2), 5(a, 1), 6(a, b, 1, 2), 7(a, 1, 2), 8(a, 1, 2), 9(a, 1, 2), 10(a, 1, 2, 3), 11(a, b, 1, 2), 12(a, 1, 2), 13(a, 1, 2), 14(a, 1, 2), 15(a, 1), 16(a, 1, 2, 3), 17(a, 1), 18(a, 1, 2), 19(a, 1, 2), 20(a, 1), 21(a, b, c, 1, 2, 3, 4, 5), 22(a, 1, 2), 23(a, b, 1, 2), 24(a, 1, 2), 25(a, b, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8), 26(a, 1, 2, 3), 27(a, 1, 2), 28(a, b, c, 1, 2, 3, 4), 29(a, b, 1, 2, 3, 4, 5), 30(a, 1), 31(a, 1), 32(a, 1), 33(a, b, 1), 34(a, b, 1, 2), 35(a, b, 1, 2), 36(a, b, 1), 37(a, 1), 38(a, b, c, 1), 40(b, 4), 44(a, b, c, d, e, 1, 2, 3), 45(a, 3), 73(a, b, 1, 2), 74(a, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7) - Г.Ј. „Муртеница“, одељења 27(g, 3, 4), 57(c, 1, 2) - Г.Ј. „Црни врх – Гола брда“, одељење 120(1, 2) - Г.Ј. „Јасеново - Божегићи“.

Граница локалитета почиње на његовој југо-источној граници, на међи К.О. Бела река, К.О. Кућани и К.О. Негбина у општини Нова Варош, поклапа се једним делом са границом ПП „Златибор“. Граница иде у правцу југа, у К.О. Негбина и прати к.п. 568, 794, 792, 791, 790, 789, 2903, 736, 737, 738, 752/2, 753/2, 753/1, 754, 2962, 592, 593/1, 2954, 703, 701/6, 699, 701/6, 706/3, 700/2, 700/1, 628, 639, 2965 сече у тачкама:

Y	X
7404089	4825663
7404085	4825664

Граница даље прати к.п. 202, 652/2, 653/2, 653/1, 654, 655, 656, 661, 663/2, 665, 667/2, 668, 669/2, 672, 671, 840, 839/1, 839/2, 825, 824, 823, 814, 813, 811, 1336, 1338, 1336, 1340, 1343, 1344, 1345, 1346, 1348, 202, 1384, 1390, 1392, 1393, 1391, 2968 пут сече у тачкама:

Y	X
7401830	4824510
7401824	4824505

Граница парка наставља у правцу севера, пратећи к.п. 1423, 1405/2, 1406, 1411/2, 1411/1, 1274, 1269, 2950 поток сече у тачкама:

Y	X
7401398	4824794
7401386	4824795

Граница даље прати к.п. 1243, одваја се од границе ПП „Златибор“, скреће ка северу и прати границе к.п. 1244, 1245, 1246/2, 1247/2, 1247/1, 1248, 1249, 1250, 402, 399, 268, 264, 263, 262, 258/2, 256, 257, 246, 245, 239, 238/2, 242, 226/2, 223/4, 232/3, 232/2, 232/1, 218, граница прелази у К.О. Драглица, пратећи к.п. 2139, 2140, 2145, 2161, 2158, 2155, 2151, 2168, 2210/1, 1883, 1899/1, 1906/2, 1905, 1992/2, 1991/3, 1991/2, 1991/4, 1919, 1973/2, 1973/3, 1973/1, 1971/1, 1969, 1968, 1903, 1904, 1960, 1959, 1958, 1956, 1953, 1950, 1946, 522, 521, 519/2, 2274/1 сече у тачкама:

Y	X
7401776	4828735
7401770	4828736

Граница даље прати к.п. 648, 647, 652 коју сече у тачкама:

Y	X
7401621	4828894
7401631	4829063

Наставља границом к.п. 652 када долази до пута к.п. 2270 коју сече у тачкама:

Y	X
7401729	4829105
7401740	4829104

Граница даље прати к.п. 479/1, 486/2 коју сече у тачкама:

Y	X
7402206	4829037
7402209	4829033

Граница даље прати к.п. 485, 488 коју сече у тачкама:

Y	X
7402251	4829002
7402249	4828996

Граница даље прати к.п. 489/1, долази до границе са К.О. Љубиш и прелази у општину Чајетина у К.О. Љубиш, и прати к.п. 6121, 6123, 6730 (пут) коју сече у тачкама:

Y	X
7403519	4829289
7403517	4829295

Граница даље прати к.п. 2999, 3002, 3001, 3000, 2977 (пут) коју сече у тачкама:

Y	X
7404254	4829837
7404256	4829836

Граница даље прати к.п. 3006/1, поново сече пут, к.п. 2977 у тачкама:

Y	X
7404483	4830121
7404481	4830123

Граница даље прате к.п. 3003, 3004, 3003, 2978, 3003, 2977, 2976, 3006/1, 3183 сече у тачкама:

Y	X
7405417	4831346

7405426	4831353
---------	---------

И наставља да прати к.п. 3180, 3183, 3003, до локалитета Ребра, где у тачкама:

Y	X
7405930	4831025
7405927	4831002
7405932	4830971
7405941	4830947
7405960	4830923
7405966	4830905
7405965	4830873
7405967	4830864

сече к.п. 3006/1 и пратећи границу исте к.п. 3006/1, ка северо-западу, долази до висинске коте 1.116 m, где на тремеђи к.п. 3030/1, 3035/2 и 3006/1 скреће на југ, пратећи границе к.п. 3030/1, 3030/2, 3029, 3020, 3021, 3023, 3024, 3015, 3012, 3011, 3091, 3092 и излази на међу К.О. Љубиш и К.О. Бела река, као и међу општина Чајетина и Нова Варош. Граница прелази у општину Нова Варош, К.О. Бела река и прати грнице к.п. 107/10, , 107/4, 107/3, 107/2, 107/1, 106, 115, 117, 118, 198, 197, 173, 172/1, 172/3, 171/1, 171/2, 170, 169, 182, 183, 3159/1 пут, који сече у тачкама:

Y	X
7406492	4828709
7406477	4828704
7406468	4828702

И даље прати к.п. 229/4, 229/5, 229/2, 229/8, 229/10, 230/5, 221, 220/2, 219/3, 1993, 1992, 1988/2, 1987/2, 1986/2, 1986/1, 1998, 1999, 2004, 2005, сече к.п. 2008 пут, у тачкама:

Y	X
7406013	4828036
7406011	4828034

Прати к.п.1967, а к.п. 3162 пут, сече у тачкама:

Y	X
7405922	4828015
7405921	4828008

Граница даље прати к.п. 2014, 2015, 2016, 3175 пут сече у тачкама:

Y	X
7405896	4827910
7405898	4827907

Граница даље прати к.п. 2041, 2042, 2041, 2040, 2039, 2036, 2174/1, 2174/3, 2174/4, 2089 пут сече у тачкама:

Y	X
7405820	4827622
7405826	4827606

Граница даље прати к.п. 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2097, 2098, 2099, 2106/2, 2105, 2104, 2131, 2130, 2127, 2126, 2125, излази на међу граница К.О. Бела река и К.О. Кућани. Прати међу општина у правцу северо-запада, пратећи к.п. 2125, 2126, 3168, 2133, 2134 чијом најужнијом тачком долази до тромеђе К.О. Бела река, К.О. Кућани и К.О. Негбина, односно до почетне тачке описа границе.

8. Локалитет „Подручје око клисуре реке Увац“

Граница локалитета дефинисана је катастарским поделама и преломним тачкама.

Обухвата шумска одељења: 36/d Г.Ј. „Чавловац“, одељења 4(a,1), 14/a, 15/1, 23(a, 1, 2), 24(a, 1), 25(a, 1), 29(a, 1), 31(a, 1, 2, 3), 32(a, 1), 35(a, b, c), 52/1, 53(a, 1), 55(1, 2, 3), 56(1, 2, 3), 60(a, b, 1) Г.Ј. „Борова глава“, одељења 10(b, 1, 2), 11(a, b, 1), 15/a, 16(b, 1), 17(a, b, c), 18(a, b, c, 2), 20(a, b, c, d, e, f, 1), 21(a, b, c), 22(b, c, d, 1), 25(c, d), 26(a, b, c, d, e), 27/b, 28(a, b), 29(a, b, c), 42(a, b, c, d, e, 2, 3), 43/3, 44/c, 47(c, 2), 52(a, b, d, e, 1), 53(c, d, e, 2), 58(b, c, 1), 59(a, b, 2, 3), 66/c, 68(a, b, c, d, 1), 70(a, 1), 71(c, 1, 2) Г.Ј. „Црни врх - Љесковац“, одељења 1(a, 1), 2(a, 1, 2), 3(a, b, 1), 4(a, 1) Г.Ј. „Црни врх – Гола брда“

Граница почиње на међи општина Чајетина и Прибој и граници СР Србије са БиХ, у општини Чајетина, К.О. Јабланица, код локалитета Ђуров јастук, у тачки на реци Увац к.п. 4946, креће се ка северу, пратећи државну границу све до тачке где се к.п. 2120 одваја од државне границе, одваја се и граница локалитета, прати северну границу к.п. 2120, затим пратећи и источну границу исте парцеле скреће у правцу југа пратећи пут, прати к.п. 2121, 2120, 2123, 4940/1 (пут) сече у тачкама:

Y	X
7382510	4836710
7382512	4836705

Граница даље прати к.п. 2128/3, 2129/2, 2129/1, 2137, 2147/2, 2148/1, 2147/1, 2168, 2167, 2165, 2222/1, 2222/2, 2222/3, 2222/4, 2222/5, 2222/11, 2232, 2231, 4227, 4226/1, 4226/2, 4225, 4424, 4188, 4192, 4200, 4201/1, 4201/25, 4201/6, 4201/9, 4201/10, 4201/12, 4201/26, 4201/12, 4201/14 сече у тачкама:

Y	X
7385222	4834288
7385250	4834286

7385401	4834290
7385445	4834234
7385461	4834202

7385473	4834177
---------	---------

Граница даље прати северну границу к.п. 4010 до тачака у којима је сече:

Y	X
7385624	4834188
7385690	4834160

Граница се враћа ба к.п. 4010, 4006, 4010 коју сече у тачкама:

Y	X
7385800	4834059
7385815	4833993

Граница даље прати к.п. 4619, 4010, 4007, 4010, 4678, 4679, 4680, 4681 и 4688 које сече у тачкама:

Y	X
7386694	4833390
7386743	4833353

Граница даље прати к.п. 4689/1, 4699, 4702, сече пут к.п. 4941 у тачкама:

Y	X
7387165	4833120
7387168	4833118

Граница даље прати к.п. 4713, 4711/2, 4711/3, 4718/1, 4719, 1139 сече у тачкама:

Y	X
7387710	4832774
7387729	4832770

Граница даље прати к.п. 4859, 4854, 4855, 4845 коју сече у тачкама:

Y	X
7388076	4832127
7388223	4832208

Граница даље прати к.п. 4836/4, 4836/9, 4836/4, 4836/8, 1246 коју сече у тачкама:

Y	X
7388755	4832640
7388727	4832612
7388702	4832568
7388673	4832493
7388654	4832357
7388646	4832301
7388670	4832262
7388658	4832225
7388657	4832211

7388682	4832197
7388727	4832210
7388855	4832256
7388888	4832286
7388933	4832322
7388962	4832333
7388978	4832340
7389056	4832364
7389093	4832365
7389094	4832396

7389076	4832432
7389055	4832494
7389069	4832552
7389072	4832565
7389097	4832596
7389114	4832618
7389116	4832621
7389133	4832625
7389147	4832628
7389191	4832651

7389207	4832673
7389210	4832717
7389218	4832735
7389238	4832782
7389266	4832820
7389290	4832838
7389298	4832842
7389304	4832790
7389293	4832723
7389295	4832675
7389311	4832625
7389304	4832568
7389296	4832519

7389277	4832480
7389259	4832432
7389243	4832402
7389248	4832375
7389267	4832342
7389279	4832333
7389282	4832314
7389251	4832297
7389233	4832280
7389214	4832255
7389207	4832224
7389218	4832202
7389244	4832173

7389253	4832143
7389252	4832110
7389230	4832065
7389216	4832036
7389191	4832034
7389179	4832041
7389161	4832069
7389145	4832075
7389112	4832079
7389101	4832067
7389057	4832033
7389053	4832030

Граница даље прати к.п. 4779, 4780, 4783, 4785, 4788, 4754, 4751, 4750/1, 4750/2, 4747, 4746/1, 4746/2, 4746/3, 4745/3, 5901 сече у тачкама:

Y	X
7389935	4831650
7389934	4831647

Граница даље прати к.п. 4763, 4764, 4766, 4767, 4772/1, 4776, 5195/1 сече у тачкама:

Y	X
7390129	4831262
7390215	4831325
7390260	4831361

7390366	4831421
7390399	4831439
7390453	4831470
7390541	4831519

7390635	4831583
7390653	4831593
7390656	4831595
7390659	4831597

Граница даље прати к.п. 5195/3, 5195/2, 5280, 5195/1, 5270, 5198, 5197, 5915/1, 5182, 5191, 5182 коју прати једним делом а онда је сече у тачкама:

Y	X
7391461	4830909
7391470	4830909
7391504	4830907
7391528	4830901
7391560	4830878
7391590	4830850
7391602	4830836
7391612	4830826
7391633	4830811
7391669	4830797
7391699	4830788
7391707	4830781
7391714	4830775
7391723	4830756

7391723	4830753
7391726	4830750
7391747	4830729
7391772	4830742
7391790	4830750
7391811	4830746
7391848	4830755
7391894	4830754
7391904	4830783
7391833	4830793
7391866	4830822
7391905	4830857
7391931	4830879
7392025	4830885
7392118	4830893

7392231	4830895
7392279	4830899
7392286	4830900
7392315	4830903
7392316	4830901
7392337	4830871
7392370	4830883
7392390	4830874
7392419	4830871
7392420	4830850
7392435	4830814
7392520	4830727
7392619	4830658
7392754	4830604
7392779	4830550

7392786	4830536
7392850	4830511
7392937	4830494

7393006	4830482
7393116	4830416
7393165	4830407

7393203	4830410
7393374	4830476

Граница затим сече к.п. 5172 у тачкама:

Y	X
7393374	4830476

7393546	4830539
7393561	4830546

7393565	4830548
7393577	4830542

Граница у правцу југа, наставља да прати к.п 5172, 5175, 5182, 5183,5185, граница улази у К.О. Доброселица, пратећи к.п. 5650/2, 5650/1, 5639, 5642, 5653/1, 5653/2, 5666, 5661/1, 4032, 4031, 4025, 4024, 4012, 4133 (Речица река) коју сече у тачкама:

Y	X
7394342	4829929
7394350	4829939

Граница даље прати к.п. 3987, 3984 сече у тачкама:

Y	X
7394394	4829974
7394397	4829976

Граница у правцу југо-истока прати к.п. 3984, 3979/2, у к.п. 3982 улази у облику правоугаоника и сече је тачкама:

Y	X
7394504	4829923

7394494	4829924
7394502	4829982

7394522	4829975
---------	---------

Граница даље прати к.п. 3979/2,3975, 3597 и 3574 сече у тачкама:

Y	X
7394549	4830810
7394578	4830833
7394568	4830860
7394533	4830963
7394522	4830993
7394496	4831095
7394483	4831138

7394431	4831208
7394439	4831230
7394437	4831248
7394436	4831267
7394435	4831288
7394420	4831329
7394427	4831424
7394416	4831496

7394351	4831537
7394340	4831562
7394321	4831633
7394317	4831640
7394290	4831697
7394280	4831736

Граница наставља да прати северну границу к.о. 3574, 5907/1 сече у тачкама:

Y	X
7394382	4831878
7394386	4831880

Граница даље прати к.п. 3448/1, 3447, 3446, 3445, 3444, 3443, 3444, 3445, 3446, 3447, 3448/1, 3448/2, 3448/4, 3450, 3451/2, 3451/1, 3452, 3606, 3610, 3609, 3611, 3612, 5884/1, 3671/6, 3671/5, 3703, 3284, 3707, 3708, 3709, 3706, 3705, 3706, 3729, 5884/1 сече у тачкама:

Y	X
7395361	4831481
7395359	4831480

Граница даље прати к.п. 3615, 3604, 3618, 3604, 3965, 3971 сече у тачкама:

Y	X
7394956	4830826
7394955	4830826
7394953	4830825

Граница даље прати к.п. 3967, 5907/1 сече у тачкама:

Y	X
7394935	4830813
7394927	4830810

Граница даље прати к.п. 3597, 3602, 3597, 5907/1 сече у тачкама:

Y	X
7395000	4830608
7395001	4830599

Граница даље прати к.п. 3918, 3944 сече у тачкама:

Y	X
7395100	4830574
7395102	4830571

Граница даље прати 5163 до најјужније тачке к.п. 3861/1 и сече к.п. 5163 у тачкама:

Y	X
7395521	4830539
7395489	4830485
7395425	4830401
7395315	4830358
7395262	4830329
7395240	4830237

7395204	4830220
7395201	4830153
7395163	4830063
7395140	4830034
7395100	4829985
7395049	4829932
7395057	4829900

7395087	4829801
7395119	4829673
7395149	4829592
7395262	4829407
7395275	4829385

Граница се поново враћа на границу к.п. 5163, прелази у к.п. 5724 и сече је у тачкама:

Y	X
7395380	4828898
7395591	4828711

Граница се враћа на границу к.п. 5724 и прати к.п. 5762, 5785, 5759, 5755/2, 5754/2, 5753/2, 5753/1, граница локалитета долази до међе К.О. Доброселица и К.О. Драглица, улази у К.О. Драглица и даље прати к.п. 1129, 1139, 1131, 1184/3, 1116, 1117, 1114, 4108 пут сече у тачкама:

Y	X
7396493	4827817
7396498	4827817

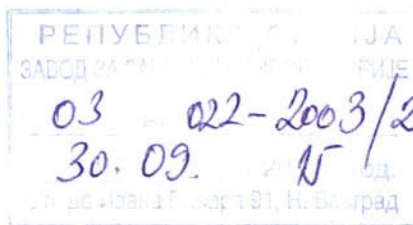
Граница даље прати к.п. 1087, 1263, 1259, 1260, 1264, 1270/2, 2280 сече у тачкама:

Y	X
7397508	4827582
7397512	4827575

Граница даље прати к.п. 2280 Посрани поток низводно до ушћа са Расничком реком, сече Расничку реку у тачкама:

Y	X
7397312	4826737
7397309	4826732

Граница улази К.О. Сеништа и прати к.п. 467, 446, 455, 456, 462/1, 414, 418/2, 419, 422, 396, 399, 401, 369, 362, 367, 366, долази до границе ПП „Златибор“ и прати је у правцу југо-запада до међе К.О. Сениште у општини Нова Варош, К.О. Кратово у општини Прибој и К.О. Драглица у општини Нова Варош. Граница локалитета и даље прати границу ПП „Златибор“, пролазећи кроз општину Прибој, К.О. Кратово, К.О. Бања и К.О. Рача и долази до почетне тачке описа.

Јавно предузеће за газдовање шумама „Србијашуме“, Сектор за шумарство и заштиту животне средине.
Телефони: 011/711-34-10; 711-27-70; факс.: 011/711-85-13; Булевар Михајла Пупина број 113
Број: **15637**
Датум: 28.09.2015.године

Завод за заштиту природе Србије
н/р директора Александра Драгишића
ул. др Ивана Рибара 91
11070 Нови Београд

Предмет: Сагласност за управљање природним добром Парк природе „Златибор“

Сагласно Вашем допису број 022-2003/1/18.09.2015, обавештавамо Вас да Јавно предузеће „Србијашуме“ прихвата да буде управљач заштићеног подручја: Парк природе „Златибор“.

Вршиоца дужности директора

др Предраг Алексић, дипл.инж.шум.